

RĪGAS STRADIŅA
UNIVERSITĀTE

Andris Pešudovs

BEZSTRĪDUS PIESPIEDU
IZPILDĪŠANAS TEORĒTISKĀS
UN PRAKTISKĀS PROBLĒMAS
AR PUBLISKU ĶĪLU
NODROŠINĀTĀS SAISTĪBĀS

Promocijas darbs
tiesību doktora zinātniskā grāda iegūšanai

Specialitāte – juridiskās zinātnes
Apakšnozare – civilprocesa tiesības

Darba zinātniskais vadītājs:
Dr. iur. Ivars Kronis

Rīga, 2017

ANOTĀCIJA

Darbā tiek pētītas Civilprocesa likuma 50. nodaļā paredzētās saistību bezstrīdus piespiedu izpildīšanas procesuālās kārtības funkcionēšanas likumsakarības. Uzmanība ir pievērsta tiesību institūta īstenotajam procesuālās ekonomijas tiesību principam un šī principa realizēšanās priekšnosacījumam – dispozitivitātei. Darbā ir analizēta šo tiesību principu mijiedarbība procesuālajā kārtībā, pievēršoties gan attiecīgajā nodaļā ietvertajiem, gan Civilprocesa likumā kopumā sastopamajiem sacīkstes principu ierobežojošajiem elementiem, to izpaušmes formām un šādas ierobežošanas sekām.

Pētījumā tiek analizētas kreditora tiesību aizskāruma pazīmes, kas ir svarīgas juridisko faktu sastāva pazīmes paātrinātajā procesuālajā kārtībā un kuras tiesību piemērotājam jākonstatē, lai bezstrīdus izpildīšanai nodotu parādnieka saistību. Ņemot vērā paātrinātā procesa kā prasības tiesvedības alternatīvas nozīmi, īpaši akcentētas juridisku faktu procesuāli nepieciešamās pazīmes šādas kārtības pieļaušanai. Darbā aplūkoti bezstrīdus piespiedu izpildīšanai nododamo saistību pierādīšanas līdzekļi. Tiek argumentēta publiskas ķīlas formas kā pierādījuma nozīme un šādu pierādīšanas līdzekļu iespēju robežas juridiski nozīmīgu faktu konstatēšanā.

Pamatojoties uz saistību bezstrīdus piespiedu izpildīšanas procesuālo tiesību institūta funkcionēšanas likumsakarībām un tiesību zinātnē pamatotu civiltiesībās lietoto jēdzienu izpratni, darbā ir sniegts novērtējums ķīlas tiesības materiāli tiesiskajām sekām un šādu seku izplatībai un ietekmei uz procesuālo kārtību. Apkopoti tiesību zinātnieku viedokļi par civilo tiesību jēdzienu *ķīlas tiesība* un *saistība* izpratni, un uz šādu atziņu balstīti secinājumi pretstatīti tiesu prakses un tiesību zinātnes aktuālajai argumentācijai, pēc kuras Civilprocesa likuma 400. panta pirmās daļas 1. punktā ietvertais jēdziens *ķīlas tiesība* ir interpretēts kā ķīlas devēja saistība atbildēt ķīlas apmērā – ķīlas saistība. Kopumā tiek sniegta atbilde uz jautājumu par to, vai ķīlas tiesība tās materiāli tiesisko seku izpaušmes ziņā var būt par pamatojumu kreditora piedziņas tiesības konstatēšanā, piemērojot saistību bezstrīdus piespiedu izpildīšanas procesuālās tiesību normas.

Civilprocesa likuma 400. panta pirmās daļas 1. punkta piemērošanā konstatēta tiesību tālākveidošanas pretruna tiesību sistēmai, kas radījusi nepamatotu objektīvās izmeklēšanas un dispozitivitātes principu sadursmi. Darbā ir analizēta šādas neatbilstības ietekme uz saistību bezstrīdus piespiedu izpildīšanas procesuālā tiesību institūta spējām īstenot tajā ietverto procesuālās ekonomijas mērķi. Konstatēta arī traucēta vienlīdzības principa izpaušme parāda atlikuma piedziņas lietās pēc ķīlas pārošanas, kas izskaidrojama ar neatbilstošas CPL 400. panta pirmās daļas 1. punkta piemērošanas rezultātā radītu nevajadzīgu Civilprocesa

likumā paredzēto prasības tiesvedību regulējošo tiesību normu un saistību bezstrīdus piespiedu izpildīšanas konkurenci.

ANNOTATION

This Paper studies regularities of functioning of the procedural procedure for undisputed forced enforcement of obligations provided by Chapter 50 of the Civil Procedure Law. It pays attention to the principle of procedural economy implemented by the legal institution and pre-condition for implementation of such principle - disposivity. The Paper analyses interaction between these legal principles in the procedural procedure, addressing the restricting elements of adversarial proceeding covered by the relevant chapter as well as to be found in the Civil Procedure Law in general, form of expression thereof and consequences of such restriction.

The research analyses indications on violation of creditors rights, which serve as important signs of composition of legal facts in the accelerated procedural procedure and which shall be established by the applier of law in order to deliver liabilities of a debtor for undisputed enforcement. Taking into account the meaning of the accelerated proceeding as an alternative court proceeding of the claim, procedurally necessary signs of legal facts for admission of such procedure are specially highlighted. The Paper deals with the means of proof of obligations to be delivered for undisputed forced enforcement. The meaning of the form of a public mortgage as an evidence and limits of such means of proof for determination of legally important facts are substantiated.

On the basis of regularities of functioning of the procedural rights for undisputed forced enforcement of obligations and understanding of concepts used by civil law on the basis of the science of law, the Paper provides an assessment of material legal consequences of the pledge right and distribution of such consequences and effect on procedural procedure. The Paper collects opinions of legal scientists on the understanding of civil law concepts *pledge right* and *obligation*, and conclusions based on such cognition are opposed to the current argumentation of the case law and science of law, according to which the concept *pledge right*, covered by Section 400, Paragraph one, sub-paragraph 1 of the Civil Procedure Law, is interpreted as the liability of a pledgor to be responsible in the amount of the pledge - pledge obligation. In general the Paper provides an answer to the question, whether the pledge right, in the perspective of expression of material legal consequences thereof, may serve as a ground for establishment of the creditor's right of recovery by applying the procedural legal provisions on undisputed forced enforcement of obligations.

Contradiction with the legal system in the further development of rights was established in the application of Section 400, Paragraph one, sub-paragraph 1 of the Civil Procedure Law, which has caused unreasonable conflict between objective investigation and

principle of disposivity. The Paper analyses the effect of such incompliance with the abilities of the procedural legal institution for undisputed forced enforcement to implement the purpose of procedural economy covered by it. There was also an inconvenient expression of the principle of equality established in the matters of recovery of the balance of a debt after sale of the pledge, which is to be explained by unnecessary competition between the legal provisions governing the court proceedings of the claim provided under the Civil Procedure Law and undisputed forced enforcement of obligations as a result of improper application of Section 400, Paragraph one, sub-paragraph 1 of the CPL.

SATURS

IEVADS	7
1. SAISTĪBU BEZSTRĪDUS PIESPIEDU IZPILDĪŠANAS FUNKCIONĀLAS LIKUMSAKARĪBAS.....	16
1.1. Paātrinātās procesuālās kārtības darbību nodrošinošie procesuālo tiesību principi	16
1.2. Saistību bezstrīdus piespiedu izpildīšanas institūta klasifikācijas problemātika	27
1.3. Saistību bezstrīdus piespiedu izpildīšanas civilprocesuālā nozīme	34
1.4. Procesuālās ekonomijas mehānisms un tā darbības robežas	48
2. SAISTĪBU BEZSTRĪDUS PIESPIEDU IZPILDĪŠANAS PIEMĒROŠANAS PIEĻAUJAMĪBA	53
2.1. Juridiskais fakts saistību bezstrīdus piespiedu izpildīšanā	53
2.2. Pierādījumi, publiska ticamība un tās robežas.....	66
2.3. Parādnieka brīdināšanas nozīme	80
3. SAISTĪBU BEZSTRĪDUS PIESPIEDU IZPILDĪŠANAS PROCESUĀLAJĀ TIESĪBU INSTITŪTĀ LIETOTO MATERIĀLO TIESĪBU JĒDZIENU NOZĪME CIVILPROCESĀ	92
3.1. Saistību bezstrīdus piespiedu izpildīšanas procesuālā kārtība un ķīlas tiesības materiāli tiesiskās sekas	92
3.2. Ķīlas saistības bezstrīdus izpildīšana kā tiesiskās regulācijas mehānisma nepilnvērtīga sastāvdaļa.....	99
3.3. Saistību bezstrīdus piespiedu izpildīšana kā procesuāls līdzeklis kreditora piedziņas tiesības konstatēšanai	114
4. TIESĪBU SISTĒMAI NEATBILSTOŠAS BEZSTRĪDUS PIESPIEDU IZPILDĪŠANAS PIEMĒROŠANAS SEKAS AR PUBLISKU ĶĪLU NODROŠINĀTĀS SAISTĪBĀS	128
4.1. Lēmuma nozīme un tā tiesiskās sekas	128
4.2. Tiesību tālākveidošanas metodikas prasību ievērošanas nozīme	132
4.3. Tiesiskās regulācijas mehānisma efektivitātes mazināšana.....	145
4.4. Parādnieka tiesību aizskārums vienlīdzības un taisnīguma kontekstā.....	162
SECINĀJUMI UN PRIEKŠLIKUMI	170
IZMANTOTĀS LITERATŪRAS UN AVOTU SARAKSTS.....	179

IEVADS

Promocijas darba aktualitāte un praktiskā nozīme

Civilprocesa likuma (turpmāk – CPL) 50. nodaļā ietvertajai saistību bezstrīdus piespiedu izpildīšanai (turpmāk – SBPI) kā prasības tiesvedībai alternatīvam procesam piemīt potenciāls uzlabot tiesību efektivitāti, un tās galvenais mērķis ir īstenot procesuālās ekonomijas principu. Procesuālā ekonomija funkciju līmenī ir uzskatāma nevis par iespēju, bet gan par nepieciešamību, lai tiesiskas valsts idejas īstenošana turpinātos arī ierobežotu resursu un pieaugošu tiesību aizskārumu apstākļos, valsts varai nodrošinot aizskarto tiesību aizsardzību tiesā. Pētījuma izpētes centrā ir CPL 400. panta pirmās daļas 1. punktā paredzētā ar publisku hipotēku vai komercķīlu nodrošinātu saistību bezstrīdus piespiedu izpildīšanas teorētiskie un praktiskie aspekti, kas saistīti ar SBPI tiesību institūtu un konkrētās tiesību normas pareizu izpratni un tās piemērošanu atbilstoši tiesību sistēmas prasībām. Pētījuma aktualitāte kopumā vērtējama pašreizējās tiesu prakses kontekstā, kas tika aizsākta 2008. gada janvārī¹ un būtiski mainīja minētās procesuālās tiesību normas piemērošanas rezultātā radītās tiesiskās sekas, SBPI aprobežojot tikai ar ķīlas pārdošanu.

Pētījuma teorētiskā aktualitāte ir CPL 50. nodaļas procesuālo tiesību normu pareizas principu darbības izzināšana, pareizas SBPI procesuālajā tiesību institūtā ietverto materiālo tiesību jēdzienu *ķīla* un *saistība* lietošanas pamatošana, kā arī tiesību piemērotāja darbību atbilstības pārbaude juridiskās metodes prasībām un tiesību teorijas uzstādījumiem. Teorētiskā informācija ir pamats procesuālās ekonomijas izpausmes iespējai praksē. Savukārt praktiskā nozīme izpaužas tādas procesuālās kārtības pamatošanā, kuras darbības mehānisms ir saistīts ar parāda konstatēšanu, nododot piespiedu izpildīšanai atbilstošas saistības. Šādas izzināšanas rezultāts pamato paātrinātās procesuālās kārtības iespēju atrisināt parādu piedziņas jautājumus visos ar publisku ķīlu nodrošinātos aizdevumos, ja kreditors izvēlēties SBPI un parādnieks CPL noteiktajā kārtībā bezstrīdus lēmumu nav apstrīdējis. Tādā veidā tiek paaugstināta tiesiskās regulācijas mehānisma efektivitāte, izlemjot tiesību jautājumu ar iespējami mazu resursu patēriņu. SBPI alternatīvā kārtība rada iespēju izvairīties no pierādījumu pārbaudīšanas prasības tiesvedībā, kad tas nav nepieciešams, – tiek atslogota tiesa un kopumā taupīti tiesu sistēmas resursi. Tā arī izpaužas SBPI īstenojamais procesuālās ekonomijas princips. Aktuālā tiesību normu piemērošana, aprobežojoties tikai ar ķīlas piespiedu pārdošanu, darbojas pretēji procesuālajai ekonomijai, rada pamatu papildu tiesvedībai par parāda atlikuma piedziņu pēc ķīlas pārdošanas, neatslogo tiesu sistēmu,

¹ Sk.: Augstākās tiesas Senāta Civillietu departamenta 2008. gada 9. janvāra lēmums lietā Nr. SPC-2.

palielina kopējos tiesāšanās izdevumus un ir vienīgi kreditora iespēja ātrāk izlietot ķīlas tiesības.

SBPI gadījumā tiesu prakse nav tikai tiesību piemērotāja atsevišķs viedoklis. Tās argumentāciju tiešā veidā pārņēmusi arī tiesību zinātne ² un šāda izpratne par CPL 400. panta pirmās daļas 1. punktu tikai kā procesuālu līdzekli paātrinātai ķīlas pārdošanai ir kļuvusi par patstāvīgu nacionālās tiesību sistēmas sastāvdaļu. No tiesību normu interpretācijas tiešā veidā ir atkarīga tiesību normas pareiza piemērošana un likuma mērķu sasniegšana. Vācu tiesību zinātnieks Hanss Kelsens (*Hans Kelsen*) norādījis, ka tiesību norma funkcionē kā darbības interpretācijas shēma un šādas darbības nozīmes noteikšana tiesību aspektā ir tikai normas interpretācijas rezultāts. ³ Pēc H. Kelsena, interpretācija uztverama kā galvenais līdzeklis juridiska fakta konstatācijā. Šādas teorētiskas atziņas atspoguļojumu iespējams saskatīt arī Civillikuma (turpmāk – CL) 2. pantā – likums piemērojams visos tiesību jautājumos, uz kuriem attiecas tā teksts vai iztulkojums. ⁴ Satversmei atbilstoša tiesību normu piemērošana ietver sevī pareizās tiesību normas atrašanu un atbilstošu interpretāciju, ⁵ tā tiesību normas iztulkošanas nozīmi uzvērusi arī Satversmes tiesa. Kā norādījis Edgars Melķis: „Likuma teksts ir tikai tā satura ārēji redzamais ietvars. Juristam iztulkojamais teksts interesē tādēļ, lai, pamatojoties uz *ratio legis*, pieņemtu iespējami atbilstošāku lēmumu.” ⁶ Minētie viedokļi norāda, ka tiesību normas teksta interpretācija ir salīdzinoši patstāvīgs tiesību piemērotāja intelektuālās darbības rezultāts, kas viennozīmīgi nav identificējams ar pašu normas tekstu. Tiesību normas teksts savā ziņā uztverams tikai kā interpretāciju ierobežojošs faktors. Tiesību subjekts tiesību normas iedarbību pārsvarā izjūt pastarpināti ar individuālā tiesību piemērošanas akta starpniecību, kura būtību veido ne tikai tā pamatošana ar tiesību normu, bet galvenokārt tiesību piemērotāja tiesību normas izpratne. Vasilijs Sinaiskis ir izteicis pārliecību, ka: „Likumu iztulkošana vispār un civilo atsevišķi patiesībā nav nekas cits, kā šo likumu pielietošana pienācīgā viņu izpratnē. Tātad skaidrs, ka arī pati likuma iztulkošanas problēma izvēršas jautājumā par likumu izpratni, t. i., par viņu pienācīgu izpratni.” ⁷ Tiesu prakses veidotā CPL 400. panta pirmās daļas 1. punkta aktuālā interpretācija ir nostiprinājusies kā vispārēji atzīta judikatūra un CPL komentāru pamats. Jautājums, vai tā ir uzskatāma arī par pienācīgu tiesību izpratni, ir pētījuma centrā. Šis jautājums aptver galvenās ar publisku ķīlu nodrošinātu saistību bezstrīdus piespiedu izpildīšanas problēmas, un atbildes noskaidrošana nosaka darba mērķi un uzdevumu saturu. Ņemot vērā interpretācijas izšķirošo

² Sk.: Torgāns K. Civilprocesa likuma komentāri. II Daļa. – Rīga: Tiesu namu aģentūra, 2012. – 632.–642. lpp.

³ Kelsen. H. Pure Theory Of Law. – University of California Press, 1970. – Pp. 3.– 4.

⁴ Civillikums. Ievads: LR likums. Valdības Vēstnesis, 20.02.1937., Nr. 41.

⁵ Latvijas Republikas Satversmes tiesas spriedums lietā Nr. 2004-16-01 „Par administratīvā procesa likuma 124.panta pirmās daļas un otrās daļas par valsts nodevas samaksu administratīvo pārkāpumu lietās atbilstību Latvijas Republikas Satversmes 92.pantam” 17. tēze. 2005. gada 4. janvāris. Latvijas Vēstnesis, 2005.gada 6.janvāris, Nr. 3.

⁶ Melķis E. Juridiskās metodes pamati. 11 soļi tiesību normu piemērošanā. – Rīga: BO SIA Ratio iuris, 2003. – 15. lpp.

⁷ Sinaiskis V. Civillikuma iztulkošanas problēma// Jurists, 1933, Nr. 6, 166. lpp.

nozīmi SBPI tiesību institūta tiesību normu piemērošanā un tiesisko seku konstatēšanā, šajā darbā tiesu prakse tiek uztverta un pētīta kā patstāvīgs tiesību sfēras fenomens.

Pētījuma robežas

Promocijas darba aktualitāte iezīmē arī pētījuma robežas. Darbā pētītas tādas CPL noteiktās procesuālās kārtības likumsakarības, kas rada nepieciešamu pamatu SBPI procesuālajā institūtā ietvertās procesuālās ekonomijas realizācijai un tiesību normu piemērošanas efektivitātes veicināšanai. Konstatēti paātrinātās procesuālās kārtības pieļaujamībai nepieciešamie nosacījumi, izzināta jau norādīto materiālo tiesību jēdzienu atbilstošas lietošanas un publiskas ķīlas formas procesuālā nozīme. Tādā veidā arī tiek radīts pamatojums aktuālās tiesu prakses un tiesību zinātnes nepilnību atklāšanai un metodisku kļūdu konstatēšanai.

Pētnieciskie jautājumi

1. Kādi civilprocesa tiesību principi pieļauj un nodrošina SBPI funkcionēšanas leģitimitāti un kā izpaužas sacīkstes principa leģitīma ierobežošana?
2. Vai SBPI ir patstāvīgs civilprocesuālās kārtības veids?
3. Kā SBPI īstenotais procesuālās ekonomijas princips darbojas praksē un kā izpaužas tiesību normu piemērošanas efektivitāte?
4. Kādi ir SBPI piemērošanas priekšnosacījumi?
5. Kāda nozīme SBPI pieļaujamībā ir publiskai ķīlas formai un parādnieka brīdināšanai?
6. Vai ķīlas tiesība kā tiesība uz lietas vērtību ietver arī tiesības uz izpildījumu?
7. Kādi tiesību tālākveidošanas priekšnosacījumi SBPI piemērošanā nav tikuši ievēroti?
8. Kādas sekas tiesību sistēmā rada SBPI nodota *ķīlas saistība*?

Pētījuma tēmas zinātniskās izstrādes pakāpe

Pētījuma tēmā atspoguļotas vairākas tiesību disciplīnas: civilprocesa tiesības, civiltiesības un tiesību teorija. Par norādīto kategoriju kā tiesību izpratni veidojošu neatņemamu pamatelementu nozīmi liecina to plaša un detalizēta zinātniskā izstrāde gan starptautiskā, gan nacionālā līmenī. Pētījuma objekta izzināšanā tikušas izmantotas: Vācijas tiesību zinātnieka, Vācijas Civilprocesa kodeksa komentāru autoru Hansa Putzo (*Hans Putzo*) un Tomasa Heinza (*Thomas Heinz*), kā arī ASV, Vācijas procesuālās tiesības analizējušo, tiesību zinātnieku Petera Murraja (*Peter L. Murray*) un Rolfa Sturnera (*Rolf Stürner*) atziņas par SBPI līdzīgo Vācijas procesuālo kārtību *Urkunden – und Wechselprozess*; Krievijas tiesību zinātnieku, civilprocesuālistu: V. V. Jarkova, M. K. Treušņikova, A. G. Pļešanova un

M. A. Rožkovas izteiktie viedokļi civilprocesuālo tiesību teorijā, īpaši paustās atziņas par procesuālo juridisko faktu un procesuālās efektivitātes veicināšanas likumsakarībām un dispozitivitātes principa nozīmi; *Common law* tiesību sistēmas pārstāvju, tiesību zinātnieku Lerijs Teply (*Larry L. Teply*), Ralfa Whitten (*Ralph U. Whitten*), Ričarda Markus (*Richard L. Marcus*), Martina Redish (*Martin H. Redish*) un Eduarda Sherman (*Edward F. Sherman*) atziņas par alternatīvu procesuālu mehānismu darbības likumsakarībām, kā arī Latvijas tiesību zinātnieku: Vladimira Bukovska un Dainas Oses secinājumi civilprocesa tiesībās; apjomīgi analizēti Latvijas tiesību zinātnieku – Nikolaja Vīnzarāja, Konstantīna Čakstes, Vasilija Sinaiska, Jāņa Rozenfelda, Kalvja Torgāna, Guntas Višņakovas, Kaspara Baloža, Andra Grūtupa un Erlena Kalniņa – viedokļi par lietu un saistību tiesību pamatidejām, kā arī ārzemju speciālistu Brama Akkermana (*Bram Akkermans*), Gregorija Alexander (*Gregory S. Alexander*) un Eduardo Penalver (*Eduardo M. Penalver*) teorētiskas atziņas par Eiropas valstu lietu tiesību kategorijas vienojošām likumsakarībām. Pētījuma secinājumi pamatoti ar starptautiski pazīstamu autoru – Norberta Horna (*Norbert Horn*), Reinholda Cipeliussa (*Reinhold Zippelius*), Karla Larenca (*Karl Larenz*) un Latvijas tiesību zinātnieku: Edgara Melķiša, V. Jakubaņeca, Jāņa Broka, Jāņa Neimaņa un E. Kalniņa – atziņām tiesību teorijas problemātikā, pētījuma pamatojums balstīts arī Platona, Aristoteļa un Kanta fundamentālajos uzstādījumos par tiesību ideju. Izmantoti arī citu autoru pētījumi, tostarp par procesuālo ekonomiju kā pamatu civilprocesuālo likumu reformām Vācijā, Francijā, Itālijā, Somijā, Zviedrijā, Apvienotajā Karalistē, ASV u. c.

Ievērojami mazāk pieejami avoti par materiālo tiesību jēdzienu un procesuālo tiesību sakarībām. Detalizētāk jautājums par ķīlas tiesību un civilprocesa tiesību saikni ir aplūkots Krievijas juridiskajā literatūrā, daļēji pētījuma problemātika tikusi aizskarta tiesību zinātnieces V. A. Mačalovas zinātniskajā pētījumā.

Promocijas darbs ir pirmais zinātniskais pētījums par tēmas problemātiku nacionālajā tiesību sistēmā. Līdz šim tiesību normu piemērošana un tās pareizības izskaidrošana ir tikusi balstīta uz Latvijas Republikas Augstākās tiesas Senāta nolēmumu atziņām. Uz tām pamatota pārliecība kā atbilde uz autora uzsāktu polemiku atspoguļota arī Civilprocesa likuma komentāros.

Promocijas darba mērķis un uzdevumi

Mērķis – pamatot publiskas ķīlas formas kā procesuāli svarīga juridiska fakta nozīmi, kas parādnieka saistību pamatojošajiem pierādījumiem tikai piešķir paaugstinātas ticamības pakāpi, atvieglo parādnieka saistības pierādīšanu un neierobežo SBPI nolēmumu piespiedu izpildes līdzekļa izvēles ziņā.

Uzdevumi:

1. Izzināt un noskaidrot SBPI darbības pamatprincipus, likumsakarības un publiskas ķīlas nozīmi vienkāršotajā procesā. Padziļināti izpētīt dispozitivitātes, sacīkstes un procesuālās ekonomijas principu mijiedarbību un sniegt vērtējumu sekām, ja minēto principu darbība netiek ievērota;
2. Apkopot un analizēt juridiskajā literatūrā paustos viedokļus par SBPI, par šajā procesuālajā tiesību institūtā ietvertajiem materiālo tiesību jēdzieniem, publiskas ķīlas īpatnībām; apkopot un analizēt CPL 400. panta pirmās daļas 1. punkta piemērošanas praksi, noskaidrot iemeslus tiesību normas piemērošanas izmaiņu nepieciešamībai un pārbaudīt šādu izmaiņu pamatojuma atbilstību tiesību sistēmas prasībām;
3. Noskaidrot SBPI un prasības tiesvedības funkcionālas sakarības, to īstenojamās tiesību principus un šādu principu darbības likumsakarības;
4. Apkopot informāciju par nepieciešamajiem priekšnosacījumiem alternatīvās procesuālās kārtības piemērošanai, īpašu uzmanību pievēršot juridiskajiem faktiem, šādu faktu procesuālajām pazīmēm, un līdzekļiem to konstatēšanai;
5. Analizēt ķīlas tiesības materiāli tiesisko seku iespējas konstatēt kreditora piedziņas tiesību un ietekmēt procesuālo kārtību, uzmanību pievēršot gan tiesību zinātnes teorētiskajām nostādnēm, gan tiesu praksē paustajām atziņām;
6. Konstatēt SBPI un prasības tiesvedības darbības principiem un tiesību sistēmai kopumā neatbilstoši piemērotas alternatīvās procesuālās kārtības sekas.

Pētījuma objekts – ar publisku ķīlu nodrošinātu saistību bezstrīdus piespiedu izpildīšana un šādas ķīlas tiesības formas ietekme uz procesuālo tiesību institūtu.

Pētījuma priekšmets – atbilstošās tiesību normas, tās saturošie tiesību institūti, zinātnes atziņas un tiesu prakses materiāli.

Pētījuma metodes

Pētījumā informācija ir apstrādāta un secinājumi izdarīti, galvenokārt pielietojot analītisko, salīdzinošo un vēsturisko metodi. Šādas metodes izvēlētas, lai nodrošinātu pētījumā izvirzīto uzdevumu izpildi.

Atsevišķi izšķirti un analizēti darba problemātikā aizskartie tiesību sistēmas elementi: SBPI tiesību institūts kopumā; tajā ietvertā CPL 400. panta pirmās daļas 1. punktā paredzētā procesuālā tiesību norma; tiesas nolēmumu piespiedu izpildes nosacījumi; CPL paredzētie sacīkstes principu leģitīmi ierobežojošie priekšnosacījumi; ķīlas tiesību (arī to publisko formu) un saistību tiesību jēdzieni. Šo elementu analīzes gaitā, izzinot to būtību, darbā ir

izteikti arī kritiski argumenti par juridiskajā literatūrā un tiesu praksē paustajiem viedokļiem. Autors saskata nepieciešamību pēc vienojoša viedokļa minēto tiesību elementu izpratnē un nepamatotu, nevajadzīgi lieku un traucējošu pretrunu novēršanā, kas mazina tiesību normu efektivitāti.

Secinājumi par analīzei pakļauto tiesību sistēmas elementu būtību noderēja par pamatu to savstarpējo sistēmisko sakarību noteikšanā. Salīdzinošai izpētei tika pakļauta SBPI procesuālā kārtība, prasības tiesvedība, nolēmumu piespiedu izpildes nosacījumi un publiskas ķīlas tiesiskās sekas. Norādīto izpētes objektu starpā konstatētas sistēmiskas sakarības, kas pamato tādu tiesiskās konstrukcijas pilnvērtīgu funkcionēšanu, kurā publiska ķīlas tiesība darbojas kā procesuāls juridiskais fakts, kam SBPI procesuālajā kārtībā ir pierādījuma nozīme. Konstatēti arī sistēmas trūkumi, kad ķīla SBPI tiek uztverta tikai tās materiāli tiesisko seku ziņā un pierādīta šādas sistēmas nespēja īstenot SBPI funkcijas, kā blakus parādības radot personu tiesību aizskāruma riskus. Ņemot vērā SBPI līdzību ar Vācijas paātrināto procesu (*Urkunden – und Wechselprozess*), salīdzinošai analīzei pakļautas abas norādītās procesuālās kārtības, pamatojot to īstenojošo saistību piespiedu izpildīšanu, nevis ķīlas pārdošanu. Ar līdzīgu ievirzi aplūkotas paātrinātas saistību izpildīšanas procesuālās kārtības Krievijas Federācijā, Skandināvijas valstīs, Apvienotajā Karalistē, ASV un Francijā.

Vēsturiskās metodes nozīme izpaužas SBPI procesuālo kārtību regulējošo tiesību normu attīstības izziņāšanā. Iegūtie rezultāti, kas norāda uz SBPI procesuālā tiesību institūta nemainību vēsturiskā griezumā, tiek pretstatīti izmaiņām tiesu praksē, aktualizējot šādu izmaiņu nepieciešamību un pieļaujamību.

Pētījuma normatīvi tiesiskais, teorētiskais un empīriskais pamats

Pētījuma normatīvi tiesisko pamatu veido Latvijas Republikas likumi: Latvijas Republikas Satversme; Likums *Par tiesu varu*; Civilprocesa likums; Civillikums (Trešā daļa. Lietu tiesības, Ceturtā daļa. Saistību tiesības); Zemesgrāmatu likums; Komerckķīlas likums. Ārzemju procesuālie likumi: Vācijas Civilprocesa kodekss; Krievijas Civilprocesa kodekss; Igaunijas Civilprocesa likums, Šveices Civilprocesa kodekss, kā arī Vācijas publisko izsoļu likums (*Gesetz über die Zwangsversteigerung und die Zwangsverwaltung, ZVG*). Darbā ir izmantoti avoti, kas satur piemērus par prasības tiesvedībai alternatīvās civilprocesuālās kārtības nosacījumiem Vācijā, Krievijā, Francijā, Itālijā, Skandināvijas valstīs, Apvienotajā Karalistē, ASV un Japānā.

Teorētisko pamatu veido augstāk norādīto autoru darbi civiltiesībās, civilprocesa tiesībās un tiesību teorijā. Teorētiskie pētījumi aptver atziņas gan kontinentālo tiesību, gan *common law* tiesību sistēmā. Tomēr teorētiskajā līmenī maz ir pētīta tiesību starpdisciplīnu

kategorija – procesuālo tiesību normu un ķīlas tiesību saikne. Tāpēc lielā mērā darba teorētisko pamatu veido autora veiktā materiālo tiesību un procesuālo tiesību teorijas atziņu sintēze, izmantojot tiesību teorijas atziņas.

Empīrisko pamatu veido: Latvijas Republikas Satversmes tiesas spriedumi, Latvijas Republikas Augstākās tiesas nolēmumi; 150 pirmās instances tiesu nolēmumi par Civilprocesa likuma 400. panta pirmās daļas 1. punkta vēsturisku piemērošanu; 150 pirmās instances tiesu nolēmumi aktuālās tiesu prakses ietvaros; 86 spriedumi par parāda atlikuma piedziņu pēc ķīlas pārdošanas; Tiesu administrācijas un Finanšu un kapitāla tirgus komisijas apkopotie statistikas dati.

Promocijas darba novitāte teorētiskajā un praktiskajā aspektā

Nesaistīti ar minētās lietu tiesību kategorijas materiāli tiesiskajām sekām konstatēta publiskas ķīlas tiesības formas kā procesuāla juridiska fakta nozīme civilprocesā. Teorētiskajā jomā galvenais ieguvums ir atbilstoša tiesību jēdzienu *ķīlas tiesība* un *saistība* lietošanas pamatošana SBPI procesuālās kārtības kontekstā, kas arī rada pamatu pareizai tiesību normas piemērošanai praksē.

Šāda ķīlas tiesības nozīmes saskatīšana ir nepieciešami saistīta ar bezstrīdus piespiedu izpildīšanas procesuālās ekonomijas mērķa sasniegšanu netraucētas dispozitivitātes apstākļos, kas ļauj nodot piespiedu izpildīšanai parādnieka saistību, neaprobežojoties ar ķīlas vērtību un piespiedu izpildes līdzekļa izvēli – piedziņas vēršanu uz nekustamo īpašumu. Tādā veidā katrs neapstrīdēts nolēmums par parādnieka 400. panta pirmās daļas 1. punktā paredzēto SBPI atslogo tiesu sistēmu no šāda jautājuma izvērtēšanas prasības tiesvedības kārtībā.

Promocijas darba rezultātu aprobācija

Pētījuma rezultātu prezentācija zinātniskajās konferencēs:

1. Rīgas Stradiņa universitātes 11. zinātniskajā konferencē, 2012. gada 29.–30. marts;
2. 4. starptautiskajā zinātniskajā konferencē “Society Health Welfare”, 2012. gada 22.–23. novembris;
3. 5. starptautiskajā zinātniskajā konferencē “Society Health Welfare”, 2014. gada 26.–28. novembris;
4. Daugavpils Universitātes rīkotajā 8. Starptautiskajā zinātniskajā konferencē “Sociālās zinātnes reģionālajai attīstībai 2013”, 2013. gada 10.–12. oktobris;
5. Daugavpils Universitātes rīkotajā 9. Starptautiskajā zinātniskajā konferencē “Sociālās zinātnes reģionālajai attīstībai 2014”, 2014. gada 17.–18. oktobris;

6. Daugavpils Universitātes rīkotajā 11. Starptautiskajā zinātniskajā konferencē “Sociālās zinātnes reģionālajai attīstībai 2016”, 2016. gada 14.–15. marts;
7. 6. starptautiskajā zinātniskajā konferencē “Society Health Welfare”, 2016. gada 23.–25. Novembris.

Publicētie zinātniskie raksti:

8. „Role of case law to ensure judicial power”. 4. International Interdisciplinary Scientific Conference “Society Health Welfare”, Riga, Latvia, November 22–23, 2012. SHS Web of Conferences, Vol.10(2014). Published by EDP Sciences, 2014. ISBN 978-2-7598-1639-2. DOI:10.1051/shsconf/20141000031;
9. „Saistību bezstrīdus piespiedu izpildīšanas nozīme un loma civiltiesiskās apgrozības procesos”. 8. Starptautiskās zinātniskās konferences „Sociālās zinātnes reģionālajai attīstībai 2013” materiāli. II daļa „Valsts un tiesību aktuālās problēmas”. Daugavpils: Daugavpils Universitātes akadēmiskais apgāds „Saule”, 2014. ISSN 2255-8853; ISBN 978-9984-14-688-1. Iekļauts GESIS Socio Guide datu bāzē;
10. „Publiskas hipotēkas un komercķīlas materiāltiesiskās un procesuālās sekas”. 9. Starptautiskās zinātniskās konferences „Sociālās zinātnes reģionālajai attīstībai 2014” materiāli. II daļa „Valsts un tiesību aktuālās problēmas”. Daugavpils: Daugavpils Universitātes akadēmiskais apgāds „Saule”, 2015. ISSN 2255-8853; ISBN 978-9984-14-737-6. Iekļauts Electronic Journals Library of University of Regensburg.

Publicēšanai iesniegtie zinātniskie raksti:

11. „Ķīlas saistības bezstrīdus izpildīšana kā tiesiskās regulācijas mehānisma nepilnvērtīga sastāvdaļa”. Iesniegts publicēšanai Rīgas Stradiņa universitātes Juridiskās fakultātes elektroniskajā žurnālā „Socrates”. 2016.gada decembris;
12. „Saistību bezstrīdus piespiedu izpildīšanas un prasības tiesvedības sistēmiskas sakarības”. Iesniegts iekļaušanai Daugavpils Universitātes rīkotajai 11. Starptautiskajai zinātniskajai konferencei „Sociālās zinātnes reģionālajai attīstībai 2016” veltītajā rakstu krājumā (ISSN 2255-8853);
13. „Juridiskais fakts saistību bezstrīdus piespiedu izpildīšanā”. Iesniegts iekļaušanai Daugavpils Universitātes rīkotajai 11. Starptautiskajai zinātniskajai konferencei „Sociālās zinātnes reģionālajai attīstībai 2016” veltītajā rakstu krājumā (ISSN 2255-8853);
14. „Saistību bezstrīdus piespiedu izpildīšana – procesuālā kārtība kreditora piedziņas tiesības konstatēšanai”. Iesniegts iekļaušanai Daugavpils Universitātes rīkotajai

11. Starptautiskajai zinātniskajai konferencei „Sociālās zinātnes reģionālajai attīstībai 2016” veltītajā rakstu krājumā (ISSN 2255-8853);
15. „Nepilnības tiesību tālākveidošanas metodikas ievērošanā, piemērojot bezstrīdus piespiedu izpildīšanu ar publisku ķīlu nodrošinātās saistībās”. Iesniegts iekļaušanai Daugavpils Universitātes rīkotajai 11. Starptautiskajai zinātniskajai konferencei „Sociālās zinātnes reģionālajai attīstībai 2016” veltītajā rakstu krājumā (ISSN 2255-8853);
16. „Bezstrīdus piespiedu izpildīšanas nolēmuma daļēja izpilde un atkārtotas tiesvedības sekas pēc piedziņas vēršanas uz ķīlu”. Iesniegts iekļaušanai Daugavpils Universitātes rīkotajai 11. Starptautiskajai zinātniskajai konferencei „Sociālās zinātnes reģionālajai attīstībai 2016” veltītajā rakstu krājumā (ISSN 2255-8853);
17. „Lēmuma par saistību bezstrīdus piespiedu izpildīšanu tiesiskās sekas un procesuālā nozīme” Iesniegts publicēšanai Baltijas Starptautiskās akadēmijas zinātniski teorētiskajā žurnālā „Administratīvā un Kriminālā Justīcija”. 2016.gada decembris.

Promocijas darba atziņu izmantošana tiesu praksē:

18. Par pētījuma teorētisko pienesumu un tā aktualitāti liecina autora paustās argumentācijas izmantošana Latvijas Republikas Augstākās tiesas Civillietu departamenta 2015. gada 31. marta spriedumā lietā Nr. C31230009.

1. SAISTĪBU BEZSTRĪDUS PIESPIEDU IZPILDĪŠANAS FUNKCIONĀLAS LIKUMSAKARĪBAS

1.1. Paātrinātās procesuālās kārtības darbību nodrošinošie procesuālo tiesību principi

Pētījuma kopējā ievirze, kas savā abstrakcijā vienos visas pārdomas un to zinātnisko pamatojumu par katru izpētes jautājumu, atrodas publiskas ķīlas tiesības un civilprocesuālā tiesību institūta – SBPI krustpunktā. Materiālās tiesības (publiska hipotēka, komercķīla) un procesuālā kārtība ir apvienotas CPL 400. panta pirmās daļas 1. punktā – saistību bezstrīdus piespiedu izpildīšana pieļaujama pēc līgumiem par saistībām, kas nodrošinātas ar publisku hipotēku vai komercķīlu.⁸ Dažādu tiesību nozaru jēdzienu saplūšanas rezultātā radīto tiesību normu var uzskatīt par starpnozaru tiesību disciplīnas sastāvdaļu, tāpēc arī, zinātniskās izziņas gaitā pārbaudot hipotēzi, pēc iespējas nekļūdīgāk tiks noskaidrotas materiālo un procesuālo tiesību elementu sakarības.

Izpratnes precizēšanai tiks aplūkota situācija nacionālajā tiesību zinātnē un tiesu praksē un veikta tur nostiprināto atziņu atbilstības pārbaude kārtībai, kādu to paredz CPL tiesību normu sistēmas sakarības un tiesību normu piemērošanas metodoloģiska nepieciešamība. Atbilde uz jautājumu, kas ir SBPI būtība, tiks formulēta, pēc iespējas norobežojot autora vai kāda cita idejas par faktu no paša fakta, šajā gadījumā – izpētes objekta. Visu ieguldīto zinātnisko centienu rezultāts būs atbilde uz jautājumu – vai CPL 400. panta pirmās daļas 1. punktā paredzētais procesuālais nosacījums attiecināms uz publiskas ķīlas pārdošanas kārtību, kas pamatojama tikai kreditoram piešķirtajās materiālajās tiesībās iekļīlātajā īpašumā vai piedziņas vēršanu uz parādnieka mantu vispārējā procesuālajā kārtībā.

„Tiesības ir cilvēku kopdzīves nepieciešama sastāvdaļa. Vārdi “Vienotība un taisnība, un brīvība” Vācijā un daudzviet citur pasaulē apzīmē politisku pamatkonsensu par to, ka kopdzīvei cilvēku kopienā ir jātiek regulētai. Ar tiesībām ir saistītas lietas cerības.”⁹ Tā tiesību nozīmi vispārēji raksturojis Vācijas tiesību zinātnieks N. Horns. Pētījumā tiks pievērsta uzmanību dažiem vērā ņemamiem SBPI piemērošanas jautājumiem, lai minētās cerības vismaz daļēji tiktu īstenotas un tiesību regulējošā funkcija tiktu īstenota efektīvāk.

Komentējamais pants un Civilprocesa likuma 50. nodaļa kopumā paredz izņēmumu no vispārējās civiltiesisko strīdu izšķiršanas kārtības. Atšķirībā no prasības tiesvedības šajā pantā noteiktajos gadījumos tiesa, nepieļaujot sacīksti faktu, kā arī tiesiskā pamata konstatēšanai, izlemj jautājumu par saistības piespiedu izpildīšanu bezstrīdus kārtībā. Šādas vienkāršas un

⁸ Civilprocesa likums: LR likums, Latvijas Vēstnesis, 03.11.1998., Nr. 326/330.

⁹ Horns N.Ievads tiesību zinātnē un tiesību filosofijā // Likums un tiesības, 09.1999., Nr.1, 16. lpp.

ātras saistību izpildīšanas tiesvedības ieviešanai bija vairāki iemesli, tostarp novērst bezjēdzīgu tiesāšanos gadījumos, kad nav argumentu attiecībā uz pamatotu prasījumu. SBPI ir fakultatīvs un civilprocesā īpatnējs institūts, līdz ar to tā regulējumā ietvertās prasības ir īpaši būtiskas šī institūta pastāvēšanai, un likuma normas nav tulkojamas paplašināti. Tāpat izņēmuma kārtība, kurā tiesneša lēmums stājas spēkā nekavējoties, nav pārvēršama par vispārēju noteikumu, jo ir dažādu sarežģītības pakāpju strīdi.¹⁰ Šādā veidā, SBPI pretstatot prasības tiesvedībai, alternatīvā procesuālā kārtība raksturota CPL komentāros, vienlaicīgi kā nozīmīgs avots viedokļa pamatošanai minēts Latvijas Republikas Augstākās tiesas (turpmāk – AT) 2010. gada apkopojums par tiesu praksi SBPI (turpmāk – AT prakses apkopojums).

AT ir devusi šādu SBPI definējumu: „Saistību bezstrīdus piespiedu izpildīšana ir *atsevišķs tiesvedības veids* ar savām īpatnībām un noteikumiem, kas raksturīgi tikai un vienīgi šim tiesvedības veidam. Tas ir vienkāršots un paātrināts process, kurā nav pieļaujami parādnieka iebildumi. Pieteikums tiek izlemts rakstveida procesā, pamatojoties tikai uz kreditora iesniegtajiem Civilprocesa likuma (turpmāk – CPL) 404. pantā norādītiem dokumentiem”.¹¹ Būtībā AT prakses apkopojumā tikušas koncentrētas galvenās aktuālās CPL 400. panta pirmās daļas 1.punkta piemērošanas atziņas, ar kurām tiek pamatoti tiesu nolēmumi un kuras vienlaicīgi balsta nacionālajā tiesību zinātnē dominējošo viedokli par SBPI.

Gan tiesu prakse, gan nacionālā tiesību zinātne SBPI viennozīmīgi uztver kā patstāvīgu CPL apakšklasi – patstāvīgu, atsevišķu civilprocesuālās kārtības veidu. Šādai kārtībai piedēvē īpatnēju, izņēmuma raksturu, jo atšķirībā no vispārējās civilprocesuālās kārtības (prasības tiesvedības) netiek pieļauts sacīkstes princips. Turklāt tiek uzsvērts parādnieka ierobežotais civilprocesuālais statuss, būtībā piešķirot tam novērotāja lomu, kamēr kreditors izmanto paātrinātā procesa priekšrocības. Šāda izpratne par SBPI būtību arī veido, ja ne gluži zinātnisko tad noteikti idejisko virzību, tiesām piemērojot CPL 400. panta pirmās daļas 1. punktu: „Valsts uzdevums nav gādāt galvenokārt par kreditora interešu īstenošanu, drīzāk īpašas rūpes izrādāmas par patērētāju kā ekonomiski un tiesiskās aizsardzības iespēju ziņā vājāko dalībnieku interešu ievērošanu”.¹² „Tie ir bijuši centieni tulkot komentējamo pantu (CPL 400. panta pirmās daļas 1. punktu) paplašināti, lai, kā trāpīgi norādījis senators Valerijans Jonikāns, dotu kreditoriem caurlaidi uz ātro un lēto procesu,”¹³ tā CPL komentāros ticis atspoguļots oponentu viedoklis pētījuma autora jau iepriekš uzsāktajai polemikai par tēmas problemātiku, akcentējot publiskas ķīlas tiesības formas nozīmi. Atbilstoši CPL

¹⁰ Torgāns K. Civilprocesa likuma komentāri. II Daļa. – Rīga: Tiesu namu aģentūra, 2012. – 632., 633., 635. lpp.

¹¹ Latvijas Republikas Augstākās tiesas 2010. gada apkopojums par tiesu praksi saistību bezstrīdus piespiedu izpildīšanā. – 3. lpp.

¹² Torgāns K. Civilprocesa likuma komentāri. II Daļa. – Rīga: Tiesu namu aģentūra, 2012. – 632., 633., 635. lpp.

¹³ Turpat. – 638. lpp.

komentāros paustajai pētījuma autora viedokļa kritikai par CPL 400. panta pirmās daļas 1.punkta piemērošanu, neobjektivitāte izpaudusies tieši kreditora interešu aizstāvībā.

Izvirzītie argumenti ir tik nopietni, ka to atspēkošanai būs nepieciešams nemazāk nopietns pamatojums. Vai patiešām SBPI ir patstāvīgs civilprocesuālās kārtības veids, vai ir izslēgta parādnieka iespēja to ietekmēt un vai nav pieļaujama faktu noskaidrošana sacīkstes principa ietvaros. Tomēr pretargumenti šajā gadījumā nav pašmērķis. Izpētei tiks pakļauti SBPI teorētiskie pamati, kas šādu procesuālo kārtību padara par pieļaujamu un no procesuālo mērķu sasniegšanas viedokļa attaisnojamu – leģitīmu, kā nepieciešamība zinātnisku mērķu sasniegšanai.

SBPI tiesību institūta raksturojošās civilprocesuālās pazīmes koncentrētā veidā ietvertas CPL 400. panta pirmās daļas 1. punktā (SBPI atbilstošā saistību forma pētījuma problemātikas ietvaros), 404. panta pirmajā daļā, 405. panta pirmajā, otrajā un trešajā daļā. SBPI pieļaujama pēc līgumiem par saistībām, kas nodrošinātas ar publisku hipotēku vai komercķīlu. Pieteikumā norāda, kādu saistību un pēc kāda akta kreditors lūdz pakļaut izpildīšanai. Tiesnesis, pārbaudījis iesniegtā pieteikuma pamatotību un atzinis, ka tas apmierināms, pieņem lēmumu, ar kuru nosaka, kāda saistība un kādā apmērā ir izpildāma bezstrīdus piespiedu kārtībā. Tiesneša lēmums stājas spēkā nekavējoties, un tam ir izpildu dokumenta spēks. Lēmums izpildāms saskaņā ar sprieduma izpildīšanas noteikumiem.¹⁴ Šādā apmērā atspoguļotā SBPI daļa attiecībā par nosacījumiem nolēmuma pieņemšanai ārpus sacīkstes principa arī atbilst CPL komentāros paustajam viedoklim, taču tiesību institūta pastāvēšanas pieļaujamība un tā objektīva zinātniski teorētiska analīze nav iespējama ārpus SBPI kārtībā taisītā tiesneša nolēmuma apstrīdēšanas procesuālā elementa.

Parādnieka tiesību aizsardzības pamati paredzēti CPL 406. panta pirmajā un trešajā daļā. Ja parādnieks uzskata, ka kreditora prasījums nav pamatots pēc būtības, viņš sešu mēnešu laikā no lēmuma noraksta nosūtīšanas dienas var celt prasību pret kreditoru, lai apstrīdētu prasījumu. Prasība ceļama tiesā šajā likumā noteiktajā prasības celšanas vispārējā kārtībā. Ceļot prasību, parādnieks var lūgt apturēt bezstrīdus piespiedu izpildīšanu, bet, ja piedzinējs šādā kārtībā jau saņēmis apmierinājumu, – lūgt nodrošināt prasību.¹⁵ Raugoties no leģitimitātes viedokļa tikai likumā formāli paredzēta procesuāla kārtība, kuras pamat mērķis būtu tiesību normu spēkā esamība, nebūtu savienojama ar valsts varas nepieciešamības attaisnojumu. Leģitimitāte vai tiesību atzīšana, pieņemšana sabiedrībā uztverama par pozitīvo tiesību būtības pazīmi. Tiesību normas kļūst par tādām tikai tad, kad tiek saņemta sabiedrības objektīva atzinība, to izmantošanai par subjektu tiesību un pienākumu veidojošo pamatu.

¹⁴ Civilprocesa likums: LR likums, Latvijas Vēstnesis, 03.11.1998., Nr. 326/330.

¹⁵ Turpat.

Ārpus tiesību leģitimitātes izpratnes nav iespējams atbildēt uz jautājumu par to, kā veidojas normatīvā kārtība, kurai piemīt spēja ierobežot indivīdu gribu un noteikt viņu darbības virzienu. Tādā veidā nevis pati piespiešanas iespēja, bet pirmkārt tiesību normu autoritāte, atzišana nodrošina to darbību, un leģitimitāte uztverama kā tiesību normu ontoloģijas raksturojoša un izzinoša pazīme.¹⁶ Paātrināta un vienkāršota procesuālā kārtība nav pašmērķis, bet procesuāls līdzeklis, ar kura palīdzību lietas ārpus strīda tiek nošķirtas no pārējām, pamatojoties uz tiesību subjektiem likumā sniegto izvēles iespēju. „Tā kā tiesības apskatāmas tikai valsts varas kontekstā, tiesiskuma kodols ir valsts un likuma varas attaisnojums, no kā izriet tiesību efektivitāte jeb derīgums.”¹⁷ CPL 406. panta pirmajā daļā norādītās parādnieka tiesības apstrīdēt kreditora prasījumu, kā pamatojumu SBPI atbilstībai Latvijas Republikas Satversmei, savā spriedumā arī minējusi Latvijas Republikas Satversmes tiesa: „Tādējādi apstrīdētās CPL 405. panta normas kopsakarā ar 406. pantā noteikto bezstrīdus piespiedu izpildīšanas apstrīdēšanas kārtību nodrošina Satversmes 92. pantā ietvertu taisnīga tiesas procesa elementu – tiesības uz pārsūdzību”.¹⁸ Tādā veidā uzskatāmi tiek parādīta sakarība starp SBPI nolēmumam CPL 405. pantā piešķirto izpildu dokumenta statusu, kas piespiedu izpildes ziņā pielīdzināms spriedumam un procesuālām tiesībām šādu nolēmumu apstrīdēt.

Turklāt Latvijas Republikas Satversmes tiesas (turpmāk – Satversmes tiesa) viedoklis šajā jautājumā pilnībā atbilst Tiesībsarga uzskatiem par parādnieka tiesību aizsardzību, kurus viņš paudis norādītajā spriedumā. „Tiesībsargs, atsaucoties uz Eiropas Cilvēktiesību tiesas praksi, norāda, ka valstij jānodrošina personas pamattiesību aizsardzība tik efektīvi, cik tas iespējams, un tiesības vērsties tiesā nav absolūtas, tādēļ var tikt samērīgi ierobežotas. CPL 406. pants garantējot parādniekam tiesības celt tiesā apvērsuma vai atpakaļ izpildīšanas prasību, tādēļ neesot pamata apgalvot, ka CPL neļauj parādniekam aizstāvēt savas tiesības, pārsūdzot tiesneša lēmumu. Tiesībsargs secina, ka CPL 400. panta pirmās daļas 1. punkts un 405. panta pirmā un trešā daļa garantē tiesību uz taisnīgu tiesu ievērošanu un atbilst Satversmes 92. pantam.”¹⁹ Pētījuma kontekstā vērā ņemama ir Tiesībsarga norāde uz CPL 406. pantu kā procesuālu garantiju parādnieka tiesību aizsardzībai.

Izteiktie Satversmes tiesas secinājumi un tiesībsarga viedoklis tieši norāda uz SBPI un prasības tiesvedības saikni. Savukārt šādas saiknes pastāvēšana pati par sevi atklāj dispozitivitātes principa neizbēgamību kā civilprocesuāli teorētisku nepieciešamību.

¹⁶ Денисенко В.В. Легитимность как характеристика сущности права. – Москва: Юрлитинформ, 2014. – стр. 40.–46.

¹⁷ Sk.: Gusy C. Legitimitaet im demokratischen Pluralismus. Stuttgart: Franz Steiner Verlag, 1987. – S. 9.

¹⁸ Latvijas Republikas Satversmes tiesas spriedums lietā Nr.2009-93-01 „Par Civilprocesa likuma 400. panta pirmās daļas 1. punkta un 405. panta pirmās un trešās daļas atbilstību Latvijas Republikas Satversmes 92. pantam” 13.4. tēze. 2010. gada 17. maijs. Latvijas Vēstnesis, 2010. gada 20. maijs, Nr. 79.

¹⁹ Latvijas Republikas Satversmes tiesas spriedums lietā Nr.2009-93-01 „Par Civilprocesa likuma 400. panta pirmās daļas 1. punkta un 405. panta pirmās un trešās daļas atbilstību Latvijas Republikas Satversmes 92. pantam” 4. tēze. 2010. gada 17. maijs. Latvijas Vēstnesis, 2010. gada 20. maijs, Nr. 79.

Dispozitivitātes jēdziens procesuālo tiesību kontekstā bieži ticis lietots līdzās sacīkstes principam. Ja sacīkstes princips paredz procesa dalībnieku aktivitāti pamatot (pierādīt) faktu pastāvēšanu vai to neesamību, tad dispozitivitāti raksturo personas tiesību izvēles brīvība tajā skaitā atteikties no tiesībām, tās neizmantojot, kas savukārt vienlaicīgi var tikt uzskatīts par atbilstošu tiesisko seku iestāšanās apstiprinājumu.

Tiesību zinātne apstiprina to, ka tieši dispozitivitātes un sacīkstes principos visspilgtāk izpaužas civilprocesa specifiskais pirmsākums. Dispozitivitāte raksturo saistītu pušu – procesa subjektu savstarpējo attiecību brīvību, kuru starpā civiltiesiska strīda apstākļos pastāvošās strīdīgās, nenoteiktās civiltiesiskās attiecības, ir kļuvušas par civilās tiesvedības priekšmetu. *Disponere* ir latīņu valodas termins, kas apzīmē – rīkoties, sakārtot, izvietot noteiktā kārtībā. Atbilstoši šai tradicionālajai tēzei, ar subjektīvajām tiesībām apveltīta puse ir tiesīga ar šīm tiesībām rīkoties arī procesā. Tomēr uzreiz jāatzīmē, ka tiešā veidā materiālo tiesību dispozitivitātes pielīdzināšana dispozitivitātei procesā no izziņas viedokļa nebūtu precīza. Piemēram, prasītāja atteikšanās no savām materiālajām tiesībām pret atbildētāju pēc lietas ierosināšanas, procesuālu nozīmi iegūs tikai tajā gadījumā, ja šāda atteikšanās no prasījuma tiks izdarīta paredzētajā procesuālajā kārtībā konkrētajās procesuāli tiesiskajās attiecībās. Dispozitivitāte tāpat, kā sacīkste ontoloģiski tiek saistīta ar civilprocesuālās kārtības mērķiem, būtību un tās formu. Kā civilās tiesvedības sākotnējais pamats, dispozitivitāte izplatās attiecībā uz visiem tiesvedības veidiem un procesa stadijām. Tomēr minētā principa izpausmes formas ir atšķirīgas, atkarībā no tiesvedības veida īpatnībām, procesa stadijas mērķiem un uzdevumiem.²⁰ Īpaši tiek uzsvērtā dispozitivitātes loma procesa gaitas noteikšanā un praktiski iespējamā, pilnvērtīgā aizstāvībā.²¹ Civilprocesuālās kārtības papildināšana ar paātrinātām, prasības tiesvedībai alternatīvām procesuālām formām vistiešākajā veidā arī ir vērtējama kā dispozitivitātes principa izpausme, kreditora rīcībai ar prasījumu. Turklāt dispozitivitāte raksturojama kā kreditora iespēja izvēlēties procesuālo kārtību (alternatīvo paātrināto procesu) un kā parādnieka izvēles pamats, nolēmumā konstatēto seku uzskatīšanai par pareizām, vai to apstrīdēšanai CPL 406. panta kārtībā.

„Kreditora prasījums piešķir viņam tiesību pieņemt parādnieka saistības izpildījumu, kā arī tiesību paturēt to, ko viņš saņēmis saistības izpildījuma rezultātā. Turklāt kreditoram ir tiesības rīkoties ar savu prasījumu, piemēram, atteikties no prasījuma (CL 1863.p.), to cedēt (CL 1793.p.), likt priekšā ieskaitam (CL 1852.pants), ieķīlāt (CL 1294.p.).”²² Dispozitivitātes materiāltiesiskā izcelsme saskatāma arī šajā Latvijas tiesību zinātnieka E.Kalniņa paustajā

²⁰ Сахнова Т.В. Курс гражданского процесса: теоретические начала и основные институты. – Москва: Wolters Kluwer, 2008. – стр. 136.–138.

²¹ Плешанов А.Г. Диспозитивное начало в сфере гражданской юрисдикции: проблемы теории и практики. – Москва: НОРМА, 2002. – стр. 27.

²² Kalniņš E. Saistību tiesība (Vispārējs apskats) // Likums un tiesības, 02.2011., Nr. 2(6), – 48. lpp.

viedoklī par kreditora rīcības iespējām ar prasījumu un vienlaikus norāda arī uz dispozitivitāti kā procesuālu pamatu, jo ar šāda veida tiesībām kreditors var rīkoties arī procesuālajā kārtībā, atbilstoši ietekmējot procesuālo tiesību normu piemērošanu.

Dispozitivitātes satura precīzākas formulēšanas pirmsākumi saistāmi ar Austrijas un Vācijas procesuālo tiesību zinātni. Austriešu zinātnieks Kanšteins (*Canstein*) norādīja, ka tieši termins *Dispositionsmaxime* (dispozitīvais pamats, pirmsākums) pauž ideju par pušu brīvu izrīkošanos ar savām civilprocesuālajām tiesībām (*die Verzichtbarkeit der Parteienrechte im Zivilprozesse*). Savukārt termins *Verhandlungsmaxime* (sacīkstes pirmsākums) raksturo tikai pušu prasību ietekmētu tiesas darbību, tāpēc tas attiecināms arī uz kriminālprocesu.²³ Heinc (*Heinze*) līdzīgu domu saistīja ar jēdzienu *Dispositionsprinzip*.²⁴ Agrīnāki vācu zinātnieku darbi tomēr liecina, ka ilgstošu laiku tiesību zinātnē dispozitivitātei netika piešķirta patstāvīga vērtība. Vairāku desmitgažu garumā raisījās diskusija par sacīkstes pirmsākuma nozīmi. Viens no tās rezultātiem bija dispozitivitātes kā patstāvīga procesuālo tiesību pirmsākuma nodalīšana.²⁵ Zinātniskās diskusijas gaitā tika konstatēta sacīkstes principa nespēja kalpot par visaptverošu civilprocesuālo tiesību pirmsākumu, kas izskaidrojams ar nepieciešamību pēc jau pastāvošām procesuālām tiesiskajām attiecībām pirms pašas sacīkstes kā šī procesuālā principa īstenošanās pamata. Tas savukārt vienlaikus radīja priekšnosacījumus dispozitivitātes nozīmes padziļinātai izzināšanai.

Terminu *sacīkstes pirmsākums* zinātniskajā apritē ieviesa procesuālo tiesību speciālists Gjunnars (*Gönner*). Ar sacīkstes pirmsākumu minētais autors saprata pamatu prāvnieku autonomijai, kā procesa sākumā tā arī tā rezultāta īstenošanā. Savukārt sacīkstes princips tika noteikts kā princips, kura ietvaros puses civilprocesā rīkojas kā patstāvīgi procesa subjekti, brīvi sacenšoties tiesas priekšā, bet tiesa savukārt neveic nekādu izmeklēšanu, nevērtē puses kā izziņas objektus, kā patiesības noskaidrošanas līdzekli. Zinātnieks arī norādīja, ka materiālajām civilajām tiesībām raksturīga to specifiskā īpašība – dispozitivitāte, ar subjektīvajām civilajām tiesībām apveltītas personas izņēmuma rakstura pilnvaras brīvi rīkoties ar savām tiesībām, kas izslēdz iespēju valstij tās aizsargāt, ja to nepieprasa ieinteresētā puse. Tāpēc aizskarto tiesību valsts aizsardzība tiek piemērota tikai tad, kad tā tiek pieprasīta un tādā apmērā, un tādiem līdzekļiem, kā to vēlas puse.²⁶ Šāda teorētiska norāde atbilst arī SBPI procesuālajā kārtībā taisīta tiesas nolēmuma apstrīdēšanai – tiesa pārbauda prasījuma pamatotību, ja to CPL 406. panta kārtībā lūdzis parādnieks.

²³ Sk.: Canstein, K. Freiherr. Die rationalen Grundlagen des Civilprozesses. Berlin 1877. – S. 185.–186.

²⁴ Sk.: Heinze. Dispositionsprinzip und Officialprinzip: Verhandlungsform und Untersuchungsform Archiv für D. Und Pr. Strafrecht. Bd. 24. 1876. – S. 267.

²⁵ Плешанов А.Г. Диспозитивное начало в сфере гражданской юрисдикции: проблемы теории и практики. – Москва: НОРМА, 2002. – стр. 12.

²⁶ Sk.: Gönner. Handbuch der deuchen gemeinen Prozesses. 2. Aufl. VIII Abh. Bd. 1. – S. 192.

Tomēr dispozitivitāti un sacīksti raksturojošu terminu lietošanā iezīmējās iekšēja pretruna, uz kuras pastāvēšanu norādīja Krievijas tiesību zinātnieks profesors A. H. Golmstens, taču domstarpības bija tikai daļējas, jo ideju par privāto autonomiju atzina visi, kaut arī attiecībā uz to tika lietoti abi termini *Dispositionsrecht* un *Verhandlungsmaxime*.²⁷ Šeit gan jāpievienojas viedoklim par to, ka tiesību subjektu privāto autonomiju un to izpausmi raksturo tieši dispozitivitāte un tādā kontekstā procesuālo kārtību varētu uzskatīt par materiālo tiesību zināmu turpinājumu, savukārt sacīksti varētu nodalīt kā tīru procesuālo tiesību institūtu.

Šāda veida pretrunas un nesaskaņas izrādījās nozīmīgas dispozitīvā pirmsākuma doktrīnas radīšanā. Galvenās viedokļu atšķirības bija saistītas ar vācu procesuālajā literatūrā ierasti lietoto nosaukumu *Dispositionsrecht der Partei*, lai apzīmētu mācību par puses izvēles brīvības tiesībām procesā. Kā norādīja Baijers (*Bayer*), *nemo iudex sine actore* sākums ir uzskatāms par pašas sacīkstes sākumu, citiem vārdiem sakot, kā sākums, kura darbība norisinās ne agrāk kā no brīža, kas seko pēc prasības iesniegšanas.²⁸ Savukārt daži autori izteica viedokli, ka tēzi *nemo iudex sine actore*, kas raksturo prasības iesniegšanas brīvu izvēli, nebūtu pareizi attiecināt uz sacīkstes pirmsākumu.²⁹ Atbilstoši Vetcela (*Wetzel*) pamatojumam, mācība par sacīkstes pirmsākumu pirmkārt ir mācība par tiesas darbību, turklāt par tādu, kas jau ir tikusi uzsākta. Autors norādīja, ka tēze *nemo iudex sine actore* attiecināma uz brīdi pirms tiesvedības uzsākšanas, tāpēc tā neietilpst mācībā par sacīkstes pirmsākumu.³⁰ Šādai idejai par jau pastāvošu dispozitivitāti pirms procesa, nevis sacīksti, pievienojas arī pētījuma autors, jo tā veido to prasījuma materiāli tiesisko pamatu, kas tiek pakļauts pārbaudei procesuālajā kārtībā, kā arī priekšnosacījumu paša procesa sākumam.

Tādā veidā 19. gadsimta beigās vācu procesuālajā zinātnē tika noformulēts teorētiskais pamatojums, lai dispozitīvo pirmsākumu nodalītu no civilprocesa tiesību sacīkstes pirmsākuma sastāva. Izvērstu pamatojumu šādai nodalīšanai puda Kanšteins. Pirmkārt viņš pamatoti norādīja, ka pušu izvēles tiesības civilprocesā izpaužas trīs virzienos: 1) pusēm ir piešķirtas tiesības procesa ierosināšanai un tā ārējās virzības uzturēšanai; 2) tiek respektēta pušu tiesību brīva izvēle izrīkoties ar prasījumu, tāpēc tiesnesis, atkarībā no vienpersonisku vai pušu kopēju tiesību pastāvēšanas ir saistīts attiecīgi ar vienas tiesīgās puses izvēles izdarīšanu vai pušu kopīgu izvēli (dispozitivitātes princips šaurākā nozīmē); 3) pusēm ir piešķirtas tiesības iesniegt tiesnesim faktisko un pierādīšanas materiālu nolēmuma

²⁷ Sk.: Гольмстен А. Х. Состязательное начало гражданского процесса в теории и в русском законодательстве, преимущественно новейшем // Юридические исследования и статьи. СПб., 1894. Т. I. стр. 408.

²⁸ Sk.: Bayer. Vortrage über den gemeinen ordentlichen Civilprozess. S. 33.–34.

²⁹ Плешанов А.Г. Диспозитивное начало в сфере гражданской юрисдикции: проблемы теории и практики. – Москва: НОРМА, 2002. – стр. 15.

³⁰ Sk.: Wetzel. System des ordentlichen Civilprozesses. 3. Auf. 1878. – S. 516.

pamatošanai (sacīkstes princips).³¹ Tādā veidā, atbilstoši Kanšteina viedoklim, pušu izvēles tiesības procesā aptver: prasījuma tiesības (materiālā dispozitivitāte), procesa ārējo gaitu (formālā dispozitivitāte) un faktisko materiālu (sacīkste). Ņemot vērā norādīto, zinātnieks pušu izvēles tiesības dalīja trīs daļās: 1) tiesības ierosināt un saglabāt procesa ārējo gaitu (*Prozessenbetrieb*); pušu izvēles tiesības izrīkoties ar saviem prasījumiem (*Dispositionsmaxime*) un tiesības izrīkoties ar faktisko un pierādīšanas materiālu (*Verhandlungsmaxime*).³² Pamatojoties uz Kanšteina izvirzītajām tēzēm, procesuālajā zinātnē tika noformulēta tā dēvētā dispozitivitātes principa valdošā doktrīna, kura izpaužas sekojoši.

Subjektīvajām civilajām tiesībām piemīt raksturīga īpašība, kas izpaužas to izmantošanas brīvībā. Civilās tiesības var iegūt, nodot tālāk, atsavināt. Ja tiesības tiek aizskartas, tiesīgajai personai pastāv izvēles brīvība tās aizsargāt vai neaizsargāt. Minētā civilo tiesību īpašība ļauj izdarīt uz procesu attiecināmus secinājumus: ja ar subjektīvajām tiesībām apveltīta tiesīgā persona var brīvi ar tām rīkoties, tās atsavināt atlīdzības vai bezatlīdzības veidā, atteikties no tām u.t.t., tad šī persona var paciest to aizskārumu vai vērsties tiesā pēc aizsardzības, bet neviens nevar piespiest vērsties tiesā piespiedu kārtā - *nemo invitatus agere cogitur*; bez prasītāja prasības civilā tiesvedība nevar tikt uzsākta pēc tiesas vai kāda cita iniciatīvas: *nemo iudex sine actore, kein Klager kein Richter*; tiesas uzdevums aprobežojas ar lietas izskatīšanu prasības robežās, tiesa nepārkāpj prasījuma robežas: *ne eat iudex ultra petita partium*. Dispozitivitātes princips izpaužas ne tikai tiesību brīvā izvēlē vērsties tiesā, bet aptver arī pušu tiesības procesā. Tādā veidā neizbēgami ir šādi apsvērumi: prasītājam nevar tikt liegtas tiesības atteikties no prasības, izlīgt ar pretinieku, atzīt viņa iebildumus par pamatotiem; tiesīgajai personai jābūt piešķirtām tiesībām apstrīdēt pretinieka iebildumus vai tiem piekrist, iesniegt pierādījumus sava prasījuma labā vai nē, apstrīdēt tiesas nolēmumu un no šādām tiesībām atteikties u.t.t.³³ Minētais kopumā norāda uz tiesas ierobežotu kompetenci rīcībā ar pušu procesuālajām tiesībām un pušu pilnīgu rīcības autonomiju attiecībā uz materiālajām tiesībām procesā.

Norādītie dispozitivitātes principa teorētiskie apsvērumi tiešā veidā atspoguļojušies arī civilprocesuālajos tiesību aktos. Šveices civilprocesa likuma 58. pantā (*Dispositions – und Officialgrundsatz*) noteiktas tiesas kompetences robežu atkarība no pušu tiesību izlietojuma brīvības: tiesa apmierina prasījumu nepārsniedzot prasīto un ne mazākā apmērā, kā otra puse atzinusi; tiesas darbība ir ierobežota atkarībā no tiesīgās puses lūguma.³⁴ Neskatoties uz to,

³¹ Sk.: Canstein, K.Freiherr. Die rationellen Grundlagen des Civilprozesses. Berlin, 1877. – S. 169.

³² Sk.: Canstein, K.Freiherr. Die rationellen Grundlagen des Civilprozesses. Berlin, – S. 197.–198.

³³ Плешанов А.Г. Диспозитивное начало в сфере гражданской юрисдикции: проблемы теории и практики. – Москва: НОРМА, 2002. – стр. 19.

³⁴ Schweizerische Zivilprozessordnung (Zivilprozessordnung, ZPO), Die Bundesversammlung der Schweizerischen Eidgenossenschaft, gestützt auf Artikel 122 Absatz 1 der Bundesverfassung, nach Einsicht in die Botschaft des Bundesrates vom 28. Juni 2006. Iegūts no: <https://www.admin.ch/opc/de/classified-compilation/20061121/201601010000/272.pdf> (sk.14.04.2016.)

ka CPL nav ietverta atsevišķa definīcija, dispozitivitātes princips koncentrētā veidā izpaužas nacionālo tiesību procesuālajās normās par pušu un trešo personu tiesībām un pienākumiem. Atbilstoši CPL 74. pantam, pusēm ir tiesības: iepazīties ar lietas materiāliem, izdarīt no tiem izrakstus un izgatavot kopijas; piedalīties tiesas sēdē; pieteikt noraidījumus; iesniegt pierādījumus; piedalīties pierādījumu pārbaudīšanā; pieteikt lūgumus; dot tiesai mutvārdu un rakstveida paskaidrojumus; izteikt savus argumentus un apsvērumus; celt iebildumus pret citu lietas dalībnieku lūgumiem, argumentiem un apsvērumiem; pārsūdzēt tiesas spriedumus un lēmumus; saņemt spriedumu, lēmumu un citu lietā esošo dokumentu norakstus, kā arī izmantot citas procesuālās tiesības, kuras tām piešķirtas ar šo likumu. Prasītājs turklāt ir tiesīgs: pilnīgi vai daļēji atteikties no prasības; samazināt prasījumu apmēru; rakstveidā grozīt prasības pamatu vai priekšmetu vai palielināt prasījumu apmēru. Atbildētājs ir tiesīgs pilnīgi vai daļēji atzīt prasību, celt iebildumus pret prasību vai celt pretprasību. Puses var vienoties par mediācijas izmantošanu, kā arī noslēgt izlīgumu vai vienoties par lietas nodošanu izskatīšanai šķīrējtiesā. Šā likuma 78. pants ar atbilstošiem izņēmumiem pušu tiesisko statusu attiecina arī uz trešajām personām.³⁵ Apskatītais dispozitivitātes principa teorētiskais pamatojums padziļinātā veidā atklāj CPL 406. panta nozīmi, to tiesību normas saturu, kas slēpjas aiz tās formāli paustajām nolēmuma apstrīdēšanas tiesībām. *Tiesību norma satur gan parādnieka tiesības apstrīdēt nolēmumu, gan prasības atzīšanu kā dispozitivitātes patstāvīgu izpaušmi, ja norādītās civilprocesuālās tiesības netiek izmantotas.*

Apvērsuma prasības materiāli tiesiskais pamatojums balstās subjektīvo privāto tiesību būtībā. Subjektīvās tiesības ir tiesību subjekta interešu īstenošanai paredzētā tiesiskā vara, kura pastāv uz objektīvo tiesību pamata un kuras izlietošana ir atkarīga no subjekta paša gribas.³⁶ Subjektīvo tiesību izlietošana ir galvenais tiesiskais instruments civiltiesību subjektu privātautonomijas īstenošanai.³⁷ Privātautonomija nozīmē tiesiskās iekārtas dotu iespēju personai, ar pašas īstenotu tiesisko aktu (tiesisko darījumu) palīdzību pašai regulēt savas tiesiskās attiecības, kā arī attiecības ar līdzpilsoņiem. Privātautonomija ir privāttiesību centrālais jēdziens.³⁸ Lai savas intereses realizētu, tiesību subjektam ir jāpauž atbilstoša griba. Tiesību subjekts, īstenojot subjektīvās tiesības, var brīvi īstenot savu gribu, ja vien tas notiek objektīvajās tiesībās noteiktajos ietvaros.³⁹ Tiesiskā vara, kas ietverta indivīdam piemītošajās subjektīvajās tiesībās, nav neierobežota. Tiesību subjektam piešķirtā tiesiskā vara ir nevis absolūts, bet gan likuma kontrolēts rīcības pilnvarojums.⁴⁰ Likumā ir noteikti

³⁵ Civilprocesa likums: LR likums. Latvijas Vēstnesis, 03.11.1998., Nr. 326/330.

³⁶ Sk.: Koziol Helmut, Welser Rudolf. Grundriss des bürgerlichen Rechts. Band I. Allgemeiner Teil, Sachenrecht, Ffamilienrecht. Bearbeitet von Andreas Kletečka. 13. Aufl. Wien: Manzsche Verlags – und Universitätsbuchhandlung, 2006. – S. 71.

³⁷ Balodis K. Ievads civiltiesībās. – Rīga: Zvaigzne ABC, 2007. – 117. lpp.

³⁸ Horns N. Ievads tiesību zinātnē un tiesību filosofijā // Likums un tiesības, 11.1999., Nr. 3, 73. lpp.

³⁹ Sk.: Medicus, Dieter. Allgemeiner Teil des BGB. 8. Auf. Heidelberg: C.F. Müller Verlag, 2002. – Rn. 70.

⁴⁰ Sk.: Larenz Karl, Wolf Manfred. Allgemeiner Teil des Bürgerlichen Rechts. 9. Aufl. München: Verlag C.H.Beck, 2004. – §14 Rn. 11.

nepieciešamie ierobežojumi un aizliegumi, lai subjektīvo tiesību īstenošana netraucētu tiesisko kārtību vai pārējo civiltiesiskās apgrozības dalībnieku pamatotās intereses.⁴¹ Subjektīvās tiesības ir vispārējo tiesību normu (objektīvo tiesību) piemērošanas sekas attiecībā uz kādu noteiktu personu.⁴² Subjektīvo tiesību un dispozitivitātes attiecības tikušas raksturotas zinātniskā pētījumā par civilprocesuālo kārtību Bulgārijā: „Dispozitivitāte ir civilprocesam pastāvīgi piemītošs princips. Aizskarto tiesību aizsardzība izriet no šādu aizsardzību lūgt tiesīgas personas gribas. Šis princips veidojas no gribas autonomijas privātajās tiesībās un materiālo privāto tiesību un civilprocesa funkcionālas saiknes. Šī saikne parāda procesa aizsargājošās dabas un materiālo tiesību sakarības.”⁴³ Pieminētā funkcionālā saikne īstenojas arī CPL 406. panta gadījumā. Parādnieks, īstenojot viņam piemītošo gribas autonomiju privātajās tiesībās, pats izlemj jautājumu par viņa tiesību aizskārumu un šādu aizskarto tiesību aizsardzības nepieciešamību.

Tādā veidā, ja kreditors ir pārkāpis savas privātautonomijas robežas, pieteikumā norādot parādnieka saistības, kas neatbilst viņa subjektīvo tiesību pienākumam vai kreditora rīcība nav savienojama ar atbilstību objektīvo tiesību prasībām, tad parādnieks ir tiesīgs celt prasību pret kreditoru, apstrīdot lēmumā konstatēto kreditora prasījumu pēc būtības, kas savukārt ir nepieciešama parādnieka privātās autonomijas sastāvdaļa (materiālā dispozitivitāte). Turklāt jāatzīmē ne tikai pārsūdzēšanas iespēja pati par sevi, bet arī CPL 406. panta trešajā daļā paredzētā lēmuma piespiedu izpildīšanas apturēšana, kas ierobežo apstrīdētā nolēmuma sekas. Pēc lietas ierosināšanas parādnieks lietas faktisko apstākļu konstatēšanā un to tiesisko seku kvalificēšanā iegūst CPL 74. pantā paredzētās tiesības procesa gaitā, sava tiesiskā statusa un privātās autonomijas robežās, izrīkoties ar materiālajām un procesuālajām tiesībām (formālā dispozitivitāte), kā arī piedalīties pierādījumu iesniegšanā un pierādījumu pārbaudē (sacīkste). Kā norādījis J. Rozenfelds, parādniekam nav cita veida, kā aizsargāties pret SBPI kārtību, kā vien ceļot pretprasību par to, ka saistības izpildei vēl nav pienācis termiņš, ka saistība nav spēkā un tamlīdzīgi.⁴⁴ Iespējams ir tikusi pieļauta pārrakstīšanās kļūda, tomēr apvērsuma prasības būtība idejiski tikusi norādīta pareizi.

SBPI un prasības tiesvedības saikni, kas lielā mērā veidojas pateicoties CPL 406. panta starpniecībai, 2012. gada 1. marta lēmumā lietā Nr. SKC – 1133/2012 konstatējis arī AT Senāts. Nolēmumu AT pamatojusi arī ar jau pieminētā Satversmes tiesa 2010. gada 17. maija spriedumā lietā Nr. 2009-93-01 izteikto viedokli par CPL 406. panta procesuālo nozīmi un citā Satversmes tiesas spriedumā paustajām atziņām par jēdzienu *pārsūdzēt* un *pārsūdzība*

⁴¹ Balodis K. Ievads civiltiesībās. – Rīga: Zvaigzne ABC, 2007. – 118. lpp.

⁴² Horns N. Ievads tiesību zinātnē un tiesību filosofijā // Likums un tiesības, 11.1999., Nr. 3, 73. lpp.

⁴³ Popova V. Principles of Bulgarian Civil Procedure Law. Civil Procedure Review (ISSN 2191-1339), v. 2, n.2, 2011. – Pp. 36. Iegūts no: http://www.civilprocedurereview.com/busca/baixa_arquivo.php?id=38&embedded=true (sk.01.12.2016.)

⁴⁴ Rozenfelds J. Lietu tiesības. – Rīga: Zvaigzne ABC, 2011. – 189. lpp.

lietošanu. Satversmes tiesa 2008. gada 5. novembra spriedumā lietā Nr. 2008-04-01 norādījusi, ka: civilprocesuālo tiesību jomā jēdzienu *pārsūdzēt* lieto ne vien attiecībā uz lēmuma pārsūdzēšanu augstākā tiesu instancē, bet arī attiecībā uz iebildumu celšanu tajā pašā tiesu instancē; ne attiecībā uz katrām tiesībām un likumiskajām interesēm Satversmes 92. pants garantē iespēju izskatīt lietu vismaz divās instancēs. Satversmes tiesa ir secinājusi, ka Satversmes 92. pants neparedz valstij pienākumu visās lietās noteikt iespēju pārsūdzēt tiesas nolēmumu augstākas instances tiesā. Likumdevējs ir tiesīgs ar likumu noteikt, kādas lietas ir katras tiesu iestādes kompetencē un cik instancēs dažādu kategoriju lietas ir skatāmas.⁴⁵ Ņemot vērā norādīto, AT savā nolēmumā secina – Satversmes tiesa ir pievienojusies juridiskajā doktrīnā izteiktajam viedoklim par to, ka Civilprocesa likuma 406. panta pirmajā daļā paredzētā prasība faktiski ir procesuāls pārsūdzības līdzeklis. Nolēmumā pieminētas arī vērtīgas Latvijas Republikas vēsturiskas juridiskās domas atziņas. Senāts 1932. gada 26. oktobra spriedumā norādījis: „Jautājumā par to, vai CPN. 239. p. paredzētais laiks uzskatāms par preklusīvu termiņu, jeb par noilguma laiku, apgabaltiesa gan nepareizi atzīst to par noilguma laiku. (..) Šai jaunai prasībai ir – pēc būtības – procesuāla līdzekļa, proti sprieduma pārsūdzēšanas raksturs. Prasība, kuru likums paredz atbildētājam, un ar kuru iesākas it kā jauna procesa lieta, patiesībā ir tikai iepriekšējās lietas turpinājums un 239. p. paredzētais laiks, pēc būtības, ir nekas cits kā pārsūdzības termiņš (..)”.⁴⁶ Jānorāda, ka minētā sprieduma pieņemšanas laikā Civilprocesa nolikuma 239.pants regulēja piespiedu izpildīšanas kārtībā celta prasījuma apstrīdēšanu, līdzīgi kā pašreiz spēkā esošā Civilprocesa likuma 406. pants.

AT kopumā secina, ka Civilprocesa likuma 406.panta pirmajā daļā noteiktais sešu mēnešu termiņš apvērsuma prasības celšanai ir uzskatāms par likumā noteiktu procesuālu termiņu, kas neapšaubāmi ir jāievēro, tāpat kā citi Civilprocesa likumā noteiktie termiņi.⁴⁷ Iespējams tieši bezstrīdus nolēmuma apstrīdēšanas tiesību, parādniekam izmantojot savas tiesības likumā piešķirtās dispozitivitātes ietvaros, nepilnīga izvērtēšana novedusi pie pārliecības par strīdus jautājuma piesaisti tikai ķīlas vērtībai (parāda atlikumam pēc ķīlas pārdošanas), nevis SBPI nodotās saistības atbilstībai kreditora prasījumam.⁴⁸ Ņemot vērā analizēto dispozitivitātes un sacīkstes elementu izplatību arī attiecībā uz SBPI, norādītā tiesību institūta jēdziena saturu nebūtu pietiekami aprobežot tikai ar procesa vienkāršību, ātrumu un tā izņēmuma raksturu. Iekļaujot tajā pušu pašnoteikšanās autonomijas sastāvdaļu,

⁴⁵ Latvijas Republikas Satversmes tiesas spriedums lietā Nr.2008-04-01 „Par Civilprocesa likuma 441. panta otrās daļas (ciktāl tā attiecas uz lēmumu par naudas soda uzlikšanu procesuālās sankcijas veidā) atbilstību Latvijas Republikas Satversmes 92. pantam” 8.2.3., 10.3. tēze. 2008. gada 5. novembris. Latvijas Vēstnesis, 2008. gada 11. novembris, Nr. 175.

⁴⁶ Sk.:Latvijas Senāta spriedumi: Senāta Civilā kasācijas departamenta spriedumi: Kārtējo sešu spriedumi, 1930-1933 / sast. A. Šmite, A. Poriete; atb. red. L. Krūmiņa. – Rīga: Latvijas Republikas Augstākā tiesa, Senatora Augusta Lēbera fonds, 1998. – 490. lpp.; Konradi F. Zveinieks T. Civilprocesa likums ar paskaidrojumiem. – Rīga: Valsts tipogrāfijas izdevums, 1939. – 84. lpp.

⁴⁷ Augstākās tiesas Senāta Civillietu departamenta 2012. gada 1. marta lēmums lietā Nr. SKC-1133/2012.

⁴⁸ Sk.: Augstākās tiesas Senāta Civillietu departamenta 2008. gada 9. janvāra lēmums lietā Nr. SPC-2.

konstatējama šāda paātrinātā procesa definīcija. SBPI ir civilprocesuāla iespēja lēmuma pieņemšanai ar izpildu dokumenta spēku ārpus pierādījumu pārbaudes sacīkstes principa ietvaros, kad kreditora aizskārums un atbilstošs parādnieka pienākums pēc būtības tiek konstatēts likumā formāli ierobežotu faktisko sastāvu veidā attiecībā uz CPL ierobežotu civiltiesisko attiecību loku, vienlaicīgi pastāvot parādnieka tiesībām šāda nolēmuma apstrīdēšanai, piespiedu izpildes apturēšanai un bezstrīdus piespiedu izpildīšanu pamatojošo faktu pārbaudei prasības tiesvedības kārtībā.

1.2. Saistību bezstrīdus piespiedu izpildīšanas institūta klasifikācijas problemātika

Bezstrīdus kārtībā taisīta nolēmuma apstrīdēšana, kā arī kreditora procesuālo tiesību apjoms, atbilstoši Vācijas civilprocesa likumam, uzskatāmāk norāda uz parādnieka tiesību aizsardzību un izteiktāk palīdz saskatīt paātrinātā procesa atkarību no prasības tiesvedības. Kā norādījis V. Bukovskis – piespiedu izpildīšanas kārtība pēc aktiem, kuras nolūks paātrināt un vienkāršot vienkāršu un neapstrīdamu lietu iztiesāšanu, pa daļai tuvojās Vācu *Mahnverfahren* kārtībai.⁴⁹ Šīs norādes sakarā autors ir spiests izdarīt precizējumu. V. Bukovska minētais tiesību institūta nosaukums *Mahnverfahren* (angļu valodā – *Summary proceedings for a payment order*) atbilst procesa veidam, kas CPL (arī aizgūta no Vācijas) pazīstama kā Saistību piespiedu izpildīšana brīdinājuma kārtībā.

Tajā pašā laikā profesora komentāru saturs attiecināms uz Vācu civilprocesā pazīstamo *Urkunden – und Wechselprozess*.⁵⁰ Minētā procesuālā kārtība jau ilgstoši zināma Vācijas civilās tiesvedības sistēmā kā speciāla paātrināta procedūra prasību izskatīšanai, kas pamatotas ar pārbaudāmiem rakstveida dokumentiem.⁵¹ Ņemot vērā pieminēto līdzību, Vācijas kā SBPI procesuālās kārtības pirmavota pieredze var izrādīties nozīmīga, lai padziļināti izprastu nacionālā tiesību institūta jēgu. Pēc būtības SBPI līdzīgā kārtība paredzēta Vācijas civilprocesa likuma 5. sadaļā – Lietu izskatīšana pamatojoties uz rakstveida dokumentiem un vekseļu lietu izskatīšana.⁵² Atbilstoši norādītā likuma 596. pantam, prasītājs bez atbildētāja piekrišanas var atteikties no lietas izskatīšanas rakstveida procesā tādā veidā, ka lietu turpina izskatīt vispārējā kārtībā. 599. panta pirmā daļa paredz lēmuma pieņemšanu ar atrunu par savu tiesību izmantošanu attiecībā uz tādu atbildētāju, kurš izteicis iebildumus pret izvirzīto prasījumu, visos gadījumos, kad lēmums tiek pieņemts pretēji atbildētāja interesēm.

⁴⁹ Bukovskis, V. Civilprocesa mācības grāmata. – Rīga: Autora izdevums, 1933. – 531. lpp.

⁵⁰ Zivilprozessordnung. Ausfertigungsdatum: 12.09.1950. Zivilprozessordnung in der Fassung der Bekanntmachung vom 5. Dezember 2005 (BGBl. I S. 3202; 2006 I S. 431; 2007 I S. 1781). Iegūts no: https://www.gesetze-im-internet.de/englisch_zpo/englisch_zpo.html (sk.15.02.2016.)

⁵¹ Braucher R. German Civil Justice. – Durham, North Carolina: Carolina Academic Press, 2004. – Pp. 425.

⁵² Zivilprozessordnung. Ausfertigungsdatum: 12.09.1950. Zivilprozessordnung in der Fassung der Bekanntmachung vom 5. Dezember 2005 (BGBl. I S. 3202; 2006 I S. 431; 2007 I S. 1781). Iegūts no: https://www.gesetze-im-internet.de/englisch_zpo/englisch_zpo.html (sk.15.02.2016.)

Savukārt saskaņā ar 600. pantu gadījumos, ja ticis pieņemts lēmums ar atrunu par atbildētāja tiesību izmantošanu, lieta paliek izskatīšanā vispārējā kārtībā (*papildus process*).⁵³ Kā norādīts Vācijas civilprocesa likuma komentāros attiecībā uz 596. un 600. pantu, papildus process (*nachverfahren*) kopā ar dokumentu izskatīšanas procesu veido vienu veselumu. Turpinās strīda pakļautība tiesai, nemainās prasības priekšmets, nav izslēgtas prasības izmaiņas un tās papildināšana, kā arī pretprasības iesniegšana. Pušu lomas paliek nemainīgas. Pusēm paliek saistošas tiesas procesuālās darbības, piekritīga ir pirmās instances tiesa, arī tad, ja spriedums ar atrunu pirmo reizi ir pasludināts augstākā instancē.⁵⁴ Komentējamās tiesību normas satur būtiskāko Dokumentu un vekseļu procesa atšķirību no pieteikuma izskatīšanas SBPI kārtībā. Minētās prasītāja un atbildētāja procesuālās tiesības atteikties no rakstveida procesa un tiesības izvirzīt iebildumus, kas attiecīgi norāda uz tiešu dispozitivitāti un sacīksti rakstveida procesā kā patstāvīgās civilprocesuālajās attiecībās, paredz iespēju jau tās pašas ierosinātās civillietas ietvaros turpināt prasības izskatīšanu vispārējā prasības tiesvedības kārtībā. Šajā gadījumā Dokumentu procesu ar prasības tiesvedību vieno ne tikai prasības pieteikumā norādītais prasības priekšmets un pamats, bet fiziski pati ierosinātā lieta.

Ja SBPI ar prasības tiesvedību tiesību principu līmenī saista CPL 406. pantā ietvertā dispozitivitāte un apvērsuma prasībā pārbaudāmie tie paši fakti, kas tikuši izmantoti bezstrīdus nolēmuma pamatošanai, tad Vācijas gadījumā tiesību doktrīna un procesuālās normas visnotaļ konkrēti *Urkunden – und Wechselprozess* un papildus procesu, kas izpaužas turpinātas vispārējās prasības tiesvedības veidā, apvieno vienā veselumā.

Par Vācijai radniecīgu kārtību, iebildumu izdarīšanā attiecībā pret bezstrīdus nolēmumu ārpus apvērsuma prasības, varētu tikt uzskatīta arī Krievijas Federācijas Civilprocesa kodeksā paredzētā paātrinātajā procesā (*нпиказное производство*) taisītās tiesas pavēles apstrīdēšana. Minētā arī ir vienkāršota un paātrināta procesuāla kārtība. Speciāla vispārējo tiesu piemērošanas kompetencē ietilpstoša procedūra, kuras ietvaros tiesnesis vienpersoniski pieņem lēmumu par izpildu dokumenta izsniegšanu attiecībā uz likumā ierobežotu prasību skaitu, arī attiecībā uz prasībām par parāda piedziņu.⁵⁵ Atbilstoši minētā likuma 128. pantam, tiesnesis nosūta tiesas pavēles kopiju parādniekam, kurš desmit dienu laikā pēc tās saņemšanas ir tiesīgs iesniegt iebildumus tiesas pavēles izpildīšanai; saskaņā ar 129. pantu, tiesnesis atceļ pavēli, ja noteiktajā termiņā saņemti parādnieka iebildumi. Lēmumā par tiesas pavēles atcelšanu tiesnesis izskaidro prasītājam, ka pieteiktā prasība var tikt iesniegta prasības tiesvedības kārtībā.⁵⁶ Atšķirībā no Vācijas paātrinātais process neturpinās

⁵³ Гражданское процессуальное уложение Германии. Вводный закон к Гражданскому процессуальному уложению. Книга 3. – Москва: Wolters Kluwer, 2006. – стр. 188.

⁵⁴ Thomas H., Putzo H., Reichold K., Hüßtege R. Zivilprozeßordnung. C.H.Beck'sche Verlagsbuchhandlung. München, 1999. – S. 956.–957.

⁵⁵ Trofimov K. Civil Procedure in Russia. The Netherlands: Wolters Kluwer, 2012. – Pp. 94.

⁵⁶ Гражданский процессуальный кодекс Российской Федерации. Принятие 23.10.2002., Государственная Дума,

vienotā tiesvedībā, taču Krievijas Federācijas civilprocess tieši norāda uz bezstrīdus procesu un prasības tiesvedību vienojošu prasības priekšmetu.

Šāda detalizētāka SBPI izpēte dispozitivitātes principa kontekstā, Vācijas un Krievijas Federācijas radniecīgo civilprocesuālo kārtību salīdzinājumā norāda uz atbildi par atbilstošu paātrinātā procesa tiesību institūta klasifikāciju. Minētais, neskatoties uz CPL komentāros teikto par šā likuma 50.nodaļas kā izņēmumu no vispārējās civiltiesisko strīdu izšķiršanas kārtības⁵⁷ un AT prakses apkopojumā izteikto par SBPI kā atsevišķu tiesvedības veidu,⁵⁸ vedina uz domu par SBPI kā prasības tiesvedībai pakārtotu procesu un minēto procesuālo tiesību institūtu ciešām sistēmiskām saiknēm. Šādu pieņēmumu apstiprina arī juridiskajā literatūrā paustās atziņas.

Tradicionāli civilprocesuālo tiesību doktrīnā tiesvedības veidi tiek nodalīti, atkarībā no procesa priekšmetā ietvertajām materiālo tiesību pazīmēm, tieši vadoties no strīdīgo materiāli tiesisko attiecību līdzības, kas pieprasa atbilstošas civillietu izskatīšanas procesuālās īpatnības. Vēsturiski pirmā, pēc savas dabas universāla, izveidojās prasības tiesvedība kā civilprocesa pastāvēšanas forma romiešu tiesībās. Tās pašas ģenētiskās saknes piemīt bezstrīdus tiesvedības kārtībai. Šie tiesvedības veidi pazīstami visās kontinentālo civiltiesisko tradīciju pārstāvošās mūsdienu valstīs. Prasības tiesvedības priekšmets tradicionāli tiek saistīts ar strīdu subjektīvajās privātajās tiesībās, strīdu par tādām materiāli tiesiskajām attiecībām, kuru dalībnieku savstarpējais statuss tiek raksturots ar vienlīdzības un dispozitivitātes kritērijiem. Prasības tiesvedība veido visas civilprocesuālās kārtības kodolu. Civilās tiesvedības likumsakarības var tikt uzskatītas par prasības tiesvedības kā subjektīvo privāto tiesību aizsardzības formas radītām.⁵⁹ Šajā sakarā iespējams atzīmēt arī prasības priekšmetisko līdzību, kas ar CPL 406. panta palīdzību apvieno SBPI un prasības tiesvedību.

CPL 400. pants satur tiešu norādi uz parādnieka neizpildīto saistību, subjektīvo pienākumu veidiem un to formu (saistības pēc: līgumiem par saistībām, kas nodrošinātas ar publisku hipotēku vai komercķīlu; pēc notariāli apliecinātiem un tiem juridiskā spēka ziņā pielīdzinātiem terminētiem līgumiem par naudas samaksu vai par kustamās mantas atdošanu; pēc notariāli apliecinātiem vai zemesgrāmatā ierakstītiem terminētiem īpašuma nomas vai īres līgumiem, kas paredz nomnieka vai īrnieka pienākumu termiņa notecējuma dēļ atstāt vai nodot nomāto vai īrēto īpašumu (izņemot dzīvokli), kā arī pienākumu samaksāt nomas vai īres maksu; pēc protestētiem vekseliem⁶⁰), savukārt CPL 406. pants šo pašu prasības priekšmetu kā prasītāja prasījuma subjektīvo tiesību pamatotību, ļauj pārbaudīt vispārējā prasības kārtībā.

Вступление в силу N 138-ФЗ от 14.11.2002. Iegūts no: http://www.consultant.ru/document/cons_doc_LAW_39570/ (sk.15.03.2016)

⁵⁷ Torgāns K. Civilprocesa likuma komentāri. II Daļa. – Rīga: Tiesu namu aģentūra, 2012. – 632, 633, 635. lpp.

⁵⁸ Latvijas Republikas Augstākās tiesas 2010. gada apkopojums par tiesu praksi saistību bezstrīdus piespiedu izpildīšanā. – 3.lpp.

⁵⁹ Сахнова Т. В. Курс гражданского процесса: теоретические начала и основные институты. – Москва: Wolters Kluwer, 2008. – стр. 56.-59.

⁶⁰ Civilprocesa likums: LR likums. Latvijas Vēstnesis, 03.11.1998., Nr. 326/330.

Lai labāk izprastu teorētiskās norādes par civilprocesa veidu klasifikācijas pamatu, prasības tiesvedības un bezstrīdus lietu izskatīšanas kārtības attiecībām, uzmanība pievēršama dažiem ārvalstu piemēriem.

Ir valstis, kurās civilprocesuālajai kārtībai ir atvērtāka struktūra un parādnieka iebildumu neizvirzīšana ir viens no kritērijiem taisnīguma pastāvēšanai, izlemjot lietu pēc būtības bez faktu pārbaudes un pušu noklausīšanās. Somijā 1993. gadā notikušās civilprocesuālās kārtības reformas rezultātā no likuma tikusi izslēgta atsevišķa vienkāršota procesuālā kārtība (*maksamismaarays*) un likvidēta kā patstāvīgs tiesību institūts. Tomēr tas ticis darīts, lai vienkāršotu procesuālo kārtību kopumā, atviegloti nosacījumi nolēmuma pieņemšanā tagad attiecināti uz plašāku lietu skaitu. Vienkāršākās lietas, pamatojoties uz rakstveida dokumentu pamata, tiek izšķirtas lietas sagatavošanā iztiesāšanai procesuālajā stadijā. Parasti bezstrīdus lēmums (*default judgment*) tiek pieņemts, ja atbildētājs nav cēlis iebildumus. Pat gadījumā, ja atbildētājs iebilst, bet nesniedz saprātīgu pamatojumu prasības noliegšanai – iebildumiem ir formāls nenozīmīgs raksturs, tiesnesim jāpieņem bezstrīdus lēmums.⁶¹ Dānijā bezstrīdus lēmuma piemērošana ir ierobežotāka. Šāda paātrināta procesa pamatā ir atbildētāja neierašanās tiesā, kas tiek pielīdzināta prasības nenoliegšanai. Atbildētājam četru nedēļu laikā ir iespēja prasīt lietas vēlreizēju izvērtēšanu, pamatojoties tikai uz lēmuma procesuāliem pārkāpumiem. Šajā gadījumā tiek uzsvērtā atšķirība no lēmuma pārsūdzēšanas apelācijas kārtībā. Ja tiek atjaunota lietas izskatīšana pēc būtības, faktu pārbaudīšanā netiek zaudēta tiesu instance.⁶² *Default judgment* tiesību institūts, pazīstams arī Vācijas civilprocesuālajai kārtībai, turklāt šāda nolēmuma pieņemšana attiecināma arī uz prasītāju. Atbilstoši Vācijas civilprocesa likuma 330. pantam, ja prasītājs neierodas uz tiesas sēdi pēc tiesas aicinājuma tiek pieņemts lēmums par prasības noraidīšanu. Saskaņā ar 331. pantu prasītājs var pieprasīt aizmuguriska sprieduma taisīšanu, ja atbildētājs nav ieradies uz tiesas sēdi. Šādā gadījumā tiek pieņemts, ka prasītāja norādītie fakti tiek atzīti.⁶³ Šajos vienkāršotās tiesvedības piemēros, neskatoties uz piemērošanas nosacījumu dažādību, saskatāma līdzība ar CPL paredzēto aizmuguriska sprieduma procesuālo tiesību institūtu. Bezstrīdus procesa iespēja tādā veidā tikusi ievietota pašā prasības tiesvedības sastāvā, kad sacīkstes principa pieļauta ierobežošana saistīta ar tādu pušu rīcību, kas norāda uz tiešu vai netiešu prasības atzīšanu, vai tās neuzturēšanu.

Iebildumu neizvirzīšana pret prasību, tiek uzskatīta par vienu no galvenajiem vienkāršotas tiesvedības pamatiem ASV. Sākotnēji *Common – law* tiesību sistēma lietu

⁶¹ Niemi J. Civil Procedure in Finland. – The Netherlands: Kluwer Law, 2010. – Pp. 83.

⁶² Werlauff E. Civil Procedure in Denmark. – The Hague: Kluwer Law International, 2001. – Pp. 74.–75.

⁶³ Zivilprozessordnung. Ausfertigungsdatum: 12.09.1950. Zivilprozessordnung in der Fassung der Bekanntmachung vom 5. Dezember 2005 (BGBl. I S. 3202; 2006 I S. 431; 2007 I S. 1781). Iegūts no: https://www.gesetze-im-internet.de/englisch_zpo/englisch_zpo.html (sk.15.02.2016.)

izskatīšanā paredzēja nepieciešamu atbildētāja ierašanos tiesā, lai lieta varētu tik izspriesta un pieņemts lēmums. Šajā sakarā tradicionālās sistēmās tika radītas dažādas sankcijas, lai piespiestu atbildētāju ierasties. Kontrastējot ar šo kārtību, mūsdienās, pati atbildētāja neierašanās vai savu interešu neaizstāvēšana citā veidā, piešķir tiesai pilnvaras pieņemt bezstrīdus lēmumu „*default judgment*”. Piemēram, atteikšanās atbildēt izvirzīto prasījumu sakarā, var novest pie bezstrīdus lēmuma pieņemšanas.⁶⁴ Bezstrīdus lēmums, gan nebūs tiešs tulkojums, tomēr izsaka šī procesuālā termina būtību. Kembridžas starptautiskajā angļu valodas skaidrojošajā vārdnīcā *default* vispārīgi raksturota kā neizdošanās, izgāšanās – *fail (to fail to do something)*, pienākuma neizpildīšana, piemēram, neveikta parāda atmaksa.⁶⁵ Savukārt Oksfordas angļu valodas skaidrojošā vārdnīca terminu *default* tiešā veidā saista ar neierašanos tiesā (*failure to appear in a law court*), kā arī frāzes *by default* izskaidrojumu raksturo ar pretestības trūkumu: pozitīvu darbību trūkums kā apzināta izvēle; lēmuma pieņemšana par labu otram pusei tās nepretošanās dēļ.⁶⁶ Minētās norādes kopumā *default judgment* ļauj uzskatīt par patstāvīgu procesuālu līdzekli bezstrīdus procesuālās situācijas konstatēšanai konkrētās civilprocesuālās tiesiskajās attiecībās.

CPL par *default judgment* līdzīgu tiesību institūtu varētu tikt uzskatīts jau minētais aizmugurisks spriedums, kas ietverts likuma 22.¹ nodaļā. Atbilstoši 208.¹ pantam, aizmugurisks spriedums ir spriedums, ko pirmās instances tiesa taisa lietā, kurā atbildētājs nav sniedzis paskaidrojumus par prasību un nav ieradies pēc tiesas aicinājuma, nepaziņojot neierašanās iemeslu; aizmugurisku spriedumu tiesa taisa, pamatojoties uz prasītāja paskaidrojumiem un lietā esošajiem materiāliem, ja tiesa tos atzīst par pietiekamiem strīda izšķiršanai.⁶⁷ Tādā veidā arī CPL paredzētajā prasības tiesvedībā būtībā atrodams bezstrīdus nolēmuma tiesību institūts ar izteikti ierobežotu sacīkstes principa izpausmi. Nolēmuma aizmuguriskai taisīšanai nav patstāvīgs priekšmets. Vienīgā īpatnība ir atbilstošā kārtībā informēta atbildētāja nepiedalīšanās procesā. Tādā veidā aizmugurisks spriedums ir uzskatāms par prasības tiesvedības apakšveidu.⁶⁸ Ņemot vērā norādīto iespējams konstatēt, ka CPL paredzēto aizmuguriska sprieduma tiesību institūtu un SBPI vieno prasītāja prasījumu atzīšana, kas izpaudusies kā pozitīvu darbību trūkums, atbildētājam nesniedzot atbilstošus iebildumus. Ja pirmajā gadījumā tā ir paskaidrojumu nesniegšana un neierašanās pēc tiesas aicinājuma, tad otrajā gadījumā pamats pieņemuma izdarīšanai par prasības atzīšanu ir CPL 406. pantā norādīto lēmuma apstrīdēšanas tiesību neizmantošana. Šāda kopīga iezīme papildus apstiprina bezstrīdus procesuālo elementu izplatību un saistību ar prasības

⁶⁴ Teply L.L. Whitten R.U. Civil Procedure. – Westbury, New York: The Foundation Press, 1994. – Pp. 776.

⁶⁵ Cambridge international dictionary of english. – Cambridge : Cambridge university press, 1995. – Pp. 358.

⁶⁶ The New Oxford Dictionary of English. – Oxford : Oxford university press, 1998. – Pp. 482.

⁶⁷ Civilprocesa likums: LR likums. Latvijas Vēstnesis, 03.11.1998., Nr. 326/330.

⁶⁸ Чудиновская Н.А. Установление юридических фактов в гражданском и арбитражном процессе. – Москва: Wolters Kluwer, 2008. – стр. 10.

tiesvedību, atbildētājam izdarot atbilstošu izvēli dispozitivitātes ietvaros. Turklāt aizmuguriska nolēmuma taisīšana, neskatoties uz bezstrīdus elementu klātbūtni, pati par sevi nav atsevišķs civilprocesuālās tiesvedības veids, tā joprojām ir prasības tiesvedības sastāvdaļa.

Juridiskajā literatūrā, arī SBPI kārtībai radniecīgais tiesību institūts, Krievijas Federācijas Civilprocesa kodeksā ietvertā *привязное производство*,⁶⁹ netiek uzskatīta par atsevišķu civilprocesa veidu, jo pašā tiesas pavēles izdošanā pēc būtības nekāda civilā procesa nepastāv. Šī procesuālā kārtība tiek raksturota kā patstāvīga tiesas procedūra.⁷⁰ Kādā citā zinātniskā pētījumā bezstrīdus kārtība tiek raksturota, kā specifiska strīdus izskatīšanas forma, kas savstarpēji saistīta ar prasības tiesvedību, kā civilprocesuāli tiesisko attiecību sistēma, kuras pamatu veido materiālo un procesuālo priekšnosacījumu kopsumma. Civillietas ierosināšana prasības tiesvedības kārtībā kā tiesas pavēles procesa sekas, piešķir šim procesam alternatīvas, fakultatīvas civilprocesuālās tiesvedības stadijas nozīmi.⁷¹ Norādītie alternatīva un fakultatīva procesa kritēriji, ņemot vērā CPL aplūkotos sacīkstes principa ierobežojošos procesuālos elementus un to izpausmi, atbilst arī SBPI.

Civilprocesuālās kārtības dalījums tiesvedības veidos Krievijas zinātniskajā literatūrā ticis plaši apspriests. Izvirzītas atšķirīgas un pat pretrunīgas tēzes. Ticis izvirzīts viedoklis, ka procesa dalījumam veidos nav pamatojuma, bet ir pamats runāt tikai par atsevišķu lietu kategoriju izskatīšanas procesuālajām īpatnībām. Par procesa diferenciācijas kritērijiem piedāvāts izvēlēties gan zinātniskās klasifikācijas vispārēju pamatprincipu, veida kopējo īpašību un tā apakš veidu īpašību atšķirību attiecības, gan tiesību normu funkcijas.⁷² Autora viedoklis balstās pārliecībā par viena un tā paša prasības priekšmeta izplatības iespējas izšķirošo nozīmi prasības tiesvedības un SBPI sakarību noteikšanā un bezstrīdus tiesību institūta ierindošanā CPL tiesību normu sistēmā, piešķirot tam noteiktu vietu.

Arī V. Bukovska minētais par Piespiedu izpildīšanas pēc aktiem fakultatīvo raksturu – likums nespiež, bet tikai dod iespēju ierosināt lietas piespiedu kārtībā,⁷³ norāda uz izvēles alternatīvu starp prasības tiesvedību un SBPI, tādā veidā civilprocesuālo mērķu sasniegšanā un prasības priekšmetā, iezīmējot zināmu līdzību. Ņemot vērā norādītās likumsakarības, izdarāms secinājums par SBPI kā prasības tiesvedībai tieši pakārtotu procesuālo kārtību (apakš veidu) ar izteiktām sistēmiskām sakarībām vienota prasības priekšmeta ietvaros, nevis

⁶⁹ Гражданский процессуальный кодекс Российской Федерации. Принятие 23.10.2002., Государственная Дума, Вступление в силу N 138-ФЗ от 14.11.2002. Iegūts no: http://www.consultant.ru/document/cons_doc_LAW_39570/ (sk.15.03.2016)

⁷⁰ Сахнова Т. В. Курс гражданского процесса: теоретические начала и основные институты. – Москва: Wolters Kluwer, 2008. – стр. 62.

⁷¹ Грибанов Ю. Ю. Рассмотрение дел в порядке упрощенного производства в гражданском и арбитражном процессе: сравнительное исследование правовых систем России и Германии. Автореферат диссертации на соискание ученой степени кандидата юридических наук. Томск: ГОУ ВПО Кемеровский государственный университет, 2007. – стр. 7.–8.

⁷² Чудиновская Н.А. Установление юридических фактов в гражданском и арбитражном процессе. – Москва: Wolters Kluwer, 2008. – стр. 1.–5.

⁷³ Bukovskis.V. Civilprocesa mācības grāmata. -Rīga: Autora izdevums, 1933. – 531. lpp.

kā patstāvīgu civilprocesuālās kārtības veidu. Prasītājam pastāv izvēle starp prasības tiesvedību un SBPI par vienu un to pašu prasības priekšmetu. Tāpat parādniekam ir piešķirtas tiesības to pašu prasības priekšmetu (SBPI nodoto saistību veidā) lūgt tiesu pārbaudīt prasības tiesvedības kārtībā.

Nemot vērā vienkāršotā procesa un prasības tiesvedību vienojošos elementus, SBPI saskatāmas arī procesuālajai stadijai raksturīgas pazīmes un līdzība ar izpildu raksta izsniegšanas procesu un nolēmumu piespiedu izpildi kopumā. Juridiskā literatūrā ir raisījusies diskusija par to, vai nolēmumu piespiedu izpilde ir atzīstama par civilprocesuālās kārtības veidu, vai tā atrodas ārpus civilprocesa. Bez tiesas nolēmumu piespiedu izpildes nebūtu iedomājama procesuālo mērķu sasniegšana – tiesību un likumīgo interešu aizsardzība. Tiesa izpildes stadijā turpina īstenot kontroles funkciju. Tādā veidā lēmumu piespiedu izpildi varētu uzskatīt par civilprocesa stadiju.⁷⁴ Pieņemumu par SBPI procedūru līdz nolēmumam kā civilprocesa stadiju arī varētu atzīt par atbilstošu, jo tiesnesis, izdarot darbības līdz lēmuma pieņemšanai, būtībā veic arī kontroles funkciju. Formālo juridisko faktu konstrukciju robežās pārbaudot pieteikuma pamatotību, vienlaicīgi pārbauda pieteikuma un tam pievienoto dokumentu atbilstību CPL prasībām – pieņem nolēmumu ar izpildu dokumenta spēku. Šīs procesuālās stadijas rezultāts ir 405.pantā paredzētā nolēmuma taisīšana par pieteikuma noraidīšanu vai saistību nodošanu piespiedu izpildei. Savukārt pēc nolēmuma pieņemšanas kā procesuālās stadijas beigām var tik uzsākta prasības tiesvedība viena prasības priekšmeta ietvaros.

SBPI klasifikācija, uztverot tiesību institūtu kā prasības tiesvedības sastāvdaļu, vienlaicīgi norāda uz kopējām materiālo un procesuālo tiesību pazīmēm. Pieļauj līdzīgu metožu pielietošanu un tās rezultātu gan attiecībā uz juridiskajiem faktiem, gan attiecībā uz šādu faktu konstatēšanas līdzekļiem. CPL atsevišķā sadaļā – Saistību izpildīšana tiesas ceļā izvietotā SBPI, rada noslēgta un no prasības tiesvedības kārtības atrauta patstāvīga tiesvedības veida mānīgu iespaidu. Lēmuma pazīmes par tā tūlītēju spēkā stāšanos un izpildu dokumenta spēku sākotnēji ļauj izdarīt secinājumu par lietas izskatīšanas noslēgumu, un pārsūdzēšanas kārtību kā izņēmuma iespēju. Tomēr SBPI vienlaicīgi ir vērtējama kā sākums strīdam par tiesībām. Šāds konstatējums par SBPI un prasības tiesvedības sakarībām bija nepieciešams, lai pamatotu dispozitivitētes principa pilnīgu izplatību arī uz paātrināto procesuālo kārtību. SBPI kā patstāvīgas un pašpietiekamas procesuālās kārtības veida uztvere ir atzīstama par kļūdainu un rada maldīgu iespaidu par procesuālās ekonomijas principa darbības procesuālo mehānismu.

⁷⁴ Сахнова Т. В. Курс гражданского процесса: теоретические начала и основные институты. – Москва: Wolters Kluwer, 2008. – стр. 70.

Lai atvieglotu SBPI tiesību institūta pareizu uztveri CPL paredzēto procesuālo kārtību iedalījumā būtu jāveic izmaiņas, atbilstoši konstatētajām prasības tiesvedības un SBPI darbības sistēmiskām sakarībām, nošķirot likumā paredzētos bezstrīdus kārtības veidus no labprātīgas izsoles, kurai konstatētā saikne ar prasības tiesvedību īpašā tiesas nolēmuma apstrīdēšanas veidā nepastāv. Ņemot vērā minēto, autors piedāvā mainīt CPL 7. sadaļā izdarīto procesuālās kārtības veidu klasifikāciju, 49. nodaļā paredzēto Nekustamā īpašuma labprātīgu pārdošanu izsolē tiesas ceļā pārceļot uz citu vai izdalot to patstāvīgā likuma sadaļā.

1.3. Saistību bezstrīdus piespiedu izpildīšanas civilprocesuālā nozīme

Civilprocesuālo tiesību normu būtība lielā mērā izpaužas to ciešās sistēmiskās sakarībās, kas ietekmē, virza procesa gaitu. Tiek sabalansēta procesa dalībnieku brīvība dispozitivitātes principa ietvaros un tiesas pilnvaras procesa kontrolē, tādā veidā, lai tiktu arī nodrošināta valsts funkciju īstenošana taisnīguma atjaunošanā (procesuālo iespēju robežās), tiesnesim vadot un nosakot procesa gaitu. Raugoties no šāda skatu punkta, dispozitivitāti, neskatoties uz sevī saturošo ideju par civilprocesuālo pirmsākumu, tomēr nevar apveltīt ar visaptverošu un neierobežotu nozīmi. Risinājums tiesību normu efektīvai piemērošanai meklējams atbilstoša līdzsvara noteikšanā starp tiesneša vadītu procesu un pušu tiesību izmantošanas brīvībā.

Šāds secinājums atrodams arī Krievijas tiesību zinātnieka V. V. Jarkova redakcijā tapušajā izdevumā par dispozitivitātes teorētiskajiem pamatiem, kurā norādīts – nedrīkst uztvert kā absolūtu ne tikai materiālās dispozitivitātes nosacījumus, bet arī formālās dispozitivitātes prasības. Attiecībā uz prasību, tās atzīšanu, izlīgumu – neskatoties, ka šāda veida darbības ir pieskaitāmas rīcībai ar subjektīvajām materiālajām tiesībām civilprocesā, tomēr tās neliecina par ārpus procesuālas materiālo tiesību sfēras rīcības brīvības pirmsākumu pārņemšanu uz procesuālo kārtību, bet norāda uz likumdevēja centieniem izveidot dabiski lietderīgus un praktiski sakārtotus nosacījumus procesā materiāli (personīgi) ieinteresētas personas tiesību izlietošanas velmju īstenošanai. Attiecībā uz formālo dispozitivitāti (tiesību procesuālo aizsardzības līdzekļu izmantošanas brīvību), uz tās daudzveidīgajām izpausmēm, tad tā pati par sevi nesatur pašpietiekamu nozīmi, to ierobežo publisko interešu aizsardzības nepieciešamība, kā arī likumības un tiesas procesa vadības principi.⁷⁵ Spilgts izņēmums no materiālās dispozitivitātes atrodams ASV civilprocesuālajā kārtībā. Tiesas uzaicināta persona, kura atteikusies no savām tiesībām piedalīties procesā, var tikt pieaicināta par prasītāju

⁷⁵ Плешанов А. Г. Диспозитивное начало в сфере гражданской юрисдикции: проблемы теории и практики. – Москва: НОРМА, 2002. – стр. 24.

(*involuntary plaintiff*) vai atbildētāju piespiedu kārtā.⁷⁶ Daļēja atkāpšanās no dispozitivitātes, kā procesuāla nepieciešamība tikusi atspoguļota juridiskajā literatūrā saistībā ar Vācijas civilprocesuālo kārtību, kas vienlaicīgi norāda uz romiešu tiesībās paustās atziņas – tiesas spriešana ir nemaināma vēlme katram piešķirt viņa tiesības (*Iustitia est constans et perpetua voluntas ius cuique tribuendi*),⁷⁷ ierobežotu tiešu attiecināšanu uz objektīvās realitātes apstākļiem. 1877.gada Vācijas civilprocesa kodekss noteica vienotu procesuālo kārtību visā valstī. Atbilstoši likuma pamatidejai, pusēm bija absolūtas tiesības lietas izskatīšanā noteikt tās saturu un procesa virzību un lietas izskatīšanas ilgumu. Puses jau uzsāktā mutvārdu procesā varēja pieprasīt jaunu faktu pārbaudi tiesas sēdē. Tajā pašā laikā 129. pants toreizējā likuma redakcijā neierobežoja minētās tiesības ļaunprātīgu izmantošanu. Puses varēja izvīrīt jaunus argumentus līdz pēdējās tiesas sēdes beigām. Šāda kārtība nebija piemērota, jo sprieduma taisīšana varēja tikt vairāk kārtēji atlikta. Process tika balstīts uz nospiedošu pušu brīvības izpaušmi, kas varēja tik izmantota kā ideālam pietuvināts līdzeklis procesa novilcināšanā, pielietojot atbilstošus taktiskos paņēmieni.⁷⁸ Šajā piemērā saskatāma procesa pārspīlētam formālismam pretēja galējība. 1877. gada kodekss tika ieviests liberālisma ēras attīstības virsotnē. Šajā periodā procesuālā kārtība tiesās bija pušu cieši kontrolēta, tiesneša ietekmei atvēlot tikai ierobežotas pilnvaras.⁷⁹ Šis piemērs par tiesas kontroles palielināšanas nepieciešamību prasības tiesvedībā kontrastē un ir uzskatāms par pretēju tiem līdzekļiem, kas nepieciešami paātrinātu, alternatīvu procesuālu formu aktualizēšanai, jo arī SBPI pilnvērtīgas mērķu īstenošanas pamats ir tieši netraucēta dispozitivitātes principa izpaušme. Tādā veidā atklājas paātrināto procesu būtība, kad pušu brīva rīcība ar tiesībām (neizmantošana, atteikšanās) tiek atzīta par pietiekošu, lai tiktu konstatētas tiesiskās sekas. Savukārt tiesību izmantošanas ierobežošana (procesuālie termiņi, pierādījumu attiecināmība un pieļaujamība) kļūst aktuāla, kad nolēmuma pieņemšana tiek traucēta.

Principu kā tiesību pamatidejas nozīme galvenokārt izpaužas tā virziena noteikšanā, kurā vadāmas civilprocesuālās tiesiskās attiecības, procesuālo tiesību normu kopējā mērķa sasniegšanai. Kā tas augstāk ticis norādīts – ar nepieciešamu dispozitātes ierobežošānu tiek panākta atbilstoša procesa gaita publisko interešu aizsardzības labā, kas savukārt vienlaicīgi liecina par procesuālo principu sistēmisku saikni. Juridiskajā literatūrā šajā sakarā tiek lietots termins – tiesību piemērojošo darbību dinamika. Tomēr nākas piekrist viedoklim par dispozitivitātes centrālās lomas saglabāšanu. Dispozitīvais pirmsākums sekmē optimālu

⁷⁶ Аболонин Г. О. Гражданское процессуальное право США. – Москва: Wolters Kluwer, 2010. – стр. 150.

⁷⁷ Sk.: D.I.I. 1 – Дигесты Юстиниана / Пер. с латинского; Отв. ред. Л.Л.Кофанов. Т.1. Москва, 2002. – стр. 82.

⁷⁸ Gottwald P. Simplified Civil Procedure in West Germany // The American Journal of Comparative Law, 08.1983., Vol. 31, No. 4 – Pp. 687.

⁷⁹ International Encyclopedia Of Comparative Law. Chapte 6, Ordinary Proceedings in First Instance. – Hhe Hague: Martinus Nijhoff Publishers, 1984. – Pp.101.

iniciatīvu un aktivitāšu noregulēšanu civilprocesā starp pusēm un tiesu.⁸⁰ Neskatoties uz nepieciešamību tiesnesim kontrolēti vadīt procesu, šīs dinamikas virziens ir saistīts un zināmā mērā pakārtots dispozitīvajam pamatam. Tieši no šāda skatu punkta būtu vērts paskatīties uz SBPI funkcijām, to nozīmi un procesuālās kārtības ietekmēšanas robežām vai iespējām.

Civilprocesa tiesības kā tiesību nozari raksturo sistēmiskums. Šīs sistēmas karkasu veido civilprocesuālo tiesību principi, kas nosaka minētās tiesību nozares sākotnējos pirmsākumus un atspoguļo tās kvalitatīvās īpatnības. Civilprocesuālā kārtība veido savstarpēji saistītu procesuālo principu sistēmu. Šāda sistēma liecina par principu zināmu patstāvīgumu, bet nevis par pilnīgu to autonomiju. Katrs princips kā principu sistēmas elements raksturo civilprocesuālo kārtību kopumā un katru tās tiesību institūtu atsevišķi. Iespējams, ka ir tādi principi, kas īpaši spilgti izpaužas kādā vienā civilprocesuālo tiesību institūtā.⁸¹ Atbildi uz jautājumu – kāda tiesību principa īstenošanās iespējai pamatu rada SBPI, visnotaļ precīzi sniedz prasības tiesvedības un SBPI shematisks salīdzinājums (sk. 1.1., 1.2. attēlu).

1.1. attēls. **Prasības tiesvedība**

⁸⁰ Плешанов А. Г. Диспозитивное начало в сфере гражданской юрисдикции: проблемы теории и практики. – Москва: НОРМА, 2002. – стр. 58.

⁸¹ Сахнова Т. В. Курс гражданского процесса: теоретические начала и основные институты. – Москва: Wolters Kluwer, 2008. – стр. 82.–86.

1.2. attēls. **SBPI**

Sākotnēji varētu izdarīt secinājumu par SBPI zināmu nozīmi procesuālās ekonomijas un lietderības aspektā, kas arī nebūtu nepareizi. Vienkāršoto procesuālo kārtību sniegtās iespējas, racionālāk un efektīvāk izmantot tiesu sistēmas resursus, ātrāk un lētāk reaģējot uz gadījumu, kas prasa noregulējumu ar individuālā tiesību piemērošanas akta palīdzību, tiek plaši izmantotas, valsts varas ietvaros mēģinot sniegt atbildi civiltiesiskās apgrozības procesu attīstībai un pakāpeniski pieaugošajam civiltiesisko attiecību skaitam.

SBPI nozīmi, lietu vienkāršotā izskatīšanā, Eiropas Savienības kontekstā ir konstatējusi Satversmes tiesa, spriedumā norādot arī uz starptautisko tiesību aktiem – Eiropas Savienībā ir spēkā tiesību akti, kas regulē šādu vienkāršotu un paātrinātu saistības izpildījuma procedūru norisi, piemēram, Direktīvas 2000/35/EK par maksājumu kavēšanas novēršanu komercdarījumos 5. pants noteic, ka dalībvalstīm ir jānodrošina bezstrīdus prasību piedziņas procedūru pieejamība, lai izpildāmu spriedumu parasti varētu saņemt 90 kalendāra dienu laikā. Tāpat pastāv arī Zaļā grāmata par Eiropas maksājumu piedziņas procedūru un par pasākumiem neliela apjoma prasību izskatīšanas procesa vienkāršošanai un paātrināšanai. Visas dalībvalstis mēģina risināt paātrinātas bezstrīdus prasību piedziņas jautājumu. Dažās no tām aizmuguriski spriedumi ir galvenie procesuālie bezstrīdus prasību izskatīšanas instrumenti. Tomēr vairums dalībvalstu ir ieviesušas t.s. maksājuma rīkojuma procedūru. Šajā rakstveida procedūrā atbildētājam tiek nosūtīts maksājuma rīkojums ar norādījumiem, lai viņš tos ievērotu vai arī apstrīdētu prasību konkrētā laika posmā. Ja atbildētājs neveic nekādas darbības, maksājuma rīkojums kļūst izpildāms. Tikai tad, ja atbildētājs iesniedz pretpasību,

lieta tiek nodota parastai izskatīšanai. Tādējādi pretēji ierastajiem procedūras noteikumiem maksājuma rīkojuma saņēmējs var uzsākt sacīkstes principa tiesvedības procedūru. Arī Latvijā viens no šādiem vienkāršotiem un paātrinātiem procesiem, kuru rezultātā kreditors var panākt savu prasījumu apmierinājumu, ir saistību bezstrīdus piespiedu izpildīšana vai saistību piespiedu izpildīšana brīdinājuma kārtībā. Līdzīgi vienkāršoti parādu piedziņas procesi pastāv arī citās valstīs. Lielbritānijā, Īrijā, Spānijā un Zviedrijā ir iedibināta konkrēta procedūra attiecībā uz maza apmēra prasībām, kura paredz dažādus vienkāršojumus salīdzinājumā ar parasto procedūru. Vācijā procedūru attiecībā uz maza apmēra prasībām tiesas drīkst noteikt pēc saviem ieskatiem. Civilprocesa likumi Austrijā, Francijā, Nīderlandē un Somijā, kā arī citās dalībvalstīs paredz vairākus procesuālus vienkāršojumus salīdzinājumā ar parasto procedūru. Kopumā tiesa secina, ka pamattiesību ierobežojumam (SBPI procesuālajai kārtībai kā tādai) ir leģitīms mērķis – **ātra lietu izskatīšana, tiesu noslogotības samazināšana un personu tiesību aizsardzība**.⁸² Šādu secinājumu tiesa balsta arī jau uz iepriekš izdarītu atzinumu – mērķis nodrošināt lietu ātrāku un efektīvāku izskatīšanu, mazinot tiesu noslogotību, var tikt atzīts par leģitīmu.⁸³ Šajā sakarā būtiski ir atzīmēt SBPI mērķa nozīmi paātrinātā procesa kārtības leģitīmā pastāvēšanā. Ja iepriekš konstatētā CPL 406.pantā paredzētā parādnieka dispozitivitātes izpausme rada pamatu SBPI leģitīmai darbībai, tad procesuālā ekonomija kā šī procesuālā institūta leģitīms mērķis veido nepieciešamu priekšnosacījumu attaisnotai parādnieka dispozitivitātes ierobežošanai līdz nolēmuma pieņemšanai paātrinātajā procesā. Tātad procesuālā ekonomija ir uztverama nevis tikai kā SBPI sniegta iespēja, bet nepieciešama prasība procesuālā tiesību institūta piemērošanas rezultātam, kas vienlaicīgi sekmē: *ātru lietu izskatīšanu, tiesu noslogotības samazināšanu, personu tiesību aizsardzību*.

Tieši ar šādu mērķu īstenošanu, novēršot procesu pārmērīgu novilcināšanu, tiek saistīti vairākuma valstu tiesu sistēmas administrācijas uzdevumi.⁸⁴ Minētās leģitimitātes pamatā ir valstī un sabiedrībā pastāvošie sociāli ekonomiskie procesi, kas, radot draudus tiesu pārslogošanai, ir bijuši noteicošie procesuālā bezstrīdus izpildīšanas tiesību institūta izveidē un attīstībā. Iespējams tas ir viens no veidiem, kā tiesiskas valstis vienveidīga uzdevuma vadītas ir izrādījušas centienus, lai izvairītos no pārmērīgi dārgiem un novilcinātiem strīdu izskatīšanas tiesvedības procesiem, kad zūd likuma efektivitāte un parādās netaisnība un

⁸² Latvijas Republikas Satversmes tiesas spriedums lietā Nr.2009-93-01 „Par Civilprocesa likuma 400. panta pirmās daļas 1. punkta un 405. panta pirmās un trešās daļas atbilstību Latvijas Republikas Satversmes 92. pantam” 12.2. tēze.

2010. gada 17. maijs. Latvijas Vēstnesis, 2010. gada 20. maijs, Nr. 79.

⁸³ Latvijas Republikas Satversmes tiesas spriedums lietā Nr.2008-04-01 „Par Civilprocesa likuma 441. panta otrās daļas (ciktāl tā attiecas uz lēmumu par naudas soda uzlikšanu procesuālās sankcijas veidā) atbilstību Latvijas Republikas Satversmes 92. pantam” 13.2. tēze. 2008. gada 5. novembris. Latvijas Vēstnesis, 2008. gada 11. novembris, Nr. 175.

⁸⁴ Gottwald P. Simplified Civil Procedure in West Germany // The American Journal of Comparative Law, 08.1983., Vol. 31, No.4 – Pp. 687.

patvaļa kā minēto procesu rezultāts.⁸⁵ Par šādu sakarību liecina arī alternatīvās paātrinātās procesuālās kārtības institūta rašanās pirmsākumi.

Informāciju par bezstrīdus tiesību institūta vēsturisko attīstību koncentrētā veidā apkopojis V. Bukovskis. Autors norādījis, ka viduslaiku process pazina neapstrīdamu ārpustiesas piedzīšanu uz rakstisku parāda dokumentu pamata. Pie parādu zīmes izdošanas tika prezumēts, ka parādnieks parāda nodrošināšanai iekļā kreditoram ne tikai savu mantu, bet arī sevi pašu. Vēlāk, kad zināmu parādu saistībām gribēja piedot sevišķu neapstrīdamības spēku, puses noslēdza šādas saistības tiesā. Šādas atzītas parādu saistības, kas tādā veidā jo plaši izplatījās galvenā kārtā Itālijā, nosauca par – *instrumenta confessionata coram iudice ordinario*, t.i. par dokumentiem, kas atzīti pie tiesneša.⁸⁶ Tika aizliegtas kreditora patvaļības un savas tiesības realizēšana ārpus tiesas. Uz parādnieka atzīšanas pamata tiesa deva rīkojumu, pavēli samaksāt parādu.”⁸⁷ „Itālijā pēc notariātu nodibināšanas šādas parādu saistības noslēdza pie notāriem un pēc tam iesniedza tiesai, lai saņemtu pavēli parāda nomaksāšanai (*clausula guarantee*). Vēlāk, kad Itālijā stipri attīstījusies tirdzniecība prasīja vēl lielāku procesa vienkāršošanu un paātrināšanu pie parādu piedzīšanas pēc šādiem neapstrīdamiem dokumentiem (*instrumenta guarantee*), notāri, kas bija arī tiesu varas orgāni (*iudices chartularii*), paši deva pavēles par parādu nomaksu. Dodot šādas pavēles, notāri pamatojās uz *jurisdictio voluntaria*, t.i. pieņēma, ka parādnieks, kas atzinis parādu, piekrīt pavēles došanai. Ar laiku šo vienkāršoto piedziņas veidu Itālijā attiecināja arī uz mājas kārtībā sastādītiem aktiem”⁸⁸ „Francijā izpildu pavēles, kas pamatojās uz *confessio in iure*, deva tiesa vai notāri. Bet tā kā šo orgānu izpildu spēks bija aprobežots ar zināmu tiesas vai notariālu apgabalu, tad bija izdevīgāki griezties pie karaļa varas, kurai bija padota visa valsts teritorija, un saņemt pavēles no karaļa kancelejas.”⁸⁹ Spriežot pēc avotiem, pastāvējusi kārtība, kurā ar aktu pēc piespiedu izpildījuma varēja vērsties tieši un nepastarpināti pie tiesu izpildītāja. „Francijā ar mājas kārtībā sastādītiem aktiem dēļ izpildīšanas bija jāgriežas pa priekšu tiesā un ne tieši pie tiesas izpildītāja.”⁹⁰ „Anglijā vienkāršoto izpildīšanas kārtību (*warrant of attorney*) pārņēma no kanoniskā procesa. Parādnieks, taisot aizņēmumu, uzdeva noteiktam „attorney” savā vietā atzīt pie tiesas parādu un saņemt priekš kreditora attiecīgu tiesneša spriedumu. Šādiem „*warrant of attorney*” Anglijā bija notariālu aktu nozīme, tikai viņiem vajadzēja būt parakstītiem no „attorney” un triju nedēļu laikā apliecinātiem tiesas kancelejā. Bez „*warrant of attorney*” parādu saistības

⁸⁵ Jolowicz J.A. On Civil Procedure. – Cambridge: Cambridge University Press, 2000. – Pp. 71.

⁸⁶ Sk.: Бардкий Ф.Э. Правила о понудительном исполнении по актам // Ж.М.Ю., 1914., № IV.; Завадский С.В. Новый закон о понудительном исполнении по актам // Ж.М.Ю., 1913., № X.

⁸⁷ Lejņš P. Civilprocess. – Rīga: Rokraksta veidā, 1940. – 102.–103. lpp.

⁸⁸ Bukovskis. V. Civilprocesa mācības grāmata. – Rīga: Autora izdevums, 1933. – 529.lpp.

⁸⁹ Turpat.

⁹⁰ Lejņš P. Civilprocess. – Rīga: Rokraksta veidā, 1940. – 102.–103. lpp.

Anglijā iegūst bezstrīdus izpildīšanas spēku tādā kārtā, ka parādnieku uzaicina tiesā, un viņa izteiktu atzīšanu ieraksta protokolā. Beidzot pieņemta arī tāda forma, ka kontrahenti noslēdz savā starpā iepriekšēju rakstisku vienošanos, kura glabājās tiesā un uz kuras pamata parādnieka nokavējuma gadījumā kreditoram tiesība griezties pie tiesas ar lūgumu izsniegt viņam izpildu pavēli (*judges order for judgment*). Vācijā vienkāršotā izpildīšana pēc neapstrīdamiem aktiem atbilst mūsu piespiedu izpildīšanai pēc aktiem. Amstrichter's neuzaicinot parādnieku, izdod kreditoram nosacītu pavēli par parāda nomaksāšanu, kurā parādniekam tiek likts priekšā nedēļas laikā apmierināt kreditoru. Līdz šīs pavēles piespiedu izpildīšanai, parādniekam ir tiesība iesniegt protestu, un tad lietu iztiesā parastā strīdus kārtībā.”⁹¹ „Agrākā Baltijas provincē līdz 1889. gada tiesu reformai pastāvēja tāda kārtība, ka parādnieks, aizņemoties naudu, izdodamā parāda rakstā piešķīra kreditoram tiesību, atmaksas nokavējuma gadījumā, bez tiesas ņemt savā valdīšanā zināmu parādniekam piederošo mantu. Parādu dokumentos šādos gadījumos parasti ievada attiecīgu klauzulu, kas deva tiesību kreditoram, parāda atmaksas nokavēšanas gadījumā, paņemt kā rokas ķīlu zināmu parādnieka lietu”.⁹² „Iekšķrievijā līdz tiesu reformai, bet dažās guberņās arī pēc tiesu reformas, piedziņa pēc neapstrīdamiem dokumentiem notika ne tiesas ceļā, bet caur policiju, un tādēļ šo piedziņas kārtību sauca par izpildu vai policejisko piedziņas kārtību. Gadījumos, ja parādnieks cēla strīdu par dokumenta saturu vai formu, – piedzīšanu šajā kārtībā nekavējoties apturēja, un lieta gāja caur tiesu vispārējā kārtībā.”⁹³ Ar 1891. gada 3. jūnija likumu pie mirtiesnešiem, kā arī apgabaltiesās tika radīta sevišķa vienkāršota tiesāšanas kārtība. Pēc šā likuma lietu (arī apgabaltiesā) caurlūkoja viens tiesnesis un pie tam visīsākā laikā. Puses varēja atsaukties vienīgi uz rakstiskiem pierādījumiem, kas bija jāiesniedz līdz lietas caurlūkošanai, vai arī uz atzīšanu. Pretprasības celšana un trešo personu pieaicināšana netika pielaista. Šī kārtība nepazina aizmugurisku spriedumu. Spriedumi nekavējoties stājās likumīgā spēkā un nebija pārsūdzami, bet atbildētājs bez tam vēl, viena gada laikā no izpildu pavēstes izsniegšanas dienas, varēja celt prasību par to, lai viņu atbrīvo no piespriedē prasījuma un piedzen atpakaļ nomaksāto summu. Šī vienkāršotā kārtība, kura paredzēja atbildētāja uzaicināšanu un deva viņam iespēju celt strīdu un bez tam arī iespēju ievadīt lietas caurlūkošanu vispārējā kārtībā, izrādījās par neapmierinošu, kādēļ 1912. gadā to atvietoja ar piespiedu izpildīšanu pēc aktiem.”⁹⁴ Vienīgais šādas vēsturiskas atkāpes zinātniskās izziņas mērķis bija konstatēt bezstrīdus piespiedu kārtības visaptverošo raksturu un zināmas sakritības ar procesiem ekonomikā – tirdzniecības pieaugumu, kā tika norādīts augstāk. Turklāt šādas likumsakarības

⁹¹ Bukovskis.V. Cīvilprocesa mācības grāmata. – Rīga: Autora izdevums, 1933. – 530. lpp.

⁹² Turpat.

⁹³ Sk.: Законы о Судопроизводстве Гражданском т. XVI ч.2. изд. 1892. г. Раздѣль VI глава I: О производствѣ делъ безспорныхъ по обязательствамъ въ мѣстностяхъ, въ коихъ не введены мировыя судебныя установленія.

⁹⁴ Bukovskis. V. Cīvilprocesa mācības grāmata. – Rīga: Autora izdevums, 1933. – 530. lpp.

nav izrādījušās nejaušas, to attīstības gaitā civilprocess pat ir kļuvis par ekonomistu patstāvīgu izpētes objektu. Un tas nemaz arī nav pārsteidzoši, jo tiesa kā īpašumu aizsargājoša un līgumu piespiedu izpildi nodrošinoša institūcija bez šaubām īsteno ļoti nozīmīgu ekonomisko funkciju.⁹⁵ Arī uz SBPI vēlino attīstības posmu Latvijas civilprocesuālajās tiesībās attiecināmi jēdzieni: augoša tautsaimniecība; darījumu skaita pieaugums; naudas resursu cena un izmaksas, civiltiesiskā apgrozība no vienas puses un civiltiesisko strīdu skaita pieaugums no otras kā šo procesu daļējs atspoguļojums.

SBPI Latvijas Republikā kļuva aktuāla valsts varas formas izmaiņu rezultātā, kad īpašuma tiesības un ar to saistītie tiesību institūti ieguva pavisam citu nozīmi, kāda tā bija Sociālistisko tiesību sistēmā. Pagājušā gadsimta astoņdesmito gadu beigas, deviņdesmito sākums Latvijā saistās ar tādiem būtiskiem procesiem kā īpašuma denacionalizācija, zemes reforma, uzņēmumu privatizācija un 1937. gada CL atjaunošana. Tajā laikā izteikti vērā ņemami vārdi, kas precīzi norāda uz iespējamiem privāto tiesību brīvības riskiem. „Īpašuma konversija ir spēcīgs iedarbības instruments ne tikai uz ekonomiku kopumā, bet uz katru cilvēku. Uz cilvēka dzīves veidu un līmeni. Pie tam šis instruments ir bīstams un abpusēji ass.”⁹⁶ Īpašuma reformas procesiem A. Grūtups, savā darbā viņš norādījis, ka Īpašuma reforma Latvijā sākās ar Latvijas PSR ministru padomes 1988. gada 2. novembra lēmuma Nr. 350 „Par pilsoņu nepamatotu administratīvu izsūtīšanu no Latvijas PSR 1949. gadā” pieņemšanu. Ar šo lēmumu tika atcelti LPSR Ministru Padomes 1949. gada 17. marta lēmums Nr. 282 „Par kulaku ģimeņu izsūtīšanu no Latvijas PSR” un 1949. gada 27. marta lēmums Nr. 297 „Par izsūtāmo mantas konfiskācijas kārtību”. 1990. gadā pieņemts likums „Par zemes reformu Latvijas Republikas lauku apvidos”. 1992. gada 16. jūnijā pieņemts likums „Par valsts un pašvaldību īpašuma objektu (uzņēmumu) privatizācijas kārtību”. 1992. gada 7. jūlijā pieņemts likums „Par atjaunotā Latvijas Republikas 1937. gada CL ievada, mantojuma tiesību un lietu tiesību daļas spēkā stāšanās laiku un kārtību”.⁹⁷ Minētās izmaiņas valsts varas formā, īpašuma tiesībās, civiltiesiskajā apgrozībā un ekonomikas sistēmas darbības pamatprincipos atspoguļotas arī G. Višņakovas un K. Baloža CL komentāros. „Ķīlas tiesība kā prasījuma nodrošinājums samazina kreditēšanas risku. Tādejādi nodrošinājums paaugstina kredīta pieejamību un uzlabo termiņus, uz kādiem tas iegūstams; nodrošinājuma piedāvājums ietekmē kreditora lēmumu aizdot vai neaizdot, tas arī maina aizdevumu termiņus (parasti palielinot aizdevuma summu, paplašinot periodu, uz kuru aizdevums tiek piešķirts, pazeminot procentu likmi). Nodrošinājuma ekonomiskā vērtība var tikt formulēta ar vienkāršu noteikumu: jo lielākā mērā tiek novērsts kreditēšanas risks, jo lielāka ir nodrošinājuma vērtība

⁹⁵ Kern C. Justice between Simplification and Formalism. – Gulde-Druck: Tübingen, 2007. – Pp. 2.

⁹⁶ Grūtups A. Kalniņš E. Īpašuma reforma Latvijā. – Rīga: Mans īpašums, 1995. – 8. lpp.

⁹⁷ Grūtups A. Kalniņš E. Īpašuma reforma Latvijā. – Rīga: Mans īpašums, 1995. – 12., 52., 123., 218.lpp.

kreditoram un lielāks ir nodrošinājuma ekonomiskais efekts. Riska samazināšana ir visbūtiskākā kreditora nepieciešamība, bet labums tiek arī aizņēmējam un tajā pašā laikā ekonomikai.”⁹⁸ Neanalizējot šo procesu sabiedrisko labumu kopumā, šeit gan varētu tikt ņemta vērā hipotekārā krīze un tās sekas mūsu valstī, tomēr, pamatojumu ķīlas tiesības nozīmei saimniecisko procesu aktivizēšanā iespējams gūt.

Minētie procesi radīja izmaiņas arī civilprocesuālajā kārtībā. Latvijas Civilprocesa kodekss 1995.gada 23.februārī tika papildināts ar trīsdesmit septīto Anodaļu – SBPI. Tās 344.¹ panta pirmās daļas pirmais punkts, kas saturiski analogisks aktuālajai CPL redakcijai, paredzēja SBPI pieļaujamību pēc līgumiem par saistībām, kas nodrošinātas ar publisku hipotēku vai komercķīlu.⁹⁹ Procesuālo tiesību normu papildināšana ar SBPI tiesību institūtu varētu tikt vērtēta kā sekas minētajām izmaiņām materiāli tiesiskajā vidē un vienlaicīgi kā līdzeklis šo seku, pieaugošo civiltiesisko strīdu, mazināšanai vienkāršotas procesuālās kārtības veidā.

Piemēri par procesuālās ekonomijas aktualizēšanu, izmantojot vispārējai tiesvedības kārtībai alternatīvus civiltiesisku jautājumu risināšanas līdzekļus, ir atrodamī arī senākā Latvijas valsts vēsturē. Tieši piespiedu izpildīšanas kārtības pēc aktiem procesuālās ekonomijas nozīmi uzver V. Bukovskis, sākot komentēt šo civilprocesuālās kārtības veidu, viņš norāda, ka tās nolūks ir paātrināt un vienkāršot vienkāršu un neapstrīdamu lietu iztiesāšanu. Neskatoties uz fakultatīvo raksturu piespiedu izpildīšanas neizmantošana toreizējā procesuālajā kārtībā kreditoram radīja zināmas negatīvas sekas. Likums nespiež, bet tikai dod iespēju ierosināt lietas piespiedu kārtībā. Tomēr šīs kārtības neizlietošana tajos gadījumos, kad tas ir iespējams, kreditoram ierobežoja ar lietas vešanu saistīto izdevumu piedziņu.¹⁰⁰ „Personai, kas cēlusi prasību uz tāda akta pamata, pēc kura piedzīšanu varēja izdarīt piespiedu izpildīšanas kārtībā, nosakāma, uz viņas pieprasījumu, atlīdzība par lietas vešanu tikai samērā ar atbildētāja pie tiesas neatzīto, bet prasītājam piespriesto prasījumu summu”.¹⁰¹ Ir vēl kāds agrāks piemērs, kad tikusi panākta izvairīšanās no tiesu noslogošanas ārpus SBPI.

Pagājušā gadsimta divdesmito gadu vidū piemērota apsardzības kārtība, saistībā ar Zemes grāmatu atjaunošanas komisiju darbību, valstī atjaunojot zemesgrāmatu ierakstus un ar tām saistītās personu tiesības. „Bez šaubām, ka varēja iztikt arī bez tādas speciālas instances, jo tādu lietisko tiesību pārbaudīšanu un atzīšanu var izdarīt arī vispārīgā procesa kārtībā

⁹⁸ Višņakova G., Balodis K. Latvijas Republikas Civillikuma komentāri. Lietas, valdījums, tiesības uz svešu lietu. – Rīga: Mans Īpašums, 1998. – 158. lpp.

⁹⁹ Latvijas Civilprocesa Kodekss. – Rīga: Tiesu namu aģentūra, 1998. – 181. lpp.

¹⁰⁰ Bukovskis V. Civilprocesa mācības grāmata. – Rīga: Autora izdevums, 1933. – 531. lpp.

¹⁰¹ Konradi F. Zveinieks T. Civilprocesa likums ar paskaidrojumiem. – Rīga: Valsts tipogrāfijas izdevums, 1939. – 88. lpp.

prasības ceļā, bet vai tas būtu vēlams tiesu darbības interesēs lielā skaita dēļ.”¹⁰² Šādā kontekstā tiešā veidā saskatāma pašas valsts ieinteresētība lētākā procesuālā kārtībā.

Līdzīga saikne starp materiālo tiesību attīstību, procesiem ekonomikā un procesuālās kārtības efektivitātes nodrošināšanu minēta arī Krievijas zinātniskajā literatūrā. „Mūsdienu tirgus attiecību attīstības posmā pieaug hipotēkas kā valsts sociāli ekonomiskās izaugsmes tempu palielināšanas instrumenta nozīme. Ar nekustamā īpašuma ķīlu nodrošināti kredītu resursi garantē investīciju pieplūdumu ražošanā, veicina vērtspapīru tirgu, palielina pieprasījumu nekustamā īpašuma tirgū, paplašina uzņēmējdarbības attīstības iespējas.”¹⁰³ Procesuālās ekonomijas jautājums saistībā ar procesiem tautsaimniecībā, izrādījies aktuāls arī Vācijā. 1990. gadā valstī tikusi novērota ekonomiskā lejupslīde. Iztukšotā valsts kase radīja pamatu ierobežot tā jau nelielo Tieslietu ministrijas budžetu. Tīri fiskāli iemesli arī bija vieni no galvenajiem tieslietu sistēmas pārveidošanā par krietni efektīvāku mašīnēriju. Paralēli krīzei turpināja pieaugt civilās tiesvedības sistēmas slogs. 1991. gadā konstatētas 1,63 miljoni jaunu prasību, 1993. skaitlis pieaudzis līdz 2,08 miljoniem un 1994. līdz 2,12 miljoniem. Ņemot vērā līdzekļu trūkumu tiesnešu un tiesu iestāžu darbinieku skaita palielināšana atbilstoši pieaugošo lietu daudzumam nebija iespējama. Tas arī lielā mērā iespaidoja tieslietu sistēmas reformu, lai arī pie šiem apstākļiem personām tiktu nodrošināta uz likuma nosacījumiem balstīta viņu tiesību aizsardzība tiesā, kas būtu pieejama, saglabātu cilvēcīgumu un vienlaicīgi būtu efektīva. Neskatoties uz tā laika politisko situāciju galvenais tiesību sistēmas strukturālo reformu pamatojums bija sistēmas spēja nodrošināt ekonomikas pieaugošās komplicētās prasības.¹⁰⁴ Mērķis ir nodrošināt augstus tiesvedības standartus kā Vācijas ekonomikas struktūras pamatelementu.¹⁰⁵ Līdzīgi raksturota situācija Francijā. Diskusija par tiesību sistēmas reformām, kas tiesvedību padarītu vienkāršāku, ātrāku un samazinātu tās izmaksas, jau tikusi aizsākta 1790. gadā Franču revolūcijas laikā. Reformatori savu idejas nepieciešamību pamatoja ar trīs gadsimtu garumā pieredzēto paralizējošo un pārlieku sarežģīto tiesību sistēmu vecā režīma (*Ancien Régime*) pakļautībā. Vēlāk, papildus grūtības tiesu sistēma izjutusi kopš Otrā pasaules kara. Prasības tiesās pieauga trīs vai pat četrkārtīgi un turpināja palielināties aptuveni par 15% piecu gadu intervālā. Aktuālie reformu mērķi, attālināties no pārlieku sarežģītās kārtības, netika mainīti un tikuši aktualizēti kopš 1958. gada.¹⁰⁶ Jāatzīmē, ka minēto procesu laikā tapušais 1806. gada Francijas civilprocesa kodekss vienlaicīgi vērtēts kā kontinentālās Eiropas modernā civilprocesa vēstures

¹⁰² Helvichs E. Civilprocesa principi zemes grāmatu atjaunošanas lietās. – Rīga: A/s J.Pētersons un b-dri spiestuve, 1928. – 4. lpp.

¹⁰³ Мочалова В. А. Гражданско-правовые вопросы обращения взыскания на заложенное недвижимое имущество. – Москва: Юстицинформ, 2013. – стр. 4.

¹⁰⁴ Gottwald.P. Civil Procedure Reform in Germany// American Journal of Comparative Law, Autumn 1997., Vol. 45, No. 4. – Pp.753.

¹⁰⁵ Civil Procedure Reform in Germany, Iegūts no: http://papers.ssrn.com/sol3/papers.cfm?abstract_id=138482 (sk.22.02.2015.)

¹⁰⁶ Daniel Soulez Larivière. Overview of the Problems of French Civil Procedure // American Journal of Comparative Law, Autumn 1997., Vol. 45, No. 4. – Pp. 737.

sākums.¹⁰⁷ Itālijā tiesu sistēma un tās novēlotā reforma asi tikusi kritizēta nespējā nodrošināt sabiedrības vajadzības pēc tiesas spriešanas saprātīgā termiņā. Gadu gaitā jau ierasti Itāļu un ārvalstu komentatoru vidū Itālijas civilprocesuālā kārtība, kas nodibināta pamatojoties uz Civilprocesa kodeksu 1942. gadā, labākā gadījumā tiek raksturota kā neefektīva. Lietu izskatīšanas novilcināšana ar lielākiem vai mazākiem izņēmumiem raksturīga lielākai daļai tiesību sistēmu, tomēr Itālijā tā kļuva neizturama. Tiesas spriešanas nenodrošināšana kļuva par pamatu daudzām sūdzībām Eiropas Cilvēktiesību tiesā. Droši var sacīt, ka galējā nolēmuma pasludināšanai sākot no pirmās instances tiesas līdz kasācijai bija vajadzīgi apmēram desmit gadi.¹⁰⁸ Kādu iespaidu uz tiesu sistēmas spējām Latvijā ir atstājuši tautsaimniecības procesi un kādā mērā tiesu sistēma nodrošina sabiedrības nepieciešamību pēc tiesas spriešanas. Šajā sakarā varētu sagaidīt ekonomisko procesu līdzīgu ietekmi uz civilo tiesvedību arī mūsu valstī tāpēc norādītās pieredzes bagātāku demokrātijas modeļu atziņas ir vērtējamas kā noderīgas.

Pasaules ekonomikas foruma Globālās konkurētspējas ziņojumā 2010. /2011. gadam – kategorijā „Tiesiskā regulējuma strīdu risināšanas efektivitāte” Latvija starp 139 valstīm ierindota 117. vietā (gadu iepriekš – 97. vietā). Šis rādītājs ataino, cik efektīvi privātpersonas tiesas ceļā var aizsargāt savas aizskartās tiesības. Vietu sadalījums noteikts, sarindojot valstis pēc tām piešķirtajiem koeficientiem lielumā no viens līdz septiņi. Latvijai piešķirts koeficients 2,9. Mūs apsteidza ne tikai tuvākie kaimiņi Igaunija (41. vieta ar koeficientu 4,3) un Lietuva (77. vieta ar koeficientu 3,5), bet arī tādas valstis kā Zimbabve (88. vieta) un Kolumbija (87. vieta).¹⁰⁹ Aktuālā situācija minētās organizācijas ziņojumā 2014. /2015. gadam priekš Latvijas Republikas būtiski nav mainījusies. Pašlaik esam ierindoti 116. vietā starp Surinamu un Madagaskaru.¹¹⁰ Ņemot vērā norādīto, arī rodas iespējams pamats pārdomām par procesuālās ekonomijas nozīmi un ar to saistītām problēmām. Turklāt ir citas šādas situācijas atbilstību pamatojošas indikācijas vairāku patstāvīgu pētījumu veidā.

Neizskatīto lietu skaits palielinās. Tas izskaidrojams gan ar tiesu darbinieku trūkumu un nepietiekamu materiāli tehnisko nodrošinājumu, gan ar lēnajiem un smagajiem tiesvedības procesiem. Tiesu procesi tiek novilcināti. Lielākais neizskatīto lietu atlikums konstatēts Rīgā, vidējais civillietu izskatīšanas termiņš pirmajā instancē 12–18 mēneši. Iespējamie uzlabojumi tiek saistīti ar procesuālo tiesību normatīvo aktu pilnveidošanu.¹¹¹ Konstatēta arī nepieciešamība Latvijas tiesu iekārtas uzlabošanai sakarā ar: vāji attīstītām tiesību zināšanām; ārkārtīgām grūtībām realizēt prasījuma tiesības, tiesvedības izmaksām un noziedzīgu politikas

¹⁰⁷ Van Rhee, C. H. *European Traditions in Civil Procedure*, Antwerpen: Intersentia – Oxford, 2005. – Pp. 5.

¹⁰⁸ Vincenzo Varano, *Civil Procedure Reform in Italy*// *American Journal of Comparative Law*, Autumn 1997., Vol. 45, No. 4. – Pp. 657.

¹⁰⁹ Pešudovs A., Vitovskis V. *Saistību bezstrīdus piespiedu izpildīšanas problēmas II* // *Jurista Vārds*, 26.07.2011., Nr. 30, – 9. lpp.

¹¹⁰ Pasaules ekonomikas foruma Globālās konkurētspējas ziņojums 2014. /2015. gadam. Iegūts no: <http://reports.weforum.org/global-competitiveness-report-2014-2015/rankings/> (sk. 17.06.2015.)

¹¹¹ European Commission. *Reinforcement of The RULE of Law*. – The Netherlands: Wolf Legal Productions, 2002. – Pp. 32., 288.

ietekmi.¹¹² Norādīto statistikas datu saistība ar SBPI piemērošanas problēmām un alternatīvās kārtības iespējām uzlabot procesuālās ekonomijas rādītājus CPL komentāros tiek vērtēta skeptiski un ar piesardzību.¹¹³ Tomēr šāda skepse ir pretrunā publiski pieejamiem statistikas datiem par SBPI nosacījumiem atbilstošu saistību apjomu, kavēto saistību procentuālo attiecību un tiesu darbības rādītājiem, izskatot lietas par parādu piedziņu. Atbilstoši Finanšu un kapitāla tirgus komisijas apkopotajai informācijai pārskatā par banku darbību Latvijā 2016. gada 2. ceturksnī, mājāsaimniecībām (126564) un uzņēmumiem (36997) pavisam izsniegti 163561 tūkstoši ar publisku hipotēku vai komercķīlu nodrošināti kredīti, no tiem atgūšanas procesā atrodas 5,4% no mājāsaimniecībām un 2,9% no uzņēmumiem izsniegtajiem kredītiem.¹¹⁴ Tādā veidā minētie dati liecina par 7907, 37 SBPI kritērijiem atbilstošām parādu saistībām. Savukārt, atbilstoši Tiesu informācijas sistēmas sniegtajiem datiem (statistikas dati aktualizēti 27.10.2016.), tiesas pabeigušas skatīt 14316 lietas prasībās par zaudējumu un parādu piedziņu (parādu piedziņas lietu skaits atsevišķi netiek izdalīts) un 395 pieteikumus par SBPI.¹¹⁵ Minētā statistika ārpus teorētiskās problemātikas norāda arī uz tēmas tiešu nozīmi praksē. Apkopotie dati nesniedz precīzu informāciju par sakarībām starp tiesās izskatītajām parādu piedziņas lietām un atgūšanas procesā esošajiem kredītiem tomēr zināma datu korelācija ir iespējama. Dati norāda uz reālu iespējamību, ka CPL 400. panta pirmās daļas 1. punktam atbilstošas saistības (tikai banku sektors) varētu veidot 50% pietuvinātu attiecību ar visām valstī izskatītām parādu piedziņas lietām un atbilstošā apmērā iespaidot procesuālās ekonomijas rādītājus. Vienlaicīgi aktualizējas jautājums par to, kāpēc SBPI tiek novirzīti tikai 5% no, izskatīšanai paātrinātā kārtībā, pieļaujamo lietu kopējā skaita. Procesuālā ekonomija, lietderība un tiesību piemērošanas procesa efektivitātes uzlabošana kopumā izrādījusies par vienu no pamatzdevumiem civilprocesa tiesībās arī starptautiskā skatījumā. Aplūkojot citu valstu pieredzi, nākas secināt, ka procesuālās ekonomijas jautājumiem ārvalstīs tiek piešķirta primāra nozīme.

Tā piemēram zinātniskajā tiesību literatūrā par Anglijas civilprocesuālās kārtības pamatprincipiem, paātrinātas tiesvedības princips (*the principle of accelerated judgement*) tika ierindots pirms mūsu CPL zināmā tiešuma un mutiskuma (*the principle of oral proceedings*). Ievērojot paātrinātas tiesvedības pieļaujamību, prasības atzīšanas vai neapstrīdēšanas rezultātā, vairākums nolēmumu tiek taisīti ārpus tiesas sēdes.¹¹⁶ 1999. gada

¹¹² Evas T. Judicial Application of European Union Law in post – Communist Countries. The Cases of Estonia and Latvia. – Bremen: University of Bremen, 2012. – Pp.123.

¹¹³ Torgāns K. Civilprocesa likuma komentāri. II Daļa. – Rīga: Tiesu namu aģentūra, 2012. – 634. lpp.

¹¹⁴ Banku darbība Latvijā 2016. gada 2. ceturksnī. Iegūts no: <http://www.fktk.lv/lv/statistika/kreditiestades/ceturksna-parskati/5727-banku-darbiba-latvija-2016-gada-1-ceturksnis.html> (sk. 28.10.2016.)

¹¹⁵ Tiesu informācijas sistēma. Statistikas pārskats par civillietu izskatīšanu pirmajā instancē (50) visās pirmās instances tiesās un zemesgrāmatu nodaļās kopā pārskata periodā no 01.01.2016.–28.10.2016. Iegūts no: http://www.ta.gov.lv/UserFiles/1396591635_50.pdf (sk. 28.10.2016.)

¹¹⁶ Andrews N. Principles of civil procedure. – London: Sweet & Maxwell, 1994. – Pp. 21.

26. aprīlī stājušies spēkā Civilprocesuālās kārtības noteikumi, kas vienlaikus pazīstami kā Vulfa reforma (*The Woolf Reforms*). 1996. gada jūnijā Lords Vulfs (*Rt Hon Lord Woolf*) publicēja pārskatu par civilās tiesvedības sistēmu, kurā viņš norādīja, ka tā ir pārāk lēna, dārga un sarežģīta. Šo darbību rezultātā tiesību normatīvos aktus papildināja tiesu noteikumi – Civilprocesuālās kārtības noteikumi (*Civil Procedure Rules*). Noteikumu mērķis bija nodrošināt to, ka civilā tiesvedība ir pieejama, taisnīga un efektīva, un noteikumi vienlaikus ir gan vienkārši, gan nepārprotami saprotami.¹¹⁷ Daļēji reformas balstītas uz tiesneša nozīmes palielināšanu procesa vadīšanā. Pirms reformu ieviešanas tiesneši Anglijā bijuši daudz pasīvāki, kā viņu kontinentālās Eiropas kolēģi. Situācija tikusi mainīta un „lietas organizēšana” kļuva par Anglijas civilās tiesvedības raksturojošu atslēgas vārdu.¹¹⁸ Vēlāk minētās reformas tikušas raksturotas kā solis pareizajā virzienā, sniedzot plašākai sabiedrības daļai pieejamību tiesām, īpaši attiecībā uz nelielu ātri izskatāmu lietu atrisināšanu.¹¹⁹ Tāpat ASV bezstrīdus procesam tiek piešķirta tiesību principam pielīdzināta nozīme. Šāda procedūra pamatoti tiek uzskatīta nevis par nepilnīgu procesu ātrākai mērķa sasniegšanai (*not disfavored procedural shortcut*), bet federālo likumu neatņemamu sastāvdaļu, kas palīdz nodrošināt taisnīgumu, rada iespēju ātri un lēti izlemt jebkuru prasību.¹²⁰ Izpratne par bezstrīdus kārtību ir atšķirīga, paātrinātās tiesvedības tiesību institūts netiek apvienots kādā noteiktā likuma nodaļā, bet iespējamība to pielietot tiek izplatīta uz plašu civilprocesuālo tiesisko attiecību loku, un var tik izmantota gandrīz jebkurā procesa stadijā. Prasības vienkāršotai izlemšanai zināmi šādi veidi: *default judgments; motions for judgment on the pleadings; summary judgments; voluntary dismissals* un *involuntary dismissals*.

Šo vienkāršotās tiesvedības iespēju būtība izpaužas procesa dalībnieku attieksmes izteikšanās pret prasībā norādītajiem faktiem: atzīstot pilnībā, atzīstot daļēji, neapstrīdot, neizvirzot iebildumus, atsakoties no prasības. Ņemot vērā faktu daļēju vai pilnīgu atzīšanu, vai nenoliegšanu, neapstrīdēšanu, rodas iespēja nolēmuma pieņemšanai ārpus tiesas sēdes.¹²¹ Norādītajai vienkāršotās tiesvedības formai *summary judgement* vienlaicīgi piešķirta zināma prasību šķirošanas vai atlases funkcija. Šis procesuālais līdzeklis dod pusēm iespēju pirms lietas izskatīšanas tiesas sēdē parādīt, ka fakti ir patiesi un pusei labvēlīgs spriedums izriet tieši no likuma. Procedūra bieži tiek izmantota, lai noskaidrotu prasītājus, kuru prasības nav pietiekoši pierādītas – nav gūts pamatojumus lietas izskatīšanai tiesas sēdē.¹²² Daži ASV

¹¹⁷ The Woolf Reforms and Civil Procedure Rules 1998, Iegūts no: https://www.insolvencydirect.bis.gov.uk/technicalmanual/Ch13-24/Chapter19/part2/part_2.htm (sk.23.02.2015.)

¹¹⁸ Van Rhee C. H. *European Traditions in Civil Procedure*, Antwerpen: Intersentia – Oxford, 2005. – 20. Pp.

¹¹⁹ Woolf Reforms, Iegūts no: <http://www.lawteacher.net/free-law-essays/civil-law/woolf-reforms.php> (sk.23.02.2015.)

¹²⁰ Marcus R. L. Redish M. H. Sherman E. F. *Civil Procedure. A Modern Approach*. Second Edition. – St. Paul: West Publishing CO, 1995. – Pp. 414.

¹²¹ Teply L. L. Whitten R. U. *Civil Procedure*. – Westbury, New York: The Foundation Press, 1994. – Pp. 776.–790.

¹²² Marcus R. L. Redish M. H. Sherman E. F. *Civil Procedure. A Modern Approach*. Second Edition. – St. Paul: West Publishing CO, 1995. – Pp. 399.

vienkāršotās procesuālās kārtības elementi tikuši aizgūti Japānā un iekļauti tās Civilprocesa Kodeksā, lai izskatītu lietas, kuru izlemšana neprasa sarežģītu procedūru. Šo lietu kategorijas sastāvā ir rēķinu un naudas maksājumu piedziņas lietas. Šādas paātrinātas procesuālas kārtības pamatā ir pieņēmums, ka strīds par faktiem nepastāv. Nolēmums lietā pieņemams bez ilgstošas procedūras. Pieņēmums par strīda neesamību un nolēmuma piespiedu izpilde ir atkarīga no parādnieka iebildumu izvirzīšanas.¹²³

Īpaša uzmanība procesuālās ekonomijas prasībām tiek veltīta Skandināvijas valstīs. Somijā civilprocesa 1993. gada reformas pamatā bija tieši procesuālās ekonomijas ievirze. Par pamatprincipu procesuālās kārtības organizēšanai pieņēma principu par vienāda procesa uzsākšanu visās lietās, taču vienkāršās no tām tika izskatītas pamatojoties uz rakstveida dokumentiem, daļa lietu tika atrisinātas lietas sagatavošanas izskatīšanai procesā un tikai pašas sarežģītākās lietas tika skatītas pamatprocesā, kam analogs varētu būt CPL paredzētā prasības tiesvedības vispārējā kārtība. Jāatzīmē, ka Somijas civilprocesuālā kārtība procesuālās ekonomijas ziņā nav aprobežota ar īpašu darījumu loku, uz kuriem būtu attiecināma saistību izpildīšana tiesas ceļā. 1993. gadā šāda īpaša procesuāla kārtība no likuma izslēgta. Visas lietas, arī bezstrīdus piedziņas prasības, tiek skatītas kārtībā, kas pielīdzināta *summary action*, kuras pamatā ir faktu konstatēšana pamatojoties uz rakstveida dokumentiem, ja šādi fakti netiek apstrīdēti. Prasības tiek izlemtas stadijā, ko var pielīdzināt CPL noteiktajai lietas sagatavošanai iztiesāšanai. Prasības tiesvedība vispārējā kārtībā tiek uzsākta tikai ja prasība tiek apstrīdēta. Par šāda procesa efektivitāti liecina lietu izskatīšanas statistika. 2008. gadā no 230 000 rajonu tiesās uzsāktajiem civilprocesiņiem apmēram 98% gadījumu lietas tika izlemtas uz rakstveida dokumentu pamata. Tikai 5538 civillietas tika skatītas prasības tiesvedības kārtībā, noklausoties puses. Turklāt viena trešdaļa no šīm lietām izlemta sagatavošanas sēdēs. Prasītājam speciāli nav jālūdz bezstrīdus nolēmuma (*default judgement*) taisīšana, šāds lēmums tiek pieņemts, ja to pieļauj materiāltiesiskie un procesuālie apstākļi.¹²⁴ Vienkāršota procesuālā kārtība (*default judgement*) pazīstama arī Dānijā. Piemēro, ja atbildētājs neierodas, uzskatot, ka prasība nav tikusi apstrīdēta. Šajā sakarā uzmanību saista bezstrīdus kārtībā taisīta nolēmuma vienkāršotas formas ievērošana, ar zīmogu apliecināta tiesas rīkojuma vai pavēles veidā.¹²⁵ To varētu vērtēt par ievērojamu resursu ietaupījumu, salīdzinājumā ar mūsu tiesu apjomīgajiem nolēmumiem SBPI lietās. Zviedrijā civilprocesa reforma notikusi 1948. gadā, kad ar aktuālo Civilprocesa kodeksu tika aizstāts 1734. gada kodekss. Kā galvenie argumenti jaunās kārtības nepieciešamībai, norādīti vecās iekārtas trūkumi mutiskuma un formalitāšu veidā, kas procesu padarīja lēnu. Šīs

¹²³ Goodman C. F. Justice and Civil Procedure in Japan. – New York: Oceana Publications, 2004. – Pp. 483.–490.

¹²⁴ Niemi J. Civil Procedure in Finland. – The Netherlands: Kluwer Law, 2010. – Pp. 69., 83.–84.

¹²⁵ Werlauff E. Civil Procedure in Denmark. – The Hague: Kluwer Law International, 2001. – Pp. 74.

nepilnības noveda pie nepieciešamības pēc ātrākas, ērtākas un lētākas tiesiskās kārtības nodrošināšanas.¹²⁶ Nedrīkst arī aizmirst SBPI radniecīgos vienkāršotās civilprocesuālās kārtības risinājumus Krievijā (*приказное производство*) un Vācijā (*Urkunden – und Wechselprozess*), kas jau tikuši pieminēti un kuru satura sīkāka izpēte sekos turpinājumā.

Norādītajā valstu pieredzē civilprocesa reformas mērķa sasniegšanā vieno līdzīga rakstura uzdevumi – atkāpšanās no pārspīlēti nevajadzīga formālisma, priekšroku dodot racionalitātei. Procesuālās kārtības sekmīgā attīstībā novērojama virzība no nelokāmības uz elastību. Primitīvo procedūru raksturo ekstrēms formālisms. Agrīnās Romas tāpat arī sākotnējās Ģermāņu tiesas procesa tradīcijas un būtība izpaudās kā formas demonstrēšana. Savukārt tiesu sistēmas stabilitāte un augošā pārliecība par tās īstenotās tiesas spriešanas pareizību – tiesnešu rīcības brīvība, aizstājot novecojušo formas kundzību, lika pamatus attīstībai no nelokāmības uz elastību procesuālo kārtību reglamentējošā likumā.¹²⁷ Aplūkots norāda, ka procesuālās ekonomijas un lietderības aktualizēšana ir visaptveroša un aktuāla tēma. Turklāt tā tiek vērtēta kā izšķiroša nepieciešamība turpināt nodrošināt valsts funkciju nemainīgu kvalitāti tiesiskās aizsardzības nodrošināšanā ierobežotos finansējuma apstākļos. Atklāts paliek jautājums par tiesu sistēmu un procesuālo kārtību kā pamatu procesiem ekonomikā, tomēr pieaugošu prasību skaits ir tās realitāte, kuras novilcina tiesas spriešanu, kavē taisnīguma atjaunošanu, kopumā vājina tiesu varu, radot nevēlamu pamatu tiesību jautājumu neprocesuāliem risinājumiem. Procesuālās ekonomijas kontekstā ir jāatceras, ka SBPI nav tikai formāla iespēja šāda mērķa īstenošanā, bet tās piemērošanu aprobežo mērķa nepieciešama sasniegšana. Ja SBPI piemērošanas rezultāts ierobežo procesuālās ekonomijas īstenošanos, tad šāda piemērošana nav atzīstama par leģitīmu.

1.4. Procesuālās ekonomijas mehānisms un tā darbības robežas

Bezstrīdus civilprocesuālajiem veidiem kā procesuālās ekonomijas līdzekļiem ir noteikta nozīme un vieta procesa efektivitātes uzlabošanā tomēr tā ir ierobežota un raksturojama kā procesā ieinteresēto personu dispozitivitātes izpausmes iespēja. Satversmes tiesas konstatētais par SBPI kā tiesību institūtu, kas nodrošina vienkāršotu un paātrinātu parāda atgūšanas procedūru,¹²⁸ varētu tikt uztverts kā pārāk optimistisks. SBPI izpaužas procesuālās ekonomija princips kā viens no šī tiesību institūta pamatmērķiem, savukārt mērķa sasniegšana ir ierobežota atkarībā no kreditora un parādnieka izvēles. Dispozitīvais

¹²⁶ Lindell B. Civil Procedure in Sweden. – Uppsala: Kluwer Law International, 2004. – Pp. 13., 25.

¹²⁷ Millar R.W. Civil Procedure Of The Trial Court In Historical Perspective. – New Jersey: The Law Center Of New York University, 2005. – Pp. 6.

¹²⁸ Latvijas Republikas Satversmes tiesas spriedums lietā Nr.2009-93-01 „Par Civilprocesa likuma 400. panta pirmās daļas 1. punkta un 405. panta pirmās un trešās daļas atbilstību Latvijas Republikas Satversmes 92. pantam” 9.4. tēze. 2010. gada 17. maijs. Latvijas Vēstnesis, 2010. gada 20. maijs, Nr. 79.

pirmsākums pieļauj ieinteresēto personu iespēju izvēlēties kādu no alternatīvām procedūrām, kā procesa diferenciacijas idejas rezultāta normatīvo izpausmi. Šāda izvēles brīvība arī raksturo dispozitivitātes funkcionālo lomu procesuālo formu optimizācijā.¹²⁹ SBPI ietvertais procesuālās ekonomijas potenciāls ir tikai viena no dispozitivitātes izpausmes iespējām. Šādā kontekstā aktualizējas privātautonomijas nozīme. Tiesību normu piemērošanas efektivitātes uzlabošana lielā mērā ir atkarīga no personu spējām tiesības izmantot labā ticībā.

Ar jau sākotnēju nolemtību nepiepildīties, varētu tikt raksturotas cerības par visu norādīto SBPI pieļaujamo 7907,37 saistību nodošanu izskatīšanai vienkāršotajā procesā un nolēmumu neapstrīdēšanu, tādā veidā gandrīz uz pusi uzlabojot tiesu darbības efektivitātes rādītājus parādu piedziņas jomā. Šādā kontekstā papildus tiesību normatīvajai struktūrai arī procesa efektivitātes sakarā aktuāla kļūst tiesiskā apziņa kā būtisks tiesību sistēmas elements. „Tiesiskā apziņa ir to ideju, teoriju, uzskatu, pārliecību, jūtu u.c. kopums, kas atspoguļo indivīdu un sabiedrības tiesisko dzīvi un ir saistīts ar cilvēku tiesībām un pienākumiem.”¹³⁰ Tā tiesisko apziņu definējis profesors V. Jakubaņecs. Tiesisko apziņu viņš uzskatīja par neatņemamu tiesību sistēmas sastāvdaļu. Tāpat norādītais autors lielu nozīmi piešķīris pašregulācijai, kā normatīvās regulācijas mehānisma elementam, izsakot šādu sakarību. „Tiesībām ir jābūt mūsdienu sabiedrības pašregulatīvo procesu veicināšanas līdzeklim.”¹³¹ Procesuālās kārtības uzlabošanai, ārpus normatīvo sankciju pastiprināšanas, nozīmi piešķīris arī Krievijas tiesību zinātnieks V. V. Jarkovs – civilprocesuālo tiesību normu darbības mehānisms vienlaicīgi sevī ietver vairāku faktoru darbību: ekonomisko, politisko, psiholoģisko, morāles, tradīciju u.c. Īstenojot mērķi ietekmēt procesa dalībnieku rīcību, nepieciešams ņemt vērā visu šo faktoru kopsummas nozīmi.¹³² Tiesiskās apziņas, tās kvalitatīvās attīstības līmeņa sakarā uzmanība jāpievērš diviem AT Senāta nolēmumiem, izskatot protestus par pirmās instances tiesas lēmumiem par SBPI. Šie Senāta lēmumi arī kļuva par pamatu izmaiņām CPL 400. panta pirmās daļas 1. punkta piemērošanā. 2008. gada 9. janvārī, lietā Nr. SPC-2, Senāts izskatīja protestu saistībā ar sekojošiem faktiskajiem apstākļiem. SBPI kārtībā ticis iesniegts pieteikums, kurā norādīts parāda apmērs šādā pamat prasījuma un blakus prasījumu proporcijā – parāda pamatsumma LVL 60000, likumiskie procenti LVL 3846,58, līgumsods LVL 3000 un līgumsods LVL 693600.¹³³ 2008. gada 27. augusta nolēmumā Nr. SPC-49/2008 Senāts konstatēja šādu parāda sastāvu – parāda pamatsumma LVL 2850, procenti par lietošanas atvēlējumumu LVL 4493,50 un līgumsods LVL

¹²⁹ Плешанов А. Г. Диспозитивное начало в сфере гражданской юрисдикции: проблемы теории и практики. – Москва: НОРМА, 2002. – стр. 55.–58.

¹³⁰ Jakubaņecs V. Tiesību jēdziens, struktūra un formas. Piektais papildinātais izdevums. – Rīga: P&Ko, 2002. – lpp. 29.

¹³¹ Jakubaņecs V. Tiesību normas. – Rīga: P&Ko, 2002. – lpp. 21.

¹³² Ярков В. В. Юридические факты в механизме реализации норм гражданского процессуального права. Автореферат диссертации на соискание ученой степени доктора юридических наук; Екатеринбург; 1992. – стр. 15.

¹³³ Augstākās tiesas Senāta Civillietu departamenta 2008. gada 9. janvāra lēmums lietā Nr. SPC-2.

26647,50.¹³⁴ Šajā sakarā varētu uzdot retorisku jautājumu, vai kreditors izvēlējas alternatīvu procedūru tiesību jautājuma atrisināšanai bezstrīdus kārtībā, vai apzināti izaicināja parādnieku uz strīdu par tiesībām.

Raugoties uz SBPI tiesību institūta mērķa virzību, padarīt procesu efektīvāku, šīs tiesību normas *procesuālās ekonomijas mehānismu raksturo iespēja nodalīt un vienkāršotā procesā izskatīt lietas, kurās strīds nepastāv*. Šādā skatījumā arī slēpjas visa tiesu darbības efektivitātes uzlabošanas būtība un vienlaicīgi iespējas – neizskatīt prasības tiesvedības kārtībā lietas, kurās nepastāv strīds par tiesībām. *Procesuālās ekonomijas rezultāts ir katrs neapstrīdēts SBPI nolēmums, ar kura palīdzību tiesību jautājums ticis izlemts ārpus prasības tiesvedības*. SBPI nozīme vai civilprocesuālā vērtība izpaužas izvēles iespējas piešķiršanā, nodrošinot atbilstoša procesuālā institūta pieejamību. Tā ir pušu pašregulācijas izpausme dispozitivitātes ietvaros. Vienīgais veids, kā tiesu darbība netieši varētu aktualizēt SBPI, ir paātrinātā procesa normu atbilstoša piemērošana. Šo domu autors jau tika uzsvēris iepriekš: „Tiesību normu piemērotājiem ir jāsaprot procesuālās ekonomijas nozīme taisnīguma nodrošināšanā, jo, kamēr tiesīgā puse gaida tiesas nolēmumu, tiesības turpina būt aizskartas.”¹³⁵ Taču jāsaprot, ka arī pareizai normas piemērošanas ietekmei ir tikai ierobežots raksturs. Kamēr kreditora mērķis būs tikai piedzīt iespējami lielāku summu atbilstoši formāliem kritērijiem, nebalstoties patiesajā subjektīvo tiesību un pienākumu saturā, savukārt parādnieka mērķis aprobežosies ar CPL 406. panta izmantošanu kā līdzekli piedziņas novilcināšanai, SBPI mērķi īstenoti netiks.

Neatkarīgi no tā vai bezstrīdus izpildīšana ir tieši iekļauta prasības tiesvedības procesuālajā kārtībā, vai tā pastāv kā procesa stadija, kuras viens no rezultātiem ir juridisku faktu pārbaude prasības tiesvedībā, bezstrīdus nolēmuma pieņemšanas apstākļus pamatojošajās formulās tiek izmantoti līdzīgi elementi: prasības atzīšana, iebildumu neizvirzīšana, neapstrīdēšana u.c. Tomēr tikai alternatīvu procesuālo iespēju radīšana pati par sevi procesa efektivitātes uzlabošanā ir ierobežota un nekontrolējama. Tāpēc juridiskā doma šajā sakarā ir aktualizējusi tiesas nozīmi un instrumentus procesa vadīšanai. „Tas ir tikai atbilstoši, ka ar likumu aizsargātajām pušu interesēm procesā konkrētā lietā tiek pievērsta vislielākā vērība. Tomēr nevarētu arī uzskatīt, ka procesuālais likums kā tāds varētu tikt balstīts uz vienīgu hipotēzi par tā funkcionēšanu tikai strīdu atrisināšanas iespējas sniegšanā. Tiesas spriešanas nodrošināšanas divu tiesājošos pušu starpā svarīgā loma nemazina procesuālās kārtības kopējo nozīmi – kalpot vēl divām citām atšķirīgām interesēm, tāpēc procesuālā likuma mērķi arī vajadzētu saistīt ar to ievērošanu. Pirmkārt, civilā tiesvedība

¹³⁴ Augstākās tiesas Senāta Civillietu departamenta 2008. gada 27. augusta lēmums lietā Nr. SPC-49/2008.

¹³⁵ Pešudovs A., Vitovskis V. Saistību bezstrīdus piespiedu izpildīšanas problēmas II // Jurista Vārds, 26.07.2011., Nr. 30, – 9. lpp.

kalpo likuma efektivitātes demonstrēšanai, otrkārt, lai nodrošinātu tiesnešiem iespēju izpildīt viņu funkcijas – noskaidrot, interpretēt un piemērot likumu.”¹³⁶ Jautājuma aktualitāte plaši tikusi analizēta arī Vācijas kontekstā kā arī Vācijas un ASV salīdzinājumā. Atbilde procesuālās ekonomijas sakarā iespējams meklējama pašregulācijas mehānismu un procesa piespiedu vadīšanas uzlabošanas kopējā līdzsvarotā attīstībā.

1997. gadā pirms civilprocesa reformas Vācijā procesa efektivitātes palielināšana tika saistīta ar pirmās instances tiesas autoritātes nostiprināšanu un apelācijas procesa ierobežošanu. Pirmās instances tiesām jāiemanto lielāka pušu autoritāte, lai tiktu ierobežota apelācijas instances pārslogošana. Tiesas labāk jāorganizē, pieņemot darbā pieredzējušākus tiesnešus. Savukārt pārsūdzēšana apelācijas kārtībā esot pārāk sarežģīta tāpēc vienkāršojama, pēc iespējas atstājot faktu jautājumu konstatēšanu un izlemšanu vienā instancē.¹³⁷ Vēlāki avoti apliecina apelācijas gan par fakta jautājumiem, gan par tiesību normu attiecināšanu tikai uz vienkāršākām lietām.¹³⁸ Apelācijai tiek pakļauti visi pirmās instances tiesu nolēmumi. Tomēr pārsūdzības apjoms apelācijā ir atkarīgs no lietas nopietnības un tiesu iestādes, kuras nolēmums tiek pārsūdzēts. Turklāt sarežģītāko lietu gadījumos apelācija tiek vairāk ierobežota. Vietējās nozīmes tiesu (*Amtsgericht*) nolēmumi apelācijā pārsūdzami gan attiecībā uz faktu konstatēšanu, gan tiesību normu piemērošanu. Reģionālo tiesu (*Landgerichte*) nolēmumi pārsūdzami tikai attiecībā uz tiesību normu piemērošanas jautājumu.¹³⁹ Vācijas civilprocesuālā kārtība kā pārāka procesuālās ekonomijas ziņa vairākkārt salīdzināta ar ASV. Rietumu juristi kopumā atzīst pirmās instances tiesas efektivitātes nepieciešamību. Jānodrošina ātra lēmumu pieņemšana, pamatojoties uz attiecināmiem faktiem un likumu. Vācijas civilprocesa gadījumā tiek uzsvērtas tiesas un tiesneša nozīme. Tiesas sēdē centrālā ir tiesneša loma, liela tiesas kompetences sastāvdaļa saistīta ar liecinieku nopratināšanu un lietas ātru virzību galējā nolēmuma taisīšanai.¹⁴⁰ Vienlaicīgi kritizēta pārāk brīvā un nekontrolējamā juristu darbība ASV. Juristu dominējošā sistēmā civilajā tiesvedībā ir tikusi bieži kritizēta par darba samaksas atkarību no pierādījumu sagrozīšanas, par tās tiesas sēdes un pierādījumu pārbaudīšanas sarežģītību. Sistēmas nepilnība izpaužas nekontrolētā atļaujā vākt un safabricēt faktisko materiālu, kas vēlāk tiks izmantots sprieduma pamatošanā.¹⁴¹ CPL efektivitātes palielināšana ārpus SBPI akcentēta arī CPL komentāros, tajā skaitā kā vienu no līdzekļiem pieminot apelācijas un kasācijas ierobežošanu: „Civillietu dalībnieki „cīņos” par savām patiesajām vai

¹³⁶ Jolowicz J. A. On Civil Procedure. – Cambridge: Cambridge University Press, 2000. – Pp. 71.

¹³⁷ Civil Procedure Reform in Germany, Iegūts no: http://papers.ssrn.com/sol3/papers.cfm?abstract_id=138482 (sk.23.02.2015.)

¹³⁸ Ansary T., Wallace D. Introduction to German Law. – Hague: Kluwer Law International, 2005. – Pp. 224.

¹³⁹ Peter D. Marshall. A Comparative Analysis of The Right to Appeal // Duke Journal of Comparative & International Law, Autumn 2011., Vol. 22, No. 1. – Pp. 23.

¹⁴⁰ Some Comparative Reflections on First Instance Civil Procedure: Recent Reforms in German Civil Procedure and in the Federal Rules, Iegūts no: <http://heinonline.org/HOL/LandingPage?handle=hein.journals/tnd163&div=36&id=&page> (sk.23.02.2015.)

¹⁴¹ John H. Langbein. The German Advantage in Civil Procedure // The University of Chicago Law Review, Autumn 1985., Vol. 52, No. 4. – Pp. 823.

iedomātajām tiesībām ne vienmēr vadās no saprātīguma un loģikas principiem. Pat tad, ja prasības tiesvedībā tiesa ir taisījusi izvērsti argumentētu spriedumu, zaudējusi puse nereti izlemj izmantot likumā paredzētās iespējas iesniegt apelācijas sūdzību un vēlāk arī kasācijas sūdzību pat tādos gadījumos, kad pati ļoti labi apzinās, ka šādām pārsūdzībām nav pamata un jēgas. Tiek minētas gan tiesības uz taisnīgu tiesu, gan tiesības tikt uzklausi, gan apstrīdēti pienācīgi konstatēti fakti un likuma piemērošanas pareizība. Tas, protams, paildzina lietas izskatīšanu un novilcina pamatotu prasījumu apmierināšanu. Ir valstis, kurās tiesības iesniegt apelācijas un kasācijas sūdzību ir krietni ierobežotākas, salīdzinot ar CPL. Šo iespēju sašaurināšanas virzienā ir jādomā, un par to jau arī domā Latvijas likumdevējs un tiesību aizsardzības institūcijas. Taču pretrunā ar tiesiskas valsts ideju ir arī iespēja prasīt, lai tiesa vēl un vēlreiz pārbauda spriedumu par tiesisku aizskārumu, par kuru faktiski nav strīda.”¹⁴² Izklāstītā apkopojuma rezultāts ir autora aicinājums SBPI procesuālās ekonomijas iespējas uztvert reāli. Šī tiesību institūta procesuālās efektivitātes palielināšanas potenciāls ir aprobežots ar pušu izvēles brīvību, kas atrodas ārpus tiesneša tiešas ietekmēšanas. Vienlaikus šis apstāklis ir pamats zinātniskās domas attīstībai procesuālās ekonomijas institūta pilnveidošanā, tādus procesuālās kārtības elementus kā: atzīšana, iebildumu neizvirzīšana, neapstrīdēšana, pakļaujot ciešākai tiesas procesa vadības perspektīvai, lai likuma Par tiesu varu 28. panta pirmajā daļā ietvertā procesuālās ekonomijas principa – izspriest lietu tik ātri, cik vien iespējams,¹⁴³ īstenošana, atbilstoši radīta procesuāla pamata rezultātā, kļūtu vairāk atkarīga no tiesneša. Šāda uzstādījuma realizācija samazinātu tādu apvērsuma prasību skaitu, kuru mērķis ir vienīgi likumīga un pamatota SBPI nolēmuma izpildes novilcināšana.

Lai arī konstatētā procesuālās ekonomijas ierobežota īstenošana, tomēr autors saskata iespēju SBPI tiesību institūta aktualizēšanai, kas veicinātu kreditoru šim tiesību institūtam atbilstošās prasības nodot izskatīšanai paātrinātajā procesā. Ierosinājuma pamats atrodams V. Bukovska pieminētajā vēsturiskās procesuālās kārtības īpatnībā (skat. 1.3. punktu), kas bija ietverta toreizējās civilprocesuālās kārtības 251. pantā.¹⁴⁴ Tā neierobežoja kreditora tiesības uz interešu aizsardzību prasības tiesvedībā, tomēr zināmos apstākļos liedza tiesības pilnībā atgūt ar lietas vešanu saistītos izdevumus. Ņemot vērā norādīto, SBPI tiesību institūta aktualizēšanai CPL būtu nepieciešams izdarīt grozījumus, papildinot likuma 44.panta sesto daļu ar teikumu šādā redakcijā: „Ja prasība celta pamatojoties uz aktu pēc kura pieļaujama SBPI un atbildētājs pirmās instances tiesā prasību pilnībā atzinis, šā likuma 163. panta otrajā daļā paredzētajā procesuālajā stadijā, izdevumi advokāta palīdzības samaksai prasītājam netiek atlīdzināti”.

¹⁴² Torgāns K. Civilprocesa likuma komentāri. II Daļa. – Rīga: Tiesu namu aģentūra, 2012. – 633. lpp.

¹⁴³ Par tiesu varu: LR likums. Ziņotājs, 14.01.1993., Nr. 1/2.

¹⁴⁴ Sk.: Konradi F. Zveinieks T. Civilprocesa likums ar paskaidrojumiem. – Rīga: Valsts tipogrāfijas izdevums, 1939. – 88. lpp.

2. SAISTĪBU BEZSTRĪDUS PIESPIEDU IZPILDĪŠANAS PIEMĒROŠANAS PIEĻAUJAMĪBA

2.1. Juridiskais fakts saistību bezstrīdus piespiedu izpildīšanā

Par juridisku faktu un tā nozīmi SBPI gan teorijā, gan tiesību normu piemērošanas praksē nav tikušas novērotas domstarpības, tomēr juridiskā fakta jautājums pētījumā ieņem epistemoloģiski visnozīmīgāko pozīciju hipotēzes pārbaudes zinātniskajā izziņas procesā. Šāda veida problemātika aktualizējusies nevis izpratnes nepietiekamībā vai viedokļu dažādībā par to, kas ir juridiskais fakts SBPI, bet par neatbilstošu šādu juridiski nozīmīgu faktisko apstākļu attiecināšanu, un sakarību veidošanu ar publisku ķīlas tiesību.

Tiesību zinātnē saistību izpildīšana tiesas ceļā nereti tiek saistīta ar Romiešu tiesībām. Tā piespiedu izpildīšanas pēc aktiem pirmsākumus skaidro V. Bukovskis: „Vēl Romas laikos bija pazīstama īpatnēja vienkāršota parādu piedzīšanas kārtība pēc parādu saistībām, kam lielākā vai mazākā mērā bija neapstrīdams raksturs. Romā šādos gadījumos pielaida *manus injectio* un parādnieka aizvešanu vai nu pārdošanai, vai arī nenomaksātā parāda atstrādāšanai.”¹⁴⁵ *Manus injectio* piemēroja tikai noteiktām no saistībām izrietošām prasībām. Prasītājs, atvedis uz tiesas sēdi parādnieku, tiesas priekšā izteica formulētu frāzi, piemēram, „*quod tu mihi damnatus es sestertium X milia, quandoc non solvisti, ob eam rem ego tibi manum inicio*” (tā kā tu man esi parādā 10000 un neesi samaksājis, es uzlieku tev roku). Ja atbildētājs turpat uzreiz nesamaksāja, tad prasītājs aizveda atbildētāju sev līdzī. 60 dienu laikā prasītājam tirgū bija jāpiedāvā iespēja atbildētāju izpirkt par parāda summas atlikumu, ja tas nenotika, parādnieks nokļuva pilnīgā kreditora atkarībā, kurš viņu varēja nogalināt vai pārdot verdzībā.¹⁴⁶ Romas nozīme tiesību attīstībā ir saistāma ar tā dēvēto un juridiskajā literatūrā pazīstamo Romiešu tiesību recepciju, vai šo tiesību pārņemšanu Eiropas valstīs. Pie šādiem apstākļiem vienkāršotas procesuālās kārtības aktualitāti un ievirzi konkrētās tiesiskajās attiecībās iespējams saistīt ar kontinentālās tiesību sistēmas attīstības pašiem pirmsākumiem. „Romiešu tiesību recepcija un kanoniskās tiesības bija tie tiesiskie elementi, kuri juridiski apvienoja viduslaiku Eiropu, gan apvienojot katru atsevišķu valsti tiesību partikulārisma laikā, dodot kopīgu taisnīguma un tiesību izpratni, gan Eiropu kopumā, ieviešot vienotu juridisko terminoloģiju, vispārējus tiesību principus, institūtus un struktūru.”¹⁴⁷ *Manus injectio* nesatur tiešas norādes uz SBPI nozīmīgām faktiskas dabas pazīmēm un tās pierādīšanas līdzekļiem, īpašu darījuma formu un prasījuma publisku ticamību, tomēr šī procesuālā kārtība

¹⁴⁵ Bukovskis, V. Cīvilprocesa mācības grāmata. – Rīga: Autora izdevums, 1933. – 528. lpp.

¹⁴⁶ Покровский И. А. История римского права. Iegūts no: // http://civil.consultant.ru/elib/books/25/page_11.html#ftn_179 (sk. 15.06.2015.)

¹⁴⁷ Osipova S. Viduslaiku tiesību spoguļis. – Rīga: Tiesu namu aģentūra, 2004. – 408. lpp.

V. Bukovska darbā nav tikusi pieminēta nejauši, jo savā ziņā raksturo SBPI ierobežotu piemērošanu tikai attiecībā un konkrētu tiesisko attiecību veidu – kreditora saistību tiesībai atbilstošu parādnieka saistību.

Minētā kārtība Romas tiesībās veido saikni ar atziņām, kas paustas arī Latvijas Republikas tiesību doktrīnā. Pirmajā publikācijā par SBPI problēmām pēc Latvijas Civilprocesa kodeksa papildināšanas ar minēto tiesību institūtu 1995.gada 23.februārī, savu viedokli paudusi senatore R. Saulīte. „Jebkura saistība rada to subjektiem noteiktas tiesības un pienākumus. Jau savā būtībā saistības ir tādas, ko nevar nepildīt. Tādēļ arī likums noteicis to bezstrīdus piespiedu izpildi.”¹⁴⁸ V. Bukovska piemērs par parādu piedziņu Romas tiesībās un senatores R. Saulītes atziņas varētu netikt uzskatītas par nejaušām, ņemot vērā arī Vācijas piemēru. Kā norādīts Vācijas civilprocesa likuma komentāros, rakstveida procesā (*Urkunden – und Wechselprozess*) ir pieļaujamas tikai izpildes prasības, tajā skaitā par noteiktas naudas summas samaksu.¹⁴⁹ Faktisko apstākļu juridiskās abstrakcijas pazīmes visnotaļ konkrēti, pielietojot zemu tiesību normas abstrakcijas līmeni, ietvertas gan CPL 400. panta pirmās daļas 1. punktā (SBPI pieļaujama pēc līgumiem par saistībām, kas nodrošinātas ar publisku hipotēku vai komercķīlu), gan 403. panta pirmajā daļā (pieteikumi par bezstrīdus piespiedu izpildīšanu naudas maksājumu saistībās).¹⁵⁰ Tiesību normās ietvertais par maksājuma saistības nodošanu SBPI nostiprināts arī AT prakses apkopojumā (ar ķīlu nodrošinātai saistībai ir jābūt maksājuma saistībai).¹⁵¹ Šādu atziņu AT Senāts paudis arī Satversmes tiesā – Senāts vērš uzmanību uz to, ka, izskatot pieteikumu CPL 50. nodaļas kārtībā, tiesnesis balstās uz pieteikumu un tajā ietverto informāciju par saistību pārkāpumu un nenokārtotajiem maksājumiem pieņem par patiesu. Ar ķīlu nodrošinātai saistībai vajagot būt maksājuma saistībai, kas pilnīgi vai daļēji ir nodrošināta ar hipotēku vai komercķīlu.¹⁵² AT Senāts savos nolēmumos, pārbaudot pirmās instances tiesu lēmumu likumību un pamatotību, vairāk kārt ir norādījis uz saistību neizpildi un šāda tiesību aizskāruma radītajām tiesiskajām sekām kontekstā ar: aizdevuma atmaksas galējā termiņa pārcelšanu, prasījuma tiesību cesiju, tiesībām aprēķināt procentus un parādnieka brīdināšanu.

Ar AT Senāta 2006. gada 25. janvāra lēmumu lietā Nr. SPC-7 izņemts protests par Cēsu rajona tiesas 2005. gada 22. augusta lēmumu SBPI lietā. AT lēmumā izskatīts jautājums par kreditora tiesībām vienpusēji pārcelt aizdevuma atmaksas beigu termiņu, tomēr daži formulējumi attiecināmi tieši uz pētījuma problēmu. Lēmuma tekstā atreferēti protesta motīvi:

¹⁴⁸ Saulīte R. Tiesu prakse pieteikumu izskatīšanā par saistību bezstrīdus piespiedu izpildi // Juristu žurnāls, 1998; (Nr. 8): 20. lpp.

¹⁴⁹ Thomas H., Putzo H., Reichold K., Hüßtege R. Zivilprozeßordnung. C.H.Beck'sche Verlagsbuchhandlung. München, 1999. – S. 956-957.

¹⁵⁰ Civilprocesa likums: LR likums. Latvijas Vēstnesis, 03.11.1998., Nr. 326/330.

¹⁵¹ Latvijas Republikas Augstākās tiesas 2010. gada apkopojums par tiesu praksi saistību bezstrīdus piespiedu izpildīšanā. – 9. lpp.

¹⁵² Latvijas Republikas Satversmes tiesas spriedums lietā Nr. 2009-93-01 „Par Civilprocesa likuma 400. panta pirmās daļas 1. punkta un 405. panta pirmās un trešās daļas atbilstību Latvijas Republikas Satversmes 92. pantam” 7. tēze.

2010. gada 17. maijs. Latvijas Vēstnesis, 2010. gada 20. maijs, Nr. 79.

„ķīlas ņēmējs var prasīt bezstrīdus piespiedu izpildīšanu arī procentu nesamaksas gadījumā, ja vien starp līdzējiem nav bijusi citāda vienošanās”.¹⁵³ Tiesa turpina ar motivāciju: „Starp pusēm noslēgtā hipotekārā kredīta līguma vispārīgo noteikumu 8.2., 8.2.1.punktā ir noteiktas kreditora tiesības pieprasīt kredīta atmaksu pirms termiņa, ja kredītņēmējs kavē kādu no kredīta pamatsummas vai procentu maksājumiem vairāk par 30 dienām. Parakstot šāda satura līgumu aizņēmēja ir uzņēmusies saistību pēc bankas pieprasījuma atmaksāt kredītu pirms līgumā noteiktā saistību izpildes galējā termiņa. Pieteikums par SBPI pamatots tieši uz pušu noslēgtā kredīta līguma 8.2. punktu un norādi uz to, ka parāds bija atmaksājams saskaņā ar kredīta atmaksas un procentu samaksas grafiku, bet parādniece pieļāvusi maksājumu kavējumus. Līdz ar to tiesai nebija pamata lemt pieteikumu saistībā ar līgumā noteikto kredīta atmaksas galējo termiņu. Pieteikuma noraidīšana uz šī pamata ir pretrunā ar Civilprocesa likuma 400. panta pirmās daļas 1. punktu, kas ar publisku hipotēku nodrošinātas saistības izpildi nesaista ar kredīta līguma atmaksas galējo termiņu”.¹⁵⁴ Nepieciešamie AT konstatētie juridiskie fakti CPL 400. panta pirmās daļas 1. punkta piemērošanai, ir saistības nepienācīga izpilde, kas konkrētā gadījumā izraisīja gan aizdevuma atmaksas galējā termiņa jaunu noteikšanu, gan vienlaicīgi radīja pamatu parādnieces SBPI.

2007. gada 3. janvārī AT Senāts lietā Nr. SPC-16 ir pieņēmis lēmumu, kurā izvērtēts pirmās instances tiesas atteikums SBPI pakļaut saistību, kas pieteicējam nodota cesijas kārtībā. Motivējot nolēmumu tiesa izmantojusi arī šādas atziņas: „Kā tas redzams no lietas materiāliem, aizņēmēja saistības ir nodrošinātas ar publisku hipotēku, tātad saskaņā ar 400. panta pirmās daļas 1. punktu ir pieļaujama šo saistību bezstrīdus piespiedu izpildīšana. No lietas materiāliem redzams, ka prasījuma tiesību cedēšana ir reģistrēta zemesgrāmatā, līdz ar ko Senāts atzīst, ka pieteicēja atbilstoši Civilprocesa likuma 401. panta 2. punktam ir tiesīga prasīt minēto saistību bezstrīdus piespiedu izpildīšanu. Cedējamā prasība izriet no aizdevuma līguma”.¹⁵⁵ Fakta jautājums konkrētajā piemērā izpaužas, kā cesionāra tiesība lūgt tiesu nodot SBPI parādnieka neizpildīto aizdevuma līguma saistību. Turklāt cesijas tiesiskās sekas aktualizē un palīdz izprast parādnieka neizpildīto saistību kā juridiska fakta pamatu. Atbilstoši A. Grūtupa teiktajam: „Reizē ar cesiju pāriet visas ar prasījumu saistītās tiesības, jo cesija pati par sevi nav domāta, lai atvieglotu parādnieka stāvokli.”¹⁵⁶ Šajā sakarā jautājums netieši aizskar saistību tiesības un blakustiesību problēmu. Kā norādījis J. Rozenfelds, ķīlas tiesību parasti nevar nodot tālāk, ja vien netiek nodots prasījums. Cesijas sekas ir arī pārmaiņas ķīlas turētāja personā, tādēļ ķīlas tiesību nevar izlietot par labu kādam citam prasījumam pret to pašu parādnieku, bet vienīgi par labu vecajai cedētajai saistībai, respektīvi, ķīlas tiesība seko

¹⁵³ Latvijas Republikas Augstākās tiesas Senāta Civillietu departamenta 2006. gada 25. janvārī lietā Nr. SPC-7.

¹⁵⁴ Latvijas Republikas Augstākās tiesas Senāta Civillietu departamenta 2006. gada 25. janvārī lietā Nr. SPC-7.

¹⁵⁵ Latvijas Republikas Augstākās tiesas Civillietu departamenta 2007. gada 3. janvāra lēmums lietā Nr. SPC-16

¹⁵⁶ Grūtups A. Tiesu prakse un komentāri. – Rīga: Mans īpašums, 1997. – 201. lpp.

saistībai, nevis kreditoram.¹⁵⁷ Konkrētajā piemērā kreditors lūdz nodot SBPI cesijas kārtībā uz viņu pārgājušo prasījumu, lai varētu vērst piedziņu tajā skaitā uz nekustamo īpašumu un vēlāk izlietotu ķīlas tiesību.

AT Senāts 2008. gada 16. aprīlī lietā Nr. SPC-30, piespiedu izpildīšanai pakļaujamās aizdevuma līguma saistības, ir norādījis par pamatu likumisko nokavējuma procentu saņemšanai: „Civilprocesa likuma 404. panta otrajā daļā noteikts, ka pieteikumā par bezstrīdus piespiedu izpildīšanu par naudas samaksu norāda piedzenamo galveno parādu, līgumsodu un procentus – kā nolīgtos, tā likumā noteiktos. Civillikuma 1765. pantā noteikts likumisko procentu apmērs – seši procenti no simta gadā ir nemainīgs visiem gadījumiem, neatkarīgi no subjektiem un darījuma rakstura. Līdz ar to kreditora prasījums pakļaut saistību bezstrīdus piespiedu izpildīšanai tiesību saņemt likumiskos procentus izriet no likuma un attiecas arī uz tiesas lēmumu, kas taisīts lietā par saistību bezstrīdus piespiedu izpildi, kas pieteicējam paredz tiesību saņemt procentus kopā ar pamatparādu. Noraidot pieteikumu šajā daļā, pieteicējai pēc būtības vispār ir liegta iespēja šādus procentus saņemt, jo tai nav tiesiska pamata iesniegt patstāvīgu prasību par procentu piedziņu, ja netiek piedzīta pamatsumma, no kuras procenti jāreķina. Līdz ar to Senāts atzīst, ka, noraidot pieteikumu daļā par tiesību saņemt likumiskos procentus, tiesnese pārkāpusi Civilprocesa likuma 404. panta otro daļu un Civillikuma 1765. pantu”.¹⁵⁸ Juridisks fakts par saistību pienācīgu neizpildi, konkrētā gadījumā vērtēts ne tikai kā juridiski nozīmīgu faktisko apstākļu sastāvdaļa saistību nodošanai bezstrīdus piespiedu izpildīšanai, bet vienlaicīgi, kā tiesisks priekšnosacījums procentu aprēķināšanai, parādniekam turpinot lietot aizdotos naudas līdzekļus ārpus atvēlējuma.

Par kredīta līgumā norādītā pienākuma nepildīšanu, kā juridisku faktu, kas nepieciešams parādnieka SBPI, liecina arī 2008. gada 26. novembra lēmums lietā Nr. SPC-95/2008, kurā Senāts izskatījis jautājumu par parādnieka brīdināšanu.¹⁵⁹ Lēmumā izlemts Senāta priekšsēdētāja pienākumu izpildītāja 2008. gada 13. augusta protests, kurā saistību tiesības pakļaušanu piespiedu izpildei saistīta ar CPL 406. pantā paredzētajām parādnieka tiesībām: „saskaņā ar 2005. gada 29. novembra kredīta līgumu aizņēmējam bija zināms par uzņemtajām saistībām, kuras ir jāpilda, viņš līgumu likumā noteiktajā kārtībā nav apstrīdējis. Savukārt Civilprocesa likuma 406. pants paredz bezstrīdus piespiedu izpildīšanas apstrīdēšanas kārtību, kuru var izmantot parādnieks, ja uzskata, ka kreditoru prasījums nav pamatots pēc būtības”.¹⁶⁰ Tieši juridiskā fakta konstatēšana saistībā ar parādnieka pienākumu atdot aizdoto bijis Senāta nolēmumu objekts arī nesenā pagātnē.

¹⁵⁷ Rozenfelds J. Lietu tiesības. – Rīga: Zvaigzne ABC, 2011. – 178. lpp.

¹⁵⁸ Latvijas Republikas Augstākās tiesas Senāta 2008. gada 16. aprīļa lēmums lietā Nr. SPC-30.

¹⁵⁹ Latvijas Republikas Augstākās tiesas Senāta 2008. gada 26. novembra lēmums lietā Nr. SPC-95/2008.

¹⁶⁰ Latvijas Republikas Augstākās tiesas Senāta Civillietu departamenta priekšsēdētāja pienākumu izpildītājas 2008. gada 13. augusta protests.

Uzmanība konkrētos AT spriedumos, saistībā ar apvērsuma prasībām par kreditora prasījuma apstrīdēšanu, pievērsta pašai saistību tiesiskajai attiecībai. Prasījuma pamatotības izvērtēšanā vienlaikus tiek pārbaudīta bezstrīdus izpildīšanai nodotās saistības atbilstība: ar lietas materiāliem apstiprinās, ka gan pirmās, gan arī apelācijas instances tiesa ir vērtējusi apstākļus, kādos tika parakstīts aizdevuma līgums, un skaidrojusi, kāda ir bijusi līguma dalībnieku patiesā griba, apelācijas instances tiesa lietas iztiesāšanas laikā sniegtos pušu paskaidrojumus novērtējusi kopsakarā ar citiem pierādījumiem un pareizi CL 1934. pantā ietvertu noregulējumu attiecinājusi uz izskatāmās lietas apstākļiem, atzīstot, ka 2008. gada 21. janvārī starp personu C. un personu B. tika nodibinātas aizdevuma tiesiskās attiecības. Tādējādi nav pamata apšaubīt, ka saistības izpildījumu ir izdarījusi un saņēmusi īstā persona īstā vietā, īstā laikā un pienācīgā kārtā, kā to noteic Civillikuma 1812. pants ¹⁶¹ (tāds kreditora saistību izpildījums, kas rada atbilstošu parādnieka pienākumu un kas ticis nodots SBPI); Civillietu departaments atzīst, ka līgumsoda 342362, 60 Ls un līgumisko procentu 101169 Ls apmērs, kas aprēķināts uz pieteikuma par SBPI iesniegšanu tiesā, neatbilst iepriekš norādītājam, tāpēc tas nevar tikt atzīts par pamatotu ¹⁶² (vērtēts parādnieka tiesību aizskāruma apmērs un tā pamatotība); Ievērojot iepriekš minēto, Civillietu departaments atzīst, ka kasācijas sūdzības iesniedzējas norāde uz vispārējo ekonomisko krīzi, kas samazināja viņas ienākumus un iespējas komercdarbībā, nav atzīstama par nepārvaramas varas apstākli, kas varētu atsvabināt prasītāju no saistību izpildes. Līdz ar to šis kasācijas motīvs ir noraidāms ¹⁶³ (apstāklis, kas parādnieku neatbrīvo no tiesiskajām sekām sakarā ar kreditora tiesību aizskārumu); izskatot pieteikumu par saistību bezstrīdus piespiedu izpildīšanu, tiesnesim jāspriež par saistības kā civiltiesiska pienākuma izpildes pakļaušanu piespiedu izpildei. ¹⁶⁴ Parādnieka nokavēta civiltiesiska pienākuma veidā, kas radījis atbilstošu kreditora tiesību aizskārumu, arī izpaužas SBPI kārtībā konstatējamā juridiskā fakta būtība.

Juridiskā fakta teorijai vērība tikusi pievērsta Krievijas zinātniskajā literatūrā. Tiesību zinātniece M. A. Rožkova materiālo civilo tiesību juridisko faktū definējusi šādi: „Juridiskais fakts civiltiesībās nosakāms kā reālās dzīves apstākļi, kuru juridiski nozīmīgās pazīmes tiek saistītas ar noteiktām civiltiesiskajām sekām, faktisko apstākļu iestāšanās izraisa šādas sekas civiltiesiskajās attiecībās”. ¹⁶⁵ Juridiskais fakts kā tiesību teorijas patstāvīga kategorija definēts sekojoši: „Juridiskie fakti ir konkrēti dzīves apstākļi, ar kuriem tiesību norma saista tiesisko attiecību rašanos, grozīšanu vai to izbeigšanos. Juridiskie fakti izraisa tiesiskās sekas tikai šādu faktū un tiesību normu savstarpējā iedarbībā. Juridiskajiem faktiem ir sava veida

¹⁶¹ Latvijas Republikas Augstākās tiesas Senāta 2015. gada 19. oktobra spriedums lietā Nr. C29379909.

¹⁶² Latvijas Republikas Augstākās tiesas Senāta 2015. gada 27. marta spriedums lietā Nr. C04332009.

¹⁶³ Latvijas Republikas Augstākās tiesas Senāta 2014. gada 12. decembra spriedums lietā Nr. C32373809.

¹⁶⁴ Latvijas Republikas Augstākās tiesas Senāta 2014. gada 12. decembra spriedums lietā Nr. C31230009.

¹⁶⁵ Рожкова М. А. Юридические факты гражданского и процессуального права: соглашения о защите прав и процессуальные соглашения. Москва: Статут, 2009. – стр. 8.

„palaišanas mehānisma” nozīme attiecībā uz tiesību normu, tie aktivizē normas darbību. Tādā veidā juridiskus faktus var vērtēt kā tiesību normu un tiesisko attiecību savienojošus ķēdes posmus.”¹⁶⁶ Tomēr jāņem vērā, ka subjektīvās tiesības ne tikai rodas, tiek grozītas vai izbeidzas (civiltiesisko attiecību virzība), bet arī tiek izlietotas, *aizskartas un aizsargātas*. Tiesību normās ietvertās tiesiskās sekas ir uzskatāmas par šādu seku tiesisko modeli, bet nav pielīdzināmas pašām tiesiskajām sekām. Tiesiskās sekas ir juridiskā fakta rezultāts.¹⁶⁷ Izvirzītajai tēzei par tiesību aizskārumu un to aizsardzību kā juridiskā fakta darbības sfēru pievienojas arī autors. Turklāt tajā saskatāma uz SBPI procesuālo kārtību attiecināma aktualitāte. Šajā sakarā aizskārums ir priekšnosacījums gan materiāli tiesiskajām sekām, gan tiesību aizsardzībai. Savukārt tiesību aizsardzība pati par sevi, pievienojot arī valsts funkciju īstenošanas nepieciešamību, civilprocesā veido civilprocesuālo juridisko faktu kopumu. Varētu teikt, ka nepieciešamību pēc procesuālās kārtības, šādas kārtības izveide un attaisnojums lielā mērā izskaidrojams kā tiesību aizskaršanas un to aizsardzības nepieciešamības rezultāts.

Krievijas tiesību zinātnieks M. K. Treušņikovs, juridiskos faktus raksturo kā neiztrūkstošu civilprocesuālo tiesisko attiecību priekšnosacījumu.¹⁶⁸ Tieši par šādu priekšnosacījumu CPL 400. panta pirmās daļas 1. punkta piemērošanai arī uzskatāms atbilstošs kreditora tiesību aizskārums, turklāt minētā autora norādes kontekstā šāds materiālo tiesību juridiskais fakts iegūst arī procesuāla fakta nozīmi.

Vispārēji tiesisko seku iestāšanās priekšnosacījumi ir tiesību norma, kas paredz apstākļu tiesisko modeli un nosaka sekas šādu apstākļu iestāšanās gadījumā un privāto tiesību subjektivitāte, kurā apvienoti tiesībspējas un rīcībspējas kritēriji. Par konkrētiem tiesisko seku iestāšanās priekšnosacījumiem uzskatāmi juridiskie fakti vai juridiskais sastāvs.¹⁶⁹ Juridiskie fakti no to juridiskā sastāva viedokļa padziļināti palīdz izprast juridiski nozīmīgu faktisko apstākļu nepieciešamību līdz ar to šādas nepieciešamības procesuālu konstatēšanu kā tiesisko seku iestāšanās gadījuma izpausmi.

Juridiskā sastāva būtība varētu tikt raksturota šādi – lai rastos tiesību normā paredzētās tiesiskās sekas, parādībai vai darbībai ne tikai reāli jāīstenojas dzīvē, bet pilnībā jāatbilst visām tiesību normā ietvertajām tiesiskā modeļa apstākļu pazīmēm. Juridiskā fakta sastāvs kā vienu veselu aptver dzīves gadījumu un tiesību normā paredzētos apstākļus un prasības, kuru īstenošanās šādā gadījumā ļaus to atzīt par juridisku faktu, kas savukārt izraisīs noteiktās

¹⁶⁶ Протасов В. Н. Теория права и государства. Проблемы теории права и государства: Вопросы и ответы. – Москва: Новый Юрист, 1999. – стр. 44.

¹⁶⁷ Рожкова М. А. Юридические факты гражданского и процессуального права: соглашения о защите прав и процессуальные соглашения. Москва: Статут, 2009. – стр. 9.

¹⁶⁸ Треушников М. К. Гражданский процесс. Москва: Городец, 2007. – стр. 91.

¹⁶⁹ Рожкова М. А. Теории юридических фактов гражданского и процессуального права: понятия, классификации, основы взаимодействия. Автореферат диссертации на соискание ученой степени доктора юридических наук; Москва; 2010. – стр. 21.

tiesiskās sekas. Šajā sakarā būtiski ir nošķirt juridisko faktu un tiesību normas hipotēzi – nevērtēt kā elementu kopsummu. Pirmais ir reālās dzīves fakts, otrais tiesību – normatīvā abstrakcija. Tiesību normā nostiprinātās prasības abstraktajam apstākļu modelim neizpaužas tiesību normas un juridiska fakta apvienošanā, bet nosaka tos kritērijus, kuru konstatēšanas rezultātā faktiskie apstākļi iegūst juridiska fakta nozīmi. Ja tiesību normā paredzētie kritēriji konstatēti netiek, dzīves gadījums tā arī paliek par faktisko apstākļu kopumu, nekļūstot par juridisku faktu.¹⁷⁰ CPL 400. panta pirmās daļas 1. punkta gadījumā juridisko sastāvu nepieciešami veidos elementi par kreditora tiesību aizskārums parādnieka neizpildīto saistību veidā. Savukārt paša aizskārums konstatēšana jau būs saistīta ar materiālo tiesību normu sastāva pazīmēm un atbilstošu tiesisko seku attiecināšanu uz izlemjamo tiesību jautājumu.

Rietumu juridisko domu pārstāvošie juristi juridisku faktu tiešā veidā saista ar subjektīvo tiesību rašanās pirmsākumu. Latvijas tiesību zinātnieks K. Balodis norāda, ka subjektīvo tiesību rašanās, kā arī grozīšanas un izbeigšanas pamatā ir juridiskie fakti. Tie ir jebkuri likumā norādīti apstākļi, kuru rezultātā rodas, tiek grozītas vai izbeidzas subjektīvās tiesības.¹⁷¹ Juridiskie fakti abstraktā formā ir norādīti tiesību normu sastāvā, bet pie subjektīvo tiesību rašanās, grozīšanas vai izbeigšanās noved šo faktu rašanās reālajā dzīvē.¹⁷² Kā norāda A. Plotnieks, piešķirot juridisku nozīmi jauniem dzīves faktiem vai atzīstot faktus par juridiski nenozīmīgiem, likumdevējs attiecīgi var paplašināt vai sašaurināt tiesiski regulēto sabiedrisko attiecību sfēru.¹⁷³ Par juridiskajiem faktiem ir atzīstami, piemēram, svarīgākie no Civillikuma 1402. panta izrietošie saistību tiesību rašanās pamati: tiesiskais darījums, *neatļauta darbība*, neuzdota lietvedība un netaisna iedzīvošanās.¹⁷⁴ Juridiskie fakti ir arī cilvēka dzimšana un nāve, kā arī juridiskās personas tiesībspējas rašanās un izbeigšanās. Juridiskais fakts atkarībā no tā veida var izpausties gan kā darbība, gan bezdarbība.¹⁷⁵ Piemēram neatļauta darbība (delikts, līgumpārkāpums) var izpausties arī bezdarbības formā.¹⁷⁶ Šajā sakarā iespējams varētu norādīt uz nepietiekami izstrādātu tiesību normas sastāva (kā tiesiski – abstraktas konstrukcijas) nodalīšanu no fakta (kā reālās dzīves gadījuma), tomēr pētījuma tēmas kontekstā būtiski ir uzsvērt tiesību aizskārums kā patstāvīga juridiska fakta nozīmes atzīšanu.

Lai pastiprinātu izpratni par faktu un tiesību normās ietvertās abstrakcijas saikni, jānorāda uz dažiem piemēriem par tiesību aizskarošu juridisku faktu sastāva pazīmēm, kādas

¹⁷⁰ Рожкова М. А. Юридические факты гражданского и процессуального права: соглашения о защите прав и процессуальные соглашения. Москва: Статут, 2009. – стр.10.–12.

¹⁷¹ Balodis K. Ievads civiltiesībās. – Rīga: Zvaigzne ABC, 2007. – 134. lpp.

¹⁷² Sk.: Neimanis J. Ievads tiesībās. – Rīga, 2004. –131. lpp.

¹⁷³ Plotnieks A. Tiesību teorija un juridiskā metode. – Rīga: SIA N.I.M.S., 2013. – 359. lpp.

¹⁷⁴ Balodis K. Ievads civiltiesībās. – Rīga: Zvaigzne ABC, 2007. – 135. lpp.

¹⁷⁵ Sk.: Windscheid, Bernhard/Kipp, Theodor. Lehrbuch des Pandektenrechts. Erster Band. 8.Aufl. Frankfurt a. M.: Literarische Anstalt Rütten & Loening, 1900. – S. 262

¹⁷⁶ Sk.: Čakste K. Civiltiesības. – Rīga, 1937. – 20. lpp.

tiek izvirzītas nacionālajā tiesību sistēmā. Īpaši detalizēti juridiskā fakta sastāvam uzmanība tikusi pievērsta krimināltiesībās. Kriminālatbildība iestājas, pastāvot šādiem nosacījumiem: konstatēts bīstams nodarījums (darbība vai bezdarbība); nodarījumam ir tāda bīstamības pakāpe, kas raksturīga noziegumam; persona vainīga nodarījumā; nodarījums ir paredzēts krimināllikumā. Šo pazīmju konkretizācija izpaužas noziedzīga nodarījuma sastāvā, kas vienlaikus arī kalpo par kriminālatbildības pamatu. Noziedzīga nodarījuma sastāvs ietver sevī vairākas pazīmes, kuras var pētīt un analizēt atsevišķi, bet kuras savā starpā ir saistītas un savstarpēji nosacītas. Neviena no nozieguma sastāva pazīmēm reālajā dzīvē izolēti nav sastopama. Nozieguma sastāva objektīvās un subjektīvās pazīmes tikai kopumā dod pamatu personas saukšanai pie kriminālatbildības, jo tad personas darbībās vai bezdarbībā ir nozieguma sastāvs, kas paredzēts krimināllikumā. Tā, piemēram, nosakot kriminālatbildību par zādzību, likumdevējs šo noziegumu formulējis kā mantas slepenu vai atklātu nolaupīšanu. Šādi formulētā nozieguma sastāvā ietvertas tikai tās pazīmes, kas kopīgas visiem zādzību gadījumiem neatkarīgi no zādzību izdarīšanas laika, nozagto mantu individuālajām īpašībām, zādzību izdarīšanas paņēmieniem un citām zādzību realizēšanas īpatnībām. Tomēr šis krimināllikumā dots nozieguma sastāva formulējums ļauj zādzību norobežot no laupīšanas, krāpšanas, izspiešanas, patvarības un citiem noziegumiem.¹⁷⁷ Uzskatāmi juridisko fakturu raksturo Civillikumā paredzētās zaudējuma atlīdzināšanas pienākuma konstatēšanai nepieciešamās faktiskajiem apstākļiem izvirzītās juridiska sastāva pazīmes. Nepietiek tikai ar zaudējumu esamības un nodarītāja konstatēšanu. Tiesību teorijā ir atzīts, ka zaudējumu atlīdzības prasības apmierināšanai ir vajadzīgi četri priekšnoteikumi: kādas personas prettiesiska rīcība (darbība vai bezdarbība); šīs personas vaina; zaudējumu esamība un to konkrēts apmērs; cēloniskais sakars starp prettiesisko rīcību un zaudējumiem.¹⁷⁸ Turpinājumā jau norādītajā kontekstā tiks apskatīta materiālo tiesību normu abstrakcija, nepieciešamo pazīmju veidā, kas ļautu par juridisku faktu uzskatīt CPL 400. panta pirmās daļas pirmajā punktā paredzētajām saistībām atbilstošu parādnieka pienākumu kā piemēru izmantojot ar publisku hipotēku nodrošināta aizdevuma un kredīta līguma parādnieka saistību juridiskā fakta sastāvu un tā pazīmes.

Tiesību – normatīvā abstrakcija izvirza šādas nepieciešamas pazīmes parādnieka pienākumam izpildīt minētajā CPL normā paredzēto maksājuma saistību – pastāv neizpildīts aizņēmēja pienākums atdot tādu pašu naudas summu, kādu viņš saņēmis (Civillikuma (turpmāk – CL) 1943. pants.¹⁷⁹ Ar pienākumu nodot kreditoram noteiktu naudas summu,

¹⁷⁷ Krastiņš U. Mācība par nozieguma sastāvu. – Rīga: Zvaigzne ABC, – 7-12.lpp.

¹⁷⁸ Torgāns K. Civillikuma komentāri. Saistību tiesības. – Rīga: Mans īpašums, 2000. – 270. lpp.

¹⁷⁹ Civillikums. Ceturtā daļa. Saistību tiesības: LR likums. Valdības Vēstnesis, 26.02.1937., Nr. 46.

vispārēji naudas saistību būtību raksturojis arī profesors O.Joksts.¹⁸⁰ Šādas pazīmes – kreditora tiesību aizskārums neatdotu parādniekam aizdoto naudas līdzekļu veidā, konstatēšana faktiskajos apstākļos varētu tikt uzskatīta par pietiekamu, lai šādiem apstākļiem piešķirtu juridiska fakta nozīmi un vienlaicīgi par pietiekamu civiltiesisko seku iestāšanās nosacījumu, taču iespējama arī juridiskā sastāva papildināšana ar kvalificējošām pazīmēm atkarībā no subjektīvajās tiesībās pielīgtajām blakustiesībām un parādnieka tiesiskā statusa. Tādā veidā pazīme par neatdotajiem naudas līdzekļiem var tikt papildināta ar neizpildītu pienākumu maksāt procentus (CL 1756., 1757., 1759., 1765. pants) un pienākumu maksāt līgumsodu (CL 1716. pants). Turklāt likums paredz gadījumus, kad tiesību aizskāruma konstatēšana tiek aprobežota ar nosacījuma iestāšanos. Atbilstoši Patērētāju tiesību aizsardzības likuma 8.¹ panta pirmās daļas 1. punktam, kredīta devējam nav tiesību pieprasīt patērētājam, izsniegtā kredīta pirmstermiņa atmaksu, ja kredīta atmaksas vai procentu samaksas maksājumu kavēšana nav bijusi ilgāka par 60 dienām vai biežāka par trīs reizēm gada laikā, katru reizi kavējot ilgāk par 30 dienām.¹⁸¹ Termiņa nozīmei uzmanību pievēršusi arī senatore R. Saulīte – nosakot, ka bezstrīdus kārtībā izpildāmajai saistībai jābūt terminētai, likumdevējs gribējis pateikt, ka bezstrīdus kārtībā saistību pieļaujams izpildīt tikai tad, ja iestāties līgumā noteiktais termiņš.¹⁸² Šādos gadījumos, kad aizņēmējs ir patērētājs, kreditora tiesību aizskārums visu neatdotu parādniekam aizdoto naudas līdzekļu veidā iestāties tikai likumā minētajos gadījumos. Savukārt, ja faktiskie apstākļi norāda uz īsāku kavējuma termiņu, šādi apstākļi nevar tikt uzskatīti par juridiska fakta un tiesisko seku – parādnieka pienākumu atdot visu aizdoto, konstatēšanai.

Piemēri par juridiska fakta pazīmēm ar to izteiktu detalizāciju krimināltiesībās un šajā sakarā izstrādāto noziedzīga nodarījuma sastāva jēdzienu, kā arī civiltiesībās, kur juridisku faktu nosaka ne tikai tiesiska darījuma formas un saturiskā puse, bet arī patērētāju tiesību likumā iestrādātie tiesību aizsardzības nosacījumi, norāda uz juridisku faktu kā pamatu, pirmsākumu tiesību normu piemērošanai un tiesiskās regulācijas mehānisma darbībai kopumā. Juridiska fakta un tiesisko seku attiecību E. Meļķiša apkopotajā pētījumā precīzi raksturojis E. Kalniņš. Normas sastāvā tiek raksturoti tie priekšnosacījumi (juridiskās pazīmes), kas ir nepieciešami un tajā pašā laikā arī pietiekoši, lai iestātos tiesību normā raksturotās tiesiskās sekas. Tādejādi vienmēr tad, kad normas sastāvs īstenojas kādā dzīves gadījumā, vai precīzāk sakot, šā gadījuma juridiski nozīmīgajos apstākļos, tā saucamajā faktiskajā sastāvā, attiecībā uz šo gadījumu jāiestājas minētajā tiesību normā paredzētajām tiesiskajām sekām. Normas sastāvs uzskatāms par īstenojušos konkrētā faktiskajā sastāvā, ja

¹⁸⁰ Joksts O. Saistību tiesības saimnieciskos darījumos. – Rīga: Turība, 2003. – 26. lpp.

¹⁸¹ Patērētāju tiesību aizsardzības likums: LR likums. Latvijas Vēstnesis, 01.04.1999., Nr. 104/105.

¹⁸² Saulīte R. Tiesu prakse pieteikumu izskatīšanā par saistību bezstrīdus piespiedu izpildi // Juristu žurnāls, 1998; (Nr. 8): 21. lpp.

faktiskais sastāvs, loģiski spriežot, ir viens no normas sastāva gadījumiem.¹⁸³ Raksturotajā tiesisko seku iestāšanās shēmā atklājas divi atšķirīgi jēdzieni: apstākļu tiesiskais modelis (normas sastāvā ietvertās pazīmes) un juridiskais fakts (šo pazīmju īstenošanās faktiskajos apstākļos). Tiesību normas sastāvā ietvertās juridiskās pazīmes vienlaikus ir gan priekšnosacījums, gan tiesību normas darbību ierobežojošs faktors. Šāda tiesību normas piemērošanas sakarība vienlaikus norāda uz metodes pamatu, kā procesi tiek vadīti vai ietekmēti ar tiesību palīdzību.

Norādītais nepieciešami attiecināms arī uz CPL 400. panta pirmās daļas pirmajā punktā paredzētajām saistībām – SBPI nododamā parādnieka pienākumu, kas vienlaicīgi atbilst juridiskajam faktam par kreditora tiesību aizskārumu. Tātad kādos faktiskajos apstākļos, to juridiski nozīmīgajās pazīmēs, piemēram, ir īstenojies CL 1943. pantā ietvertās tiesību normas sastāvs, veidojot atbilstošu juridisku faktu – ir aizskartas kreditora tiesības, jo parādnieks nav atdevis viņam aizdotos naudas līdzekļus. *Šī ir tā tiesiskā attiecība, kas tiek konstatēta un atbilstošu parādnieka saistību veidā nodota izpildīšanai bezstrīdus piespiedu kārtībā.* Tieši šajā vietā izpētes process ir pietuvojies juridiskā fakta problemātikai CPL 400. panta pirmās daļas pirmā punkta sakarā. *Tiesību normā norādītā publiska hipotēka un komercķīla atrodas ārpus jau pieminētā juridiskā fakta par kreditora tiesību aizskārumu.* Pats par sevi publiskas ķīlas fakts, tā materiāli tiesisko seku izpausmē, nerada kreditora tiesību aizskārumu, līdz ar to nevar kalpot par pamatu parādnieka civiltiesiska pienākuma konstatēšanai. Pie šādiem apstākļiem formulu izmantošana, kas parādnieka pienākumu atmaksāt parādu saista un pamato ar kreditora ķīlas tiesībām kā tiesībām uz ieķīlātā vērtību ir nepamatota un no tiesību normu piemērošanas metodes, un tiesiskās regulācijas mehānisma uzstādījumiem nav attaisnojama.

Procesuālās darbības un tiesību piemērošana ir savstarpēji cieši saistītas, jo šādas darbības vienmēr ir tiesību priekšrakstu piemērojošas. Konkrēta vai abstrakta rakstura tiesību normu attiecināšana uz konkrēto dzīves gadījumu.¹⁸⁴ Arī šādai teorētiskai atkāpei iespējams piekrist tomēr būtiski ir nodalīt materiālo tiesisko seku konstatēšanu un atbilstošu tiesību normu piemērošanu no civilprocesuālo tiesību normu piemērošanas procesa.

Būtībā juridiskie fakti, precīzāk to īstenošanās faktiskajos apstākļos vienlaikus ir arī būtiska prasības priekšmeta sastāvdaļa, šādu faktu konstatēšana arī veido pamatu tiesību normu piemērošanai likumīga un pamatota nolēmuma veidā. Kā norādījis K. Torgāns, prasības priekšmets ir nevis pats atbildētājam izvirzītais prasījums, bet gan tas uz ko šis prasījums ir vērsts. Prasītāja prasījums pret atbildētāju vienmēr izriet no strīda ar atbildētāju

¹⁸³ Melķīsis E. Juridiskās metodes pamati. 11 soli tiesību normu piemērošanā. – Rīga: BO SIA Ratio iuris, 2003. – 22. lpp.

¹⁸⁴ Лукьянова Е. Г. Теория процессуального права. – Москва: НОРМА, 2003. – стр. 82.

par aizskartajām vai apstrīdētajām civilajām tiesībām vai ar likumu aizsargājamām interesēm. Tātad strīds ir par konkrētām tiesībām, tiesiskām attiecībām. Tādā veidā prasības priekšmets ir tās apstrīdētās tiesības, tiesiskās attiecības, kuras pastāv starp prasītāju un atbildētāju, un kuru esamību vai neesamību prasītājs lūdz tiesu konstatēt un arī aizsargāt savas aizskartās tiesības. Piemēram, prasībā par zaudējumu, parāda vai uzturlīdzekļu piedziņu tiesai būs jākonstatē, ka prasītājam tiešām šādas piedziņas tiesības ir, viņa prasība ir likumīga un pamatota. Tādēļ prasītājam jānorāda visi tie apstākļi un fakti, kas apstiprina viņa prasības likumību un pamatotību.¹⁸⁵ SBPI un konkrēti arī CPL 400. panta pirmās daļas 1. punkts norāda uz tādu prasības priekšmetu, kas pamatojās uz tiesiskajām attiecībām, kurās parādnieka saistību neizpilde radījusi kreditora tiesību aizskārumu.

Šeit detalizēti uzmanība tiks pievērsta pētījumā interesi rosinošajam juridiskajam faktam prasības priekšmeta kontekstā, lai atklātu procesuālo tiesību normu sistēmisku sakarību. Lai atbilstoši tiktu piemērotas SBPI tiesību normas, ir jāapzinās, ka šādai procesuālajai kārtībai pakļautais prasības priekšmets ir tāds pats kā prasības pieteikumā ietvertais par parāda piedziņu. Šādu secinājumu pamato iepriekš analizētā dispozitivitāte un paātrinātās procesuālās kārtības alternatīvais, fakultatīvais raksturs. Piemēram, tieši tādā veidā Vācijas Civilprocesa likuma komentāros definēts *Urkunden – und Wechselprozess* prasības priekšmets – noteiktas naudas summas maksājums.¹⁸⁶ Būtībā šāda prasības priekšmeta formulējums arī tiešā veidā izriet no likuma teksta. Atbilstoši Vācijas civilprocesa kodeksa 592. pantam, vienkāršotā tiesvedība pieļaujama prasībās, kuru priekšmets tajā skaitā ir noteiktas naudas summas samaksa.¹⁸⁷ *Pastāvot vienam un tam pašam prasības priekšmetam vienīgais kritērijs procesuālās kārtības izvēlē ir tikai tā pierādīšanas iespējamība.* Ja tiks konstatēta nespēja prasību pamatot tikai ar rakstveida pierādījumiem, prasītājam ir tiesība atsaukt prasību no dokumentu procedūras. Šādā gadījumā viņam tiek saglabāta procesuāla iespēja turpināt tiesvedību vispārējā prasības tiesvedības kārtībā.¹⁸⁸ Te jāpiemin arī Latvijas Republikas 1938. gada Civilprocesa likuma 226. pants, kas saturēja daudz ciešākas saites ar Vācijas pieredzi kā aktuālā normatīvā kārtība. Minētajā tiesību normā bezstrīdus piespiedu izpildīšanas pieļaujamības nosacījumi: akti par saistībām kas nodrošināti ar publisku hipotēku un notariālie akti par naudas samaksu, apvienoti vienā punktā,¹⁸⁹ kas pats par sevi norāda uz prasības priekšmeta līdzību. Tā par kreditora prasījuma un piedziņas tiesību norādījis E. Kalniņš – tā kā parādnieks ne vienmēr saistību izpilda labprātīgi, kreditora tiesisko statusu

¹⁸⁵ Torgāns K. Civilprocesa likuma komentāri. – Rīga: Tiesu namu aģentūra, 2006. – 216. lpp.

¹⁸⁶ Thomas H., Putzo H., Reichold K., Hüßtege R. Zivilprozeßordnung. C.H.Beck'sche Verlagsbuchhandlung. München, 1999. – S. 956.- 957.

¹⁸⁷ Zivilprozessordnung. Ausfertigungsdatum: 12.09.1950. Zivilprozessordnung in der Fassung der Bekanntmachung vom 5. Dezember 2005 (BGBl. I S. 3202; 2006 I S. 431; 2007 I S. 1781). Iegūts no: https://www.gesetze-im-internet.de/englisch_zpo/englisch_zpo.html (sk.15.02.2016.)

¹⁸⁸ Braucher R. German Civil Justice. – Durham, North Carolina: Carolina Academic Press, 2004. – Pp. 426.

¹⁸⁹ Konradi F. Zveinieks T. Civilprocesa likums ar paskaidrojumiem. – Rīga: Valsts tipogrāfijas izdevums, 1939. – 79. lpp.

raksturo arī viņa prasības un piedziņas tiesības. Ja parādnieks labprātīgi nepilda saistību, kreditoram ir tiesība CPL noteiktajā kārtībā celt prasību tiesā par saistības piespiedu izpildi jeb tā saukto izpildījuma prasību, kas vērsta uz saistības izpildījuma piedziņu no parādnieka (CPL 1.p., sal. CL 1590.p.). Pamatojoties uz izpildāmu tiesas spriedumu, ar kuru par labu kreditoram piespriests saistības izpildījums viņš pret parādnieku var vērsties ar piedziņas tiesību, piespiedu kārtā apmierinot savu prasījumu (sk. CPL 538. un turpm. p.).¹⁹⁰ Šajā sakarā konstatējamās dažas CPL tiesību normu paralēles: prasības priekšmets un piedzenamā summa – 128. panta otrās daļas 3., 4. punkts (prasības tiesvedība) un 404. panta pirmā un otrā daļa (SBPI); tiesas nolēmumā par labu kreditoram piespriestais saistības izpildījums – 195. pants (prasības tiesvedība) un 405. panta otrā un trešā daļa (SBPI), šo sakarību apstiprinājusi arī AT, SBPI nosakot kreditora tiesības par laiku līdz sprieduma izpildei (izsoles noslēguma dienai) saņemt procentus¹⁹¹; piedziņas tiesība kā tiesība piespiedu kārtā apmierināt savu prasījumu – CPL 540. panta 1., 4. punkts (izpildu dokumenti), 70. nodaļa par piedziņas vēršanu uz parādnieka mantu un turpmākie panti (attiecas vienādā mērā gan uz spriedumu par naudas summas piedziņu, gan uz nolēmuma par SBPI piespiedu izpildi). Raugoties no šāda skatu punkta vienlaikus saskatāms gan kreditora tiesību aizskārums, neatdota parāda veidā, kā raksturojoša juridiska fakta pazīme, gan SBPI 400. panta pirmās daļas 1. punkta procesuālā būtība – šī tiesību norma, darbojoties SBPI tiesību institūta sistēmā norāda uz parāda piedziņas iespēju, nevis uz ķīlas pārdošanu. Norādītais vienlaicīgi var kalpot par apstiprinājumu tēzei – *izvēlētajā procesuālā kārtība neietekmē prasījuma materiāli tiesisko pamatojumu*.

Turklāt minēto apstiprinošas tiesas norādes ir atrodamas Vācijas civilprocesa likuma 592. pantā – prasības, kas pamatotas ar hipotēku, zemesparādu, nomas parādu vai kuģa hipotēku izskatāmas kā prasības, kuru priekšmets ir noteiktas naudas summas samaksa.¹⁹² Publiska ķīla atrodas ārpus juridiska fakta par parādnieka pienākumu, un tiesneša nolēmums kā individuālais tiesību piemērošanas akts (tāds, kas rada tiesiskās sekas, tas ir, rada, groza vai atceļ regulējamo sabiedrisko attiecību¹⁹³) nerada izmaiņas ķīlas devēja un ieķīlātāja tiesiskajā statusā, kas vienlaicīgi norāda uz šādas lietu tiesības atrašanos ārpus SBPI procesuālās kārtības objekta. Tomēr vienlaikus publiska ķīlas tiesība ir neiztrūkstošs pamats SBPI procesuālās kārtības piemērošanai. Šādā kontekstā atklājas publiskas hipotēkas vai komercķīlas civilprocesuālā nozīme procesuāla juridiska fakta veidā.

¹⁹⁰ Kalniņš E. Saistību tiesība (Vispārējs apskats) // Likums un tiesības, 02.2011., Nr. 2(6), – 48. lpp.

¹⁹¹ Latvijas Republikas Augstākās tiesas Senāta 2008. gada 16. aprīļa lēmums lietā Nr. SPC-30.

¹⁹² Zivilprozessordnung. Ausfertigungsdatum: 12.09.1950. Zivilprozessordnung in der Fassung der Bekanntmachung vom 5. Dezember 2005 (BGBl. I S. 3202; 2006 I S. 431; 2007 I S. 1781). Iegūts no: https://www.gesetze-im-internet.de/englisch_zpo/englisch_zpo.html (sk.15.02.2016.).

¹⁹³ Melčīsis E. Juridiskās metodes pamati. 11 soļi tiesību normu piemērošanā. – Rīga: BO SIA Ratio iuris, 2003. – 7. lpp.

Civilprocesuāliem juridiskajiem faktiem īpašu uzmanību pievēršis Krievijas tiesību zinātnieks V. V. Jarkovs. Viņš norāda, ka civilprocess sevī ietver funkcionāli savstarpēji saistītu faktisko sastāvu, kurā juridisku faktu nozīme piemīt rīcības un notikumu dažādībai. Juridisko faktu nozīme piemīt visu procesa dalībnieku un citu tiesvedībā iesaistīto personu rīcībai, kurām ir pienākums iesniegt pierādījumus vai veikt cita rakstura procesuālas darbības. Notikumu loks, kuriem var piemist procesuālu juridisku faktu nozīme, praktiski nav ierobežots. Noteicošā ir notikumu vai apstākļu kā juridisku faktu iespēja tieši vai netieši ietekmēt procesa dalībnieku darbību.¹⁹⁴ M. A. Rožkova paudusi šādu procesuāla juridiska fakta definīciju – procesuāls fakts ir tiesvedības procesa dalībnieka reāla darbība (bezdarbība), un ar šādu faktu procesuālo tiesību tiesiskais modelis, konstrukcija saista noteiktas procesuālas sekas un tā faktiska īstenošanās izraisa atbilstošas sekas civilprocesuālajās tiesiskajās attiecībās.¹⁹⁵ Civilprocesuālo tiesību juridiskajiem faktiem var būt tīri procesuāls raksturs, to nozīme izpaužas tikai civilprocesuālajās tiesiskajās attiecībās, kā arī tiem var piemist duālistiska daba, izraisot tiesiskās sekas dažādās juridiskās darbības sfērās.¹⁹⁶ Tā pati autore ir definējusi juridiska procesuāla fakta sastāva jēdzienu. Procesuālā fakta sastāvs sevī ietver procesuālās darbības, kopā ar to pazīmēm, īpatnībām, īpašībām un raksturojošām pazīmēm, kuras nosaka procesuālo tiesību normas, un atkarībā no šādu prasību esamības minētās darbības izraisa noteiktas procesuālās sekas.¹⁹⁷ Kā juridiska procesuāla fakta piemērs ar tā sastāva attiecīgām pazīmēm tiek izvirzīta likuma nosacījumiem atbilstoša prasības pieteikuma iesniegšana. Kas civilprocesuālo seku veidā rada civilprocesuālas tiesiskās attiecības sākotnēji starp prasītāju un tiesu, pēc lēmuma par lietas ierosināšanu šajās attiecībās tiek ieļauts arī atbildētājs.¹⁹⁸ Procesuālās attiecības rodas galvenokārt pastāvot noteiktam juridisku faktu kopumam – juridiskajam sastāvam. Ar to jāsaprot juridisko faktu sistēmu, kas nepieciešama, lai iestātos juridiskas sekas. Tādā veidā juridiskās sekas izraisa nevis viens fakts, bet to sistēma kā patstāvīgs veselums kā vienots komplekss, tikai kurš arī noved pie juridiskajām sekām. Tā juridisku procesuālu faktu sastāva būtību skaidro M. K. Treušnikovs.¹⁹⁹ Būtībā ar juridisku procesuālu faktu tiek saprastas gan procesuālajā tiesību normā gan materiālajās tiesībās ietvertās prasības kā tiesiskā sastāva pazīmes, kas īstenojušās kādos faktiskajos apstākļos, kuri spēj (un vienlaikus ir nepieciešami) radīt civilprocesuālās

¹⁹⁴ Яркoв В. В. Юридические факты в механизме реализации норм гражданского процессуального права. Автореферат диссертации на соискание ученой степени доктора юридических наук; Екатеринбург; 1992. – стр. 13.

¹⁹⁵ Рожкова М. А. Юридические факты гражданского и процессуального права: соглашения о защите прав и процессуальные соглашения. Москва: Статут, 2009. – стр. 75.

¹⁹⁶ Яркoв В. В. Юридические факты в механизме реализации норм гражданского процессуального права. Автореферат диссертации на соискание ученой степени доктора юридических наук; Екатеринбург; 1992. – стр. 13.

¹⁹⁷ Рожкова М. А. Теории юридических фактов гражданского и процессуального права: понятия, классификации, основы взаимодействия. Автореферат диссертации на соискание ученой степени доктора юридических наук; Москва: 2010. – стр. 31.

¹⁹⁸ Рожкова М. А. Юридические факты гражданского и процессуального права: соглашения о защите прав и процессуальные соглашения. Москва: Статут, 2009. – стр. 75.

¹⁹⁹ Треушников М. К. Гражданский процесс. Москва: Городец, 2007. – стр. 91.

tiesiskās attiecības, turpināt vai ietekmēt to virzību. Izmantošu minēto piemēru par prasības pieteikumu kā juridiska procesuāla fakta sastāvu, attiecinot to uz CPL 400. panta pirmās daļas 1. punktam un SBPI tiesību institūtam kopumā atbilstošu pieteikumu. Šajā sakarā nebūs aktuāls jautājums par lietas ierosināšanu, tomēr publiskas ķīlas tiesības konstatēšana pati par sevi var radīt civilprocesuālas tiesiskas sekas. Ja kreditors nebūs pamatojis parādnieka saistības atbilstību CPL 400. panta pirmās daļas 1. punkta prasībām (kas nodrošinātas ar publisku hipotēku vai komercķīlu), civilprocesuālas tiesiskas sekas izpaudīsies kā CPL 405. panta ceturtajā daļā paredzētais tiesneša lēmums par pieteikuma noraidīšanu, neskatoties uz to, ka juridiskais fakts kreditora tiesību aizskāruma veidā (parādnieks termiņā nav atdevis viņam aizdotos naudas līdzekļus) objektīvi reāli pastāv.

Aplūkotais norāda, ka SBPI kā procesuālo tiesību institūts un tā darbība tāpat kā civilprocesuālo tiesību normu sistēma kopumā pilnvērtīgi uztverama tika atsevišķi nodalot materiāltiesisku juridisku faktu un procesuālu juridisku faktu ietekmi. Juridiska fakta kā materiālo tiesību sfēras fenomena nozīme ir attiecināma uz materiāli tiesisku seku konstatēšanu. Juridiska procesuāla fakta nozīme, kaut gan par tādu var tikt atzīts arī materiāli tiesisks juridiskais fakts, koncentrējas civilprocesuāli tiesisko seku veidošanā, radot civilprocesuālās tiesiskās attiecības, turpinot vai ietekmējot to virzību. Publiska ķīlas tiesība pati par sevi kā tāda nav SBPI kā tiesību institūta kreditora un parādnieka tiesiskās attiecības konstatēšanas objekts, bet var tikt vērtēta tikai kā nepieciešams civilprocesuāls juridiskais fakts vai precīzāk – atbilstoša procesuāla juridiska fakta sastāva nepieciešams elements.

Kā norādījis Vācijas tiesību zinātnieks N. Horns – ir arī tādi likumi un normas, kas nosaka procesu, ar kura palīdzību noteiktas *materiālās tiesības tiek konstatētas* un īstenotas (procesuālās tiesības).²⁰⁰ Materiālā un procesuālā tiesību norma to piemērošanas stadijā turpina īstenot katra savus uzdevumus un mērķus. Kreditora tiesību aizskāruma un atbilstošu parādnieka saistību konstatēšana civilprocesuālajās tiesiskajās attiecībās izpaudīsies kā materiālo tiesību normu realizācijas sekas, tajā pašā laikā CPL 400.panta pirmās daļas 1.punkta piemērošana būs attiecināma uz konkrēta prasījuma izskatīšanas SBPI procesuālajā kārtībā pieļaujamības konstatēšanu.

2.2. Pierādījumi, publiska ticamība un tās robežas

Publiskas hipotēkas un komercķīlas procesuālā juridiskā fakta nozīmes konstatēšana pati par sevi neatbild uz jautājumu kāds ir šāda procesuālā fakta nepieciešamības pamatojums SBPI. V. V. Jarkovs kā vienu no procesuālu juridisku faktu klasifikācijas pazīmēm min šāda

²⁰⁰ Horns N. Ievads tiesību zinātnē un tiesību filosofijā // Likums un tiesības, 12.1999., Nr. 4, 99. lpp.

fakta pierādījuma nozīmi.²⁰¹ Tādā kontekstā arī izpaužas publiskas ķīlas formas loma SBPI. Pierādījuma jautājums ieņem centrālo vietu SBPI tiesību institūtā, jo tieši pierādījumi ir tas vienotais klasifikācijas pamats, pēc kura vadoties minētajam procesuālo tiesību institūtam atbilstošās saistības tiek nošķirtas no pārējām. Būtībā CPL 400. panta pirmajā daļā uzskaitītās tiesisku darījuma formas, no kurām izriet SBPI pakļaujamās saistības, ir likuma pieprasīti pierādījumu veidi vai līdzekļi.

Kā norādījis K. Torgāns, pierādīšanas pienākums (*onus probandi* – pierādījumu nasta) ir viens no svarīgākajiem institūtiem civilprocesā. Tas vienādā mērā attiecas ne tikai uz prasītāju un atbildētāju, bet arī uz visiem lietas dalībniekiem. Jau romiešu tiesībās tika izstrādāts princips: „Kas tiesā kaut ko apgalvo, tam tas ir jāpierāda”.²⁰² Konkrētas prasījuma tiesības pamats ir tīri tiesību jautājums, tomēr, lai to noskaidrotu, ir nepieciešams noteiktā kārtībā uz šādu tiesību norādīt, tāpēc pusei jābūt gatavai ar atbilstošiem pierādījumiem prasību pamatot.²⁰³ Civiltiesiskajā strīdā pusēm ir pretējas intereses un viedokļi un katra puse cenšas pārliecināt tiesu par noteiktu tiesisko attiecību un juridiski nozīmīgu faktu esamību vai neesamību. To var panākt ar pierādījumiem (*probatio*) un pierādīšanu. Strīds parasti ir par noteiktu faktu esamību vai neesamību, ko civilprocesā sauc par strīda faktiem. Uz strīda faktiem pamatojas prasītāja prasījumi un atbildētāja iebildumi. Puses lieliski apzinās, ka tas, kurš nepierādīs strīda faktu esamību, zaudēs procesu, līdz ar to galvenā cīņa procesā koncentrējas uz pierādījumiem un pierādīšanu.²⁰⁴ Tādā veidā, ņemot vērā arī CPL 93. pantā noteikto pušu pienākumu, pamatot savus prasījumus, uz pierādīšanu būtu attiecināms vācu juridiskajā literatūrā paustais viedoklis. Pierādīšana civilprocesā ir tiesas pārliecināšana par puses norādītā fakta patiesīgumu.²⁰⁵ Romiešu tiesībās ar *factum* saprata padarīto, cilvēka darbības rezultātu vai notikumu, kas vairs nav atkarīgs no cilvēka iedarbības.²⁰⁶ Tieši šādi fakti, kuru nozīme nepieciešami saistāma ar likumīga un pamatota nolēmuma taisīšanu norāda uz tādu civilprocesuālu jēdzienu, kā pierādīšanas priekšmets. Par tādu kalpo strīdīgie juridiskie fakti un tieši to esamība vai nepastāvēšana.²⁰⁷ Teorijā par pierādījumu jēdziena noteikšanu galveno viedokļu dažādību raisījusi pašu „faktu” un „ziņu par faktiem” attiecība. Paralēli uzskatam, ka pierādījumi ir ziņas par faktiem pastāv pārliecība par to, ka pierādījumi ir paši fakti un ziņām par tiem ir tikai formas nozīme.

²⁰¹ Ярков В. В. Юридические факты в механизме реализации норм гражданского процессуального права. Автореферат диссертации на соискание ученой степени доктора юридических наук; Екатеринбург; 1992. – стр. 15.

²⁰² Torgāns K. Civilprocesa likuma komentāri. – Rīga: Tiesu namu aģentūra, 2006. – 172.–173.lpp.

²⁰³ Starkie, T. Law Of Evidence. Vol.II. – Part II. – Philadelphia: T.&J. W. Johnson, Law Booksellers, 1842. – Pp. 851.

²⁰⁴ Līcis A. Prasības tiesvedība un pierādījumi. – Rīga: Tiesu namu aģentūra, 2003. – 62. lpp.

²⁰⁵ Heintzmann W. Zivilprobrecht. – Munchen. – Heidelberg, 1985, – S. 112.

²⁰⁶ Бартошек М. Римское право. – Москва: Юридическая литература, 1989. – стр. 129.

²⁰⁷ Треушников М. К. Гражданский процесс. Москва: Городец, 2007. – стр. 282.

Definīcija – pierādījumi ir ziņas par faktiem, uz kuriem puses pamato savus prasījumus un iebildumus, kam ir nozīme lietas izskatīšanā,²⁰⁸ varētu tikt attiecināta uz CPL 92. panta redakciju līdz 2002. gada 31. oktobra likuma grozījumiem.²⁰⁹ Aktuālā definīcija – pierādījumi ir ziņas, uz kuru pamata tiesa nosaka tādu faktu esamību vai neesamību, kuriem ir nozīme lietas izspriešanā,²¹⁰ precīzē tiesas lomu faktu konstatēšanā un vienā veselumā apvieno ziņas kā pierādījumu un ziņas par faktiem kā pierādīšanas līdzekli.

Pierādīšanas līdzekļu un pierādāmo faktu problemātika aizskarta arī Krievijas juridiskajā literatūrā. Tiesvedības pierādījumus veido divi savstarpēji cieši saistīti elementi: ziņas par faktiem (saturs) un pierādīšanas līdzekļi (procesuālā forma). Šajā sakarā tiek atzīts, ka vairākums autoru pieturas pie koncepcijas, kurā pierādījumu būtība tiek saskatīta satura un procesuālās formas vienotībā. Pierādījumi lietā ir likumā noteiktā kārtībā saņemtas ziņas par faktiem, uz kuru pamata tiesa konstatē tādu apstākļu esamību vai to trūkumu, uz kuriem puses ir balstījušas savus prasījumus vai iebildumus.²¹¹ Attiecībā par pierādīšanu kā procesuālu darbību V. V. Jarkovs ir norādījis, ka pierādīšana tiesā ir izziņas veids, kurš tiek izdarīts specifiskā procesuālā formā, ietverot sevī subjektu domāšanu un procesuālo darbību, pamatojot dažādus apstākļus un tādā veidā iegūstot jaunas zināšanas tiesā.²¹² M. K. Treušnikovs minējis, ka procesuālā pierādīšana ir ar civilprocesuālajām tiesību normām neregulētais ceļš no iespējamajiem secinājumiem uz patiesības izziņāšanu, kas nodrošina pamatota un likumīga tiesas nolēmuma taisīšanas iespēju.²¹³ Pierādījumu problemātikai civilprocesā pievērsusies arī Latvijas tiesību zinātniece D. Ose. Viņa norāda, ka neapšaubāms ir fakts, ka visos tiesu procesos pierādīšanas institūtam ir kopīgas pazīmes un uzdevumi, kuru mērķis ir to pagātnes notikumu izziņāšana, kurai ir nozīme lietas pareizai izskatīšanai tiesā. Autors pievienojas arī šādam autores kopējam secinājumam par to, ka pierādīšanu var definēt kā normatīvi reglamentētu un loģiski pamatotu tiesas un lietas dalībnieku darbību, kas vērsta uz pagātnes apstākļu izziņāšanu pierādījumu novērtēšanas procesā, noskaidrojot nozīmīgus juridiskos faktus pierādīšanas priekšmeta noteiktajās robežās.²¹⁴ CPL 404. panta trešajā daļā norādītie, pieteikumam pievienojamie dokumenti ir uzskatāmi par pierādījumiem, kas atbilst gan likuma 129. panta otrās daļas 3. punktā minētajiem dokumentiem par apstākļiem, kas pamato prasījumu, 92. pantā iekļautajam pierādījuma jēdzienam, gan procesuāla pierādījuma vispārējai koncepcijai kā ziņām par faktiem. Ar šādu dokumentu pievienošanu pieteikumam, iesniegšanu tiesā un pieteikuma izskatīšanu rakstveida procesā, aprobežojas pats pierādīšanas

²⁰⁸ Līcis A. Prasības tiesvedība un pierādījumi. – Rīga: Tiesu namu aģentūra, 2003. – 64. lpp.

²⁰⁹ Torgāns K. Civilprocesa likuma komentāri. – Rīga: Tiesu namu aģentūra, 2006. – 170. lpp.

²¹⁰ Civilprocesa likums: LR likums. Latvijas Vēstnesis, 03.11.1998., Nr. 326/330.

²¹¹ Треушников М. К. Гражданский процесс. Москва: Городец, 2007. – стр. 178.–179.

²¹² Ярков В. В. Гражданский процесс: учебник для вузов. Москва: Wolters Kluwer, 2006. – стр. 99.

²¹³ Треушников М. К. Судебные доказательства. Москва: Городец, 2004. – стр. 30.

²¹⁴ Ose D. Pierādījumi un pierādīšana civilprocesā. Promocijas darbs. – Rīga: Latvijas Universitāte, 2013. – 12. lpp., Sk. arī Keane A. The modern law of evidence. Sixth edition, Oxford University Press, 2006.

process SBPI. Savukārt pierādīšanas priekšmetu kā strīdīgos juridiskos faktus nosaka CPL 400. panta pirmās daļas 1. punkts, kas vienlaikus kreditoram uzliek par pienākumu procesuālā kārtā pamatot viņa tiesību aizskārumu neizpildītas parādnieka saistības veidā.

Minētie pierādījumi arī tiek vērtēti un pārbaudīti SBPI nolēmumos. Piemēram, Rīgas pilsētas Vidzemes priekšpilsētas tiesas zemesgrāmatu nodaļas tiesnese 2012. gada 9. janvāra lēmumā lietā Nr. 3-12/0038, konstatējusi – ar kredīta līgumu un tā grozījumiem ir pierādīts, ka starp pieteicēju un parādnieku pastāv līgumiskas attiecības. Kredīta līguma saistību izpildes nodrošinājumam nostiprināta hipotēka uz parādniekam piederošo nekustamo īpašumu.²¹⁵ Līdzīgi tikai konkrētākā veidā juridiski nozīmīgus lietas faktiskos apstākļus konstatējusi Alūksnes rajona tiesa 2009. gada 21. decembra lēmumā lietā Nr. 3-12/0786.¹ No pieteikumam pievienotajiem pierādījumiem redzams, ka starp pieteicēju un J.C. noslēgts aizdevuma līgums par aizdevuma izsniegšanu EUR 80 000 apmērā. Saskaņā ar aizdevuma līguma pirmās daļas 2.1. punktu no aizdevuma līguma izrietošo saistību izpilde nodrošināta ar hipotēku uz V. C. piederošo nekustamo īpašumu. Saskaņā ar hipotēkas līgumu ieķīlātājs V. C. ieķīlājusi par labu ķīlas ņēmējam – AS Hansabanka, (pēc nosaukuma maiņas – AS „Swedbank”), ieķīlātājai piederošo nekustamo īpašumu. No nekustamā īpašuma zemesgrāmatas apliecības IV. daļas 1., 2. iedaļas ieraksta Nr.2.1. redzams, ka ir nostiprināta hipotēka. Hipotēka nodrošina: aizdevumu par summu Ls 78 714,05. Procentu likme: 3 mēnešu EURIBOR + 1,2% gadā; nokavējuma procenti – 0,16% dienā; līgumsods: 5 % no aizdevuma summas; 0,16% no nokavētās summas par katru nokavēto dienu; samaksas termiņš – līdz nodrošināto saistību pilnīgai izpildei; kreditors akciju sabiedrība Hansabanka.²¹⁶ Pēc būtības līdzīgi faktiskie apstākļi līdzīgā veidā tiek konstatēti tiesās visā Latvijas Republikas teritorijā. Tātad publiskai ķīlas formai SBPI ir pierādījuma nozīme, atliek tikai precizēt, kādas ziņas par faktiem satur šis pierādījums, kas procesuāli attiecināms juridiska fakta (kreditora tiesību aizskāruma) pamatošanai.

Bezstrīdus izpildīšanas pieteikuma formas atbilstība CPL prasībām vienlaikus izpilda pierādījumu attiecināmības nosacījumus – tiesa pieņem tikai tos pierādījumus, kuriem ir nozīme lietā (CPL 94. p) un pierādījumu pieļaujamības prasības – tiesa pieļauj tikai likumā noteiktos pierādīšanas līdzekļus, faktus iespējams pierādīt tikai ar likumā noteiktiem pierādīšanas līdzekļiem (CPL 95.p. 1. un 2.d). Norādītie kritēriji veido arī atbilstošus nosacījumus tiesas darbībai pierādījumu vērtēšanā.²¹⁷ Kā norādījusi D. Ose, pierādījumu

²¹⁵ Rīgas pilsētas Vidzemes priekšpilsētas tiesas zemesgrāmatu nodaļas tiesnese 2012. gada 9. janvāra lēmums lietā Nr. 3-12/0038.

²¹⁶ Alūksnes rajona tiesas 2009. gada 21. decembra lēmums lietā Nr. 3-12/0786¹.

²¹⁷ Треушников М. К. Гражданский процесс. Москва: Городец, 2007. – стр. 288.

attiecināmības izvērtējums arī citu valstu civilprocesos ir piešķirts tikai un vienīgi tiesai.²¹⁸ Ņemot vērā SBPI normatīvo regulējumu un pierādījumiem izvirzītās prasības, tiesas pienākumos ietilpst konstatēt procesuālās kārtības ievērošanas faktu, atbilstošu pierādījumu iesniegšanu un veikt iegūto ziņu pārbaudi CPL noteikti ierobežotā apjomā.

Lai precīzāk izprastu publiskas ķīlas formas nozīmi, izdarāma neliela vēsturiska atkāpe ķīlas tiesības kā tiesību institūta attīstībā. Ķīlas tiesībām kā materiālo tiesību kategorijai salīdzinājumā ar procesuālajām tiesībām raksturīgas senākas tradīcijas un attīstības vēsture. *Hypothéké* – grieķu izcelsmes termins, kuru pirmo reizi apgrozībā VI.gadsimta sākumā p.m.ē. ieviesa Solons, (Atēnu valstsvīrs Grieķu valodā: Σόλων; 638 – 558 p.m.e.). Par hipotēku sauca tabu, kurš tika izvietots parādnieka zemes gabalā, tas nozīmēja, ka zemes gabals ir iekļāts kredīta parāda samaksas nodrošināšanai.²¹⁹ Romiešu tiesības pazina hipotēku, kuras ietvaros sākotnējā tās formā, zemesgabala nomnieks uz līguma pamata piešķīra saimniekam ķīlas tiesību uz savu zemesgabalā ievesto inventāru, kuru kreditors parāda nolīdzināšanai varēja pārņemt, kārtībā, kuru nodrošināja valsts aizsardzība. Tiesību institūta attīstības gaitā kreditora tiesība aprobežojās ar tiesībām uz ķīlas vērtību.²²⁰ Romiešu tiesībās hipotēkas termins oficiāli parādījās Justiniāna kodeksā. Par hipotēku dēvēja visattīstītāko ķīlas veidu ārpus lietas nodošanas ķīlas ņēmējam, kas kreditoram, parādnieka maksātnespējas gadījumā, piešķīra tiesību izņemt ķīlu, to pārdot un no saņemtajiem līdzekļiem gūt apmierinājumu. Sākotnēji par hipotēku uzskatīja visāda veida lietu iekļāšanu kā kustamu, tā arī nekustamu. Vēlāk I. gadsimtā p.m.ē., kad lietu dalījums kustamā mantā un nekustamajā īpašumā pieņēma izteiktas robežas, par hipotēku kļuva tieši nekustamā īpašuma ķīla.²²¹ Jautājumā par saikni starp ķīlas tiesību un CPL 400. panta pirmās daļas pirmajā punktā norādīto pierādāmo juridisko faktu, skaidru atbildi sniedz V. Bukovska izteiktais viedoklis par publiskas ticamības principa nepieciešamības ievērošanu un tā pastāvēšanas priekšnosacījumiem. Komentējot Civīlprocesa nolikuma 227. pantu, atbilstoši kuram piespiedu izpildīšanai Vidzemē, Kurzemē un Zemgalē padoti arī prasījumi pēc hipotekārām saistībām, V. Bukovskis norāda: „Tā kā publiskā hipotēku sistēma tagad ieviesta arī Latgalē, tad Civīlprocesa nol. 227. p. noteikums īstenībā būtu piemērojams arī Latgalē”.²²² Saistību, kas nodrošinātas ar ķīlas tiesību, piespiedu izpildīšana iespējama tikai pastāvot gan ķīlas tiesību institūtam, gan publiskam reģistram, kurā šādas tiesības nostiprināmas.

²¹⁸ Ose D. Pierādījumi un pierādīšana civilprocesā. Promocijas darbs. – Rīga: Latvijas Universitāte, 2013. – 12. lpp.

²¹⁹ Мочалова В. А. Гражданско-правовые вопросы обращения взыскания на заложенное недвижимое имущество. Москва Москва: Юстицинформ, 2013. – стр. 9.

²²⁰ Барон Ю. Система римского гражданского права. – Санкт-Петербург: Юридический центр Пресс, 2005. – стр.464.–466.

²²¹ Мочалова В. А. Гражданско-правовые вопросы обращения взыскания на заложенное недвижимое имущество. - Москва: Юстицинформ, 2013. – стр. 9.

²²² Bukovskis. V. Civīlprocesa mācības grāmata. – Rīga: Autora izdevums, 1933. – 532. lpp.

Priekšnosacījums saistības izpildīšanai tiesas ceļā ir nevis pati ķīlas tiesība, bet veids, kādā tā tiek nostiprināta publiskā reģistrā.

SBPI, kādu to nosaka CPL 400. panta pirmā daļa 1. punkts, kopumā ir attiecināma uz piespiedu izpildes institūta attīstības posma izteikti vēlīnu stadiju, 20. gadsimta sākumu. Latvijas Republikā šajā sakarā aktuāls izrādījies 1925. gads. Saskaņā ar 1925. gada 10. marta likumu, pie Latgales apgabaltiesas pastāv Zemes grāmatu atjaunošanas komisija. Piekritības ziņā jāšķir Latgales lietas no pārējās Latvijas lietām. Latgalē komisijai piekrit iznīcināto vai iztrūkstošo zemes grāmatu reģistru atjaunošana, bet Kurzemē un Zemgalē, kā arī Vidzemē attiecībā uz zemēm, apgabalos, pievienotos no Lietavas un Igaunijas – zemes grāmatu nokārtošana, t.i. ne tikai ierakstu atjaunošana, bet arī lietas par to nekustamu mantu ierakstīšanu, kuras nekad nebija ievestas zemes grāmatās. Turklāt šis jautājums nav bijis aktuāls tikai Latvijas Republikā. Austrijā, Vācijā un pie mums, kur pēdējos gados iesāka nodarboties ar iznīcināto zemesgrāmatu atjaunošanu, jau pirms pasaules kara bija kā likteņa sajūtā izstrādāti zemesgrāmatu noteikumu atjaunošanas principi, bet Šveicē, vienīgā valstī Eiropā, kurā spēkā līdzīga moderna zemes grāmatu sistēma, zemesgrāmatu atjaunošanas kārtība nav paredzēta.²²³ Tikai valstī visaptveroši funkcionējoša zemesgrāmata publiska reģistra veidā arī pilnvērtīgi var nodrošināt civilprocesuālos nosacījumus, par nepieciešamās ticamības pakāpes piešķiršanu saistībai.

Publiski reģistri kā zemesgrāmata Latvijas Republikā analogiski funkcionē citās valstīs. Ārvalstu tiesībās hipotēka kā lietu tiesību apgrūtinājums pakļauta reģistrācijai speciālos tiesību reģistros. Vācijā tā ir zemesgrāmata, Francijā hipotēku glabāšanas birojs. Reģistrācijai ir tiesību veidojoša, radoša nozīme, parasti hipotēka tiek uzskatīta par nodibinātu no tās reģistrēšanas brīža. Nostiprināšana ir kreditora prasījumu nodrošinošu tiesību rašanās pamats.²²⁴ Īpaši aizkavēta hipotēkas tiesību institūta attīstība novērota Krievijā. Pirms revolūcijas tiesībās termins hipotēka, kļuva zināms XIX. gadsimta vidū, bet likumos netika iekļauts. Nekustamā īpašuma ķīla tika dēvēta vienkārši par ķīlu un pēc būtības tika pielīdzināta kustamas lietas ķīlai (*заклад*).²²⁵ Turklāt šāda kārtība lielā mērā tika pārņemta arī padomju tiesībās. Krievijas likumos hipotēka kā nodrošinājuma ar nekustamo īpašumu ķīlas veids pirmo reizi nostiprināta Krievijas Federācijas likumā Par ķīlu 1992. gada 29. maijā. Pilnīga tiesību institūta izveide pabeigta ar Krievijas Federācijas Civilt kodeksa pirmās daļas pieņemšanu 1994. gadā un federālā likuma Par hipotēku pieņemšanu 1998. gadā.²²⁶

²²³ Helvichs E. Civilprocesa principi zemes grāmatu atjaunošanas lietās. – Rīga: A/s J.Pētersons un b-dri spiestuve, 1928. – 3.–5. lpp.

²²⁴ Залесский В. В. Основные институты гражданского права зарубежных стран. – Москва, 2000, – стр. 614.–615.

²²⁵ Мейер Д. И. Русское гражданское право. 8. изд. – Москва: Статут, 2003. – стр. 545.

²²⁶ Мочалова В. А. Гражданско-правовые вопросы обращения взыскания на заложенное недвижимое имущество. – Москва: Юстицинформ, 2013. – стр. 9.

Publiskas ticamības kritēriju saistība iegūst ar tās ierakstīšanu publiskā reģistrā, kura ieraksti ir saistoši un pieejami ne tikai darījuma dalībniekiem, bet arī trešajām personām. Publiska ticamība un trešajām personām saistoša ietekme ir noteikta tiesību normatīvajos aktos par hipotēkas un komercķīlas ierakstu nozīmi un sekām. Atbilstoši Zemesgrāmatu likuma 1. pantam: „Zemesgrāmatās ieraksta nekustamus īpašumus un nostiprina ar tiem saistītās tiesības. Zemesgrāmatas ir visiem pieejamas, un to ierakstiem ir publiska ticamība. Nekustamo īpašumu ierakstīšana un lietu tiesību nostiprināšana ir obligāta”.²²⁷ Savukārt saskaņā ar Komerķīlas likuma 33. panta pirmo daļu, „Komerķīlu reģistra ieraksti ir saistoši trešajām personām, un neviens nevar aizbildināties ar to nezināšanu”.²²⁸ Publisku reģistru ieviešanas nozīmi ar ķīlu nodrošinātas saistības piespiedu izpildīšanai vistiešākajā mērā iespējams attiecināt uz aktuāliem tiesu prakses jautājumiem un Latvijas Republikas tiesību sistēmu kopumā. Publiskas ticamības nepieciešamību, tajā skaitā tādu, kas saistībai piešķirta ar ķīlas nostiprināšanu publiskā reģistrā, uzsver pašlaik aktuālā tiesību doktrīna un tiesu prakse.

Kā minējusi senatore R. Saulīte, lai piespiedu izpildīt saistību bezstrīdus kārtībā, ir jābūt drošai pārliecībai, ka tāda saistība patiešām pastāv. Tādēļ likums noteicis tos gadījumus, kad pieļaujama SBPI.²²⁹ Ideja par „drošu pārliecību” tikusi pārņemta arī SBPI tiesību institūta normu piemērošanā. AT Senāts 2008. gada 9. janvāra lēmumā lietā Nr. SPC-2 norādījis: „Saskaņā ar CPL 400. panta pirmo daļu, lai saistību varētu nodot bezstrīdus piespiedu izpildīšanai, ir jābūt drošai pārliecībai, ka šāda saistība tiešām pastāv. Šā likuma norma ir noteikusi gadījumu, kad šāda publiska ticamība saistībai ir un kad iespējama saistības bezstrīdus piespiedu izpildīšana”.²³⁰ Tēze izplatījusies arī AT tiesu prakses apkopojumā, kurā apkoptas atziņas: bezstrīdus piespiedu izpildes pamats vienmēr ir publisks akts, kas rada ticamību par attiecīgās saistības esamību; būtiska prasība ir *strīda nepieļaujamība* par saistības pastāvēšanu un saistības ticamība, ko nodrošina publiska akta esamība.²³¹ Pārliecība par pietiekami drošu saistības pastāvēšanu ietverta arī CPL komentāros: „Komentējamais pants aptver tādas saistības, kurās kreditoram nav jālūdz konstatēt saistības pastāvēšanu, jo tas jau ir pietiekami droši konstatēts ar augstas ticamības pakāpes dokumentiem.”²³² Kā norādījis A. Līcis: „Izšķiroša nozīme ir nevis pierādījumu skaitam, to absolūti vai matemātiski precīzai atbilstībai pierādāmajiem faktiem, bet gan tiesas pārliecībai par puses norādītā fakta esamību vai neesamību.”²³³ Tomēr nedrīkst aizmirst, ka

²²⁷ Zemesgrāmatu likums: LR likums. Likumu un noteikumu krātuve, 30.12.1937., Nr. 38, Ziņotājs, 29.04.1993., Nr. 16.

²²⁸ Komerķīlas likums: LR likums. Latvijas Vēstnesis, 11.11.1998., Nr. 337/338.

²²⁹ Saulīte R. Tiesu prakse pieteikumu izskatīšanā par saistību bezstrīdus piespiedu izpildi // Juristu žurnāls, 1998; (Nr. 8): 20. lpp.

²³⁰ Augstākās tiesas Senāta Civillietu departamenta 2008. gada 9. janvāra lēmums lietā Nr. SPC-2.

²³¹ Latvijas Republikas Augstākās tiesas 2010. gada apkopojums par tiesu praksi saistību bezstrīdus piespiedu izpildīšanā. – 3.–5.lpp.

²³² Torgāns K. Civilprocesa likuma komentāri. II Daļa. – Rīga: Tiesu namu aģentūra, 2012. – 633. lpp.

²³³ Līcis A. Prasības tiesvedība un pierādījumi. – Rīga: Tiesu namu aģentūra, 2003. – 66. lpp.

ķīlas tiesības ierakstīšana publiskā reģistrā ir tikai formas sastāvdaļa, kas nevar tikt pielīdzināta un uztverta vienādā mērā kā ķīlas tiesība un ar to nodrošinātā saistība. Zināma ticamības pakāpe patiešām pastāv un tai ir procesuāla nozīme, taču *pati publiskas ķīlas forma nav pašam faktam pielīdzināms pierādījums parādnieka saistības esamībai pieteikumā norādītajā apmērā.*

Uz šāda secinājuma pamatotību norāda CL 1281. pants. Hipotēku var nodibināt kā nodrošinājumu prasījumiem, kas var rasties nākotnē no parādniekam atklāta kredīta (kredīthipotēka). Ierakstot šo hipotēku zemes grāmatās, jānorāda atklājamā kredīta augstākā summa, kuras apmērā kredīthipotēkai arī pieder pirmtiesība no tā laika, kad tā ierakstīta zemes grāmatās.²³⁴ Kā norādījis V. Bukovskis, **kredīthipotēka neatšķiras no parastās hipotēkas. Kredīthipotēkas nostiprināšanas zemesgrāmatā nedod atbildi uz jautājumu par to, vai prasījums tiešām radies un kādā apmērā.**²³⁵ Teikto apstiprina arī J. Rozenfelds – hipotēka kā nodrošinājums laika ziņā rodas pirms nodrošināmā prasījuma rašanās (naudas aizdošanas u.tml.), bet izbeidz savu eksistenci pēc nodrošināmā prasījuma izbeigšanās.²³⁶ Šim apstāklim uzmanību pievēršusi arī G. Višņakova – šajā gadījumā ķīlas līgums nodrošina nevis jau pastāvošo tiesisko attiecību, bet gan prasījumu, kas varētu rasties nākotnē.²³⁷ Kopumā minētos secinājumus apstiprina šāda atziņa – Hipotēkas tiesiskās sekas atšķiras no ķīlas tiesības sekām ar atvieglināto pierādīšanas iespēju, ar to saistīto paātrināto piedziņas veidu un ar priekšrocībām konkursā. Materiāltiesiskā ziņā arī šajā procesā pieļaujamas tās pašas ierunas un tiesiskie apstrīdēšanas līdzekļi, kā jebkurā procesā par ķīlas tiesībām.²³⁸ Arī CL ir tiešas norādes attiecībā uz zemesgrāmatu ierakstu ticamības pakāpi. Atbilstoši CL 1480. panta otrajam teikumam, darījuma iekšējos trūkumus korroborācija nenovērš, un akts, kas nav spēkā pēc sava satura, neiegūst ar to nekādu spēku. Tāpat arī korroborācija nevar aizskart jau agrāk zemes grāmatās ierakstītās trešo personu tiesības.²³⁹ Zemesgrāmatā ierakstītu hipotēku var apstrīdēt prasības kārtībā, un hipotēka var tikt atzīta par spēkā neesošu darījuma iekšējo trūkumu dēļ.²⁴⁰ Ņemot vērā Komerckīlas likuma 7. panta pirmo daļu, viss minētais par hipotēku šajā sakarā var tikt attiecināts arī uz komercķīlu – ar komercķīlu var nodrošināt jebkuru prasījumu, kā jau pastāvošu, tā arī tādu, kas no nodibinātas saistības var rasties nākotnē.²⁴¹

²³⁴ Civillikums. Trešā daļa. Lietu tiesības: LR likums. Valdības Vēstnesis, 24.02.1937., Nr. 44.

²³⁵ Буковский В. Сводъ гражданскихъ узаконений губерний Прибалтискихъ съ продолжениемъ 1912.-1914. гг. и с разъяснениями в 2 томах. Том I. – Рига, 1914. – стр. 549.

²³⁶ Rozenfelds J. Lietu tiesības. – Rīga: Zvaigzne ABC, 2011. – 188. lpp.

²³⁷ Višņakova G., Balodis K. Latvijas Republikas Civillikuma komentāri. Lietas, valdījums, tiesības uz svešu lietu. – Rīga: Mans Īpašums, 1998. – 163. lpp.

²³⁸ Konradi F., Valters A. Lietu tiesības. Baltijas Vietējo likumu kopojuma III daļas skaidrojumi. Rīga, 1935. – 381.–383. lpp.

²³⁹ Civillikums. Ceturtā daļa. Saistību tiesības: LR likums. Valdības Vēstnesis, 26.02.1937., Nr. 46.

²⁴⁰ Višņakova G., Balodis K. Latvijas Republikas Civillikuma komentāri. Lietas, valdījums, tiesības uz svešu lietu. – Rīga: Mans Īpašums, 1998. – 222. lpp.

²⁴¹ Komerckīlas likums: LR likums. Latvijas Vēstnesis, 11.11.1998., Nr. 337/338.

Pierādījumu publiskas ticamības problemātiku aizskārusi arī D. Ose. Augstākas publiskā dokumenta ticamības piešķiršana rakstveida pierādījumam nenorāda uz tā neapstrīdamību. Lietas dalībniekam iesniedzot pierādījumus par oficiālā dokumenta kļūdaino vai maldinošo ierakstu, ir iespējams atspēkot publiskā dokumenta ticamības pieņēmumu. Izņēmums ir CPL 178. panta trešajā daļā ietvertais regulējums, kurš nosaka, ka Zemesgrāmatu, notariālo un citu likumā noteiktajā kārtībā apliecināto aktu patiesīgumu nevar apšaubīt. Tos var apstrīdēt, ceļot atsevišķu prasību. Autore izteikusi viedokli arī par publiskās formas nozīmi pierādījuma pārbaudīšanā. Kā arguments par labu darījuma ietveršanai notariāli apliecinātā aktā tiek minēta šī akta augstā ticamības pakāpe, jo notariāls apliecinājums nodrošina konkrēta fakta, kuram ir tiesiska nozīme, autentiskumu, piešķirot tam pierādījuma spēku. Notariālam apliecinājumam ir obligāta, notāra neitrāla, bet aktīva konsultēšana. Tādējādi notariāli apliecinātais dokuments tiesas izvērtējumā var būt ar lielāku ticamības pakāpi, jo notāram ir jāizskaidro darījuma tiesiskās sekas un jāpārlicinās par pušu patieso gribu, bet pierādījuma nozīme civiltiesiskajā strīdā ir rakstiskā formā izteiktajai pušu gribai, bet nevis apliecinājumam.²⁴² Attiecinot minēto uz zemesgrāmatā ierakstītu saistību, varētu teikt, ka forma, ko piešķir zemesgrāmatu ieraksts ir tikai ticamības pakāpes rādītājs, bet pierādījuma nozīme tāpat ir procesa dalībnieku parakstītajos rakstveida dokumentos izteiktajai gribai un šādu ziņu patiesums ir apstrīdams, kā to paredz procesuālā normatīvā kārtība.

Par pierādījumu nozīmi SBPI viedokli iepriekš ticis izteicis arī pētījuma autors – no ticamības viedokļa līgumam par saistībām un ķīlas līgumam ir vienāds spēks, jo, piemēram, atbilstoši Zemesgrāmatu likuma 1. pantam publiska ticamība piemīt zemesgrāmatu ierakstiem, ne dokumentiem, savukārt ķīlas tiesības ieraksta saturisko pusi veido tieši ar ķīlu nodrošinātā prasījuma apraksts.²⁴³ Norādītajam par to, ka ķīlas tiesības ieraksts publiskajā reģistrā nav pielīdzināms starp kreditoru un parādnieku faktiski pastāvošām tiesiskajām attiecībām sakarā ar pilnībā neparedzamu subjektīvo tiesību izlietošanu un pienākuma izpildīšanas apjomu, atbilstoša izrādās arī E. Kalniņa rakstā minētā atziņa. Publiskās ticamības princips pamatojas uz tā saukto publicitāti lietu tiesībās. Ņemot vērā to, ka lietu tiesībām ir absolūts raksturs un tās ir spēkā attiecībā pret jebkuru trešo personu (*erga omnes*), šīm tiesībām jābūt arī tādām, ko varētu uztvert (izzināt) minētās trešās personas. Attiecībā uz kustamām lietām lietu tiesību publicitāti nodrošina valdījums, bet attiecībā uz nekustamām lietām – zemesgrāmatas. Pamatojoties uz valdījumu vai ierakstu zemesgrāmatā, trešās personas var konstatēt noteiktas lietu tiesības piederību noteiktai personai, citiem vārdiem sakot, valdījums un zemesgrāmatas kā publicitātes līdzekļi leģitimē attiecīgās personas

²⁴² Ose D. Pierādījumi un pierādīšana civilprocesā. Promocijas darbs. – Rīga: Latvijas Universitāte, 2013. – 147.–150. lpp.

²⁴³ Pešudovs A., Vitovskis V. Saistību bezstrīdus piespiedu izpildīšanas problēmas II // Jurista Vārds, 01.02.2011., Nr. 5, – 12. lpp.

liettiesisko statusu, nodibinot lietu tiesību piederības prezumpciju. Tomēr arī īpašuma tiesību apstiprinošu ierakstu tiesiskās sekas ir aprobežotas ar nosacījumiem. AT Senāta 1999. gada 13. oktobra spriedumā lietā Nr. SKC-625 ticis konkretizēts publiskas ticamības princips kontekstā ar nekustamā īpašuma piederības prezumpciju, kas ietverta CL 994. pantā – par nekustama īpašuma īpašnieku atzīstams tikai tas, kas par tādu ierakstīts zemesgrāmatās, ierobežojot tā darbību. Nekustama īpašuma labticīga ieguvēja aizsardzība ir atkarīga no trīs priekšnosacījumiem: ieguvēja labā ticība attiecībā uz zemesgrāmatu ieraksta pareizību; tiesiskajam darījumam, kas vērsts uz īpašuma tiesību nodošanu jābūt spēkā esošam, jo iekšējos trūkumus korroborācija nenovērš; ieguvēja īpašuma tiesību nostiprināšanai zemesgrāmatā jābūt veiktai likumā noteiktajā kārtībā.²⁴⁴ Turklāt AT Senāts 2006. gada 19. aprīļa spriedumā lietā Nr. SKC – 229, konstatējot, ka M. V. cēlusi prasību pret I. S. par mantas izslēgšanu no aprakstes akta pirms I. S. īpašumu koroborējis uz sava vārda un vēlāk pārdevis Dz. N., atzinis, ka ar šiem darījumiem M. V. īpašuma tiesības tika prettiesiski aizskartas, tāpēc viņas tiesība atprasīt īpašumu ir primāra, neatkarīgi no tā, vai Dz. N. bijis labticīgs vai ļaunticīgs ieguvējs, un ka šādi darījumi nevar palikt spēkā arī tad, kad ieguvējs pēc pēdējā pirkuma līguma ir labticīgs.²⁴⁵ Tātad publiskas ticamības princips ir ierobežots tam nav visaptveroša nozīme, tas rada tikai zināmu pamatojumu pieņemumam par saistībām kā pierādīšanas priekšmetu, nevis pārliecību par atbilstošā juridiskā fakta esamību. *Hipotēka vai komercķīla ir tikai pamats saprātīgam pieņemumam par saistības pastāvēšanas iespējamību kreditora norādītajā apmērā.*

Šajā sakarā līdzību varētu saskatīt ar *common law* tiesību sistēmā analizēto pierādīšanas pienākuma pāriešanu no prasītāja uz atbildētāju. Vienkāršotā tiesvedības kārtība balstās uz situācijas konstatēšanu, kad pusei, pret kuru tiek izvirzīta prasība, trūkst pietiekamu pierādījumu tās atspēkošanai. Pierādīšanas pienākuma vai pierādīšanas nastas pāriešanas jēdziens tiek izskaidrots šādā veidā. Tiesvedības gaitā pusei, parasti prasītājam, saglabājās pienākums pierādīt prasības pamatotību. Tomēr, ja prasītājs ne tikai formāli izpilda pienākumu pierādīt, bet ir sniedzis saprātīgu pamatojumu faktiem, kas pietiekami secinājumam par prasības apmierināšanu, pienākums pierādīt (izvirzīt saprātīgus argumentus par prasības nepamatotību) pāriet uz atbildētāju.²⁴⁶ CPL kontekstā, ja parādniekam ir šādi saprātīgi argumenti, tie var tikt izvirzīti, īstenojot CPL 406. pantā paredzētās tiesības.

No publiskas ticamības kritērijiem atteikusies Vācijas un Krievijas civilprocesuālā kārtība, galvenais nosacījums pierādījumiem ir to rakstveida forma. Atbilstoši Vācijas

²⁴⁴ Kalniņš E. Publiskas ticamības princips tiesu praksē // Likums un tiesības, 11.1999., Nr.3, – 84. lpp.

²⁴⁵ Latvijas Republikas Augstākās tiesas Senāta 2006.gada 19.aprīļa spriedums lietā Nr. SKC-229.

²⁴⁶ Marcus R. L. Redish M. H. Sherman E. F. Civil Procedure. A Modern Approach. Second Edition. – St.Paul: West Publishing CO, 1995. – Pp. 399.-401.

civillikuma 592. pantam, prasībai jābūt pamatotai ar rakstveida dokumentiem.²⁴⁷ Ja tiesa uzskata prasību par likumīgu kā pamatotu ar dokumentāriem pierādījumiem (ārpus to nepieciešamas publiskas ticamības prasības), tiesa nolemj apmierināt prasību ar dokumentiem pierādītajā apmērā.²⁴⁸ To papildus apstiprina arī likuma komentāri – prasību var attiecināt uz rakstveida procesu, ja visi to pamatošanai nepieciešamie fakti ir dokumentāri pierādījumi.²⁴⁹ Tāpat Krievijas civilprocesa kodeksa 121. pants paredz iespēju piemērot *приказное производство* attiecībā uz prasījumiem, kas pamatoti gan uz notāra apliecinātiem līgumiem, protestētiem vekseļiem, gan līgumiem, kuros ievērota rakstveida forma bez īpaša apliecinājuma.²⁵⁰ Šādā kontekstā saskatāma dispozitivitātes noteicošā loma, iespēja procesa gaitu novirzīt prasības tiesvedības procesuālajā kārtībā. Publiskas ķīlas formai kā pierādīšanas atvieglošanas iespējai prasības tiesvedības alternatīvajos procesos piešķirama sekundāra nozīme.

Publiskā reģistrā tiek ierakstīta saistība vai precīzāk sakot nodrošinātais prasījums par ko ķīla atbild. Saistību tiesības ar likumā noteiktu to pazīmju uzskaitījumu veido publiskā reģistra ierakstu saturu par ķīlas tiesības nostiprināšanu un vienlaikus arī pastiprina saistību pamatojošo dokumentu ticamību. Būtībā tādā veidā arī tiek iegūta 400. panta pirmās daļas 1. punktā minētās saistības publiska ticamība. Turklāt par saistību tiesību ierakstīšanu zemesgrāmatā CL tekstā ir tiešas norādes, piemēram, CL 1907. pants raksturojot tiesības, kas nav pakļautas noilgumam, lieto šādu frāzi – noilgumam nav pakļautas zemes grāmatās ierakstītas saistību tiesības.²⁵¹ Hipotēkas ierakstu saturu zemesgrāmatā raksturojis arī V. Bukovskis – kredīthipotēkas nostiprināšanas gadījumā zemesgrāmatā norāda nodrošinātā prasījuma būtību un augstāko apmēru, līdz kuram prasījums var rasties.²⁵² Pētījuma problemātikas kontekstā aktuāli izrādījušies pierādījumu publiskas ticamības izveidošanās priekšnosacījumi, kontekstā ar CPL 403. panta otrajā daļā ietverto formulējumu – bezstrīdus piespiedu izpildīšana pēc nekustamā īpašuma ieķīlājuma aktiem,²⁵³ kas tiek izmantots kā piekritību noteicošs faktors. Piekritība tāpat kā vispārējā prasības tiesvedības kārtībā, arī saistību izpildīšanā tiesas ceļā pamatojās konstitucionālajās tiesībā. Satversmes 92. pantā noteiktas ikviena iespējas aizstāvēt savas tiesības un likumiskās intereses taisnīgā tiesā.²⁵⁴ Šī abstraktā norāde par vispārēju iespēju vērties tiesā tiek konkretizēta CPL tiesību normās,

²⁴⁷ Zivilprozessordnung. Ausfertigungsdatum: 12.09.1950. Zivilprozessordnung in der Fassung der Bekanntmachung vom 5. Dezember 2005 (BGBl. I S. 3202; 2006 I S. 431; 2007 I S. 1781). Iegūts no: https://www.gesetze-im-internet.de/englisch_zpo/englisch_zpo.html (sk.15.02.2016.)

²⁴⁸ Braucher R. German Civil Justice. – Durham, North Carolina: Carolina Academic Press, 2004. – Pp. 426.

²⁴⁹ Thomas H., Putzo H., Reichold K., Hüßtege R. Zivilprozeßordnung. C.H.Beck'sche Verlagsbuchhandlung. München, 1999. – S. 956.– 957.

²⁵⁰ Гражданский процессуальный кодекс Российской Федерации. Принятие 23.10.2002., Государственная Дума, Вступление в силу N 138-ФЗ от 14.11.2002. Iegūts no: http://www.consultant.ru/document/cons_doc_LAW_39570/ (sk.14.04.2016.)

²⁵¹ Civillikums. Ceturtā daļa. Saistību tiesības: LR likums. Valdības Vēstnesis, 26.02.1937., Nr. 46.

²⁵² Буковский В. Сводъ гражданских узаконений губерний Прибалтиских съ продолжением 1912-1914 гг. и с разъяснениями в 2 томах. Том I. – Рига, 1914. – стр. 549.

²⁵³ Civilprocesa likums: LR likums. Latvijas Vēstnesis, 03.11.1998., Nr. 326/330.

²⁵⁴ Latvijas Republikas Satversme. Satversmes Sapulce, 15.02.1922., Latvijas Vēstnesis, 01.07.1993., Nr. 43.

nosakot konkrētu tiesību normas piemērošanas subjektu, kompetentās tiesu iestādes veidā. Būtībā CPL 403. pants piekritības noteikšanā nošķir divus kritērijus – nekustamā īpašuma atrašanās vieta un parādnieka dzīvesvieta. Tomēr šī panta satura sakarā polemiku aktualizējis senators V. Jonikāns, viņš ir norādījis, ka bezstrīdus piespiedu izpildīšana pēc nekustamā īpašuma ieķīlājuma aktiem, tieši nav izlasāma Civilprocesa likuma 400. panta pirmajā daļā. Tā kā minētajā tiesību normā sniegtais tiesisko līdzekļu uzskaitījums, kad pieļaujama saistību bezstrīdus piespiedu izpildīšana, ir plašs, jāatrod vieta, kurā Civilprocesa likuma 400. panta pirmās daļas punktā „bezstrīdus piespiedu izpildīšana pēc nekustamā īpašuma ieķīlājuma aktiem” būtu „ielasāma”. Neapšaubāmi, tas ir Civilprocesa likuma 400. panta pirmās daļas 1. punkts, jo nekustamā īpašuma ieķīlājuma akts pēc tā ierakstīšanas zemesgrāmatā ir šajā likuma normā minētā hipotēka. Tas nozīmē, ka tiesnesim jālemj tieši par nekustamā īpašuma ieķīlājuma akta vai – izsakoties vienkāršāk – ķīlas nodošanu piespiedu izpildei.²⁵⁵ Būtiskākais ir tas, ka šādu atziņu pilnībā pārņēmusi arī tiesu prakse – saskaņā ar CPL 400. panta pirmās daļas 1. punkta būtību SBPI ir nododams ieķīlājuma akts, kas nodrošina pašu saistību, lai samaksātu parādu pēc nenokārtotās saistības.²⁵⁶ Problēma šeit izpaužas nevajadzīgā abstrakcijā, kas arī lielā mērā novedusi pie minētajiem secinājumiem. Zemesgrāmatā netiek ierakstīts abstrakts ieķīlājuma akts vai nenoteikta atzīme – *īpašums ir ieķīlāts*, bet likumā noteiktajā kārtībā un apjomā tiek atspoguļotas ziņas par tiesiska darījuma, piemēram, aizdevuma vai kredīta līguma sastāvdaļām. „Ieķīlājuma akts” (aizdevuma līgums, ķīlas līgums, zemesgrāmatas tiesneša lēmums, parādnieka saistībai atbilstošs kreditora prasījuma ieraksts publiskā reģistrā) ir pierādījumu formas sastāvdaļa, kurai ir likumā paredzēta nozīme SBPI nododamo parādnieka saistību pierādīšanā.

Publiskas ķīlas statusa piešķiršana veido ciešas un izteiktas sakarības līdzīgas tām, kas nepieciešamas ķīlas tiesības nodibināšanai vispār. Šo sakarību pamatā ir ķīlas tiesības atkarība no saistības, kuras izpildi tā nodrošina. Par to CL atrodamas tiešas norādes vairākos likuma pantos: 1280. pantā – katrā ķīlas tiesībā ir nepieciešams prasījums, par ko ķīla atbild; 1283. pantā – ķīlas tiesība, kā blakus tiesība, sava spēka ziņā atkarājas no prasījuma spēka. Ja prasījums ir aprobežots, tad arī ķīlas tiesības prasība var būt tikai aprobežota; 1284. pantā – ja prasījums pēc likuma nevar pastāvēt, tad arī tā nodrošināšanai nodibinātā ķīlas tiesība nav spēkā, un ķīlas devējs, ja viņš ķīlu jau būtu nodevis kreditoram, var to prasīt atpakaļ; 1285. pantā – ķīlas tiesība nevar pārsniegt to prasījumu, par kuru tā atbild. Pilnīgi nolīdzinot pēdējo, izbeidzas arī pirmā; 1368. panta 3. punktā – lai hipotēkas ierakstījums zemes grāmatās būtu spēkā, ir vajadzīgs, lai prasījumam būtu ierakstīšanai vajadzīgās īpašības; 1371. pantā –

²⁵⁵ Jonikāns V. Dažas piezīmes par saistību bezstrīdus piespiedu izpildīšanas problēmām // Jurista Vārds, 15.02.2011., Nr. 7. lpp.

²⁵⁶ Latvijas Republikas Augstākās tiesas 2010. gada apkopojums par tiesu praksi saistību bezstrīdus piespiedu izpildīšanā. – 25. lpp.

Zemes grāmatās ierakstāmi tikai tie prasījumi, kas vispār nodrošināti ar ķīlu uz nekustamu īpašumu.²⁵⁷ Šī nesaraujamā attiecība nostiprināta arī tiesību zinātnē. Jau Latvijas tiesību zinātnieks V. Sinaiskis tika norādījis, ka ķīlas tiesībai ir nodrošinājuma juridiskā daba un blakus tiesības vai aksesors raksturs. Pēdējais juridiski nozīmē to, ka ķīlas tiesības tiesiskais liktenis cieši saistīts ar kredītu, respektīvi ar saistību tiesībām; līdz ar to parādās ķīlas tiesības esenciālie elementi: nodrošinājuma objekts – parasti parādnieka lieta; prasījums vai parāds kā saistību tiesību elements.²⁵⁸ Minēto attiecību par noteicošu ķīlas tiesības pastāvēšanā uzsvēruši arī J. Rozenfelds un G. Višņakova. Ķīlas tiesība ir saistību nodrošināšanas veids, tāpēc ķīlas pastāvēšanas nepieciešams nosacījums ir ar ķīlu nodrošinātā saistība jeb prasījums.²⁵⁹ Ķīlas tiesība kā prasījuma blakus tiesība bez prasījuma pastāvēt nevar.²⁶⁰ Norādītās likumsakarības atspoguļojās arī tiesību normatīvajos aktos par hipotēkas un komercķīlas nostiprināšanu.

Atbilstoši Zemesgrāmatu likuma 61. pantam, nostiprinājuma lūgumam jāpievieno dokumenti, kas apliecina nostiprināmās tiesības. Saskaņā ar likuma 47. pantu, nodalījuma ierakstā norāda: dokumentu, kas bijis par pamatu nostiprinājumam; nostiprināto tiesību, tās saturu un būtiskos piederumus; nostiprinājuma žurnāla numuru, ar kādu nostiprinājuma lūgums ierakstīts žurnālā; tiesneša lēmuma datumu. Zemesgrāmatas nodalījuma ceturtais daļas pirmā iedaļā (ķīlas tiesības un tās pamats) īpaši norāda: nostiprinātās tiesības pamatu; kreditoru vai personu, kurai par labu ir nostiprinājums; kapitāla summu Latvijas valūtā, līdz kurai sniedzas nostiprinātās tiesības; procentu un līgumsoda lielumu un arī to samaksas termiņus; parādnieku, ja nostiprinājums neattiecas uz visu īpašumu, bet tikai uz kopīpašnieka domājamo daļu.²⁶¹ Līdzīgas prasības attiecībā uz komercķīlu ierakstu saturu komercķīlu reģistrā paredz Komercķīlas likums. Atbilstoši minētā likuma 13. pantam, pieteikumam pievieno komercķīlas līgumu un dokumentu, no kura izriet nodrošināmais prasījums. Likuma 10. panta pirmās daļas 4. punkts paredz komercķīlu reģistrā ieraksta ziņas par summa *euro*, līdz kurai sniedzas ķīlas atbildība.²⁶² Pēc komercķīlas reģistrācijas komercķīlu reģistratūrētājs izsniedz komercķīlas ņēmējam (arī devējam) komercķīlas reģistrācijas aktu, komercķīlas līgumu un dokumentu, no kura izriet nodrošinātais prasījums. Šie dokumenti tiesā apliecina ar komercķīlu nodrošinātās saistības bezstrīdus piespiedu izpildes pieļāvumu.²⁶³ Ņemot vērā norādīto iespējams konstatēt, kā minēto nosacījumu ievērošana ir realizējusies reģistrētas hipotēkas un komercķīlas formā, pievēršoties šo tiesību apliecinošiem

²⁵⁷ Civillikums. Trešā daļa. Lietu tiesības: LR likums. Valdības Vēstnesis, 24.02.1937., Nr. 44.

²⁵⁸ Sinaiskis V. Latvijas civiltiesību apskats. Lietu tiesības. Saistību tiesības. – Rīga: Latvijas juristu biedrība, 1996. – 40., 87. lpp.

²⁵⁹ Rozenfelds J. Lietu tiesības. – Rīga: Zvaigzne ABC, 2000. – 187. lpp.

²⁶⁰ Višņakova G., Balodis K. Latvijas Republikas Civillikuma komentāri. Lietas, valdījums, tiesības uz svešu lietu. – Rīga: Mans Īpašums, 1998. – 161. lpp.

²⁶¹ Zemesgrāmatu likums: LR likums. Likumu un noteikumu krātuve, 30.12.1937., Nr. 38, Ziņotājs, 29.04.1993., Nr. 16.

²⁶² Komercķīlas likums: LR likums. Latvijas Vēstnesis, 11.11.1998., Nr.337/338.

²⁶³ Torgāns K. Dudelis M. Civilprocesa likuma komentāri. – Rīga: Tiesu namu aģentūra, 1999. – 299. lpp.

dokumenti. Īpašniekam un ķīlas ņēmējam izsniegto zemesgrāmatu aktu par hipotēkas nostiprināšanu veido zemesgrāmatu tiesneša caurdurti, cauraukloti un apzīmogoti šādi dokumenti: kredīta līgums, ķīlas (hipotēkas) līgums un nostiprinājuma uzraksts par hipotēkas nostiprināšanu. Tādā veidā „ieķīlājuma akta” neiztrūkstoša sastāvdaļa ir aizdevuma līgums – līgums par saistībām. Tiesnesim ir pieejama pilnīga informācija par aizdevuma līgumā norādīto parādnieka un kreditora tiesisko attiecību brīdī, kad zemesgrāmatā ticis ierakstīts kreditora prasījums vai tam atbilstošā parādnieka saistība.

Informāciju par saistību, piešķirot minēto publisko ticamību, atspoguļo arī paši publisko reģistru ieraksti. Piemēram, Rīgas pilsētas zemesgrāmatas nodaļījumā Nr. 25607 31/32 par labu AS Aizkraukles banka reģistrētās hipotēkas ieraksta saturs ir šāds: kredīta summa 28080 Latvijas latu; procentu likme 6 mēnešu libor (EUR) + 4,5% gadā, līgumsods 0,5% dienā par katru nokavējuma dienu, samaksas termiņš līdz pilnīgai saistību izpildei; kreditors AS Aizkraukles banka; pamats 2004. gada 20. oktobra kredīta līgums Nr. 11778, 2005. gada 9. novembra ķīlas līgums Nr. 11778/01 u.c. šāda veida piemēri. Ar komercķīlu ir līdzīgi, ķīlas ņēmējam tiek izsniegti ar Latvijas Republikas Uzņēmumu reģistra zīmogu un valsts amatpersonas parakstu apliecināts komercķīlas reģistrācijas akts, cauraukloti, tādā pašā veidā apzīmogoti kredīta un komercķīlas līgumi.

Speciāli zemesgrāmatu attīstībai Latvijas Republikā veltītajā izdevumā atsevišķi pievērsta uzmanība aktam, kas pamato tiesību nostiprināšanu un ieķīlātāja lomai ķīlas nodibināšanā. Tas apstāklis, ka zemesgrāmatā nav uzrādīta persona, kurai par labu ir nostiprinājums, neatņem šim ierakstam publiskās hipotēkas raksturu, ja kreditora persona ir redzama aktā, uz kura pamata ir nostiprinātas tiesības.²⁶⁴ Ņemot vērā informāciju par nepieciešamajām prasībām hipotēkas un komercķīlas reģistrēšanai, tiesai tiek iesniegti pierādījumi par tiesisku darījumu, kas satur konkrētas, likuma formai atbilstošas ziņas par juridiskajiem faktiem, kreditora tiesību aizskāruma veidā, kas vienlaicīgi atbilst SBPI nododamajai parādnieka saistībai. Šādi pierādījumi rada iespēju tiesību normas piemērotājam pārliecināties par konkrētas civiltiesiskās attiecības nodibināšanas un saistības uzņemšanās, un pastāvēšanas iespējamību. Tomēr norādītie dokumenti un to pārbaudīšanas procesuālā kārtība nav pilnīga un tieši šādā kontekstā aktualizējas pētījuma 1.daļā analizētā dispozitivitāte un CPL 406. pantā noteiktās parādnieka tiesības.

Tātad konstatējot tiesisko attiecību un tās tiesiskās sekas CPL 400. panta pirmās daļas 1. punkta kārtībā, tiesību normu piemērotāja intelektuālā darbība apstāklis, kad ķīlas tiesība, kā blakus tiesība, sava spēka ziņā atkarājas no prasījuma spēka (CL 1283. pants), izpaužas šādā loģiskas domāšanas procesā – ja pieņem, ka pastāv spēkā esoša ķīlas tiesība, tad

²⁶⁴ Zemesgrāmatas Latvijā. – Rīga: Tiesu namu aģentūra, 2003. – 83. lpp.

vienlaikus spēkā ir arī pieņēmums par bezstrīdus piespiedu izpildīšanai pakļaujamās saistības esamību. *Minētā procesuālā tiesību norma satur norādes par saistības publiskas ticamības prasību, tomēr pārējā SBPI tiesību institūtā tieši nav atrodami nosacījumi par piespiedu izpildīšanai nododamā akta pamatošanu ar publiskā reģistrā izdarītajiem ierakstiem.* Tas savukārt norāda uz nepieciešamību likumā nostiprināt atbilstošu kreditora pienākumu. Ņemot vērā konstatēto publiskas ķīlas formas pierādījuma nozīmi, SBPI procesuālā institūtā piemērotāka būtu nevis norāde uz pašu nodrošināšanas faktu, bet uz šādu publisku dokumentu formu sniegtajām prasījuma pamatošanas iespējām atvieglotas pierādīšanas veidā. Lai novērstu šo nepilnību, kā arī sistematizētu CPL 403. panta pirmajā un otrajā daļā lietoto terminoloģiju, tādā veidā atrisinot jautājumu par „*ieķīlājuma akta*” interpretāciju autors piedāvā:

- Grozīt CPL 403. panta otro daļu, izsakot tās pirmo teikumu šāda redakcijā – Pieteikumi par bezstrīdus piespiedu izpildīšanu *naudas maksājumu saistībās pēc līgumiem, kas pamatotas ar ierakstiem Zemesgrāmatā* un pēc saistībām atstāt vai atdot nomāto vai īrēto nekustamo īpašumu iesniedzami rajona (pilsētas) tiesas zemesgrāmatu nodaļai pēc nekustamā īpašuma atrašanās vietas;

- Papildināt CPL 404.panta trešo daļu ar 1.³ punktu šādā redakcijā – Pieteikumam pievieno: *pēc līgumiem par naudas maksājumu saistībām, kas pamatotas ar ierakstiem Zemesgrāmatā – apliecinātu izdruku no attiecīgā zemesgrāmatas nodalījuma ar spēkā esošu ierakstu par bezstrīdus piespiedu kārtībā izpildāmo saistību un ar šo ierakstu identificējamu aktu no kura izriet nodrošinātais prasījums;*

- Papildināt CPL 404. panta trešo daļu ar 1.⁴ punktu šādā redakcijā – Pieteikumam pievieno: *pēc līgumiem par naudas maksājumu saistībām, kas pamatotas ar ierakstiem Komerčķīlu reģistrā – apliecinātu komerčķīlas izziņu un Komerčķīlu reģistra apliecinātu bezstrīdus piespiedu kārtībā izpildāmo aktu no kura izriet nodrošinātais prasījums.*

2.3. Parādnieka brīdināšanas nozīme

Tikai ar publisku reģistru radītu ticamības pakāpi kā juridiska fakta pazīmi, neaprobežojas SBPI tiesību normu piemērošanai nepieciešamā juridiska fakta sastāvs. Parādnieka brīdināšana ir CPL 404. panta trešās daļas 3. punkta nepieciešama prasība pieteikuma formai – pieteikumam pievieno pierādījumu par brīdinājuma izsniegšanu parādniekam (tajā skaitā nekustamā īpašuma īpašniekam vai komerčķīlas devējam), ja no likuma neizriet, ka šāds brīdinājums nav nepieciešams. Apliecinājums par brīdinājuma

izsniegšanu var būt arī zvērināta tiesu izpildītāja vai viņa palīga sastādīts akts par atteikšanos saņemt brīdinājumu.²⁶⁵ Jautājums par brīdināšanu nacionālajā tiesu praksē un tiesību zinātnē ticis maz apspriests, pamatā visi secinājumi šajā sakarā ir tikuši pieņemti, ņemot vērā apgalvojumu par to, ka brīdinājums ir nepieciešama un nozīmīga parādnieka tiesību aizsardzības garantija, neanalizējot pierādīšanas procesuālo nozīmi kā civilprocesuālo tiesisko attiecību rašanās priekšnosacījumu.

Parādnieka brīdināšana ir nepieciešams procesuāls juridiskais fakts, kas tiešā veidā ietekmē pieteikuma izvērtēšanu un CPL 405. panta kārtībā taisīto tiesneša nolēmumu. Juridiskie fakti ir civilprocesuālo tiesību normu realizācijas mehānisma un procesuālās darbības īstenošanas dinamisks elements, kas vienlaicīgi rada tiesisko attiecību rašanās pamatu.²⁶⁶ Civilprocesuālo tiesisko attiecību attīstībā noteicošā loma piešķirama nevis tikai atsevišķam faktam, bet nepieciešamo juridisko faktu kopumam kā procesuālā juridiskā fakta sastāvam. Civilprocesuālajās tiesiskajās attiecībās juridiskajiem faktiem raksturīga fakti pēctecīga uzkrāšanās stingri noteiktā kārtībā. Šāda sastāva elementiem jāseko vienam aiz otra procesuālajās tiesību normās stingri noteiktā secībā. Tieši pašai fakti uzkrāšanās kārtībai var būt izšķiroša juridiskā nozīme. Piemēram, nav iespējams nozīmēt un veikt ekspertīzi pirms lietas ierosināšanas.²⁶⁷ Attiecinot teikto uz SBPI, juridiskais fakts par parādnieka brīdināšanu vienlaicīgi īsteno divas funkcijas: informē parādnieku par SBPI procesuālo kārtību; kā fakts pats par sevi rada nepieciešamu priekšnosacījumu pieteikuma apmierināšanai. Tādā veidā arī tiek īstenota minētā juridiska fakta iedarbība uz civilprocesuālajām tiesiskajām attiecībām. Tieši tiesības veidojošo un tiesības nodrošinošo kā vienas no būtiskākajām procesuāla juridiska fakta funkcijām minējis V. V. Jarkovs.²⁶⁸ Ārpus parādnieka brīdināšanas nav iespējama tādu civilprocesuālu tiesisku attiecību veidošanās, kurās pēc lēmuma par pieteikuma apmierināšanu tiek iesaistīti: pieteicējs; tiesa un parādnieks. Ja tiesai iesniegts pieteikums bez pierādījuma par parādnieka brīdināšanu, pārkāpjot CPL 404. panta trešās daļas prasības, tad šāda pieteikuma iesniegšanā saskatāms juridiskajā literatūrā minētais procesuālā fakta defekts, kas pats par sevi rada atbilstošas sekas. Ja procesuālās darbības sastāvā tiek konstatēts kādas pazīmes vai īpašības trūkums, kas neatbilst procesuālo tiesību prasībām, vienlaicīgi konstatējama arī procesuāla fakta neesamība.²⁶⁹ Tāpēc, lai nodrošinātu abas minētās procesuāla juridiska fakta funkcijas ir jānodrošina gan parādnieka brīdināšana kā pieteicēja pienākuma izpildes rezultāts, gan šādas brīdināšanas izdarīšanas

²⁶⁵ Civilprocesa likums: LR likums. Latvijas Vēstnesis, 03.11.1998., Nr. 326/330.

²⁶⁶ Ярко В. В. Юридические факты в механизме реализации норм гражданского процессуального права. Автореферат диссертации на соискание ученой степени доктора юридических наук; Екатеринбург, 1992. – стр. 14.

²⁶⁷ Треушников М. К. Гражданский процесс. Москва: Городец, 2007. – стр. 93.

²⁶⁸ Ярко В. В. Юридические факты в механизме реализации норм гражданского процессуального права. Автореферат диссертации на соискание ученой степени доктора юридических наук; Екатеринбург, 1992. – стр. 15.

²⁶⁹ Рожкова М. А. Юридические факты гражданского и процессуального права: соглашения о защите прав и процессуальные соглашения. Москва: Статут, 2009. – стр. 85.

neitrāla iespējamība. Attiecībā uz iespējamību pastāv divas problēmas: pirmkārt, kā iegūt pieteikuma formai nepieciešamo pazīmi, pierādījumu par parādnieka brīdināšanu, ja parādnieks atsakās vai izvairās brīdinājumu saņemt; otrkārt, problēma ir pašā pieteikuma formas ievērošanas pārbaudē, tiesai izvērtējot vai parādnieks brīdinājumu saņēmis. Lai labāk izprastu problemātikas kontekstu, nepieciešams aplūkojot brīdināšanas kā SBPI institūta un tā vērtējuma tiesu praksē attīstības vēsturi.

Brīdināšanu regulējošās tiesību normas SBPI ir piedzīvojušas vislielākās izmaiņas. Latvijas Civilprocesa kodekss 1995. gada 23. februāra likuma redakcijā brīdināšanas kārtībai bija atvēlējis 406.⁵ pantu, kas parādnieka brīdināšanai izvirzīja šādus nosacījumus: prasītājam ne vēlāk kā 10 dienas pirms tam, kad pieteikums par bezstrīda piespiedu izpildīšanu tiek iesniegts tiesā, par to rakstveidā jābrīdina parādnieks; brīdinājumā jānorāda, kāda saistība, kādā apmērā un kādā laikā jāizpilda; brīdinājums jānodod parādniekam pret parakstu vai ar zvērināta notāra starpniecību vai jānosūta pa pastu ierakstītā vēstulē.²⁷⁰ Komentējot trūkumus tiesu praksē, senatore R. Saulīte 1998. gadā norādīja, ka dažkārt lietām pievienoti brīdinājumi, bet nav pierādījumu, ka tie parādniekam nosūtīti.²⁷¹ Ņemot vērē senatores norādīto un Latvijas Civilprocesa kodeksa 406.⁵ panta nosacījumus, par parādnieka brīdināšanu tika uzskatīta brīdinājuma nosūtīšana. Aktuālais CPL regulējums un tiesu prakse pieprasa pierādīt brīdinājuma saņemšanu, kas arī galvenokārt veido minētā procesuālā juridiskā fakta defektu. Līdz 2011. gada 30. septembra CPL grozījumiem, 404. panta trešās daļas 3. punktā bija paredzēta darījuma dalībnieku iespēja vienoties par brīdināšanas neizdarīšanu. Pierādījums par brīdinājuma izsniegšanu parādniekam jāpievieno, ja no paša akta vai likuma neizriet, ka šāds brīdinājums nav nepieciešams.²⁷² Tieši no tiesību normas izslēgtā iespējas vienoties par brīdināšanas neizdarīšanu rada galvenās problēmas.

CPL 404. panta trešās daļas 3. punktā paredzēta alternatīva – apliecinājums par brīdinājuma izsniegšanu var būt arī zvērināta tiesu izpildītāja vai viņa palīga sastādīts akts par atteikšanos saņemt brīdinājumu, tomēr tā nesniedz atbildi situācijā, kad brīdinājuma saņemšana tiek noraidīta, parādniekam neatklājot savu personas identitāti. CPL 551. pants zvērināta tiesu izpildītāja prasību obligātumu ierobežo izpildu lietvedības ietvaros – tiesu izpildītāja prasības un rīkojumi, izpildot tiesu spriedumus un citus nolēmumus, ir obligāti fiziskajām un juridiskajām personām visā valsts teritorijā.²⁷³ Savukārt Tiesu izpildītāju likuma 74. panta pirmās daļas 1. punktā norādītā tiesas pavēstu un citu dokumentu piegādāšana pēc ieinteresēto personu lūguma aprobežojas ar zvērināta tiesu izpildītāja

²⁷⁰ Latvijas Civilprocesa Kodekss. – Rīga: Tiesu namu aģentūra, 1998. – 181. lpp.

²⁷¹ Saulīte R. Tiesu prakse pieteikumu izskatīšanā par saistību bezstrīdus piespiedu izpildi // Juristu žurnāls, 1998; (Nr. 8): 25. lpp.

²⁷² Civilprocesa likums: LR likums. Latvijas Vēstnesis, 03.11.1998., Nr.326/330. (18.06.2011.redakcija).

²⁷³ Civilprocesa likums: LR likums. Latvijas Vēstnesis, 03.11.1998., Nr.326/330.

tiesībām nevis ar adresāta pienākumu dokumentu saņemt.²⁷⁴ Ja parādnieka mērķis būs izvairīties no brīdinājuma saņemšanas vai viņš nebūs sasniedzams, visvairāk iespējams zvērināts tiesu izpildītājs, atbilstoši Ministru kabineta noteikumu Nr. 444 14. punktam, sastādīs aktu par piegādes neiespējamību,²⁷⁵ kas savukārt nav derīgs pierādījums parādnieka brīdināšanas pamatošanai.

Parādnieka brīdināšanas sakarā izšķirošu nozīmi turpmākās tiesu prakses, doktrīnas un normatīvās bāzes attīstībā ir radījis CPL 1999. gada komentāros paustais viedoklis. „Parādnieka brīdināšana par saistības bezstrīdus piespiedu izpildīšanu ir nozīmīga viņa tiesību aizsardzības garantija, jo pieteikumi tiesā tiek izskatīti bez saistības dalībnieku klātbūtnes un nepaziņojot viņiem par to izskatīšanu. Tāpēc likumā paredzētais brīdinājums ir vienīgā parādniekam dotā iespēja celt iebildumus pret saistības bezstrīdus piespiedu izpildes pieļaušanu.”²⁷⁶ Pēc būtības vienāda nozīme brīdināšanai piešķirta arī CPL 2006. gada komentāru trešajā papildinātajā izdevumā. Vienīgi papildus pamatota parādnieka iespēja celt iebildumus, izmantojot piemēru no Komerčķīlas likuma. Komentāros norādīts, ka, piemēram, komerčķīlas devējs var pārsūdzēt tiesā paziņojumu par komerčķīlas tiesības izlietošanu likuma 42. panta ceturtajā daļā norādītajā kārtībā.²⁷⁷ Šajā sakarā jānorāda, ka minētā tiesību norma šādu iespēju patiešām paredz, tomēr pants attiecināms uz gadījumiem, kad notiek ieķīlātās mantas pārdošana bez tiesas starpniecības – ārpus civilprocesa.²⁷⁸ 2010. gada 17. maijā Satversmes tiesa Civilprocesa likuma 400. panta pirmās daļas 1. punktu un 405. panta pirmo un trešo daļu atzina par atbilstošu Latvijas Republikas Satversmes 92. pantam, tikai pastāvot nosacījumam – ja parādnieks pirms saistību bezstrīdus piespiedu izpildīšanas ir brīdināts par tās uzsākšanu.²⁷⁹ Pamatojoties uz šo atzinumu arī veidota aktuālā CPL 404. panta trešās daļas 3. punkta redakcija. No civilprocesa tiesību, kā arī no zinātniskās pētniecības viedokļa kopumā interesanta var izrādīties pati izziņas procesa gaita, kādā Satversmes tiesa pārliecinās par brīdināšanas nepieciešamību, kā rezultātā tiek izdarīti grozījumi likumā. Pati brīdināšanas nepieciešamība ir pareizi konstatēta, problēmas rada vēlāk tiesību normu piemērotāja izvirzītās prasības parādnieka brīdināšanas pamatošanai.

Raugoties no vēsturiskās notikumu attīstības gaitas, tiesu prakse Senāta nolēmumu veidā atzina CPL komentāros (1999. gada redakcija) pausto viedokli, parādnieka brīdināšanu nepieciešami pielīdzināt viņa tiesību aizsardzības garantijai, par pārspīlētu un nonāca pie

²⁷⁴ Tiesu izpildītāju likums: LR likums. Latvijas Vēstnesis, 13.11.2002., Nr. 165.

²⁷⁵ Ministru kabineta noteikumi Nr. 444 Kārtība, kādā zvērināts tiesu izpildītājs pēc ieinteresēto personu lūguma piegādā tiesas pavēstes un citus dokumentus Latvijas Vēstnesis, 29.06.2012., Nr. 102.

²⁷⁶ Torgāns K. Dudelis M. Civilprocesa likuma komentāri. – Rīga: Tiesu namu aģentūra, 1999. – 304. lpp.

²⁷⁷ Torgāns K. Civilprocesa likuma komentāri. – Rīga: Tiesu namu aģentūra, 2006. – 561. lpp.

²⁷⁸ Komerčķīlas likums: LR likums. Latvijas Vēstnesis, 11.11.1998., Nr. 337/338.

²⁷⁹ Latvijas Republikas Satversmes tiesas spriedums lietā Nr.2009-93-01 „Par Civilprocesa likuma 400. panta pirmās daļas 1. punkta un 405. panta pirmās un trešās daļas atbilstību Latvijas Republikas Satversmes 92. pantam”, rezolutīvā daļa. 2010. gada 17. maijs. Latvijas Vēstnesis, 2010. gada 20. maijs, Nr. 79.

atziņām, kas no civilprocesuālās nozīmības viedokļa uzsvēra tieši brīdinājuma nosūtīšanas nepieciešamību, nevis tā saņemšanas fakta pierādīšanu. Senāts 2007. gada 7. novembra lēmumā lietā Nr. SPC-59 brīdināšanas nozīmi ir saistījis ar parādnieka tiesībām būt informētam un procesa neatkarību no parādnieka gribas šo tiesību izmantot vai atteikties no tās. „Kā redzams no lietai pievienotā pasta paziņojuma un aplokšnes, pirmstiesas brīdinājums saskaņā ar kredīta līguma 11. punkta noteikumiem I. B. nosūtīts 2006. gada 20. decembrī ierakstītā sūtījumā uz līgumā norādīto adresi. No pievienotā ierakstītā sūtījuma un no pasta atpakaļ sūtījuma redzams, ka brīdinājums reāli ir izsūtīts, bet atgriezts atpakaļ, jo adresāts nav pieprasījis. Tas, ka I. B. par līguma noteikumiem bija zināms, viņa šādiem līguma noteikumiem attiecībā uz korespondences saņemšanu ir piekritusi, savukārt ierakstīto sūtījumu I. B. nav izņēmusi, kas ir atkarīgs tikai no viņas gribas, tad nav pamata uzskatīt, ka brīdinājums parādniecei nav nosūtīts. Tādā veidā, atbilstoši kredītlīguma nosacījumiem un CPL 404. panta trešās daļas 3. punkta prasībām, piedzinējs parādnieku ir brīdinājis pienācīgā kārtā, bet ierakstīta pasta sūtījuma neizņemšana ir prasītājas tiesības, bet konkrētā gadījumā nevar būt par pamatu pieteikuma noraidīšanai.”²⁸⁰ Senāts līdzīgu brīdināšanas interpretāciju ir izskaidrojis 2008. gada 26. novembra lēmumā lietā Nr. 3-12/903/08-10 – ja likums paredz iespēju aktā vienoties par piedziņas neizdarīšanu, iespējama ir arī brīdināšanas kārtības noteikšana. „Likums paredz, ka puses aktā var vienoties par brīdinājuma izsniegšanas kārtību, kas šajā gadījumā ir noticis. Parādniekam par līguma nosacījumiem ir bijis zināms un viņš tiem ir piekritis.”²⁸¹ Satversmes tiesas spriedumā ticis izlaists šis brīdināšanas kā tiesību institūta attīstības posms un lielā mērā motivācijatikusi balstīta minētajos 1999. gada komentāros paustajās atziņās – parādnieka brīdināšana ir nozīmīga viņa tiesību aizsardzības garantija.²⁸² Kā noslēgums pārliecībai par brīdināšanu ir galējais aktuālajos CPL komentāros paustais viedoklis, kas lielā mērā pamatots uz norādīto Satversmes tiesas spriedumu. Būtībā aktuālie CPL komentāri brīdinājuma tiesību institūtā ir atgriezušies pie 1999. gadā formulētās izpratnes, neņemot vērā brīdināšanas nozīmīguma izvērtēšanas attīstības gaitu minētajos Senāta nolēmumos.

Atsaucoties arī uz citu Senāta nolēmumu pakši, CPL komentāros papildus tēzei par tiesību aizsardzības garantiju norādīts, ka brīdinājums nav identificējams ar sūtījumu vai korespondenci, kas noteikts līgumos, līdz ar to nepietiekami ir apliecināt veid faktu par brīdinājuma nosūtīšanu ierakstītā sūtījumā, jāiesniedz pierādījums nevis par brīdinājuma nosūtīšanu, bet gan par izsniegšanu. *Pieteikums tiek noraidīts, ja tiesai rodas šaubas par kāda*

²⁸⁰ Latvijas Republikas Augstākās tiesas Senāta 2007. gada 7. novembra lēmums lietā Nr. SPC-59.

²⁸¹ Latvijas Republikas Augstākās tiesas Senāta 2008. gada 26. novembra lēmums lietā Nr. 312/903/0810.

²⁸² Latvijas Republikas Satversmes tiesas spriedums lietā Nr. 2009-93-01 „Par Civilprocesa likuma 400. panta pirmās daļas 1. punkta un 405. panta pirmās un trešās daļas atbilstību Latvijas Republikas Satversmes 92.pantam” 12.3.2. tēze. 2010. gada 17. maijs. Latvijas Vēstnesis, 2010. gada 20. maijs, Nr. 79.

būtiska priekšnosacījuma pastāvēšanu, kas neļauj kreditoram izmantot SBPI tiesvedību.²⁸³ Šādā kontekstā iezīmējas otra problēma. CPL 404. panta trešās daļas 3. punkta prasības no procesuāla rakstura nosacījuma ievērošanas konstatēšanas, tiek pielīdzinātas materiāli tiesisku faktu konstatēšanai, jo pierādījums par parādnieka brīdināšanu tiek vērtēts līdzīgi ziņām par faktiem CPL 193. panta piektās daļas nozīmē.

Minētie aktuālie tiesu prakses un teorijas uzstādījumi atspoguļojas arī pirmās instances tiesu nolēmumos. Bauskas rajona tiesas tiesnesis 2010. gada 30. jūnija lēmumā lietā Nr. 3-12/1146-2010 norāda, ka no pieteikumam pievienotajiem pušu starpā noslēgtajiem līgumiem ir redzams, ka A. P. paraksts nav identisks parakstam, kas ir uz paziņojuma par iekšzemes un starptautiska sūtījuma saņemšanu, kas liek secināt, ka sūtījumu nav saņēmis parādnieks A. P. Bez tam no Iedzīvotāju reģistra datu bāzē esošās informācijas ir redzams, ka ar parādnieku kopā deklarētajā dzīvesvietā dzīvo viņa māte A. P. Līdz ar to nav pievienoti pietiekami pierādījumi par brīdinājuma izsniegšanu parādniekam. Tieši pretēji, pieteikumam ir pievienoti pierādījumi, ka brīdinājumu saņēmusi parādnieka māte.²⁸⁴ Rīgas pilsētas Vidzemes priekšpilsētas tiesas 2010. gada 28. janvāra lēmumā lietā Nr. 3-12/3044/4 ir norādīts, ka gadījumā, kad tiek lūgts nodot parādnieka saistību bezstrīdus piespiedu izpildīšanai, neuzklausot parādnieka viedokli šajā jautājumā, tiesnesim ir jābūt pārliecinātam, ka parādnieks ir saņēmis brīdinājumu.²⁸⁵ Līdzīgi tiesneša pārliecinātības nozīmi uzsvērusi tā pati tiesa 2010. gada 23. augusta lēmumā lietā Nr. 3-12/3544/16.²⁸⁶ Abās lietās pieteikumi noraidīti – tiesnešiem par parādnieka brīdināšanu pārliecība neradās.

CPL komentāros norādītā metode, kurā viens no pamatojumiem pieteikuma noraisīšanai minētas tiesneša šaubas, ir universāla, jo piemērojama visās SBPI lietās. Tomēr cik precīzs ir šādas metodes pielietošanas rezultāts. Faktiskā situācija liecina par tādu ar publisku hipotēku nodrošinātu saistību pastāvēšanu, kuru izpildes galējais termiņš ir mērojams vairākos desmitos gadu. Arī dzīves faktiskie apstākļi, tikai likumsakarīgi pieļauj gadījumu, kad parādnieka paraksts uz līguma, kas veikts, piemēram, pirms gadiem - divdesmit pieciem, nedaudz atšķiras no paraksta uz pasta paziņojuma par brīdinājuma saņemšanu. Tajā pašā laikā var izveidoties situācija, kad brīdinājumu saņem cita persona, bet saņemšanas faktu apliecina ar parādniekam līdzīgu parakstu. Kā šādu uzdevumu atrisinās aktuālā tiesu prakses metode brīdināšanas fakta noteikšanā? Varētu pieļaut, ka minētai faktu konstatēšanai tomēr ir zināmi trūkumi.

Būtībā tiesneši salīdzinot parakstu uz SBPI nododamā akta ar parakstu uz pasta paziņojuma par sūtījuma izsniegšanu, veic sava veida rokraksta ekspertīzi, jo viens no šādas

²⁸³ Torgāns K. Civilprocesa likuma komentāri. – Rīga: Tiesu namu aģentūra, 2012. – 658.–660. lpp.

²⁸⁴ Bauskas rajona tiesas 2010. gada 30. jūnija lēmums lietā Nr. 3-12/1146-2010.

²⁸⁵ Rīgas pilsētas Vidzemes priekšpilsētas tiesas 2010. gada 28. janvāra lēmums lietā Nr.3-12/3044/4.

²⁸⁶ Rīgas pilsētas Vidzemes priekšpilsētas tiesas 2010. gada 28. janvāra lēmums lietā Nr.3-12/3544/16.

ekspertīzes uzdevumiem arī ir noteikt personu pēc rokraksta vai ieraksta dokumentā. Lai norādītu uz tiesneša iespējām kļūdīties, uzmanība pievēršama vismaz dažām rokraksta ekspertīzes metodikas prasībām personas identificēšanai. Eksperta rīcībā obligāti jānodod rokraksta eksperimentālie paraugi, kas burtiski atbilst izpētāmā paraksta burtu sastāvam. Sagatavojot ekspertīzei paraksta paraugus, nepieciešams atlasīt visus konkrētās personas parakstu variantus (pilnus, saīsinātus, ar iniciāļiem un tml.). Sevišķa uzmanība jāpievērš tā varianta atlasei, kurš visvairāk līdzīgs izpētāmajam. Paraksta paraugus iegūst uz atsevišķām – ne mazāk kā desmit – lapām, pa 5–10 parakstiem uz katras lapas.²⁸⁷ Nespējā ievērot norādīto metodiku, tiesneši praksē bieži izdara kļūdainus secinājumus par brīdinājuma izsniegšanu parādniekam. Turklāt pretēji lēmumi sastopami vienas tiesas ietvaros un pat attiecībā uz identiskiem lietas faktiskajiem apstākļiem. Ir sastopami tiesu prakses piemēri, kad sākotnēji tiesnešiem šaubas rodas, bet vēlāk šaubas konstatētas netiek. Rīgas pilsētas Vidzemes priekšpilsētas tiesas zemesgrāmatu nodaļas tiesnese 2014. gada 13. martā lēmumā lietā Nr. 3-12/1294 norāda – konkrētā gadījumā izvērtējot paziņojumu par piedziņas uzsākšanu, tiesnese atzīst, ka to nevar atzīt par brīdinājumu parādniekam par šī pieteikuma iesniegšanu tiesā.²⁸⁸ Identiskus apstākļus brīdināšanas prasību neievērošanā konstatējusi tā pati tiesu iestāde 2014. gada 13. marta lēmumā Nr. 3-12/1295.²⁸⁹ Pēc pieteikumu atkārtotas iesniegšanas, pievienojot tos pašus brīdinājumus, ar Rīgas pilsētas Vidzemes priekšpilsētas tiesas Zemesgrāmatu nodaļas tiesnešu 2014. gada 3. oktobra lēmumiem lietā Nr. 3-12/5973²⁹⁰ un lietā Nr. 3-12/5974,²⁹¹ tie apmierināti. Tiesneses konstatējušas – pieteikumam ir pievienoti pierādījumi par brīdinājuma izsniegšanu parādniekam.

Varbūt minētajos piemēros saskatāma nenožīmīga ironija, tomēr kopumā ir pieļaujams secinājums par šaubu kā nepilnvērtīgu izziņas metodes pamatu, ar kuras palīdzību nav iespējams objektīvi konstatēt CPL 404. panta trešās daļas 3. punktā norādīto nosacījumu izpildīšanu – tie ir bijuši centieni pierādījumu par brīdināšanu pārbaudīt kā ziņas par materiāltiesiski nozīmīgu faktu pastāvēšanu, ārpus prasības tiesvedības procesuālajām iespējām šādus faktus konstatēt. Turklāt procesuālajā darbībā iesaistītajām personām likumā nav paredzēta iespēja tiesību aizsardzībai pret tiesnešu rīcību, kad šaubas nav savienojamas ar objektīvu realitāti. Norādītais kopumā rosina pārdomas par nepieciešamību atgriezties pie sākotnējā tiesību normas tulkošanas rezultāta, kad parādnieka brīdināšanas konstatēšanai bija pietiekams fakts par atbilstošā veidā nosūtītu brīdinājumu, ārpus ziņu pārbaudes par tā saņemšanu – atbilstoša pieteikumam pievienota brīdinājuma konstatēšana (formas prasību

²⁸⁷ Kavalieris A. Tiesu ekspertīze Latvijā. – Rīga: Latvijas Policijas akadēmija, 1996. – 10. lpp.

²⁸⁸ Rīgas pilsētas Vidzemes priekšpilsētas tiesas zemesgrāmatu nodaļas tiesneses 2014. gada 13. marta lēmums lietā Nr. 3-12/1294.

²⁸⁹ Rīgas pilsētas Vidzemes priekšpilsētas tiesas zemesgrāmatu nodaļas tiesneses 2014. gada 13. marta lēmums lietā Nr. 3-12/1295.

²⁹⁰ Rīgas pilsētas Vidzemes priekšpilsētas tiesas Zemesgrāmatu nodaļas tiesneses 2014. gada 3. oktobra lēmums lietā Nr. 3-12/5973.

²⁹¹ Rīgas pilsētas Vidzemes priekšpilsētas tiesas Zemesgrāmatu nodaļas tiesneses 2014. gada 3. oktobra lēmums lietā Nr. 3-12/5974.

ievērošana) vienlaikus pielīdzināma arī tā saņemšanas konstatēšanai (parādnieka brīdināšanai).

Minētā izpratne par parādnieka brīdināšanu iznīcina SBPI dispozitīvo vērtību – kreditora iespēju izvēlēties alternatīvu procesuālās kārtības formu. Sākumā jāprecizē parādnieka brīdināšanas nozīme viņa tiesību aizsardzībā, un šeit noderīgs piemērs var tikt atrasts mums līdzīgajā Vācijas civilprocesuālajā kārtībā. *Urkunden – und Wechselprozess* paredz atbildētājam tiesības izteikt iebildumus par prasītāja izvirzītās prasības pamatu, kurus viņš patstāvīgi var pamatot ar rakstveida pierādījumiem.²⁹² Atbilstoši minētā Vācijas normatīvā akta 597. panta pirmajai daļai, parādnieka iebildumi var būt pamats pieteikuma noraidīšanai. Saskaņā ar minētā panta otro daļu, pieteikuma noraidīšanas pamats var būt tā neatbilstība procesuālās kārtības nosacījumiem par pierādījumu formu u.c. Šajā gadījumā pieteikumu noraida arī ja atbildētāja iebildumi nav pamatoti, bet noraidījums attiecas uz nepieļaujamību pieteikumu izskatīt izvēlētajā procesuālajā kārtībā.²⁹³ Parādnieka iebildumu rezultātā pieteikums var tikt noraidīts kā nepamatots ar galēju lēmumu (597.p. 1.d.), ja nav ievēroti visi procesa nosacījumi arī gadījumā, kad atbildētājs sniedzis apstrīdamus iebildumus, prasība jānoraida kā izskatīšanai dotajā procesuālajā kārtībā (*Urkunden – und Wechselprozess*) nepieļaujama (597.p. 1.d.).²⁹⁴ Parādnieka iebildumu izteikšana ir pamats noteikt viņa tiesību izlietošanu, visos gadījumos, kad nolēmums viņam ir negatīvs (599.p. 1.d.), atruna par tiesību izlietošanu ir pamats strīda izskatīšanai vispārējā prasības kārtībā (600.p. 1.d.).²⁹⁵ Ja parādnieks bez iebildumiem atzīnis prasību tad papildus process (prasības tiesvedība) neseko, ja viņš iepriekš prasībai iebildis pret viņu var tikt taisīts nolēmums ar atrunu, kas kavē tā tūlītēju izpildi (599.p. 1.d.).²⁹⁶ Arī CPL satur piemēru par parādnieka iebildumu nozīmi lēmuma pieņemšanā par saistību izpildīšanu brīdinājuma kārtībā. Atbilstoši CPL 406.⁹ pantam tiesnesis pieņem lēmumu par pieteikumā norādītās maksājumu saistības piespiedu izpildi tikai gadījumā, ja brīdinājumā noteiktajā termiņā parādnieks nav iesniedzis iebildumus.²⁹⁷ Minētie piemēri norāda uz parādnieka brīdināšanas nozīmi tiesību aizsardzībā, kad viņam ir iespēja iespaidot jau pastāvošas civilprocesuālas tiesiskās attiecības, kad viņa rīcībai vai bezdarbībai ir patstāvīga juridiska fakta nozīme procesā. CPL 404. panta trešās daļas 3. punkta kontekstā šāds juridiskais fakts konstatēts netiek – tāda ir procesuālā kārtība pati par sevi kā tāda. Ņemot vērā norādīto, kritiski varētu tikt vērtēta Satversmes tiesas 2010.

²⁹² Braucher R. German Civil Justice. – Durham, North Carolina: Carolina Academic Press, 2004. – Pp. 426.

²⁹³ Zivilprozessordnung. Ausfertigungsdatum: 12.09.1950. Zivilprozessordnung in der Fassung der Bekanntmachung vom 5. Dezember 2005 (BGBl. I S. 3202; 2006 I S. 431; 2007 I S. 1781). Iegūts no: https://www.gesetze-im-internet.de/englisch_zpo/englisch_zpo.html (sk.15.02.2016.).

²⁹⁴ Thomas H., Putzo H., Reichold K., Hüßtege R. Zivilprozeßordnung. C.H.Beck'sche Verlagsbuchhandlung. München, 1999., S. 956.-957.

²⁹⁵ Zivilprozessordnung. Ausfertigungsdatum: 12.09.1950. Zivilprozessordnung in der Fassung der Bekanntmachung vom 5. Dezember 2005 (BGBl. I S. 3202; 2006 I S. 431; 2007 I S. 1781). Iegūts no: https://www.gesetze-im-internet.de/englisch_zpo/englisch_zpo.html (sk.15.02.2016.).

²⁹⁶ Thomas H., Putzo H., Reichold K., Hüßtege R. Zivilprozeßordnung. C.H.Beck'sche Verlagsbuchhandlung. München, 1999., S. 956.-957.

²⁹⁷ Civilprocesa likums: LR likums. Latvijas Vēstnesis, 03.11.1998., Nr. 326/330.

gada 17. maija spriedumā izdarītā atziņa – Ja parādnieks tiek brīdināts par saistību nodošanu piespiedu izpildīšanai, viņam ir iespēja iesniegt iebildumus kreditoram un sarunu ceļā vienoties ar to par saistību izpildes nosacījumiem. Vienlaikus viņam ir arī tiesības – tādā gadījumā, ja pastāv strīds – savu tiesību aizsardzībai vērsties tiesā prasības tiesvedības kārtībā.²⁹⁸ Tāpēc par parādnieka brīdināšanu kā par procesuāla juridiska fakta tiesības nodrošinošo funkciju SBPI kontekstā iespējams runāt tikai kā par tiesībām tikt informētam – zināt par procesuālo kārtību, kuras rezultāts var būt viņa pienākumus konstatējošs individuālais tiesību piemērošanas akts. Pie šādiem apstākļiem arī nepastāv šķēršļi, lai atgrieztos pie iepriekšējā normatīvā regulējuma, kas paredzēja iespēju darījuma ietvaros vienoties par brīdināšanas neizdarīšanu. Savukārt šāda vienošanās iespēja vērtējama kā procesa dalībnieku tiesību dispozitivitātes patstāvīga izpausme.

Procesuālās darbības raksturo to secīgums. Tieši noteikta procesuālo stadiju secība, ir viens no faktoriem, kas nodrošina tiesību normu piemērošanas funkciju izpildi.²⁹⁹ Nemazinot nozīmi tikt brīdinātam, tiesiskās regulācijas mehānisma funkcionēšana dažkārt prasa tiesību subjektu izvēles izdarīšanā paredzēt noteiktu formālismu, kā alternatīvu pozitīvas darbības trūkumam. SBPI brīdināšanas jautājuma sakarā, jānorāda uz dažām alternatīvām paralēlēm kad procesa virzība bez tādām nebūtu iespējama. Ja nevarētu tikt izpildīti CPL 54. un 56. panta nosacījumi par aicināšanu uz tiesu, pavēstu un citu tiesas dokumentu izsniegšanu, varētu tikt ierobežota aizskarto tiesību aizsardzība prasības tiesvedībā, jo, atbilstoši CPL 209. panta 1. un 2. punktam, tiesai ir pienākums atlikt lietas izskatīšanu, ja tiesas sēdē neierodas kāds no lietas dalībniekiem un viņam nav paziņots par tiesas sēdes laiku un vietu; ja atbildētājam nav izsniegts prasības pieteikuma noraksts un tāpēc viņš lūdz lietas izskatīšanu atlikt. Tāpēc arī likums paredz alternatīvus risinājumus, piemēram: 56.¹ panta otrajā daļā ietverta prezumpcija par to, ka dokumenti ir izsniegti septītajā dienā no to nosūtīšanas dienas uz personas deklarēto dzīvesvietu un dokumentu neizsniegšana adresātam neietekmē paziņošanas faktu; 59. pantā noteikta aicināšana uz tiesu ar publikāciju laikrakstā.³⁰⁰ Līdzīgi piemēri atrodami arī citos procesuālajos likumos. Kriminālprocesā viens no centrālajiem dokumentiem ir lēmums par personas saukšanu pie kriminālatbildības (apsūdzība). Ar šo dokumentu un tā izsniegšanu nepieciešami saistāmas turpmākās procesuālās darbības un procesuāli tiesiskās attiecības kriminālprocesā. Kriminālprocesa likuma 406. panta pirmā daļa paredz prokurora pienākumu izsniegt apsūdzību. Savukārt norādītā panta trešā daļa nosaka kārtību, ja apsūdzētais ar parakstu atsakās apliecināt apsūdzības uzrādīšanu – prokurors par

²⁹⁸ Latvijas Republikas Satversmes tiesas spriedums lietā Nr. 2009-93-01 „Par Civilprocesa likuma 400. panta pirmās daļas 1. punkta un 405. panta pirmās un trešās daļas atbilstību Latvijas Republikas Satversmes 92. pantam” 12.3.2. tēze.

2010. gada 17. maijs. Latvijas Vēstnesis, 2010. gada 20. maijs, Nr. 79.

²⁹⁹ Лукьянова Е. Г. Теория процессуального права. – Москва: НОРМА, 2003. – стр.79.–80.

³⁰⁰ Civilprocesa likums: LR likums. Latvijas Vēstnesis, 03.11.1998., Nr. 326/330.

apsūdzētā atteikšanos parakstīt izdara atzīmi lēmumā, norādot datumu, kad apsūdzētajam izsniegta apsūdzības kopija un rakstveida informācija par viņa tiesībām.³⁰¹

Šādu nepieciešamības pastāvēšanu līdzsvarot brīdināšanas tiesības veidojošo un tiesības nodrošinošo funkciju SBPI sakarā ir konstatējis arī AT Senāts, 2014. gada 4. jūnijā paplašinātā sastāvā izskatot Ģenerālprokuratūras departamenta virsprokurora protestu, kurā norādīts uz būtiskiem procesuālo normu pārkāpumiem, pirmās instances tiesai nepamatoti nekonstatējot brīdinājuma izsniegšanu parādniekam. Lēmumā ietverta arī šāda atziņa. Atbilstoši Notariāta likuma 138¹. pantam, ja adresātam (fiziskajai personai), kurai lūdz nodot paziņojumu, Iedzīvotāju reģistrā nav norādīta dzīvesvieta, zvērināts notārs publicē paziņojumu oficiālajā izdevumā „Latvijas vēstnesis”. Šādi zvērināts notārs rīkojas arī tad, ja, nosūtot paziņojumu uz adresāta juridisko adresi vai dzīvesvietu, saņem pasta paziņojumu par neiespējamību nodot sūtījumu adresātam. Paziņojums uzskatāms par nodotu nākamajā dienā pēc tā publikācijas oficiālajā izdevumā „Latvijas Vēstnesis”. Minētajās normās paredzēto regulējumu sasaistot ar izskatāmās lietas apstākļiem, atzīstams, ka likumdevēja mērķis bija, no vienas puses, nodrošināt parādnieka tiesību tikt informētam, bet, no otras puses, noteikt īpašu procedūru, kādā kreditors ar zvērināta notāra starpniecību var nodot pirmstiesas brīdinājumu parādniekam, kurš, piemēram, mainījis savu dzīvesvietu vai radušies citi no kreditora gribas neatkarīgi šķēršļi, kas kavē šā brīdinājuma izsniegšanu parādniekam personīgi. Tādējādi, ieviešot paziņojuma nodošanas ar publikāciju oficiālajā izdevumā „Latvijas Vēstnesis” institūtu, kas sistēmiski sasaucas ar Civilprocesa likuma 59. pantā paredzēto, Augstākās tiesas Civillietu departamenta ieskatā, ir panākts līdzsvars starp notariāla akta formā noslēgta līguma dalībnieku tiesībām un pienākumiem gadījumā, ja kreditors izmanto Civilprocesa likuma 50. nodaļā ietvertajās normās noteikto parāda piedziņas vienkāršoto (paātrināto) procedūru.³⁰² Šāda nolēmumā konstatētā brīdināšanas alternatīvas nepieciešamība pati par sevi aktualizē jautājumu par Senāta atzītās sistēmiskās saiknes (normatīvajā kārtībā ietvertas prezumcijas izplatību uz CPL 50. nodaļu, pieļaujot parādnieka brīdināšanas izdarīšu ar oficiāla izdevuma starpniecību) attiecināšanu arī uz CPL 400. panta pirmo daļu.

Parādnieka brīdināšanas jautājums ir bijis aktuāls jau ilgstoši. Par to liecina kādā 2007. gadā organizētajā civilprocesa aktualitātēm veltītajā konferencē izteiktais viedoklis – Civilprocesa likums SPBI tiesvedībā nav paredzējis parādniekam tiesības celt iebildumus bezstrīdus izpildes lietās un nav norādījis, ka tiesai pat parādnieka iebildumu gadījumā būtu jānoraida kreditora pieteikums par bezstrīdus piespiedu izpildīšanu. Šī argumentācija tikusi

³⁰¹ Kriminālprocesa likums: LR likums. Latvijas Vēstnesis, 11.05.2005., Nr. 74.

³⁰² Latvijas Republikas Augstākās tiesas Senāta 2014. gada 4. jūnija lēmums lietā Nr. SPC-14/2014.

veltīta Bauskas rajona tiesas 2007. gada lēmumam, ar kuru noraidīts pieteikums par SBPI. Tiesa, neskatoties uz aktā izteiktu vienošanos par brīdināšanas neizdarīšanu, pieteikuma noraidīšanu motivējusi ar brīdinājuma kā parādnieka tiesību aizsardzības nepieciešamību.³⁰³ Traucējumi brīdināšanas procesuālo tiesību veidojošajā funkcijā ierobežo konkrēta tiesību aizskāruma gadījumā izvēlēties procesuālo kārtību, mazina līdzsvaru tiesībās un kopumā rada pamatu tiesību ļaunprātīgas izmantošanas veicināšanai. Autors jau agrāk tika uzvēris pienākuma nozīmi subjektīvo tiesību ievērošanas kontekstā – viena no galvenajām AT funkcijām varētu būt saistīta ar tiesiski pamatotas rīcības veicināšanu, taču prakses apkopojumā par SBPI norādītais viedoklis rada pamatu tiesību nihilismam plašākā sabiedrībā un nonāk pretrunā ar vienu no būtiskākajiem civilo tiesību pamatprincipiem *pacta sunt servanda*, jo līguma saistību izpilde var tikt būtiski novilcināta. Būtībā AT parādniekiem ir devusi norādi: „Nesaņemiet vai neaplieciniet brīdinājuma saņemšanu un pret jums nevarēs piemērot SBPI, pienākums izpildīt saistību tiks atlikts uz ilgāku laiku, kamēr kreditors parādu piedzīs prasības tiesvedības kārtībā.”³⁰⁴ Protams jautājums vērtējams plašākā kontekstā saistībā ar novirzi no dispozitivitātes, kad neatbilstoša tiesību normu piemērošana radījusi parādnieka un valsts interešu aizskārumu. Minētās aizdomas nav izrādījušās nejaušas.

Tiesību ļaunprātīgas izmantošanas problēmai uzmanība visnotaļ plaši tikusi pievērsta juridiskajā literatūrā. Nepieciešams pastiprināt iedarbību uz personām, kuras tiesu aizsardzības mehānismu izmanto ļaunprātīgi. Jāpaplašina tiesas iespējas, jāpilnveido lietas ierosināšanas process. Galvenais juridisko faktu sistēmas mērķis lietas ierosināšanas stadijā – nodrošināt tiesiskās aizsardzības reālu pieejamību jebkurai ieinteresētajai personai.³⁰⁵ Aktuālā parādnieka brīdināšanas kārtība šādu aizsardzības iespēju nenodrošina. Vācijas tiesību zinātne kā civilprocesuālo tiesību ļaunprātīgas izmantošanas patstāvīgu veidu atzīst negodprātīgu, ļaunprātīgi radītu izdevīgu procesuālo stāvokli.³⁰⁶ Krievijas tiesību zinātnē uzskaitītas arī šādas civilo tiesību ļaunprātīgas izmantošanas pazīmes: tiesību ļaunprātīgas izmantošanas subjekts vienmēr ir ar tiesībām un pienākumiem apveltīta persona; ļaunprātības gadījumā tiesību normas netiek pārkāptas; subjektīvo tiesību īstenošanā citai personai tiek nodarīts kaitējums; tiek pārkāpti civiltiesību principi.³⁰⁷ Kopumā procesuālo tiesību ļaunprātīga izmantošana var tikt uzskatīta par patstāvīgu civilprocesuālo tiesību pārkāpšanas veidu, kas sevī ietver procesa dalībnieka uz viņu attiecināmu procesuālo tiesību prettiesisku, nelabticīgu vai nepienācīgu izmantošanu, kas ārēji atbilst likuma prasībām, tomēr kaitē tiesas spriešanas interesēm kā savtīgu nolūku īstenošanas sekas. Nedrīkst nenovērtēt ļaunprātīgas

³⁰³ Civilprocesa aktuālie jautājumi. 2007. gada zinātniskās konferences materiālu krājums. – Rīga: Tiesu namu aģentūra, 2008. –151. lpp.

³⁰⁴ Pešudovs A., Vitovskis V. Saistību bezstrīdus piespiedu izpildīšanas problēmas II // Jurista Vārds, 01.02.2011., Nr. 5, – 12. lpp.

³⁰⁵ Ярков В. В. Юридические факты в механизме реализации норм гражданского процессуального права. Автореферат диссертации на соискание ученой степени доктора юридических наук; Екатеринбург, 1992. – стр. 17.

³⁰⁶ Аболонин В. О. Злоупотребление правом на иск в гражданском процессе германии. Москва: Wolters Kluwer, 2009. – стр. 76.

³⁰⁷ Малиновский А. А. Злоупотребление субъективным правом. Москва: Юрлитинформ, 2007. – стр. 68.

tiesību izmantošanas formā paveiktu procesuālo tiesībpārkāpumu kaitīgumu. Šādas darbības (bezdarbība) rada šķēršļus procesuālo mērķu sasniegšanā un rada citu procesa dalībnieku tiesību aizskārumu.³⁰⁸ Minēto tiesā veidā var attiecināt uz parādnieka tiesībām būt brīdinātam par procesu un viņa, ar šādām tiesībām saistītu, rīcības izvēli. SBPI gadījumā brīdinājuma apzināta nesaņemšana (izvairīšanās) vai tādu iespēju nenodrošināšana brīdinājumu saņemt (neatrašanās deklarētajā dzīvesvietā, tādas neesamība), parādniekam rada izdevīgāku procesuālo stāvokli – izslēdz SBPI piemērošanu. Vienlaikus šādā veidā novilcinot likumīga un pamatota nolēmuma pieņemšanu, būtībā nepārkāpjot likumu, neattaisnoti tiek novilcināts subjektīvo tiesību aizskārumš. Papildus minētajai dispozitivitātes izpausmes bremsēšanai, kavējot procesuālo ekonomiju, šādā veidā tiek liegta personas pieejamība tiesai (tiesības jautājumu izlemt atbilstošā un pieļaujamā procesuālā kārtībā) un iezīmējas neatbilstība Satversmes 92. pantam attiecībā par norādīto iespēju aizstāvēt savas tiesības un likumiskās intereses taisnīgā tiesā.³⁰⁹ Ņemot vērā norādīto, lai atjaunotu līdzsvaru parādnieka brīdināšanā starp tās tiesības veidojošo un tiesības nodrošinošo funkciju, CPL 404. panta trešās daļas 3. punktā nepieciešams: papildināt pirmā teikuma tekstu aiz vārdiem „ja no likuma” ar vārdiem „vai no paša akta”; papildināt otro teikumu ar vārdiem „vai pierādījuma izsniegšanas ar zvērināta notāra starpniecību apliecināti”.

³⁰⁸ Юдин А. В. Злоупотребление процессуальными правами в гражданском и уголовном судопроизводстве: межотраслевой анализ. – Санкт-Петербург., 2006. – стр. 977.–979.

³⁰⁹ Latvijas Republikas Satversme. Satversmes Sapulce, 15.02.1922., Latvijas Vēstnesis, 01.07.1993., Nr. 43.

3. SAISTĪBU BEZSTRĪDUS PIESPIEDU IZPILDĪŠANAS PROCESUĀLAJĀ TIESĪBU INSTITŪTĀ LIETOTO MATERIĀLO TIESĪBU JĒDZIENU NOZĪME CIVILPROCESĀ

3.1. Saistību bezstrīdus piespiedu izpildīšanas procesuālā kārtība un ķīlas tiesības materiāli tiesiskās sekas

2008. gada 9. janvārī AT Senāts lēmumā lietā Nr. SPC-2 tika paudis šādu atziņu – bezstrīdus piespiedu izpildīšanai pakļaujot saistību, kas nodrošināta ar hipotēku iestājas CL 1329. un 1330. pantā paredzētās sekas. Tas nozīmē, ka ķīlas pārdošanā ieņemtās summas pārpalikums, kas pārsniedz ķīlas ņēmēja prasījumu, atdodams pārdotās ķīlas īpašniekam, bet, ja pārdošanas rezultātā netiek iegūta summa, kura ir pietiekoša ķīlas ņēmēja apmierinājumam, tad viņam paliek tiesības parāda atlikumu prasīt no parādnieka prasības tiesvedības kārtībā.³¹⁰ Šajā nolēmumā aizsāktais ar ķīlas tiesību nodrošināto saistību un lietu tiesību elementu izpratnes neattaisnots duālisms vēlāk ticis aktualizēts un tiesu praksē nostiprināts kā patstāvīga judikatūras atziņa. Tāpēc, pētījuma mērķa sasniegšanai, nepieciešams pārbaudīt vai ķīlas materiāli tiesiskās sekas izraisa normatīvu nepieciešamību parāda piedziņas procesu sadalīt divās patstāvīgās daļās – ķīlas pārdošanā un parāda piedziņā pēc tās atsavināšanas, un vai ķīlas materiāli tiesiskās sekas kā tiesības uz ķīlas vērtību iespaido procesuālo kārtību vispār.

Kā rezultāts SBPI saistīšanai ar minētajām CL normām ir CPL komentāros apkopotais tiesu prakses un vienlaicīgi nacionālās tiesību doktrīnas galējais viedoklis par SBPI nododamu ķīlu, vai precīzāk „ķīlas saistību”, kā ieķīlātāja pienākumu atbildēt par saistību ķīlas apmērā: „Aizdevuma attiecībās varam nodalīt pamatsaistību, ko radījis līgums starp aizdevēju un aizņēmēju, un otru, aizdevuma līgumā, iespējams, norādītu, bet ar citu līgumu radītu nodrošinājuma saistību (tieši šāda CL nepamatota un neatbilstoša pārfrāzēšana, lietu tiesībai piedēvējot saistības nozīmi, pētījuma tēmas aktualitātē iespējams pārsniedz procesuālās ekonomijas jautājumu un var tikt uzskatīta par patstāvīgu nacionālo tiesību sistēmas anomāliju). Pēdējās pamatā ir ķīlas līgums starp aizdevēju un ķīlas devēju. Teleoloģiski interpretējot komentējamā panta (CPL 400. panta) pirmās daļas 1. punktu kopā ar tās ievaddaļu, varam konstatēt, ka tur norādītajam atbilst otrā (akcesorā) saistība, proti, *saistība atbildēt ķīlas apmērā aizdevuma saistības nepildīšanas gadījumā.*”³¹¹ Saistības un ķīlas tiesības izpratne nav meklējama pašā SBPI, procesuālā tiesību norma tieši pretēji var radīt aprobežotu izpratni par materiālajām tiesībām. Lietu tiesību un saistību tiesību

³¹⁰ Augstākās tiesas Senāta Civillietu departamenta 2008. gada 9. janvāra lēmums lietā Nr. SPC-2.

³¹¹ Torgāns K. Civilprocesa likuma komentāri. II Daļa. – Rīga: Tiesu namu aģentūra, 2012. – 637. lpp.

pirmsākums ir meklējams kopējā tiesību normu sistēmiskā attiecībā – tiesību sistēmā, kurā minētās tiesību disciplīnas un to saturošie tiesību institūti pētāmi kā patstāvīgas parādības. Konceptija par „ķīlas saistību” ir pārsniegusi CPL 400. panta pirmās daļas 1. punkta piemērošanas robežas un kādā Rīgas apgabaltiesas nolēmumā ir tikusi izmantota, motivējot tiesas pārliecību, jautājumā par izsoles akta apstiprināšanu – Civillietu tiesu kolēģija uzskata, ka ieķīlātājs ir atzīstams par parādnieku, jo viņš ir ķīlas devējs, kas uzņēmies saistību sniegt nodrošinājumu parāda piedziņai.³¹² No tiesību sistēmas viedokļa lēmumos par SBPI sastopamas absurdas un ar to nesavienojamas konstrukcijas jēdzienu „saistība” un „ķīlas tiesība” izmantošanā. Tā piemēram Rīgas pilsētas Vidzemes priekšpilsētas tiesas zemesgrāmatu nodaļas 2015. gada 24. aprīļa lēmumā lietā Nr. 3-12/2043 norādīts: *pieteikumam pievienots bezstrīdus piespiedu kārtībā izpildāmais akts – ķīlas līgums, kas nodrošināts ar publisku hipotēku uz parādniekam piederošo nekustamo īpašumu.*³¹³ Līdzīgi konstatējusi tā pati tiesu iestāde 2015. gada 27. aprīļa lēmumā lietā Nr.3-12/2076.³¹⁴ Zinātnes objektīvās prasības pēc patiesības – faktu noskaidrošanas, uzliek par pienākumu pārbaudīt gan „ķīlas saistības” pakļaušanas piespiedu izpildīšanai lietderību un iespējamību, gan Latvijas Republikas nacionālajai tiesību sistēmai līdz šim svešo „ķīlas saistības” jēdzienu un attaisnojumu tā radīšanai. Atbilde uz šāda rakstura jautājumiem meklējama teorijā par ķīlas tiesības jēdzienu un tā satura pazīmēm.

Sākumā par ķīlas tiesības jēdziena izpratnes formulēšanu Latvijas Republikas nacionālajā tiesību sistēmā. Atbilstoši CL 1278. pantam, ķīlas tiesība ir tāda tiesība uz svešu lietu, uz kuras pamatojoties šī lieta nodrošina kreditoram viņa prasījumu tādā kārtā, ka viņš var no tās dabūt šā prasījuma samaksu.³¹⁵ CL ietvertā ķīlas tiesības definīcija tiešā veidā tikusi pārņemta un atspoguļota arī tiesību zinātnieka O. Joksta vispārējā zinātniskajā redakcijā sastādītajā Terminu skaidrojošajā vārdnīcā.³¹⁶ Līdzīgi ķīla raksturota Vietējo likumu kopojuma 1335.pantā.³¹⁷ Arī tiesību zinātne ķīlas jēdziena saturu lielā mērā saista ar minētajās tiesību normās norādīto.

Lielu ieguldījumu ķīlas tiesības problemātikas izpētē veicis J. Rozenfelds. Viņš ķīlas tiesību kā tiesību uz svešu lietu raksturo ar šo tiesību esamību uz vienu un to pašu lietu vairākām personām – īpašuma tiesības uz vienu lietu ir vienai personai, ķīlas devējam, ķīlas tiesības ir citai personai – ķīlas ņēmējam. Ķīlas tiesības dod iespēju zināmos apstākļos gūt saistības izpildījumu no ieķīlātā priekšmeta vērtības. Šīs tiesības iespējams realizēt, tikai

³¹² Rīgas apgabaltiesas Civillietu tiesu kolēģijas 2013. gada 26. jūnija lēmums.

³¹³ Rīgas pilsētas Vidzemes priekšpilsētas tiesas zemesgrāmatu nodaļas tiesneses 2015. gada 24. aprīļa lēmums lietā Nr. 3-12/2043.

³¹⁴ Rīgas pilsētas Vidzemes priekšpilsētas tiesas zemesgrāmatu nodaļas tiesneses 2015. gada 27. aprīļa lēmums lietā Nr. 3-12/2076.

³¹⁵ Civillikums. Trešā daļa. Lietu tiesības: LR likums. Valdības Vēstnesis, 24.02.1937., Nr. 44.

³¹⁶ Joksts O., Girsensone B. Terminu skaidrojošā vārdnīca civiltiesībās (lietu tiesības, saistību tiesības). – Rīga: Drukātava, 2011. – 75. lpp.

³¹⁷ Būmanis A. Civillikumi. Vietējo likumu kopojuma III daļa. – Rīga: Valtera un Rapas akc. sab., 1935. – 187. lpp.

pārdodot ieķīlāto priekšmetu.³¹⁸ Šajā skaidrojumā koncentrētā veidā atklāta ķīlas tiesības būtība – tiesības uz ieķīlātā priekšmeta vērtību. Līdzīgu viedokli paudusi arī G. Višņakova. „Ķīlas tiesība ir lietu tiesība, kuras uzdevums ir aizsargāt kreditoru un dot viņam iespēju pārdot parādnieka īpašumu, lai ar iegūto peļņu segtu parādu.”³¹⁹ Komentējot CL pausto ķīlas tiesības definīciju, K.Čakste uzsver tās reāla nodrošinājuma nozīmi. „No šīs definīcijas ir skaidrs, ka ķīlu tiesības mērķis ir saistības vai prasījuma nodrošināšana. Ar to tiek radīts reāls nodrošinājums pretēji personīgiem nodrošinājumiem.”³²⁰ Viedoklī atspoguļojas ķīlas kā lietu tiesību sastāvdaļas būtība, kreditora ķīlas tiesību izlietošana nav atkarīga no parādnieka gribas.

Šajā sakarā uzreiz jāatzīmē ķīlas publiskuma nozīme hipotēkas vai komercķīlas veidā attiecībā uz tās saturu. „*Publiskā hipotēka nav uzskatāma par ķīlu tiesību īpašu paveidu ar sevišķām tiesiskām īpašībām. Tā ir tikai zināma ķīlas tiesības rašanās jeb apliecināšanas forma.*”³²¹ Būtībā teiktais attiecināms uz komercķīlu, tā uzskatāma par tādu pašu tiesības rašanās formu. Vietējo likumu kopojumā pat lietots jēdziens kustamu lietu hipotēka.³²² Tas norāda uz zināmu hipotēkas un komercķīlas līdzību un pētījumā norādītā argumentācija par tēmas jautājumu līdzīgi attiecināma uz abiem publiskās ķīlas veidiem. Protams, komercķīlai kā uz kustamu lietu attiecināmai ķīlas tiesībai pastāv būtiskas atšķirības. „Noteikumi par kustamu lietu hipotēku tai piešķirušī īpašības, kas daļēji tuvina to nekustamu lietu hipotēkai, tomēr saglabājot kustamas lietas ieķīlājumam raksturīgās īpašības, kas izpaužas, piemēram, kā ķīlas tiesību izbeigšanās sakarā ar lietas pārdošanu, respektīvi, tā ir pazīme, pēc kuras kustamu lietu ieķīlājums redzami atšķiras no nekustamu lietu ieķīlājuma, kas neizbeidzas lietas atsavināšanas gadījumā un tādejādi neierobežo šo lietu atsavināšanu.”³²³ Tomēr šīs atšķirības nav svarīgas, rodot atbildi par saistības vai ķīlas nodošanu SBPI.

Ņemot vērā ķīlas tiesības klasifikācijas rezultātu, kas norāda uz tās piederību lietu tiesību kategorijai, ir tikai pašsaprotami, ka ķīlas tiesība kā īpaša pazīme tiek lietota īpašuma tiesību jēdziena veidošanā. Īpašuma tiesību kontekstā ķīla tiek raksturota kā tiesība uz cita lietu, kas pieder nevis īpašniekam, bet citai personai. Tā samazina īpašnieka tiesību apjomu, mazinot īpašuma vērtību. Tiesība uz cita lietu var pastāvēt līdztekus īpašumam neierobežoti ilgi. Jēdziens „tiesība uz cita lietu” (*iura in re aliena*), pēc CL, ir servitūti, ķīlas tiesība, izpirkuma tiesība un reālnastas.³²⁴ Lietu tiesību dalījumu tiesībās uz savu un tiesībās uz svešu lietu CL komentāros uzsvērusi G. Višņakova. „Lietu tiesībām ir divas juridiskas formas:

³¹⁸ Rozenfelds J. Lietu tiesības. – Rīga: Zvaigzne ABC, 2000. – 182. lpp.

³¹⁹ Višņakova G., Balodis K. Latvijas Republikas Civillikuma komentāri. Lietas, valdījums, tiesības uz svešu lietu. – Rīga: Mans Īpašums, 1998. – 158. lpp.

³²⁰ Čakste K. Civiltiesības. – Rīga: Zvaigzne ABC, 2011. – 123. lpp.

³²¹ Konradi F. Valters A. Lietu tiesības. Baltijas Vietējo likumu kopojuma III daļas skaidrojumi. – Rīga, 1935. – 381.–383. lpp.

³²² Rozenfelds J. Lietu tiesības. – Rīga: Zvaigzne ABC, 2000. – 227. lpp.

³²³ Turpat. – 229. lpp.

³²⁴ Rozenfelds J. Lietu tiesības. – Rīga: Zvaigzne ABC, 2011. – 8. lpp.

pirmā – īpašuma tiesība (tiesība uz savu lietu) un otrā – servitūta, ķīlas, izpirkuma tiesība (tiesība uz svešu lietu).”³²⁵ Līdzīgi īpašuma tiesības, divās daļās, to pozitīvā un negatīvā nozīmē iedalījuši CL Trešās daļas (Īpašums) komentāru autori A. Grūtups un E. Kalniņš. Pastāv īpašuma pozitīvā un negatīvā puse. Ar tiešu tiesisku varu pār lietu saprotama īpašnieka tiesiska iespēja šo lietu faktiski valdīt, lietot un iegūt no tās visus iespējamus labumus, kā arī to pārveidot, patērēt vai iznīcināt. Bez tam minētā vara pār lietu nozīmē īpašnieka iespēju tiesiski rīkoties ar lietu, slēdzot tiesiskus darījumus starp dzīvajiem vai nāves gadījumā, t.i., pārnest īpašumu uz lietu citai personai, ierobežot savu tiesisko varu pār lietu ar lietu tiesībām, piemēram, nodibinot ķīlas tiesību.³²⁶ Īpašnieka varu pār lietu pozitīvā un negatīvā nozīmē atspoguļojis arī V. Sinaiskis. Par ķīlas tiesības jēdzienu viņš norāda, ka lieta pieder tās īpašniekam, un kreditoram nav tiesību uz pašu lietu, bet uz tās vērtību. Tāpēc zinātnē ir izteikta doma, ka ķīlas tiesība nav lietu tiesība īstā nozīmē, bet gan vērtības piesavinājuma tiesība. Lai gan šāda konstrukcijai ir arī savs pamats, tai tomēr ir vienīgi teorētiska nozīme. No saimnieciskā viedokļa galvenais ir lietas cena resp., vērtība; bez tam no procesa zinām, ka nepārdošanas gadījumā ķīlas priekšmets var arī pāriet kreditora īpašumā. Tāpēc joprojām spēkā paliek klasiskā teorija, kas ķīlas tiesību atzīst par lietu tiesību tās īstajā nozīmē.³²⁷ Līdzīgi minētajiem autoriem ķīlas vietu īpašuma tiesību sistēmā saskata K. Balodis. „Īpašniekam ir absolūtas tiesības uz lietu. Lietu tiesības tomēr nav tikai īpašuma tiesības vien. Lietu tiesībām pieder arī tiesības uz svešu lietu, no kurām pazīstamākās ir ķīlas tiesības un servitūti.”³²⁸ K. Čakste ķīlas tiesības raksturojis kā neīpašnieka lietiskās tiesības. „Lietu tiesībās ar laiku blakus īpašuma tiesībām parādās vairāk vai mazāk ierobežotas neīpašnieka lietu tiesības. Šīs neīpašnieka lietiskās tiesības ir tomēr lietu tiesības, jo piešķir vienādi zināmu varu par lietu, kuru *tiesīgā persona var izlietot neatkarīgi no īpašnieka*. Lietas īpašnieki var mainīties, bet šīs neīpašnieka tiesības turpina pastāvēt.”³²⁹ Latvijas Republikas vadošie tiesību zinātnieki un eksperti lietu tiesību jomā ķīlas tiesības ir saistījuši ar daļu no īpašuma tiesību jēdziena saturā. Turklāt šāda saistība nav izdarīta tikai formāli pamatojoties CL tiesību institūtu dalījumā, atbilstoši tiesību veidu grupām. Ieķīlātāja tiesību absolūtais raksturs veidojas atbilstošas īpašnieka īpašuma tiesības samazinājuma rezultātā. Raugoties no šādas ķīlas tiesības izpratnes perspektīvas, kreditora ķīlas tiesība (tiesība saņemt lietas vērtību) rada izmaiņas īpašnieka tiesiskajā statusā, atbilstoši ierobežojot viņa tiesības (viens un tas pats īpašums – ķīlas priekšmets ir kļuvis gan īpašnieka, gan ieķīlātāja subjektīvo tiesību

³²⁵ Višņakova G., Balodis K. Latvijas Republikas Civillikuma komentāri. Lietas, valdījums, tiesības uz svešu lietu. – Rīga: Mans Īpašums, 1998. – 8. lpp.

³²⁶ Grūtups A., Kalniņš E. Civillikuma komentāri. Trešā daļa. Lietu tiesības. Īpašums. – Rīga: Tiesu namu aģentūra, 2002. –14.–15.lpp.

³²⁷ Sinaiskis V. Latvijas civiltiesību apskats. Lietu tiesības. Saistību tiesības. – Rīga: Latvijas juristu biedrība, 1996. – 40.,89. lpp.

³²⁸ Balodis K. Ievads civiltiesībās. – Rīga: Zvaigzne ABC, 2007. – 34. lpp.

³²⁹ Čakste K. Civiltiesības. – Rīga: Zvaigzne ABC, 2011. – 117. lpp.

objekts), nevis ieķīlātājam uzliek kādu pienākumu (saistību). Ķīlas tiesība ar tai piemītošo lietu tiesību raksturu ir pilnīga, patstāvīga, izlietojama tieši un nepastarpināti.

Būtībā ķīlas tiesības jēdziena formulējums kopumā atbilst idejai par ķīlas tiesības lietu tiesisko raksturu, kas attīstījies no Romiešu tiesībām, kur ķīlu mēdza saukt arī par reālo kredītu.³³⁰ Reālā kredīta tiesību institūts ķīlas tiesību nozīmē plaši lietots Romiešu tiesībās. Eksistē divu veidu kredīti: personiskais un reālais. Kreditors tic, ka parādnieks spēj un tam ir nolūks samaksāt parādu; ja šī uzticība tiek pamatota tikai ar kreditora viedokli par parādnieka personību, viņa materiālo stāvokli, labticību, sabiedrisko stāvokli, tad ir jārunā par personisko; tomēr, ja priekš kreditora paredzēti zināmi mantiski priekšmeti, pret kuriem viņš var vērsties neizpildes gadījumā, tad kredītu sauc par reālu. Reālais kredīts ir līdzeklis, lai norobežotu kreditoru no esošas vai nākotnē iespējamās saistību neizpildes.³³¹ Minēto iedalījumu var attiecināt uz nodrošinātu un nenodrošinātu kredītu, un šādu tiesisko attiecību tiesiskajām sekām. Galvenais šajā izpratnē par nodrošinātām saistībām, ir kreditora tiesiskais statuss, kas ļauj padarīt saistību izpildi neatkarīgu no parādnieka. Ja parāds netika samaksāts, kreditors varēja gūt apmierinājumu no parādnieka īpašuma prioritārā kārtībā attiecībā pret citiem prasītājiem. Turklāt ķīlas tiesības aizsardzībai un ievērošanai tika piešķirta īpaša nozīme. Ja kāds pārdeva lietu, kuru viņš bija ieķīlājis, neskatoties, ka tas bija viņa īpašums, tika uzskatīts, ka izdarīta zādzība.³³² Tātad arī Romiešu tiesībās ar nodrošinājumu saprata īpašuma tiesību ierobežojumu kreditoram piešķirtu lietu tiesību veidā, lai ar parādnieka īpašumu, neatkarīgi no viņa gribas izpildīt saistību, tiktu nodrošināta kreditora prasības apmierināšana.

Objektivitātes un pārliecības palielināšanai uzmanība tiks pievērsta dažiem piemēriem ārvalstīs. Citur Eiropā, tādās valstīs kā Francijā, Vācijā un Nīderlandē lietu tiesību sistēma iedvesmojusies no Romiešu tiesībām un tajās pazīstamā principa *numerus clausus*. Šī principa ideja, attiecinot to uz lietu tiesībām, atspoguļojas personu tiesību ierobežošanā radīt lietu tiesības, precīzāk šādu tiesību veidus. Burtiski tulkojot šis princips izpaužas, kā likumā ietverts pilnīgs (nepaplašināms, slēgts) lietu tiesību veidu saraksts. Tikai lietu tiesības, kas ietvertas likumā, ir uzskatāmas par tādām. Tā rezultātā tiesību subjekti, atbilstoši likumam ir ierobežoti liettiesisku attiecību veidošanā. Aizsākumi šādai no Romiešu tiesībām pārņemtai, slēgtai lietu tiesību sistēmai atrodami Francijā, taču reāla tās funkcionēšana saistāma ar Vāciju.³³³ Tas nozīmē, ka, interpretējot CPL 400.panta pirmās daļas 1.punktu, arī strikti jāņem vērā CL ierobežotie lietu tiesību veidi. Raugoties no šāda principa ievērošanas pozīcijām, pilnībā tiek izslēgta iespēja ķīlas tiesībai, to saturiskajā nozīmē, piemērot saistības

³³⁰ Rozenfelds J. Ķīlas tiesības. – Rīga: Zvaigzne ABC, 1998. – 7.–8. lpp.

³³¹ Барон Ю. Система римского гражданского права. – Санкт-Петербург: Юридический центр Пресс, 2005. – стр. 463.

³³² Hausmaninger H. Gamauf R. Roman Property Law. – Oxford: Oxford University press, 2012. – Pp. 266., 286.

³³³ Akkermans B. The Principles of Numerus Clausus in European Property Law. – Portland: Oxford, 2008. – Pp. 6.

jēdziena īpašības, būtībā izveidot jaunu tiesību kategoriju. Kā jau norādīts, lietu tiesību veidi ir likumā ierobežoti, un to spēks attiecībā uz katru trešo personu šādas tiesības respektēt, piešķir tām zināmu publiskuma pazīmi. Tas savukārt atbilstoši ierobežo subjektīvo tiesību dalībnieku rīcību pretēji objektīvajai kārtībai lietu tiesību jomā.

Francijā lietu tiesības tiek iedalītas divās grupās pamat tiesībās un blakus tiesībās (*principal and accessory rights*). Pie pirmajām pieskaitāmas īpašuma tiesības, pie otrām prasību nodrošinošās. Hipotēka ir lietu tiesība uz nekustamu īpašumu, kas nodrošina saistību izpildi. Hipotēkas seko objektam neatkarīgi no īpašuma tiesībām. Līdzīgi definēta komercķīla, tikai tiesības attiecinātas uz kustamu mantu. Vācijā īpašuma tiesības ir primāras, absolūtas, to iedarbība attiecināma uz visu reālo pasauli, tās ir vienotas un nav dalāmas. Hipotēka ir akcesora tiesība apmierināt prasību no ķīlas vērtības prioritārā kārtā. Pastāv arī Zemesparāda (*Grundschuld*) tiesību institūts, kas ķīlas tiesību atsevišķi nenodala no parāda, tam nav pakārtotības raksturs. Šis tiesību institūts saistīts ar akcesorās pazīmes trūkumu ķīlas tiesības saturā. Nīderlandē īpašuma tiesības dēvētas par nozīmīgākajām lietu tiesībām. Hipotēka ir liettiesiska nodrošinājuma tiesība, pamatā ar akcesoru raksturu.³³⁴ Kā īpašuma tiesību kopēju pazīmi Anglijā raksturo īpašnieka aizsargātas tiesības izraidīt vai neielaiest savā īpašumā citus (*the right to exclude*), uz šīs kārtības neievērošanu attiecināms izņēmuma raksturs.³³⁵ Rīcības brīvība ar nekustamu īpašumu attiecināma ne tikai uz tā izmantošanu, bet arī ieķīlāšanu saistību izpildes nodrošināšanai. Hipotēka (*mortgage*) tika izveidota *common law* agrīnās attīstības stadijā un nodrošināja samaksu, radot apgrūtinājumu īpašumam.³³⁶ Norādīto valstu pieredze apstiprina ķīlas tiesību lietu tiesisko dabu un Latvijas tiesību sistēmas iekļaušanos vispārpieņemtajos uzstādījumos par ķīlas tiesību būtību. Tas ir papildus apstiprinājums tam, ka ķīlas tiesība, īstenojot savu saistību izpildes nodrošināšanas funkciju, ir kreditora tiesība, nevis, kā tas tika norādīts CPL komentāros, *ieķīlātāja saistība*. Tā izlietojama tieši un nepastarpināti ārpus saistību tiesībām raksturīgajai tiesību un pienākumu sakarībai.

Kavēšanos pie ķīlas tiesības jēdziena satura varētu pabeigt ar pamatojumu tam, kāpēc ķīlas tiesība ir tieši tiesība un nevar tikt uzskatīta par saistību. Lietu tiesību un ķīlas tiesību saiknes pamatā ir apstākļi ķīlas tiesības radīšanai, un šis pamats ir ieķīlātāja īpašuma tiesības uz ieķīlājamo lietu, daļa no kurām ķīlas tiesības veidā labprātīgi vai piespiedu kārtā, tiek nodota ieķīlātājam. Hipotēka tiek atvasināta no ieķīlātāja īpašuma tiesībām uz ieķīlājamo lietu – ķīlu, tā kā balstīta uz iepriekš pastāvošu tiesību pārņemšanu, ņemot vērā pārņemamo tiesību raksturu, tā uzskatāma par lietu tiesību. Ķīlas tiesību raksturs ir atkarīgs no tiesībām, no

³³⁴ Akkermans B. The Principles of Numerus Clausus in European Property Law. – Portland: Oxford, 2008. – Pp. 116., 142., 191., 229., 270., 293., 294.

³³⁵ Alexander Gregory S. Penalver Eduardo M. An Introduction to Property Theory. – Cambridge: Cambridge University press, 2012. – Pp.130.–137.

³³⁶ Akkermans B. The Principles of Numerus Clausus in European Property Law. – Portland: Oxford, 2008. – Pp. 368.

kurām tās izveidotas. Pie citām neatņemamām lietu tiesību dabas pazīmēm pieskaitāma ķīlas tiesības sekošana īpašumam, priekšrocība attiecībā pret trešajām personām, un vispārējais aizsargātības raksturs.³³⁷ Absolūtas aizsardzības pazīme literatūrā tiek saistīta arī ar lietu tiesības izlietošanu neatkarīgi no citiem. „Lietu tiesība ir aizsargājama pret visiem iespējamajiem traucējumiem, kādēļ būtu nekonsekventi lietu tiesības aizsardzību padarīt atkarīgu no kādas citas personas piekrišanas.”³³⁸ Ņemot vērā konstatēto ķīlas tiesības saturu (kreditora tiesību, nevis ieķīlātāja pienākuma veidā), aktuālais tiesību doktrīnas un aktuālās tiesu prakses uzstādījums par „ķīlas saistību” pakļaušanu SBPI nerod nekādu pamatojumu pārējās nacionālo tiesību sistēmas sastāvā. Ķīlas līgums jau ir izpildīts nostiprinātas publiskas ķīlas veidā. CPL 400. panta pirmās daļas 1. punktā minētās ķīlas tiesības ir attiecināmas uz kreditoru kā uz apveltītu ar tādām, šīs tiesības ķīlas devēja īpašumā nodrošina parādnieka saistību izpildi, ķīlas tiesība nesatur nekādu uz prasījuma izpildi vērstu ieķīlātāja rīcības pienākumu (saistību). Pie šādiem tiesiskajiem apstākļiem SBPI, atbilstoši CPL komentāros paustajiem uzstādījumiem, nebūtu ko nodot vispār. Minētā tiesību norma neatrod objektu ķīlas tiesībā. Citiem vārdiem sakot – ķīlas tiesība, tās materiāli tiesiskās sekas atrodas ārpus juridiska fakta par kreditora tiesību aizskārumu. Ķīlas tiesības saturs papildus apstiprina pētījuma 2.2. punktā konstatēto publiskas ķīlas nozīmi SBPI tikai tās publiski ticamās formas veidā, kas kalpo par līdzekli piespiedu izpildīšanai nododamās saistības atvieglotai konstatēšanai (pamatošanai).

Jēdzienu atšķirību uzsvēršanai, uzmanība jāpievērš arī saistību jēdziena atspoguļojumam zinātnes atziņās. Pienākuma izpildes nozīmi saistību tiesību saturā akcentējis arī K. Torgāns. Vārds *saistība* asociējas ar stāvokli, kurā kāds ir saistīts ar solījumu vai pienākumu. Tas ir pareizi, bet neatspoguļo visu būtību. Saistībā pats galvenais ir nevis stāvokļa konstatējums, bet pienākums saistību izpildīt un izpildes rezultāts. CL dotajā saistību definīcijā ir uzsvērtā darbība: personai – parādniekam – jāizdara par labu otrai – kreditoram – zināma darbība, kam ir mantiska vērtība. Arī profesors V. Kalniņš ir pamatoti uzsvēris: saistības būtība pastāv darbībā, kas jāizdara, lai atbrīvotos no saistības.³³⁹ Līdzīgu viedokli, akcentējot pienākuma izpildes centrālo lomu, par saistību tiesībām paudis O. Joksts – Kreditors ir tā saistības puse jeb dalībnieks, kam ir tiesības pieprasīt no parādnieka kādas darbības izpildi vai atturēšanos no darbības. Parādnieks jeb debitors ir tā saistības puse jeb dalībnieks, kam ir pienākums veikt noteiktu darbību vai arī atturēties no tādas.³⁴⁰ E. Kalniņš CL lietoto jēdzienu „saistību tiesība” izteicis gan plašākā, gan šaurākā nozīmē. Ar saistību

³³⁷ Мочалова В. А. Гражданско-правовые вопросы обращения взыскания на заложенное недвижимое имущество. - Москва: Юстицинформ, 2013. – стр. 12.

³³⁸ Vīnzarājs N. Civiltiesību problēmas. – Rīga: Kalniņa E., Tihonova V. Izdevums, 2000. – 47. lpp.

³³⁹ Torgāns K. Saistību tiesības. – Rīga: Tiesu namu aģentūra, 2014. – 18. lpp.

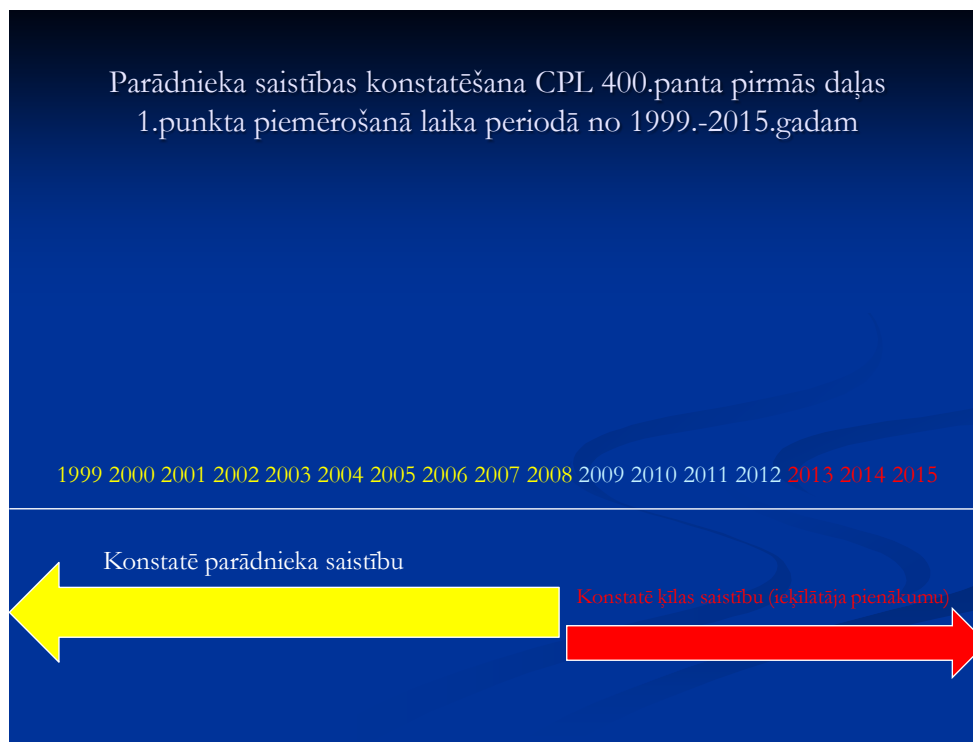
³⁴⁰ Joksts O. Saistību tiesības saimnieciskos darījumos. – Rīga: Turība, 2003. – 75. lpp.

tiesību plašākā nozīmē saprotama visa saistību tiesiskā attiecība, no kuras izriet šīs attiecības subjektu tiesības un pienākumi. Ar saistību tiesību šaurākā nozīmē saprotama no saistību tiesiskās attiecības izrietoša tiesība uz zināmas darbības izpildījumu jeb atsevišķs kreditora prasījums pret parādnieku par saistības izpildījumu.³⁴¹ Ķīlas tiesību saturs šādu pienākumu „izpildīt” neietver, tas satur jau potenciālu pienākuma izpildes rezultātu, kuru kreditors var saņemt neatkarīgi no parādnieka gribas un iespējām pienākumu izpildīt.

3.2. Ķīlas saistības bezstrīdus izpildīšana kā tiesiskās regulācijas mehānisma nepilnvērtīga sastāvdaļa

Pētījumā empīriskā izpētes materiāla veidā tikuši analizēti vairāk kā 150 pirmās instances tiesas nolēmumi par CPL 400. panta pirmās daļas 1. punkta piemērošanu kad SBPI tika nodota parādnieka saistība. Ņemot vērā tiesās uzglabājamo dokumentu termiņa ierobežojumu, autoram pieejamie vissenākie pētījumā izmantotie lēmumi pieņemti 2003. gadā. Visus lēmumus par saistību bezstrīdus piespiedu izpildīšanu, kas pieņemti līdz 2008. gada 9. janvārim (nolēmuma datums, kas aizsāka izmaiņas tiesību normu piemērošanas praksē), vieno to motīvu daļā konstatētā parādnieka saistība, kā juridiskais fakts parādnieka tiesību aizskāruma veidā. Šajā sakarā jāatzīmē, ka tieši saistību nodošana piespiedu izpildei pirmās instances tiesās saglabājās vēl aktuāla līdz pat 2009. gadam, kā arī šādi piemēri atrodami starp 2011. gadā pieņemtajiem lēmumiem, kas pats par sevi norāda uz tiesu prakses dažādību (sk. 3.1. attēlu). Ilgstoši un sistemātiski, tiesu praksē, motivējot saistību nodošanu piespiedu izpildīšanai, tiesneši aizdevuma līguma saistību atbilstību CPL normas prasībām pamatojuši ar tās nodrošināšanu ar publisku hipotēku vai komercķīlu, tādā veidā pasvītrojot šādu ķīlas tiesību nozīmi publiskas ticamības piešķiršanai tiesiskam darījumam, lai SBPI pakļaujamā saistība varētu tikt uzskatīta par atbilstošu CPL 400. panta pirmās daļas 1. punkta prasībām. Šādā kontekstā publiskas ķīlas tiesība nolēmumos tiek atspoguļota, kā nepieciešama darījuma formas pazīme un tāpēc minētās tiesību normas piemērošana tika uzskatīta par pieļaujamu paātrinātās piedziņas kārtības civilprocesuālo seku izpausmi.

³⁴¹ Kalniņš E. Saistību tiesība (Vispārējs apskats) // Likums un tiesības, 02.2011., Nr. 2(6), – 46. lpp

3.1. attēls. **Parādnieka saistības konstatēšana**

Daži piemēri no Vidzemes tiesu apgabala prakses. „Tiesa, pārbaudot lietas materiālus, atzīst, ka ir pamats piemērot saistību piespiedu izpildīšanas kārtību, jo lietā ir pušu parakstiem apliecināts Aizdevuma līgums no 2003. gada 25. aprīļa, kas nodrošināts ar publisku hipotēku.”³⁴² Tā 2003. gada 18. jūnijā lietā Nr. 3-9/51-82 lēmusi Cēsu rajona tiesa. Minētajā tiesu apgabalā tiesas līdzīgi konstatējušas parādnieka saistības pastāvēšanu: pārbaudot lietā esošos rakstveida pierādījumus, tiesa atzina, ka pieteikums ir pamatots, pierādīts un apmierināms, saistība izriet no aizdevuma līguma starp banku un parādnieci un pierādīta ar šī līguma norakstu, saistība nodrošināta ar publisku hipotēku, ko pierāda ķīlas (hipotēkas) līgums;³⁴³ pamatota ir pieteikuma iesniegšana tiesā saistības bezstrīdus piespiedu izpildīšanai, jo noslēgtais kredīta līgums ir nodrošināts ar publisku hipotēku, ko apstiprina zemesgrāmatas nodalījuma noraksts un tas atbilst Civilprocesa likuma 400. panta pirmās daļas 1. punktam;³⁴⁴ ņemot vērā konstatētos faktiskos apstākļus, neizpildītās aizņēmēja līguma saistības atbilst Civilprocesa likuma 400. panta pirmās daļas 1. punktam – SBPI pieļaujama pēc līgumiem par saistībām, kas nodrošinātas ar publisku hipotēku vai komercķīlu.³⁴⁵ Pēc būtības analogiski SBPI nodevuši ar publisku hipotēku vai komercķīlu nodrošinātu saistību tiesneši Zemgales tiesu apgabalā: parādnieka saistības pēc kredīta līguma var tikt pakļautas

³⁴² Cēsu rajona tiesas 2003. gada 18. jūnija lēmums lietā Nr. 3-9/51-82.

³⁴³ Cēsu rajona tiesas 2004. gada 30. aprīļa lēmums lietā Nr. 3-9/51-64-04.

³⁴⁴ Valkas rajona tiesas 2007. gada 5. aprīļa lēmums lietā Nr. 12/0030.

³⁴⁵ Valkas rajona tiesas 2009. gada 19. augusta lēmums lietā Nr. 3-12/0758.

bezstrīdus piespiedu izpildīšanai, jo tās ir nodrošinātas ar komercķīlām;^{346, 347} saistības pēc kredīta līguma var tikt pakļautas bezstrīdus piespiedu izpildīšanai, jo tās ir nodrošinātas ar hipotēku un komercķīlu;³⁴⁸ aizdevuma līgumā paredzētās saistības nodrošinātas ar publisku hipotēku, parādnieki tās nav pildījuši, tad saskaņā ar Civilprocesa likuma 400. panta pirmās daļas 1. punktu šādas saistības bezstrīdus piespiedu izpildīšana ir pieļaujama, un pieteikumam pievienotie dokumenti to apstiprina.³⁴⁹ Kurzemes tiesu apgabalā līdzīgi: nodibināts, ka aizdevuma līguma saistības ir nodrošinātas ar publisku hipotēku, pie šiem apstākļiem tiesnesis uzskata, ka pieteicējam ir tiesības prasīt SBPI, tiesai nav pamata apšaubīt parāda apmēru;^{350, 351} pieteikumam ir pievienots aizdevuma līgums un komercķīlas līgums, līdz ar to pieteicējam ir likumīgs un pietiekošs pamats prasīt saistību izpildi, bezstrīdus piespiedu izpildei nododama saistība, kas izriet no aizdevuma līguma par parāda samaksu;³⁵² puses ir noslēgušas līgumu par saistībām, un šī saistība nodrošināta ar komercķīlu, tad SBPI šajā lietā ir pieļaujama;³⁵³ Arī Latgales tiesu apgabals ir paudis analogisku viedokli: aizdevuma līguma saistības nodrošinātas ar publisku hipotēku un komercķīlu, pie tādiem apstākļiem pieteikums ir apmierināms, un zemnieku saimniecības saistības ir izpildāmas bezstrīdus piespiedu kārtībā, piedziņu vēršot uz zemnieku saimniecības naudas līdzekļiem, kustamo un nekustamo mantu un uz iekļāto nekustamo īpašumu;³⁵⁴ aizdevuma līguma saistības nodrošinātas ar komercķīlu, no parādnieka pēc aizdevuma līguma piedzenams parāds.^{355, 356, 357} Rīgas tiesu apgabals ir paudis līdzīgu, visā Latvijas teritorijā pastāvošam viedoklim: pieteikumā norādītā saistība atbilst CPL prasībām, aizdevums nodrošināts ar hipotēku;³⁵⁸ aizdevums nodrošināts ar publisku hipotēku, aizdevuma līguma saistības nododamas piespiedu izpildīšanai;³⁵⁹ aizdevums nodrošināts ar hipotēku, saistības atbilst Civilprocesa likuma 400. panta pirmās daļas 1. punktam, un ir pieļaujama SBPI;³⁶⁰ kā tas izriet no zemesgrāmatas nodalījuma noraksta, kredīta līgums ir atzīstams par līgumu par saistībām, kas nodrošinātas ar publisku hipotēku;³⁶¹ aizdevuma līgums ir līgums par saistību, kas nodrošināta ar publisku hipotēku, aizdevuma līguma saistības nododamas piespiedu izpildīšanai.³⁶² No vēsturiska ieskata tiesību normu piemērošanas praksē izdarāms secinājums par to, ka tiesas CPL 400. panta

³⁴⁶ Bauskas rajona tiesas 2005. gada 16. marta lēmums lietā Nr. 3-12/59-2005.

³⁴⁷ Bauskas rajona tiesas 2007. gada 3. septembra lēmums lietā Nr. 3-12/380/07.

³⁴⁸ Bauskas rajona tiesas 2008. gada 6. jūnija lēmums lietā Nr. 3-12/0359-2008.

³⁴⁹ Aizkraukles rajona tiesas 2008. gada 27. maija lēmums lietā Nr. 3-12/0244.

³⁵⁰ Ventspils tiesas 2004. gada 5. oktobra lēmums lietā Nr. 3-12/0107.

³⁵¹ Ventspils tiesas 2008. gada 18. decembra lēmums lietā Nr. 3-12/1229.

³⁵² Kuldīgas rajona tiesas 2007. gada 10. decembra lēmums lietā Nr. 3-12/0450-07/5.

³⁵³ Talsu rajona tiesas 2007. gada 23. augusta lēmums lietā Nr. C36-3-12/0266.

³⁵⁴ Daugavpils tiesas 2005. gada 9. decembra lēmums lietā Nr. 3-12/0737.

³⁵⁵ Rēzeknes tiesas 2007. gada 27. novembra lēmums lietā Nr. 3-12/0481.

³⁵⁶ Preiļu rajona tiesas 2008. gada 25. septembra lēmums lietā Nr. 3-12/0355.

³⁵⁷ Ludzas rajona tiesas 2008. gada 30. jūnijs lēmums lietā Nr. 3-12.

³⁵⁸ Rīgas pilsētas Latgales priekšpilsētas tiesas 2004. gada 13. septembra lēmums lietā Nr. 3-9.7/38.

³⁵⁹ Rīgas pilsētas Ziemeļu rajona tiesas 2004. gada 28. septembra lēmums lietā Nr. 3-12/303 04/7.

³⁶⁰ Rīgas pilsētas Centra rajona tiesas 2005. gada 7. aprīļa lēmums lietā Nr. 3.12-457/3.

³⁶¹ Rīgas pilsētas Centra rajona tiesas 2006. gada 21. augusta lēmums lietā Nr. 3.12-1348/5.

³⁶² Rīgas pilsētas Kurzemes rajona tiesas 2008. gada 9. aprīļa lēmums lietā Nr. 3-12/518/08-5.

pirmās daļas 1. punktu ir tulkojušas līdzīgi, ievērojot šādu juridiskā siloģisma loģisko shēmu – ja līgumi par saistībām ir nodrošināti ar publisku hipotēku vai komercķīlu, tad pieļaujama SBPI. Šādā piemērošanas veidā tiesību norma atbilstoši reaģē uz juridisku faktu, jo piespiedu izpildīšana tās civilprocesuālajā nozīmē tiek attiecināta uz saistības kā parādnieka pienākuma izpildi, savukārt publiskajai ķīlas tiesībai tiek atvēlēta formas kā pierādīšanu ietekmējoša nozīme. Nolēmumu motīvos konstatēts parādnieka pienākums – saistība un tās atbilstība CPL izvirzītajām publiskas ticamības prasībām. Vienīgā tiesību normu piemērotāja metodiskā norāde par izmaiņām CPL 400. panta pirmās daļas 1. punkta piemērošanā, izmaiņu nepieciešamību un to attaisnojumu ir secinājums par nolēmumu dažādības iespējamību – tiesu prakse pirmās instances tiesu līmenī var būt un ir dažāda. Tas, ka lēmumi var atšķirties, ir iespējama un izskaidrojama, tomēr nevēlama prakse.³⁶³ Iepriekš norādītie būtiskie fakti par SBPI piemērošanas viendabīgi sistemātisku praksi, kura ilgusi aptuveni desmit gadu, nav tikuši minēti ne CPL komentāros, ne AT 2010. gada tiesu prakses apkopojumā par SBPI, līdz ar to *vēsturiskā normas piemērošanas kārtība no juridiskās metodes viedokļa nav tikusi atspēkota kā neatbilstoša un vienlaikus nav pamatota aktuālās prakses nepieciešamība. Pie šādiem apstākļiem iepriekš pastāvējusī CPL 400.panta pirmās daļas 1.punkta izpratne savu aktualitāti saglabā arī pašlaik.*

CPL 400. panta pirmās daļas 1. punktā minēto līgumu par saistībām tiesneši pašlaik izprot savādāk, būtiski kontrastējot iepriekšējai kārtībai. Par aktuālo tiesību normu piemērošanu liecina šādi tiesu prakses piemēri: SBPI nododamas ķīlas saistības par parāda samaksu;³⁶⁴ SBPI nododama saistība pēc hipotēkas līguma par parāda samaksu;³⁶⁵ nodot SBPI saistību pēc hipotēkas līguma parāda samaksai;³⁶⁶ SBPI nodot saistību starp pieteicēju un parādnieku – hipotēku.³⁶⁷ Atbilstoši aktuālajai interpretācijai, CPL 400. panta pirmās daļas 1. punkta piemērošanas absurda juridiskais siloģisms varētu būt šāds – ja ķīlas līgums (kā līgums par saistībām) ir nodrošināts ar publisku hipotēku vai komercķīlu, tad pieļaujama ķīlas līguma bezstrīdus izpildīšana. Šāds CPL 400. panta pirmās daļas 1. punkta piemērošanas aktuālās interpretācijas juridiskais siloģisms nav savienojams ar normas sastāva pazīmēm. Neskatoties uz juridiskās konstrukcijas absurdumu, CPL komentāros tomēr ir izteikts mēģinājums, izskaidrot situācijas atbilstību tiesību sistēmas prasībām un tiesību normas piemērošanas pareizību. Jaunais jēdziens „akcesorā ķīlas saistība” un CPL normu piemērošana komentāros tiek izskaidrota sekojoši – *piespiedu izpildīšanai pakļauj ķīlas līgumu iekļātāja akcesoras saistības veidā, ja šāda saistība tikusi nostiprināta publiskas*

³⁶³ Jonikāns V. Dažas piezīmes par saistību bezstrīdus piespiedu izpildīšanas problēmām // Jurista Vārds, 15.02.2011., Nr.7. – 9. lpp.

³⁶⁴ Jelgavas tiesas zemesgrāmatu nodaļas tiesneses 2012. gada 22. marta lēmums lietā Nr. 3-12/0524.

³⁶⁵ Gulbenes rajona tiesas zemesgrāmatu nodaļas tiesneses 2012. gada 2. aprīļa lēmums lietā Nr. 3-12/0076.

³⁶⁶ Jēkabpils rajona tiesas Zemesgrāmatu nodaļas tiesneses 2012. gada 2. marta lēmums lietā Nr. 3-12/0137.

³⁶⁷ Daugavpils tiesas tiesneses zemesgrāmatu nodaļā 2013. gada 24. aprīļa lēmums lietā Nr. 3-12/0408.

hipotēkas vai komercķīlas formā. Nodrošinājuma saistība (ķīlas saistība) ir ķīlas devēja saistība atbildēt ķīlas apmērā, aizdevuma saistības nepildīšanas gadījumā. „Ķīlas saistība” ir patstāvīgi īstenojama saistība. ³⁶⁸ Arī AT 2010. gada prakses apkopojumā par SBPI tiek risināts jautājums par to vai, atbilstoši CPL 400. panta pirmās daļas 1. punkta, piespiedu izpildīšanai nododamas pamatsaistības vai šīs saistības izpildei kalpojošā „akcesorā saistība”, t.i., ieķīlājuma akts ar publiskas hipotēkas vai komercķīlas statusu. ³⁶⁹ Ķīlas saistības jēdziens juridiskajā literatūrā lietots attiecībā uz īpatnībām Vācijas nacionālajā tiesību sistēmā. Ķīla tiek pielīdzināta reālsaistībai, tādai saistībai, kurā lietas valdītājs ir atbildīgā persona. Hipotēka, atbilstoši šādai izpratnei, nav tikai piedziņas iespēja no noteikta nekustama īpašuma, bet ir arī iespēja prasīt samaksu no šī īpašuma īpašnieka. ³⁷⁰ Ņemot vērā aktuālo uzstādījumu, par SBPI aprobežošanu tikai ar ķīlas pārdošanu, reālsaistības ideja nebūs aktuāla. Turklāt pastāv zināmas principiālas neatbilstības, kuras prasītu atbilstošu CL tiesību normu papildināšanu.

Kur varētu tikt meklēti Latvijas Republikas tiesību sistēmai līdz šim nepazīstamā „ķīlas saistības” jēdziena kā ieķīlātāja civiltiesiska pienākuma pirmsākumi. Raugoties uz apskatītajām uzstādījumiem par reālo kredītu, Latvijas Republikas tiesību doktrīnas atziņām un citās Eiropas valstīs pausto viedokli, ķīlas tiesībai vienveidīgi un viennozīmīgi tikusi piešķirta lietu tiesiska daba, saistību izpildījuma nodrošinājuma ziņā kreditoru padarot pēc iespējas neatkarīgāku no parādnieka. Saistības statusa piešķiršana ķīlai, raugoties no šāda aspekta, ir pretrunīga tiesību institūta saistību izpildes nodrošināšanas mērķim, neatbilstoša ķīlas tiesības saturam un funkcijām. Turklāt jaunais jēdziens tiesību sistēmai kopumā izrādās nelietderīgs (lieks), ja ieķīlātājs nepilda savu „akcesoro ķīlas saistību”, tāpat ir pielaižama piedziņa uz ķīlu vai parādnieka mantu CPL noteiktajā kārtībā par tiesas nolēmumu piespiedu izpildi, pamatojoties uz atbilstošu juridisku faktu konstatēšanu par saistības neizpildi. Turklāt CPL nepazīst šāda ieķīlātāja civiltiesiska pienākuma (akcesoras ķīlas saistības) piespiedu izpildes līdzekli.

Juridiskajā literatūrā gan nacionālajā, gan ārvalstu, saistību tiesības kā tiesību disciplīna parasti tiek pretstatītas lietu tiesībām. „Lietu tiesība ir absolūta, t.i., šai tiesībai ir priekšrocība salīdzinājumā ar visām citām tiesībām. Saistību tiesība ir spēkā attiecībā pret kādu konkrētu personu, turpretī lietu tiesība ir spēkā attiecībā pret jebkuru personu, un katrai personai ir pienākums atturēties no visa tā, kas varētu būt pretrunā ar attiecīgās personas lietu tiesību.” ³⁷¹ „Lietu tiesību parasti saprot, kā pretstatu saistību tiesībai. Tādēļ lietu tiesību

³⁶⁸ Torgāns K. Civilprocesa likuma komentāri. II Daļa. – Rīga: Tiesu namu aģentūra, 2012. – 637.–638. lpp.

³⁶⁹ Latvijas Republikas Augstākās tiesas 2010. gada apkopojums par tiesu praksi saistību bezstrīdus piespiedu izpildīšanā. – 3. lpp.

³⁷⁰ Vīnzarājs N. Civiltiesību problēmas. – Rīga: Kalniņa E., Tihonova V. Izdevums, 2000. – 58. lpp.

³⁷¹ Višņakova G., Balodis K. Latvijas Republikas Civillikuma komentāri. Lietas, valdījums, tiesības uz svešu lietu. – Rīga: Mans Īpašums, 1998. – 8. lpp.

būtības noskaidrošanai mēdz izlietot salīdzināšanas paņēmieni: lietu tiesību konstatē ar saistību tiesību. Ar šādu paņēmieni līdz šim noskaidrotas divas principiālas pazīmes: lietu tiesības priekšmets ir pati lieta, turpretim saistību tiesības priekšmets ir parādnieka darbība, lietu tiesība ir aizsargāta pret visiem, turpretim saistību tiesība – tikai pret otru saistības dalībnieku.”³⁷² Saistību tiesību un lietu tiesību atšķirības meklējamās likumā noteiktajā šo tiesisko attiecību saturā. Saistību tiesību pamatā ir savstarpēji nodibinātas tiesiskās attiecības, kas saista divus vai vairākus to dalībniekus. Lietu tiesiskās attiecības pretstatā neietekmē tikai divas vai vairākas personas, bet rada pamatu tās ievērot visiem.³⁷³ Saistību tiesības ir tādas personiska rakstura tiesības, kas uz darījuma vai cita pamata pieder konkrētām fiziskām un juridiskām personām un kurām atbilst citu konkrētu personu pienākumi.³⁷⁴ Uz nepieciešamību nošķirt lietu tiesību un saistību tiesību kategorijas norādījis arī N.Horns – Tiesību priekšraksts, kas attiecas uz lietu tiesībām, ir pakļauts arī vispārīgajiem lietu tiesību principiem; saistību tiesību norma tāpat ir pakļauta šīs tiesību nozares pamatprincipiem. Šo sistēmu daļēji nodrošina pats likums. Vēl lielākā mērā tā ir tiesību zinātnes doktrīnas rezultāts. Tiesību zinātnieks, izmantojot pirkuma līguma piemēru, attiecībā uz šo sakarību norādījis, ka vācu civiltiesību abstraktuma principa ietvaros ir jāatšķir divas tiesību nozares – saistību tiesības un lietu tiesības, jāatšķir pirkuma līgums un lietas nodošana.³⁷⁵ Tāpat CPL 400. panta pirmās daļas 1. punktā ietvertie jēdzieni – publiska hipotēka, komercķīla un saistība, turpina īstenot, katrs savu atbilstošajā materiālo tiesību nozarē tiem piešķirto nozīmi, nodrošinot attiecīgu tiesisko seku konstatēšanas iespēju. Tāpēc šo jēdzienu CL definētā nošķirtība atstājama netraucēta, un pareizs procesuālās tiesību normas piemērošanas rezultāts nav savienojams ar to apvienošanu.

Lai pamatotu un attaisnotu norādīto atšķirīgo lietu tiesību kategoriju jēdzienu sapludināšanu jaunizveidotās akcesorās ķīlas saistības veidā, nacionālajā tiesību doktrīnā tiek izvirzīts ierosinājums par ķīlas saistības pastāvēšanas meklēšanu pašā ķīlas līgumā. Kā norāda CPL komentāru autors – nav šaubu, ka ķīlas tiesība ir kreditora tiesība, bet jāparedz, ka šai tiesībai ķīlas attiecību ietvarā atbilst arī ķīlas devēja pienākums atbildēt par nodrošināto parādu, tātad pastāv divpusēja civiltiesiska saistība. Un sevišķi svarīgi, ka šī saistība ir radusies uz līguma pamata, tādēļ atbilst CPL 400. panta formulējumam.³⁷⁶ Konstatējams šāds silogisms: Visi līgumi rada saistību tiesības³⁷⁷ (lielā premisa); Ķīlas līgums ir līgums (mazā premisa); Ķīlas līgums rada saistību tiesības (slēdziena secinājums). Tomēr lielās premisas spriedums izrādās nepatiess, jo atbilstoši CL 1278. pantam, ķīlas līguma tiesiskās sekas ir

³⁷² Vīnčarājs N. Civiltiesību problēmas. – Rīga: Kalniņa E., Tihonova V. Izdevums, 2000. – 43. lpp.

³⁷³ Akkermans B. The Principles of Numerus Clausus in European Property Law. – Portland: Oxford, 2008. – Pp. 2.

³⁷⁴ Torgāns K. Saistību tiesības. – Rīga: Tiesu namu aģentūra, 2014. – 20. lpp.

³⁷⁵ Horns N. Ievads tiesību zinātnē un tiesību filosofijā // Likums un tiesības, 08.2000., Nr. 8(12), 227., 229. lpp.

³⁷⁶ Torgāns K. Civilprocesa likuma komentāri. II Daļa. – Rīga: Tiesu namu aģentūra, 2012. – 636. lpp.

³⁷⁷ Saistību tiesību jēdziens plašākā nozīmē kā tiesību un pienākumu kopums.

ķīlas ņēmējam piešķirtā lietu tiesība – tiesība uz svešas lietas vērtību³⁷⁸ kā īpašuma tiesību daļējas atvasināšanas sekas, kas pastāv ārpus ieķīlātāja pienākuma (saistības). Tātad nepatīess ir arī minētā deduktīvā slēdziena secinājums. Nav tikuši ievēroti formālās loģikas priekšnoteikumi. Lai šāda veida deduktīvi slēdzieni būtu patiesi arī visu premisu saturam ir jābūt patiesam – atbilstošam īstenībai. Piemēram, deduktīvs slēdziens: Visi kaķi prot angļu valodu; Daži cāļi ir kaķi; Tātad daži cāļi prot angļu valodu, arī visticamāk būs aplams, jo aplamas ir prātojuma premisas.³⁷⁹ Neskatoties uz kļūdaino slēdzienu, juridiskajā literatūrā tomēr ir atrodamas norādes par ķīlas tiesības kā tiesību institūta attiecināšanu uz saistību tiesību kategoriju.

Jānorāda, ka tiesību vēsturē ir zināmi gadījumi, kad ķīla tikusi pieskaitīta saistību tiesību kategorijai un šāds spilgts piemērs ir Sociālistiskā tiesību sistēma. Uz šo faktu norādījis arī J. Rozenfelds – ideja par ķīlas tiesību lietu tiesisko raksturu attīstījusies jau Romiešu tiesībās. Ideja, ka ķīlas tiesības nav nekas cits kā vien saistību tiesību pastiprināšanas veids, radusies stipri vēlāk. Sevišķi populāra tā kļuvusi pagājušajā gadsimtā. Atšķirībā no CL, kas atspoguļo uzskatu par ķīlas tiesību lietu tiesisko dabu, pastāv tiesību avoti, kuros ķīlas tiesības ievietotas saistību tiesību daļā. Pie tādiem piederēja arī 1993. gadā spēku zaudējušais Latvijas Civillkodekss, kā arī Krievijas Federācijas Civillkodekss.³⁸⁰ Ņemot vērā minēto norādi, ir vērts aplūkot normatīvo aktu, kurā tika regulēta civilprocesuālā kārtība iepriekšējās valsts varas formas ietvaros. Ķīlas tiesība tikusi ievietota saistību tiesību daļā, un tās nozīme raksturota civiltiesību jautājumiem veltītajā izdevumā – Padomju Civiltiesības (civiltiesību komentāru analogs tajā laikā). Ķīla raksturota šādi: „Ķīlas tiesiskā attiecība ir akcesoriska saistība, t.i., papildsaistība, kas rodas uz likuma vai speciāla ķīlas līguma pamata. Praksē ķīla parasti rodas uz līguma pamata, noslēdzot līgumu par ķīlu. Ķīlas tiesiskās attiecības dalībnieki ir ķīlas devējs un ķīlas turētājs. Ķīlas devējs (parādnieks) ķīlas līgumā saskaņā ar CK 175. p. var būt pats pamatsaistības parādnieks vai arī kāda trešā persona, kas pamatsaistībā kā puse nepiedalās, bet kas ieķīlā savu mantu, lai nodrošinātu pamatsaistības”.³⁸¹ Konstatētā līdzība norāda uz secinājumu par to, ka attaisnojums pašreizējai CL 400. panta pirmās daļas 1. punkta piemērošanai vismaz daļēji pamatots Sociālistisko tiesību sistēmas atziņās. Šādu gadījumu varētu uzskatīt par atkāpi 1996. gadā dotajam solījumam zinātniskajā pētījumā par tiesvedību Centrālajā un Austrumeiropā par to, ka procesuālajās tiesībās, kas pētījuma laikā pamatojās uz pielāgotiem Padomju Savienības tiesību aktiem, ir sākušās pārmaiņas.³⁸² Situācija no tiesību viedokļa ir nepieņemama dēļ minētās tiesību sistēmas zināmas specifikas un jautājuma

³⁷⁸ Civillikums. Trešā daļa. Lietu tiesības: LR likums. Valdības Vēstnesis, 24.02.1937., Nr. 44.

³⁷⁹ Vedins I. Loģika. – Rīga: Avots, 2000. – 16., 327. lpp.

³⁸⁰ Rozenfelds J. Ķīlas tiesības. – Rīga: Zvaigzne ABC, 1998. – 8. lpp.

³⁸¹ Vēbrs J., Torgāns K., Šulcs V. Padomju Civiltiesības. – Rīga: Zvaigzne, 1986. – 50. lpp.

³⁸² Rivkin D.W., Platto C. Litigation in Central and Eastern Europe. – London: Kluwer Law International, 1996. – Pp. 77.

būtība nav tajā, ka CPL komentāru paustās atziņas konkrētajā gadījumā pamatotas sociālistiskajās tiesībās kā tādās. Šajā tiesību sistēmā arī ir bijuši tiesību elementi, kurus iespējams aizgūt vai turpināt izmantot, bet ķīlas tiesību institūta un privāto tiesību izpratne kopumā veido sistēmisku neatbilstību kontinentālās Eiropas tiesību lokam.

Sociālistisko tiesību sistēma bija pazīstama ar savu zemo privāto tiesību aktualizāciju un ierobežotu civiltiesisko apgrozību. Līdz ar to jautājumi par ķīlas tiesību problēmām nebija vieni no svarīgākajiem, pretēji atziņām rietumu valstu tiesību sistēmās. Kā norādījis E. Meļķis, Sociālistiskās tiesības izauga kā nesaderīgs atzars no kontinentālās Eiropas tiesību loka un pārņēma tās juridisko jēdzienu terminoloģiju, daudzos gadījumos gan izmainot saturu.³⁸³ Valsts kļuva par likuma vienīgo radītāju, tiesību un taisnības noteicēju un interpretētāju. Privātīpašums un reizē ar to tiesību sfērā arī privātās tiesības tika atceltas.³⁸⁴ Toties nesalīdzināmi paplašinājās publisko tiesību nozīme. Tiesiskas valsts ideāla vietā par galamērķi tika uzskatīta sabiedrība bez valsts un bez tiesībām. Turpretim kontinentālās Eiropas tiesību lokā tiesību norma tiek atzīta kā pārdomu rezultāts, kas daļēji pamatojas uz prakses izpēti, daļēji uz taisnīguma, morāles, politikas un tiesību sistēmas harmonijas apsvērumiem.³⁸⁵ Būtību par īpašuma tiesību ierobežoto nozīmi, līdz ar to zemo ķīlas tiesības aktualitāti, izsaka Latvijas PSR civilt kodeksa 92. pants – īpašniekam pieder mantas valdījuma lietojuma un rīcības tiesības. Atbilstoši minētā normatīvā akta 93. pantam, sociālistiskais īpašums ir valsts (visas tautas) īpašums, kolhozu – kooperatīvu īpašums, arodbiedrību un citu sabiedrisko organizāciju īpašums. Personas īpašuma apjomu ierobežoja 105. pants – pilsoņu personiskā īpašuma pamats ir darba ienākumi. Personiskajā īpašumā var būt iedzīves, personiskā lietojuma, ērtību un mājas palīgsaimniecības priekšmeti, dzīvojamā māja un darba ietaupījumi. 106. pants turpina ierobežot tiesības uz nekustamu īpašumu – personiskajā īpašumā var atrasties viena dzīvojamā māja vai tās daļa, kopā dzīvojošiem laulātiem var būt tikai viena dzīvojamā māja, ja personiskajā īpašumā izrādītos vairāk nekā viena māja īpašnieks var paturēt vienu.³⁸⁶ Vai uz šādu ierobežojumu pamata pastāvoša tiesību sistēma un tās atziņas var tik izmantotas lai uzlabotu tiesību normu piemērošanas kvalitāti Latvijas Republikā, patreizējos civiltiesiskās apgrozības apstākļos. Atliek retoriski citēt profesoru E. Meļķisi: „Latvijas tiesību sistēma savā attīstībā ir jau ievērojami aizvirzījusies no sociālistiskās sistēmas un nepārprotami noorientējusies uz atgriešanos Rietumu tiesību saimē. Taču šī pāreja notiek ne tik ātri un ne tik viegli, kā to varēja prognozēt, veicot politisko reformu. Ja likumdošanas jomā šī virzība skaidri iezīmējas un norit pietiekami ātri un

³⁸³ Meļķis E. Tiesību normu abstraktums un tā sekas // Juristu žurnāls, 1998; (Nr. 8): 8. lpp.

³⁸⁴ Meļķis E. Kontinentālās Eiropas tiesību loks rietumu tiesībzinātnieku skatījumā // Juristu žurnāls, 1998; (Nr. 6): 7. lpp.

³⁸⁵ Meļķis E. Tiesību normu abstraktums un tā sekas // Juristu žurnāls, 1998; (Nr. 8): 8., 9. lpp.

³⁸⁶ Latvijas PSR civilt kodekss. – Rīga: Avots, 1988. – 51., 52., 58., 60. lpp.

mērķtiecīgi, tad tiesību vispārteorētiskās un metodoloģiskās izpratnes jomā, kā arī juridiskajā domāšanā, ir krietni vairāk neizpratnes un nepamatotas pašpārliecinātības.”³⁸⁷

Turklāt minētajā izdevumā Padomju Civiltiesības skaidrojums par ķīlu kā akcesoru saistību pašā padomju tiesību sistēmā izrādījies kļūdains. Šāds secinājums izdarāms iepazīstoties ar likumā izteikto ķīlas tiesības definīciju: „Ķīla kā saistību izpildes nodrošinājums saistības neizpildīšanas gadījumā rada kreditoram tiesību saņemt apmierinājumu no ieķīlātās mantas vērtības priekšrocīgi pret citiem kreditoriem”.³⁸⁸ Norādītā izpratne būtībā atbilst aktuālajai Latvijas Republikā – ķīla kā tiesības uz lietas vērtību. Kā iespējams pārliecināties, ķīla arī padomju tiesībās atzīta par kreditora tiesību. Turklāt pati definīcija izrādās ļoti precīzi reducēta no abstraktas tiesības uz ieķīlātās lietas vērtību uz priekšroku atgūto naudas līdzekļu saņemšanā. Uz konkrēto situāciju precīzi attiecināma minētā E. Meļķiša norāde par pārņemto kontinentālās Eiropas tiesību loka tiesību jēdzienu saturu izmainīšanu.

Tiesu praksē tomēr ir atrodami piemēri, kas liecina par „ķīlas saistības” neviennozīmīgu atzīšanu. 2010. gada 29. oktobra lēmumā par SBPI Rēzeknes tiesas tiesnesis noraida pieteikumu un norāda, ka hipotēkas līgumi nevar tikt pakļauti SBPI un tajos noteiktās tiesības izlietojamas atbilstoši lietu tiesību nosacījumiem.³⁸⁹ Daugavpils tiesas tiesnese 2011. gada 20. jūlijā pretēji ieviestajai praksei SBPI pakļauj saistību.³⁹⁰ Rīgas pilsētas Ziemeļu rajona tiesa 2012. gada 20. martā noraida kreditora prasības pieteikumu par parāda daļas, ko veido lēmumā par parādnieka SBPI noteiktās summas un ķīlas rezultātā atgūto naudas līdzekļu starpība. Tiesa norāda, ka kreditors savas prasījuma tiesības pilnībā izlietojis, vēršoties tiesā ar pieteikumu par SBPI.³⁹¹ Līdzīgi prasību noraidījusi Rīgas pilsētas Vidzemes priekšpilsētas tiesa, norādot, ka jau pastāv spēkā esošs nolēmums ar izpildu dokumenta spēku par parādnieka saistību: pamatparāda, procentu un līgumsoda veidā nodošanu SBPI, pie šādiem apstākļiem prasītājam vairs nepastāv no aizdevuma līguma izrietošas prasījuma tiesības.³⁹² Tā pati tiesa 2015. gada 29. jūlijā atteikusies pieņemt prasības pieteikumu par parāda atlikuma piedziņu, konstatējot, ka strīdā starp tām pašām pusēm par to pašu priekšmetu un uz tā paša pamata jau ir spēkā esošs nolēmums par parādnieka SBPI.³⁹³ Rīgas apgabaltiesas Civillietu tiesu kolēģija, 2016. gada 25. janvārī izskatot lietu pēc būtības, uz SBPI konstatēto saistību un neapstrīdēto tai atbilstošo prasījumu ir atsaukusies kā uz patstāvīgu faktu – tiesa konstatē, ka prasītājs CPL 406. panta otrajā daļā noteiktajā termiņā

³⁸⁷ Meļķīsis E. Juridiskās metodes pamati. 11 soļi tiesību normu piemērošanā. – Rīga: BO SIA Ratio iuris, 2003. – 188. lpp.

³⁸⁸ Vēbrs J. Torgāns K. Šulcs V. Padomju Civiltiesības. – Rīga: Zvaigzne, 1986. – 49.–50. lpp.

³⁸⁹ Rēzeknes tiesas 2010. gada 29. oktobra lēmums lietā Nr. 3-12/1388.

³⁹⁰ Daugavpils tiesas 2011. gada 20. jūlija lēmums lietā Nr. 3-12/0900/2011.

³⁹¹ Rīgas pilsētas Ziemeļu rajona tiesas 2012. gada 20. marta spriedums lietā Nr. C32287211.

³⁹² Rīgas pilsētas Vidzemes priekšpilsētas tiesas 2012. gada 21. marta spriedums lietā Nr. C30618710.

³⁹³ Rīgas pilsētas Vidzemes priekšpilsētas tiesas 2015. gada 29. jūlija lēmums Nr. 3-10/0371/4,2015.

nav cēlis apvērsuma prasību, lai apstrīdētu AS SEB banka prasījumu. Tādejādi neizmantojot tiesības apstrīdēt prasījumu, prasītājs ir atzinis SBPI lēmumā nodibināto saistību un tās apmēru.³⁹⁴ Ir sastopami pirmās instances tiesu tieši centieni „izrauties” no „ķīlas saistības” – SBPI nododama parādnieka saistība pret pieteicēju pēc ķīlas līguma, kas izriet no kredīta līguma.³⁹⁵ Varbūt šāds rezultāts izskaidrojams ar AT plēnuma lēmuma nozīmes priekšlaicīgu mazināšanu, jo tas tika uzskatīts par svarīgu un atzītu no padomju tiesībām pārņemtu līdzekli, tiesas spriešanas vienvērtības nodrošināšanai.³⁹⁶ Tomēr iespējams, neviennozīmīgā nostāja un lēmumos paustā viedokļu dažādība, izskaidrojama ar „ķīlas saistības” neatbilstību tiesību sistēmai.

Precīzi nepārliciecināšo situāciju „ķīlas saistības” izskaidrošanā tiesību zinātnē un tiesu praksē raksturo A. Grūtupa teiktais – sakarā ar tiesību formālo dabu jebkurai interpretācijai ir zināmas robežas. Ja pašai interpretācijai jāpatērē milzum daudz enerģijas un argumentu un interpretācijas rezultātā mēs faktiski iegūstam jau citu tiesību normu, tad ir jāmaina likums, jo šāda interpretācija savas iespējas jau ir izsmēlusi.³⁹⁷ Arī E. Melķisis uzsvēris tiesību normas satura prasību nozīmi, norādot uz nepieciešamu sabalansēt tiesību normas abstraktuma un konkrētuma kritērijus.³⁹⁸ Būtisko atkāpi no normas teksta un faktiski jaunas tiesiskās kārtības radīšanu publikācijā par SBPI problemātiku atzinis arī tiesību piemērotājs – ņemot vērā minētās tiesību normas (CPL 400.p. 1.p. 1.d.) dažādo interpretāciju Tieslietu ministrija 2010. gada 10. decembrī Saeimai nosūtījusi priekšlikumus likumprojektam „Grozījumi Civilprocesa likumā”, kuros, cita starpā lūgts izteikt jaunā redakcijā CPL 400. panta pirmās daļas 1. punktu, par SBPI *pēc ķīlas līgumiem, ja tie nodrošina saistību kā publiska hipotēka vai komercķīla*.³⁹⁹ Tomēr neskatoties uz šādu likuma grozījumu iniciatīvu, likumdevējs savu viedokli SBPI pakļaut saistību ir atstājis negrozītu, ķīlas saistības pamatojumu atstājot tiesību tālākveidošanas līmenī. Ņemot vērā konstatēto, tiesu prakse, kaut gan ir radījusi izmaiņas tiesību normu piemērošanā, tomēr objektīvi nevar attaisnot šādu izmaiņu nepieciešamību un izskaidrot to atbilstību tiesību sistēmas prasībām, tajā skaitā šīs sistēmas uzstādījumiem par ķīlas tiesības kā lietu tiesību kategorijas tiesiskajām sekām.

Jautājuma izpēti varētu noslēgt ar gramatiskās tiesību tulkošanas metodes aktualizāciju CPL 400. panta pirmās daļas 1. punktā ietvertās tiesību normas satura noskaidrošanā. Ņemot vērā pareizas tulkošanas rezultāta nozīmi, visa pētījuma galveno secinājumu pamatošanai, pēc autora pieprasījuma ir tikusi veikta valsts kompetentas institūcijas valodniecības jomā šīs tiesību normas gramatiskā analīze. 2015. gada 14. aprīlī Latviešu valodas aģentūra ir

³⁹⁴ Rīgas apgabaltiesas Civillietu tiesu kolēģijas 2016. gada 25. janvāra spriedums lietā Nr. C33467813.

³⁹⁵ Rēzeknes tiesas zemesgrāmatu nodaļas tiesneses 2012. gada 10. aprīļa lēmums lietā Nr. 3-12/0256.

³⁹⁶ Melķisis E. Juridiskās metodes pamati. 11 soļi tiesību normu piemērošanā. – Rīga: BO SIA Ratio iuris, 2003. – 188. lpp.

³⁹⁷ Grūtups A. Tiesu prakse un komentāri. – Rīga: Mans Īpašums, 1994. – 283. lpp.

³⁹⁸ Melķisis E. Tiesību normu abstraktums un tā sekas // Juristu žurnāls, 1998; (Nr. 8):8. lpp.

³⁹⁹ Jonikāns V. Dažas piezīmes par saistību bezstrīdus piespiedu izpildīšanas problēmām // Jurista Vārds, 15.02.2011., Nr. 7 – 8. lpp.

sagatavojusi atzinumu, kurā konstatē: *saistību bezstrīdus piespiedu izpildīšana pieļaujama, ja ir līgumi par tādām saistībām, kas ir nodrošinātas ar publisku hipotēku vai komercķīlu*, ja vien kādā citā teksta daļā nav norādes, kas liecinātu par ko citu.⁴⁰⁰ Galvenā uzmanība, raugoties uz tiesību normas gramatisko konstrukciju, pievēršama abu juridisko jēdzienu, līguma par saistībām un tā raksturojošas pazīmes, nodrošināšanas ar publisku hipotēku vai komercķīlu, lietošanai teikuma uzbūvē un to sakarībai.

Analizējamā tiesību norma atbilst salikta pakārtota teikuma konstrukcijai ar virsteikumu (Saistību bezstrīdus piespiedu izpildīšana pieļaujama pēc līgumiem par saistībām) un apzīmētāja palīgteikumu (kas nodrošinātas ar publisku hipotēku vai komercķīlu). Salikta pakārtota teikuma minimums ir divas predikatīvas vienības jeb divi teikuma komponenti, starp kuriem pastāv pakārtojuma sakars. Saliktā pakārtotā teikumā, lai cik plašs tas būtu, ir tikai viens virsteikums. Virsteikums ir teikuma daļa, kam tieši pakārtota viena vai vairākas citas teikuma daļas jeb palīgteikumi. Palīgteikumi ir salikta pakārtota teikuma daļa, kas pakārtota vienam virsteikumam, vai citam palīgteikumam.⁴⁰¹ Konkrētajā gadījumā palīgteikums atbilst apzīmētāja palīgteikuma pazīmēm, kas tuvāk raksturo kādu virsteikumā minētu lietvārdu vai lietvārda nozīmē lietotu citas vārdšķiras vārdu. Parasti apzīmētāja palīgteikumam saliktā pakārtojuma teikumā ir sava noteikta vieta – tas nostājas tūlīn aiz raksturojamā vārda.⁴⁰² Atbilstošs secinājums izdarīts Latviešu valodas aģentūras skaidrojumā, šis palīgteikums raksturo vārdu *saistībām* (palīgteikumā lietots lokāmais ciešamās kārtas pagātnes divdabis *nodrošinātas* sieviešu dzimtes daudzskaitlī, tā norādot uz gramatisko saistību ar virsteikumā lietoto sieviešu dzimtes lietvārdu *saistības*).⁴⁰³ Norādītais gramatiskās iztulkošanas piemērs būtībā atbilst N. Horna minētajam par šo tiesību normas iztulkošanas metodi. Gramatiskajā iztulkošanā par pamatu ņem vārdu gramatisko jēgu, tas ir, vadās pēc teikuma uzbūves un parastās vārdu jēgas (valodas lietojuma) un pārbauda jēdzienisko struktūru, ņemot vērā šo vārdu jēgu un gramatikas likumus. Tā ir vispārīga iztulkošanas metode, kura neaprobežojas tikai ar tiesību normām. Šī metode tiek izmantota visās humanitārajās zinātnēs, pētot tā teksta jēgu, kas ir attiecīgās zinātnes priekšmets.⁴⁰⁴ Tādā veidā pareizai gramatiskās tulkošanas metodes pielietošanai ir izšķiroša nozīme CPL 400. panta pirmās daļas 1. punkta patiesās nozīmes noskaidrošanā.

Gramatiskās izpratnes iespējas un nepietiekamību, pretēji apskatītajai situācijai, kontrastējošā nozīmē labi izskaidro piemērs par „koku ciršanu”, kas attiecās uz Krimināllikuma darbības sfēru, bet tas nemaina būtību. „Kriminālsodāma ir „patvaļīga koku

⁴⁰⁰ Latviešu valodas aģentūra. Par teksta skaidrojumu. Nr. 4.5-360., 14.04.2015.

⁴⁰¹ Latviešu valodas gramatika. – Rīga: LU Latviešu valodas institūts, 2013. – 843. –844. lpp.

⁴⁰² Mūsdienu latviešu literārās valodas gramatika. II. – Rīga: LPSR Zinātņu akadēmijas izdevniecība, 1962. – 670.–671. lpp.

⁴⁰³ Latviešu valodas aģentūra. Par teksta skaidrojumu. Nr.4.5-360., 14.04.2015.

⁴⁰⁴ Horns N.Ievads tiesību zinātnē un tiesību filosofijā // Likums un tiesības, 08.2000., Nr. 8 (12), 228. lpp.

ciršana” (KL 109. pants). Rodas jautājums – bet vai patvaļīga koku zāģēšana arī ir sodāma? To, ka šādam jautājumam nav tikai teorētiska nozīme, apliecina AT plēnuma 1997. gada lēmums Nr. 6, kurā teikts, ka ar „koku patvaļīgu ciršanu” šī panta nozīmē jāsaprot „savvaļā augušu vai nokaltušu koku atdalīšanu no augšnes ar jebkādiem paņēmieniem [...] bez attiecīgas atļaujas”.⁴⁰⁵ Piemērs parāda, gadījumu kad gramatiskā forma pilnībā neatklāj jēdziena „ciršana” saturu un tā noteikšanai nepieciešams izprast mērķi, kādam tiesību norma radīta un sakarības tiesību normu sistēmā, kurā tā atrodas. Krimināllikuma 109. pants atrodas XI. nodaļā, Noziedzīgi nodarījumi pret dabas vidi.⁴⁰⁶ Konkrētais likuma pants ievietots tiesību normu grupā, kuras objekts ir ar dabas vidi saistītu interešu aizsardzība. No tāda viedokļa raugoties, nav bijis domāts ierobežot tikai konkrētu koka „nogāšanas” veidu, bet jebkādu atdalīšanu no saknēm. Šajā piemērā iezīmējās jēdzienu nenoteiktības problēma, kad nepieciešamas var būt tulkošanas metodes ārpus gramatiskās. Tomēr arī šajā piemērā nav tikusi novērota atkāpe no tiesību normā lietoto vārdu jēgas.

Pavisam problemātiski ir gadījumi, kad ne tikai jāprecizē jēdziena satura apjoma robežas, izvēloties starp juridiskā nozīmē lietotu terminu vai tā ikdienas valodā lietojamu nozīmi, bet šis saturs, vadoties no jēdziena dažādākām sakarībām, faktiski jārada. „Vēl sarežģītāk ir tad, kad jāiztulko jēdzieni, kuriem nepieciešama „vērtības aizpildīšana”, piemēram, „ laba ticība” CL 293. pantā, nosakot, vai aizbildņa darbība aizbilstamā interesēs ir veikta „labā ticībā”. Ne mazāk sarežģītas var būt arī ģenerālklausulu, piemēram, „valsts un sabiedrības intereses”, konkretizēšana.⁴⁰⁷ Norādīto gadījumu sakarā aktuāla var izrādīties teleoloģiskā iztulkošana, kas nodrošina tiesību normas regulēšanas mērķa pārbaudi. Tomēr, tikai izņēmuma gadījumā teleoloģisko iztulkošanas metodi var izmantot pretēji normas gramatiskajai jēgai.⁴⁰⁸ Būtībā jēdzienu konkrētuma un abstrakcijas attiecība veido galveno sakarību tiesību normas interpretācijā un tulkošanas metožu pielietošanā.

Šajā sakarībā jēdzieni teorijā pēc to noteiktības tiek iedalīti četrās grupās. Pirmkārt, viennozīmīgi jēdzieni. To nozīme ir noteikta vai nu ar pašas lietas dabu (Rīga, Latvija, 18.novembris), vai arī ar likumu (Latvijas valsts karogs ir sarkans ar baltu svītru). Šādu jēdzienu satura vārdiskā satura izpratne parasti grūtības nerada.⁴⁰⁹ Otrkārt, var būt jēdzieni ar skaidru „kodolu” un nepietiekami robežotām „apmalēm”, tas ir, jēdzieni, kuru pamatnozīme ir skaidri saskatāma un izprotama. Parasti šie jēdzieni ir substancionāli ar reāli pārbaudāmu saturu. Skaidrs „kodols” ir, piemēram, jēdzienam „automašīna” vai „telpa”. Tipiskos gadījumos to saturs ir viegli izprotams. Treškārt, visai bieži vārdiem piemīt vairākas nozīmes.

⁴⁰⁵ Meļķis E. Juridiskās metodes pamati. 11 soļi tiesību normu piemērošanā. – Rīga: BO SIA Ratio iuris, 2003. – 112. lpp.

⁴⁰⁶ Krimināllikums: LR likums. Latvijas Vēstnesis, 08.07.1998., Nr. 199/200.

⁴⁰⁷ Meļķis E. Juridiskās metodes pamati. 11 soļi tiesību normu piemērošanā. – Rīga: BO SIA Ratio iuris, 2003. – 112. lpp.

⁴⁰⁸ Horns N. Ievads tiesību zinātnē un tiesību filosofijā // Likums un tiesības, 08.2000., Nr. 8(12), 229.–230. lpp.

⁴⁰⁹ Meļķis E. Latvijas tiesiskās sistēmas ceļš uz demokrātisku tiesisku valsti. – Rīga: Tiesu namu aģentūra, 2015. – 216. lpp.

Tas apgrūtina normā lietotā vārda nozīmes atrašanu, kura atbilst konkrētajam gadījumam. Šeit var minēt vārdu „pilsonis”, kam ir divas nozīmes: persona ar noteiktu valsts piederību un cilvēks kā sabiedrības loceklis. Ceturtkārt, atklātie jeb nenoteiktie jēdzieni. Tie dod tikai aptuvenu priekšstatu par iespējamo jomu (virzienu), kurā būtu meklējams konkrētā jēdziena saturs. Kā piemēru var minēt jēdzienus „taisnīgums”, „taisnības apziņa” un citus. Tie pauž attieksmi pret kādu parādību, vērtējumu, rīcības motivāciju. Nenoteiktais tiesību jēdziens galvenokārt ir cilvēka apziņas sfēras problēma.⁴¹⁰ Atklāto juridisko jēdzienu saturs ar gramatisko iztulkošanas metodi faktiski nav noskaidrojams. To var panākt tikai ar pārējo iztulkošanas metožu palīdzību.⁴¹¹ Tiesību normas iztulkošana noskaidro, ko normas teksts pasaka par izšķiramo gadījumu. Iespējamā vārdiskā jēga, kurai vēl var tikt pakārtots normas teksts, t.i., viss, kas var tikt saprasts, ievērojot likumdevēja valodas lietojumu.⁴¹² Minētais tieši norāda, ka iztulkošanas pamats ir pati teksta vārdiskā izpausme, tajā ietvertie vārdi un jēdzieni. Un šajā sakarā teksta gramatiskās izpratnes nozīme vienlaicīgi gan rada priekšnosacījumus citu tulkošanas metožu piemērošanai (jēdzieni ar augstu abstrakcijas pakāpi), gan ierobežo to iespējas atšķirīga skaidrojuma sasniegšanā (viennozīmīgi jēdzieni). Saistību tiesību jēdziens noteikts CL 1401. pantā, saistību tiesības ir tādas tiesības, uz kuru pamata vienai personai – parādniekam – jāizdara par labu otrai – kreditoram – zināma darbība, kam ir mantiska vērtība.⁴¹³ No saistību tiesības attiecīgi atvasināms saistības jēdziens ar tiesībām pretēju nozīmi, saistības ir parādnieka pienākums izdarīt par labu kreditoram zināmu darbību, kam ir mantiska vērtība. Ķīlas tiesības jēdziens definēts CL 1278. pantā, ķīlas tiesība ir tāda tiesība uz svešu lietu, uz kuras pamata šī lieta nodrošina kreditoram viņa prasījumu tādā kārtā, ka viņš var no tās dabūt šā prasījuma samaksu.⁴¹⁴ Tādā veidā ne tikai skaidri definēts ir šo jēdzienu „kodols”, bet likuma paustais un vienlaicīgi norobežotais to saturs normā lietotajai *saistībai* un *ķīlas tiesībai* piešķir viennozīmīgu jēdzienu nozīmi, kas pats par sevi ierobežo gan interpretācijas nepieciešamību, gan tās rezultātu dažādības iespēju.

Normas konkrētums, kad tās priekšraksti un nosacījumi pēc iespējas pietuvināti dzīves gadījuma konkrētam aprakstam, atvieglo gadījuma regulēšanai nepieciešamās normas atrašanu un piemērošanu. Faktiski nerodas nepieciešamības pēc normu teksta interpretācijas sarežģītākām metodēm. Var iztikt tikai ar gramatisko metodi.⁴¹⁵ Tiesību normu tekstu vārdiskajai jēgai būtiska nozīme piešķirta vācu zinātniskajā literatūrā. Jautājums par vārdisko skanējumu jeb iespējamo vārdisko jēgu ir izšķirošs, jo īpaši tur, kur prasība pēc tiesiskās

⁴¹⁰ Sk.: Maurer H. Allgemeines Verwaltungsrecht. – München: C.H. Beck'sche Verlagsbuchhandlung, 1994. – S.121.–130.

⁴¹¹ Melčis E. Latvijas tiesiskās sistēmas ceļš uz demokrātisku tiesisku valsti. – Rīga: Tiesu namu aģentūra, 2015. – 218. lpp.

⁴¹² Sk.: Larenz K. Methodenlehre der Rechtswissenschaft. 6., neu bearb. Aufl., Berlin: Springer, 1991. – S. 322.

⁴¹³ Civillikums. Ceturtā daļa. Saistību tiesības: LR likums. Valdības Vēstnesis, 26.02.1937., Nr. 46.

⁴¹⁴ Civillikums. Trešā daļa. Lietu tiesības: LR likums. Valdības Vēstnesis, 24.02.1937., Nr. 44.

⁴¹⁵ Melčis E. Tiesību normu abstraktums un tā sekas // Juristu žurnāls, 1998; (Nr. 8):12. lpp.

drošības ir visaugstākā.⁴¹⁶ Par vispārēju kritēriju, kas normas interpretācijā pieļauj attālināties no vārdiskās jēgas un attaisno tiesību tālākveidošanu ir tāds tiesību normā ietverts vērtējums, kas nesniedz nekādus pieturas punktus izšķiramā gadījuma atrisināšanai.⁴¹⁷ N. Horns šajā sakarā izteicis konkrētas norādes uzsverot, ka dažādas iztulkošanas metodes jāpiemēro atkarībā no iztulkošanas nepieciešamības, kas rodas, risinot jautājumu par noteiktas tiesību normas piemērošanu konkrētajam faktiskajam sastāvam.⁴¹⁸ Tas nozīmē, ka citu tiesību normu tulkošanas metožu piemērošana, lai pilnībā izprastu CPL 400. panta pirmās daļas 1. punkta saturu, ir lieka, jo izslēdz satura pretējas izskaidrošanas iespēju. Tiesību normas gramatiskā forma faktisko apstākļu abstrakcijā ietver abus atšķirīgos jēdzienus „saistība” un „publiska kļūdas tiesība”, kuru kodolu saturs ir konkrēti noteikts likumā, kā arī šo jēdzienu nozīme pati par sevi, pauž un izskaidro to vietu tiesību sistēmā. Tiesību normas piemērotājs konkrētā gadījumā saskaras ar likumdevēja gribētu zemu tiesību normas abstrakcijas pakāpi un augstu konkrētību, kas šādas gribas iespaidā padara tiesību normas piemērošanu tikai attiecībā uz sašaurinātu gadījumu loku, kuri var tikt atzīti par atbilstošiem dotajai normai, attiecīgi ierobežojot normas interpretācijas iespējas.

Jēdzieniem ar substancionālu, reāli pārbaudāmu saturu konkretizācijas pakāpe vienmēr būs augstāka nekā tiem, kas pauž cilvēka attieksmi. Normas abstraktumu nosaka arī tās piederība konkrētai tiesību nozarei un ar to saistītais normas mērķis un uzdevumi. No šī viedokļa normas pēc to dispozīciju priekšrakstu rakstura konkrētības vai vispārinātības iedalās dispozitīvās un imperatīvās. Imperatīvā norma satur konkrētus priekšrakstus un viennozīmīgi izteiktus noteikumus. Šādas normas pārsvarā ir procesuālajās tiesībās.⁴¹⁹ Tuvinot faktiskos apstākļus tiesiskajiem apstākļiem (pēc līdzības), parasti ir jādomā par vērtībām. Tiesiskais sastāvs ir iztulkojams, īpaši ievērojot likumdevēja uzsvērtās vērtības. Pamatojoties uz to, ir jāizšķir, vai konkrētie faktiskie apstākļi attiecas uz tiesību normu, tas ir, vai norma šajā gadījumā ir piemērojama.⁴²⁰ Lai tiktu pareizi piemērota procesuālā tiesību norma, īstenojot savu imperatīvo raksturu, precīzi arī jāizprot tajā ietvertie materiālās dabas jēdzieni un to nozīme, jo tieši no šādas izpratnes būs atkarīga veiksmīga subsumcija un atbilstoša tiesisko seku attiecināšana. Tāpēc kopumā tikai par atbilstošu arī teorētiskajām norādēm varētu tikt uzskatīts likumdevēja mērķis CPL 400. panta pirmās daļas 1. punkta, kā arī SBPI piemērošanu kopumā ierobežot un pieļaut tikai gadījumos, kad faktiskajos apstākļos konstatējams kreditora tiesību aizskārums termiņā neizpildītas parādnieka saistības veidā.

⁴¹⁶ Sk.: Krey V. Studien zum Gesetzesvorbehalt im Strafrecht. Berlin: Duncker & Humblot, 1976. – S. 43., 127., 154.

⁴¹⁷ Neimanis J. Tiesību tālākveidošana. – Rīga: Latvijas Vēstnesis, 2006. – 60.–61. lpp.

⁴¹⁸ Horns N. Ievads tiesību zinātnē un tiesību filosofijā // Likums un tiesības, 08.2000., Nr. 8(12), 228. lpp.

⁴¹⁹ Melkšis E. Tiesību normu abstraktums un tā sekas // Juristu žurnāls, 1998; (Nr. 8): 10.–11. lpp.

⁴²⁰ Horns N. Ievads tiesību zinātnē un tiesību filosofijā // Likums un tiesības, 07.2000., Nr. 7(11), 199. lpp.

Būtībā „ķīlas saistības” radīšana ir likuma piemērotāja centieni attaisnot un pamatot 2008. gada 9. janvāra AT Senāta lēmumā aizsāktu ķīlas tiesības materiāli tiesisko seku attiecināšanu uz procesuālo kārtību.⁴²¹ Kā jau tika norādījis V. Sinaiskis: „Cik daudz strīdu neizceļas dažreiz ap vienu vai otru likuma pantu vienīgi aiz tā iemesla, ka šī panta iztulkojums sastāda pašmērķi. Bet attiecināts uz visu tiesību sistēmu, kā normatīvi – civiltiesisku sabiedrību, likuma pants tūdaļ iegūst pienācīgu vietu un neapstrīdamu nozīmi.”⁴²² Ar šo jaunizveidoto jēdzienu ir mēģināts aizvietot CPL normas sastāvā nostiprinātās faktisko apstākļu abstrakcijas pazīmes (par parādnieka radītu kreditora tiesību aizskārumu) ar piedāvāto „ķīlas saistību” – ķīlas devēja pienākumu, saistību atbildēt ķīlas apmērā, aizdevuma saistības nepildīšanas gadījumā. Un šajā vietā ļoti uzmanīgi. *Interpretācijas neatbilstība ir novērojama divos līmeņos. Pirmkārt „ķīlas saistības” jēdziena rezultāts ir CL 1278. panta sastāva par kreditora tiesību uz svešas lietas vērtību, papildināšana ar pazīmēm par ķīlas devēja pienākumu atbildēt par nodrošināto parādu. Otrkārt kļūda ir CPL 400. panta pirmās daļas 1. punkta piemērošanā, kad norma tiek izmantota, lai noteiktu materiāltiesisku pienākumu subjektīvajās tiesiskajās attiecībās (ieķīlātāja pienākumu), ārpus tās funkcijas konstatēt tādus juridiskus faktus, kuriem ir civilprocesuāla nozīme – pārbaudīt faktiskā sastāva atbilstību tā izskatīšanai SBPI procesuālajā kārtībā, šādas kārtības pieļaujamību (vai SBPI pieļaujamu). Uz minēto gadījumu būtu attiecināmas E. Meļķiša norādītās prasības tiesību normas iztulkošanas argumentiem situācijā, kad tiesību normas piemērotājs interpretē tiesību sistēmā jau apzinātus un konkrēti definētus tiesību jēdzienus. „Argumentu pielietošana, kas iziet ārpus tiesību sistēmas normatīvajiem ietvariem, parastos apstākļos nav pieļaujama. Vienīgais izņēmums var būt, ja pastāvošā tiesību sistēma tiek nomainīta ar jaunu sistēmu (revolucionāra rakstura pārmaiņas) vai arī radikāli reorganizēta un ja ir likumdevēja tieša atļauja to darīt, vai arī nepārprotami izriet no augstākā juridiskā spēka dokumentiem vai tiesību aktiem.*⁴²³ Pētījumā pēc 2008. gada nav tikusi konstatēta informācija, kas apstiprinātu norādīto izņēmumu pieļaujošo faktu klātbūtni.

„Ķīlas saistības” jēdziena sekas ir tiesību normai neatbilstoša juridiska fakta konstatēšana, tādā veidā vienlaicīgi aktualizējot jautājumu par tiesību piemērošanas (tālākveidošanas) un likumdošanas konkurenci. Tiesību normu piemērotāja izmaiņas CPL normu abstrakcijā vienlaikus var radīt atbilstošu ietekmi civiltiesībās. Aprakstītajā gadījumā nav saskatāma tikai tiesību tulkošanas problemātika, bet tiesību piemērotāja daudz lielāka attālināšanās no likuma, un tā darbībā novērojamas tiesnešu tiesībām raksturīgas pazīmes. Tiesnešu tiesību gadījumā tiesību principu nemainīga saglabāšana ir izšķiroša. Dažos svarīgos

⁴²¹ Augstākās tiesas Senāta Civillietu departamenta 2008. gada 9. janvāra lēmums lietā Nr. SPC-2.

⁴²² Meļķīsis E. Tiesību normas iztulkošana // Likums un tiesības, 09.2000., Nr. 9 (13), – 278. lpp.

⁴²³ Meļķīsis E. Latvijas tiesiskās sistēmas ceļš uz demokrātisku tiesisku valsti. – Rīga: Tiesu namu aģentūra, 2015. – 248.–249. lpp.

gadījumos tiesnešu tiesību veidošanās process ir izraisījis esošās likumdošanas sagrāvi.⁴²⁴ Kopumā jāsecina, ka analizētās procesuālās tiesību normas aktuālajā interpretācijā tiesību principi nav tikuši ievēroti un pastāv šādu destruktīvu procesu varbūtība. Kā norādījis A. Grūtups, CL ir daudz gudrāka grāmata nekā mēs to dažreiz domājam. Varētu teikt, ka CL vispārīguma līmeņa ziņā juristiem ir tas pats, kas ticīgajam Bībele. Tā normas ir nemainīgas tāpēc, ka tās ir pietiekami vispārinātas un ietver sevī ļoti daudz dažādu situāciju. Atliek tikai šīs normas primitīvi noreducēt instrukciju līmenī, kā tūlīt radīsies aplamības.⁴²⁵ Šādas tiesu prakses radītā izpratne par civiltiesību fundamentāliem jēdzieniem savā nozīmīgumā pārsniedz civilprocesuālās kārtības jautājumu problemātiku, tāpēc uztverama kā nopietns apdraudējums tiesību sistēmai kopumā.

Publiskas ķīlas nozīme SBPI izpaužas nevis pašas kreditora ķīlas tiesības (*ieķīlātāja akcesorā pienākuma*) konstatēšanā, bet šāda publiska ķīlas forma izmantojama SBPI nododamās parādnieka saistības pierādīšanā, kā tas jau tika pamatots pētījuma 2.2. punktā. Lai saglabātu CL definēto jēdzienu *ķīlas tiesība* un *saistība* izpratni arī SBPI, kad tiek konstatētas parādnieka piedziņas tiesības un novērstu tiesību tālākveidošanas radīto neatbilstību tiesību sistēmai, autors piedāvā precizēt CPL 400. panta pirmās daļas 1. punktu to izsakot šādā redakcijā – saistību bezstrīdus piespiedu izpildīšana pieļaujama pēc līgumiem par naudas maksājumu saistībām, kas pamatotas ar ierakstiem Zemesgrāmatā vai Komerķīlu reģistrā.

3.3. Saistību bezstrīdus piespiedu izpildīšana kā procesuāls līdzeklis kreditora piedziņas tiesības konstatēšanai

Neskaidrības ir radījis jautājums par to, ko nodod SBPI – pamatsaistību vai šīs saistības izpildei kalpojošo akcesoro saistību, t.i. ieķīlājuma aktu ar publiskas hipotēkas vai komerķīlas statusu. CPL 400. panta pirmās daļas 1. punkts paredz procesuālo kārtību, norādot, kā izpildīt saistību, kas nodrošināta ar publisku hipotēku vai komerķīlu. Tādējādi norma pieprasa *nodalīt pamatsaistību no saistības nodrošinājuma – hipotēkas vai komerķīlas*, tā aprobežojas tikai ar tādām saistībām, kuras ir ierakstītas publiskajos reģistros – Zemesgrāmatā attiecībā uz nekustamo īpašumu (ēkām un zemi),⁴²⁶ Latvijas kuģu reģistrā,⁴²⁷ ja tiek nostiprināta kuģu hipotēka, vai arī LR Uzņēmumu reģistra Komerķīlu reģistrā⁴²⁸ – attiecībā uz kustamu mantu. Līdz ar to CPL 400. panta pirmās daļas 1. punkts

⁴²⁴ Horns N. Ievads tiesību zinātnē un tiesību filosofijā // Likums un tiesības, 08.2000., Nr. 8 (12), 232. lpp.

⁴²⁵ Grūtups A. Zemesgrāmata: māja uz nomātas zemes // Mans īpašums, 1997; (Nr. 2):17. lpp.

⁴²⁷ Ministru kabineta 2006. gada 6. jūnija noteikumi Nr. 467 „Noteikumi par kuģu reģistrāciju Latvijas Kuģu reģistrā”.

⁴²⁸ Komerķīlas likums, Latvijas Vēstnesis, Nr. 337/338 (1398/1399), 11.11.1998.

pieļauj pakļaut izpildīšanai publisko saistību, t.i., pašu nodrošinājumu – komercķīlu vai hipotēku, bet nevis pamatsaistību, kura ir nodrošināta ar ierakstu publiskajā reģistrā.⁴²⁹ Šis ir galvenais, uz „ķīlas saistības” jēdzienu balstīts, AT prakses apkopojumā ietvertais arguments par publiskas ķīlas un procesuālo normu sakarībām.

Būtībā norādītajiem AT apsvērumiem par zināmu saistību starp kreditora tiesībām un publiskas ķīlas tiesiskajām sekām nav iebildumu, tomēr pārliecība par CPL 400. panta pirmās daļas 1. punktu kā procesuālu līdzekli ķīlas pārdošanai, ir uzskatāma par nepamatotu. Minētā apkopojumā domas attīstība ir vadījusies atbilstoši šādam modelim: procesuālajā tiesību normā minēta ķīla, materiālajās tiesībās norādītas tiesības uz ieķīlātās lietas vērtību un apjomu, kādā tās izlietojamas, tātad CPL pantā noteikta civilprocesuālā kārtība ķīlas pārdošanai vai ķīlas tiesību izlietošanai. Civilprocesuālās normas nozīme mēģināta saprast tikai ar materiālo normu analīzes palīdzību, CPL 400. panta pirmās daļas 1. punkts kā daļa no procesuālo tiesību regulēšanas mehānisma nav analizēta vispār.

AT apkopojumā ir saskatāma būtiska sistēmiska nepilnība. Atsevišķi netiek nodalīti divi patstāvīgi tiesību jēdzieni „*ķīlas tiesības izlietošana*” un „*piedziņas vēršana uz nekustamu īpašumu*”. Turklāt pirmajam piemīt materiāli tiesiska, bet otrajam izteikti procesuāla daba. Tāpēc atbilde nav meklējama saistības un ķīlas tiesību jēdzienu sacensībā par publiskāku ticamību, bet gan tajā, kas ir tiesiskais pamats piedziņas vēršanai uz nekustamo īpašumu vai kustamu mantu.

Vienādā nozīmē par SBPI un ķīlas pārdošanu CL komentāros, komentējot 400. panta pirmās daļas 1. punktam analogu tiesisko kārtību Latvijas Civilprocesa kodeksā, runā G. Višņakova. Ja puses nav vienojušās par ieķīlātā nekustamā īpašuma pārdošanu par brīvu cenu, tā pārdošana izsolē notiek atbilstoši CPK 344.¹ un turpmāko pantu noteikumiem par bezstrīda piespiedu izpildīšanu. Tiesneša lēmums nododams izpildei tiesu izpildītājam un ieķīlātā nekustamā īpašuma pārdošana izsolē notiek CPK paredzētajā kārtībā.⁴³⁰ J.Rozenfelds, turpretim CPL 400. panta pirmās daļas pirmo punktu tiešā veidā ir saistījis ar piedziņu – jebkura ar hipotēku nodrošināta saistība nodrošina kreditoram bezstrīdus piedziņas kārtību, norādot uz principiālu atšķirību, turpina ar ķīlas pārdošanu – ja līgumā ir atrunāta tiesība pārdot ķīlu par brīvu cenu, tad tas nozīmē, ka hipotēkas pārdošana piedevām vēl iespējama labprātīgas izsoles ceļā.⁴³¹ Tieši šādā ievirzē ir analizējama kreditora tiesību aizskāruma novēršana, kad viens no civiltiesiska pienākuma izpildes gadījumiem var tikt saistīts arī ar ķīlas tiesības izlietošanu, tomēr pats ķīlas pārdošanas fakts piespiedu izsolē ir tikai tiesas nolēmuma piespiedu izpildes sekas. Pārdevums izsolē pēc savām sekām ir tāds

⁴²⁹ Latvijas Republikas Augstākās tiesas 2010. gada apkopojums par tiesu praksi saistību bezstrīdus piespiedu izpildīšanā. – 3., 7.–9. lpp.

⁴³⁰ Višņakova G., Balodis K. Latvijas Republikas Civillikuma komentāri. Lietas, valdījums, tiesības uz svešu lietu. – Rīga: Mans Īpašums, 1998. – 195. lpp.

⁴³¹ Rozenfelds J. Lietu tiesības. – Rīga: Zvaigzne ABC, 2011. – 189. lpp.

pats kā parasts pārdevums (CL 2086.p.).⁴³² Tomēr izsoles tiesiskais pamats var būt dažāds: gan tiesas nolēmums par parāda piedziņu (konstatēts kreditora aizskārums un atbilstoša viņa piedziņas tiesība), un izsole ir daļa no CPL paredzētās piedziņas vēršanas uz parādniekam piederošo nekustamo īpašumu, gan ieķīlātāja piešķirtā kreditora tiesība ķīlu patstāvīgi atsavināt kā daļējas īpašuma tiesības atvasinājuma sekas (pārdošana ārpus tiesas nolēmumā konstatētas piedziņas tiesības).

Līdzīga rakstura problēmas apspriestas Krievijas juridiskajā literatūrā. Tiek atzīmēta diskusija, kurā termina „piedziņas vēršana” lietošana dažādās tiesību nozarēs ir novedusi pie tā jēgas atšķirīgas izpratnes. Analizējot materiālo tiesību normu par ķīlas tiesībām un piedziņas procesuālo kārtību regulējošo tiesību normu savstarpējās attiecības, tiek konstatēts, ka, tām pastāvot vienlaicīgi, materiālās tiesību normas neietekmē pašu procesuālo kārtību un tās būtību.⁴³³ Piedziņas vēršanas jēdziena atvasināšanas rezultātā materiālajās tiesībās pastāv savstarpēji savienoti jēdzieni „piedziņas vēršana” un „ķīlas tiesību izlietošana”. Šajā sakarā viedokli par to, ka piedziņas vēršana ir ķīlas tiesību izlietošanas forma, nevar uzskatīt par pareizu.⁴³⁴ Attiecinot teikto uz Latvijas Republikas tiesību sistēmu, kad notikusi minēto jēdzienu daļēja saplūšana, var norādīt uz CL 1321. panta otrajā daļā norādītajām tiesībām pārdot ķīlu izsolē ar tiesas starpniecību.⁴³⁵ Likums šeit nenodala būtisku atšķirību. Ķīlas tiesība pati par sevi nerada normā paredzētās tiesības pārdot. Secība te būs šāda. Sākotnēji kreditoram tiesai jāpierāda fakts par parādnieka saistību neizpildi (parādnieka saistību iestāšanās, CL 1319. pants.) un jāiegūst izpildu dokuments (piedziņas tiesību realizēšanas nosacījums piespiedu kārtā). Tikai pamatojoties uz šo dokumentu, arī notiek piedziņas vēršana uz parādniekam vai ieķīlātājam piederošo ķīlu kā CPL paredzētā tiesas nolēmuma piespiedu izpildes stadija. Savukārt ķīlas tiesību izlietošana attiecināma tikai uz šādā kārtībā atgūto naudas līdzekļu – iegūtās ķīlas vērtības saņemšanu prioritārā kārtībā attiecībā pret citiem kreditoriem.

Šādu uzskatu arī atbalsta vairāki autori. Piedziņas vēršana uz ieķīlāto īpašumu, atbilstoši Krievijas likumdošanai, ir līdzeklis, lai iegūtu pamatu ķīlas tiesības izlietošanai.⁴³⁶ Mūsdienu ķīlas tiesību konstrukcija nav pielīdzināma Romas tiesībās pazīstamajai tiesībai pārdot, vai pirms revolūcijas Krievijas tiesībās zināmajai tiesībai prasīt ieķīlātās lietas pārdošanu. Ķīlas tiesības, kā tiesības uz ķīlas vērtību un priekšrocību tās saņemšanā satura būtība ir juridiska iespēja, kas ir pakārtota divām citām juridiskām iespējām – tiesībām vērst

⁴³² Civillikums. Ceturtā daļa. Saistību tiesības: LR likums. Valdības Vēstnesis, 26.02.1937., Nr. 46.

⁴³³ Костюшин Е. К. Исполнительное производство. Процессуальная природа и цивилистические основы. – Москва: Статут, 2007. – стр. 105.

⁴³⁴ Мочалова В. А. Гражданско-правовые вопросы обращения взыскания на заложенное недвижимое имущество. – Москва: Юстицинформ, 2013. – стр. 23.

⁴³⁵ Civillikums. Trešā daļa. Lietu tiesības: LR likums. Valdības Vēstnesis, 24.02.1937., Nr. 44.

⁴³⁶ Будилов В. М. Залоговое право России и ФРГ. – СПб., 1993. – стр. 33.

piedzīņu un tiesībām pārdot ķīlu, kuru secīga izlietošana noved pie likumā norādītā ķīlas tiesības mērķa sasniegšanas.⁴³⁷ Ķīlas tiesības paredz divus ķīlas ņēmēja tiesību uz ķīlas vērtību izlietošanas posmus. Pirmais posms piedziņas vēršana uz ieķīlāto nekustamo īpašumu, otrais – ieķīlātā īpašuma pārdošana.⁴³⁸ Ķīlas tiesības izlietošana un ķīlas ņēmēja interešu apmierināšana uz ķīlas rēķina notiek secīgi izpildoties sekojošām darbībām: piedziņas vēršanai uz nekustamo īpašumu; ķīlas priekšmeta pārdošanai; ķīlas ņēmēja prasījumu apmierināšanai no summas, kas iegūta pārdošanas rezultātā.⁴³⁹ Minētie viedokļi strikti nodala piedziņas vēršanu un ķīlas tiesības izlietošanu kā patstāvīgus jēdzienus. Turklāt norāda uz būtisku sakarību to secībā. Pirmkārt norisinās piedziņas vēršana, tikai pēc tam ķīlas tiesību izlietošana. Tāpēc atbilstoši šo procesu secībai, lai varētu tikt piemērots CPL 400. panta pirmās daļas 1. punkts ir jākonstatē tiesiskais pamats piedziņas vēršanas pieļaujamībai nevis, izlaižot šo posmu, jākonstatē tiesības saņemt ķīlas vērtību. Šajā sakarā arī jāpārbauda, kā norādītie pieņēmumi atspoguļojas Latvijas Republikas nacionālajā tiesību sistēmā un vai tiesību saņemt ķīlas vērtību konstatēšanai civilprocesuālajā ziņā ir kāda nozīme vispār.

No procesuālā tiesību regulēšanas mehānisma, procesuālo tiesību normu sistēmas aktivizēšanas priekšnosacījumu viedokļa, aktuāla ir ķīlas akcesoritātes vai blakus tiesību pazīme (precīzāk šādas pazīmes ierobežota pastāvēšana vai neesamība), kas norāda uz tās pakārtotām attiecībām ar saistību tiesību (prasījumu), kura izpildi ķīla nodrošina. Tātad, ja pastāv šādas pakārtojuma attiecības, tad ķīlas materiāli tiesiskā izpausme kā tiesības uz tās vērtību pati par sevi nenorāda uz trūkumiem vai pārkāpumiem saistību subjektīvi tiesiskajā attiecībā. No teorētiskā viedokļa, situācija kļūst interesantāka, kad akcesoritātes pazīme tiesībai uz lietu pazūd. Šajā gadījumā arī rodas pamats jautājumam vai lietu tiesība patiesībā ir lietu vai saistību tiesība, jo zūd atkarība no prasījuma. Atšķirībā no iepriekš apskatītās ķīlas tiesību klasificēšanas civillikuma saistību tiesību daļā padomju tiesībās, ņemot vērā tikai ķīlas tiesības kā saistību pastiprināšanas līdzekļa nozīmi, akcesoritātes problēma teorētiski ir daudz dziļāks jautājums. Akcesorās pazīmes pastāvēšanas neesamībai vai tās ierobežotai pakāpei ir izšķiroša nozīme parāda piedziņas pieļaujamībā un galvenais jautājums šeit ir sekojošs, vai ķīlas tiesības konstatēšana ir pašpietiekams pamats piedziņai – saistību izpildījuma panākšanai, izmantojot CPL paredzētos piespiedu izpildes līdzekļus. Citiem vārdiem sakot, vai ķīlas tiesības konstatēšana vienlaicīgi ir pielīdzināma arī parāda konstatēšanai.

Lietu tiesību saistību tiesiskajai sastāvdaļai uzmanību pievērsis arī N. Vīnzarājs. Lietu tiesībai lieta ir pirmais jeb tiešais priekšmets. Šī šķietami vienkāršā atšķirības pazīme der pilnā mērā tikai īpašuma tiesībai un servitūtiem. Tā sāk šķobīties ķīlas tiesībā un pavisam

⁴³⁷ Мочалова В. А. Гражданско-правовые вопросы обращения взыскания на заложенное недвижимое имущество. – Москва: Юстицинформ, 2013. – стр. 24.

⁴³⁸ Вишневский А. А. Залоговое право: учеб. и практич. пособие. – Москва., 1995. – стр. 86.

⁴³⁹ Гонгалло Б. М. Учение об обеспечении обязательств. Вопросы теории и практики. – Москва., 2004. – стр. 164.

neder tā saukto reālsaistību izskaidrošanai. Kāda loma piekrīt lietai reālsaistībā? Lietas valdījums nodibina parādnieka jeb pasīva subjekta leģitimāciju: parādnieks ir tas, kas valda ar reālsaistību apgrūtināto lietu.⁴⁴⁰ Piemērs īpašam ķīlas (hipotēkas) veidam, kas neprasa atsevišķa prasījuma pastāvēšanu ir Vācijas civillikumā pazīstamais zemes parāds (*Grundschild*). Jēdziens likumā definēts līdzīgi hipotēkai, tikai bez norādes uz prasību. Neatkarība no prasības ir būtiska zemes parāda sastāvdaļa.⁴⁴¹ Norādītais reālsaistības piemērs Vācu tiesībās kā kontrastējošs Latvijas nacionālajai tiesību sistēmai arī tiks izmantots, lai pārliecinātos par ķīlas tiesības sekām, raugoties no parāda piedziņas iespējamības.

Zemes parāds, atbilstoši Vācijas civillikuma nosacījumiem, ir katrreizēja nekustama īpašuma īpašnieka pienākums samaksāt parādu no nekustama īpašuma un nekustamais īpašums ir vienīgais piedzīšanas priekšmets. Šādā izpratnē zemes parāds ir reālsaistība ar aprobežotu piedziņas iespēju. Hipotēka, to salīdzinot ar zemes parādu, arī ir reālsaistība ar aprobežotu piedziņas iespēju, bet hipotēka nodrošina vēl pamatsaistību. Hipotēkas atbildība aprobežojas ar nekustamo īpašumu, pamatsaistības gadījumā atbild konkrēta persona un piedziņu var vērst uz visu šīs personas mantu. Vācijas gadījumā hipotēka nodibina tiesību prasīt parāda samaksu, blakām tiesībai piedzīt šo parādu no noteiktas lietas. Ja izceļam pirmo iespēju, tad hipotēka ir reālsaistība. Turpretim, ja pasvītrojam otro iespēju, tad hipotēka ir tiesība uz iekļātās mantas vērtības saņemšanu (*Verwertungsrecht, право присвоения*). Hipotēka ir īpatnējs saliktenis no reālsaistības, kas dod iespēju prasīt parāda samaksu no iekļātās mantas īpašnieka, un no tiesības uz šīs mantas aprobežotu valdījumu, proti, uz iespēju paņemt šīs mantas vērtību. Viss teiktais neattiecas uz mūsu CL. Pēc CL 1278. panta tiešās un nepārprotamās jēgas iznāk, ka ķīla dod tikai piedziņas iespēju no iekļātās lietas un nedod tiesību prasīt parāda samaksu no ķīlas saimnieka. Šī otrā iespēja izriet no pamatsaistības. **Ķīlas tiesība ir tikai tiesība uz lietas vērtību, bet nevis arī tiesība uz parādnieka izpildījumu jeb parāda samaksu.** Jākonstatē, ka pēc vācu civillikuma ķīlas tiesība ir īpašs saliktenis no reālsaistības un tiesības uz aprobežotu valdījumu, turpretim pēc mūsu tiesībām ķīlai nav reālsaistības elementa.⁴⁴² Šādu uzskatu, par ķīlas atkarību no saistības un šādu atšķirību no Vācijā un Šveicē pastāvošiem ķīlas tiesību institūtiem atbalsta arī V. Sinaiskis. „Vācu un Šveices civillikumi pazīst reāla kredīta institūtu, kas nav atkarīgs no iepriekšēja prasījuma: vācu kodeksā *Grundschild*, Šveices – *Guel*t. Šie reālā nodrošinājuma instrumenti atšķiras no ķīlas tiesībām ar to, ka tie izceļas bez prasījuma, citiem vārdiem: tiem nav akcesora rakstura. Mūsu kodeksā šie reālie nodrošinājuma veidi

⁴⁴⁰ Vīnzarājs N. Civiltiesību problēmas. – Rīga: Kalniņa E., Tihonova V. Izdevums, 2000. – 44., 57. lpp.

⁴⁴¹ Akkermans B. The Principles of Numerus Clausus in European Property Law. – Portland: Oxford, 2008. – Pp. 233.

⁴⁴² Vīnzarājs N. Civiltiesību problēmas. – Rīga: Kalniņa E., Tihonova V. Izdevums, 2000. – 58.–59. lpp.

nepastāv.”⁴⁴³ Tas nozīmē, ka tikai ar ķīlas tiesības konstatēšanu nepietiek, lai vienlaicīgi konstatētu parāda esamību. Piedziņas vēršanas pieļaujamībai nozīme būs tikai juridiskajiem faktiem par saistības neizpildi. Šāda sakarība par nepieciešamu atzīta arī Krievijas zinātniskajā literatūrā. Piedziņas pamatojumā juridiskajiem faktiem ir izšķiroša nozīme. Tie kalpo par piedziņas vēršanas pamatu uz ieķīlāto lietu un vienlaicīgi iespaido hipotekārā kredīta tiesisko attiecību dinamiku. Ne tikai rada tiesības saņemt ieķīlātās lietas vērtību, bet nosaka materiāltiesiskus priekšnosacījumus pārejai uz ķīlas tiesības izlietošanas fāzi.⁴⁴⁴ Ķīlas ņēmēja tiesības veido iespēja pieprasīt ieķīlātās lietas pārdošanu tiesas kārtībā, bet šīs tiesības tiek aprobežotas ar nosacījumu par saistību neizpildi laikā.⁴⁴⁵ Parāda (saistības) pastāvēšana ir noteicošā CPL 400. panta pirmās daļas 1. punkta „iedarbināšanā”. Parāds juridiska fakta formā ir nepieciešamā saikne starp faktiskajiem apstākļiem un procesuālo normu. Jautājums par minētās tiesību normas piemērošanu ir analizējams tiešā sakarībā ar nepieciešamu juridisku faktu konstatēšanu. Lai persona vērstos tiesā CPL noteiktajā kārtībā ir jāpastāv prasības pamatam un priekšmetam, neatkarīgi vai tiks piemērota prasības tiesvedība vai SBPI un šādus priekšnosacījumus izvirza arī materiālās tiesību normas. Ķīlas materiāli tiesisko seku novērtēšanā un piedziņas priekšnosacījumu konstatēšanā skatīt arī pētījuma 2. daļu.

Uz atbilstošu juridisku faktu nepieciešamību, kas ķīlas tiesības izlietošanu neatņemami saista ar parādnieka pienākuma neizpildīšanu, norāda tiesību normas gan CL Lietu tiesību, gan Saistību tiesību daļā. Ķīlas ņēmējs, kuru *parādnieks nav noteiktā laikā apmierinājis*, var meklēt sev apmierinājumu no ieķīlātās lietas un šajā nolūkā spert visus vajadzīgos soļus tās pārdošanai (CL 1319.p.). *Iekam nav pienācis samaksas termiņš, ķīlas ņēmējs nedrīkst ķīlu pārdot* (1320.p.). Pārdot ķīlu par brīvu cenu ķīlas ņēmējs drīkst tikai tādā gadījumā, ja parādnieks vai nu ieķīlājot vai vēlāk noteikti viņam piešķīris šo tiesību. Ieķīlātā nekustamā īpašuma pārdošana izdarāma pēc noteikumiem par labprātīgu pārdošanu izsolē tiesas ceļā. Ja šāda tiesība ķīlas ņēmējam nav piešķirta, tad *ķīlu var pārdot tikai izsolē ar tiesas starpniecību* (1321.p.)⁴⁴⁶ Savukārt CL Saistību tiesību daļā iekļautā tiesību norma paredz strikti ierobežotu kārtību tiesību aizsardzībai, arī gadījumos, kas tika minēti lietu tiesību normās – ja parādnieks noteiktā laikā nav apmierinājis ķīlas ņēmēju. CL 1732. pants nosaka – *saistību tiesības, tāpat kā visas privāttiesības, aizsargājamās tikai tiesas ceļā, tādēļ neviens nedrīkst meklēt savas tiesības patvaļīgi un vardarbīgi*.⁴⁴⁷ Tieši regulējošā un aizsargājošā funkcija, procesuālo tiesību teorijā tiek uzskatītas par galvenajām šajā tiesību kategorijā. Aizsargājošai funkcijai ir izteikta nozīme kriminālprocesa un civilprocesa tiesībās. Šīs funkcijas mērķis ir nodrošināt

⁴⁴³ Sinaiskis V. Latvijas civiltiesību apskats. Lietu tiesības. Saistību tiesības. – Rīga: Latvijas juristu biedrība, 1996. – 40., 89. lpp.

⁴⁴⁴ Мочалова В. А. Гражданско-правовые вопросы обращения взыскания на заложенное недвижимое имущество. – Москва: Юстицинформ, 2013. – стр. 23.

⁴⁴⁵ Шершеневич Г. Ф. Учебник русского гражданского права. – Москва., 1995. – стр. 248.

⁴⁴⁶ Civillikums. Trešā daļa. Lietu tiesības: LR likums. Valdības Vēstnesis, 24.02.1937., Nr. 44.

⁴⁴⁷ Civillikums. Ceturtā daļa. Saistību tiesības: LR likums. Valdības Vēstnesis, 26.02.1937., Nr. 46.

drošus apstākļus cilvēkiem un sabiedrības funkcionēšanai, izstumjot nevēlamas parādības. Aizsargājamās tiesiskās attiecības kļūst par procesuālo tiesību iedarbības objektu. Šajā sakarā veidojas izteikta materiālo tiesību un procesuālo tiesību normu saikne, tās nevar funkcionēt atrauti. Procesuālās tiesības ārpus materiālajām ir bezmērķīgas, bet materiālās tiesības bez procesuālajām, nefunkcionējošas, jo nebūtu pieņemami par tiesībām uzskatīt tādu to formu, kura ievērošanas ziņā nebūtu valstiski nodrošināta.⁴⁴⁸ Aizsargājamo tiesisko attiecību sakarā juridiskajiem faktiem ir izšķiroša nozīme, tie nodrošina tiesību normā noteikto tiesību un pienākumu vispārējā modeļa pāreju uz tiesību subjektu konkrētu rīcības modeli. Šādi fakti darbojas kā „sviras”, kas izraisa tiesību normu darbību – tiesību normu un tiesību subjektu tiesību (pienākumu) vienojošie posmi.⁴⁴⁹ Pareiza faktu abstrakcijas nostiprināšana tiesību normu hipotēzēs ir viens no galvenajiem likumdevēja uzdevumiem tiesību normatīvā akta sastādīšanā. Jo tas tiešā veidā ietekmēs tiesību normas piemērošanu, kas būs saistīta ar pilnīgu, precīzu un atbilstošu faktu (to juridiski nozīmīgo pazīmju) konstatēšanu.”⁴⁵⁰ Kļūdas tiesiskā attiecība pati par sevi nesatur norādi uz parādnieka saistības esamību. Lai cik arī publiska un ticama nebūtu kļūda, tā pati par sevi kā materiālo tiesību izpausme arī pamato tikai kļūdas tiesības (kreditora tiesību uz kļūdas vērtību) pastāvēšanu. Tādā veidā kļūdas materiāli tiesiskās sekas no CPL 400. panta pirmās daļas 1. punkta piemērošanas viedokļa nav svarīgas.

Taču par galveno sistēmiskas neatbilstības pamatu jāatzīst secinājums – *norma pieprasa nodalīt pamatsaistību no saistības nodrošinājuma*.⁴⁵¹ Šāds secinājums nonāk pretrunā CL 1280. pantam, kas nosaka – katrā kļūdas tiesībā ir nepieciešams prasījums, par ko kļūda atbild. Kā tas ticis atzīmēts attiecībā par hipotēku 18. gadsimta Prūsijas normatīvajos aktos – hipotēkai ir blakus tiesību raksturs, kuras mērķis ir noteiktu saistību nodrošināšana, turklāt pēdējās spēkā neesamība ietekmē pirmās pastāvēšanu.⁴⁵² Norādītais pilnībā attiecināms arī uz CL kļūdas tiesības konstrukciju, par tās pamatu kļūlai nosakot akcesoras, saistībai pakārtotas blakustiesības nozīmi. CL paredzētā kļūdas tiesības esamība ir atkarīga no abu pazīmju – saistības un kļūdas tiesības vienlaicīgas pastāvēšanas un par kļūdas tiesību kā tādu ir iespējams runāt tikai kā par abu norādīto elementu kopumu. AT prakses apkopojuma atziņa par piedziņas vēršanu uz kļūdu, pieļaujot „neticību” parādnieka saistībai ir iekšēji pretrunīga un nerod pamatojumu tiesībās. Viedoklis par kļūdas materiāli tiesisko izpausmi un SBPI koncentrētā veidā ticis apkopots AT Senāta 2015. gada 31. marta spriedumā, kurā būtībā tikusi atreferēta autora jau 2011. gadā paustā pārliecība⁴⁵³ – Iztulkojot Civilprocesa likuma 400. panta pirmās daļas 1. punktu, pārpratumiem par tiesību normāietverto juridisko jēdzienu

⁴⁴⁸ Лукьянова Е.Г. Теория процессуального права. – Москва: НОРМА, 2003. – стр. 71., 55.

⁴⁴⁹ Туграт. – стр. 188.

⁴⁵⁰ Исаков В. Б. Юридические факты в советском праве. Москва, 1984. – стр. 56.

⁴⁵¹ Latvijas Republikas Augstākās tiesas 2010. gada apkopojums par tiesu praksi saistību bezstrīdus piespiedu izpildīšanā. – 7.–9. lpp.

⁴⁵² Каско Л.А. Понятие о залоге в современном праве. – Москва: СТАТУТ, 1999. – 93.стр.

⁴⁵³ Pešudovs A., Vitovskis V. Saistību bezstrīdus piespiedu izpildīšanas problēmas II // Jurista Vārds, 01.02.2011., Nr. 5, – 12. lpp.

saistība un *ķīla* (hipotēka vai komercķīla) gramatisku izpratni nevajadzētu rasties, jo tie skaidri ir definēti Civillikumā un Komerckīlas likumā. Civilprocesa likuma 400. panta pirmās daļas 1. punkts tieši norāda uz saistības pēc līguma pakļaušanu bezstrīdus piespiedu izpildīšanai. Aizdevuma līgums nodibina saistību tiesību. Savukārt parādnieka saistību izpildes nodrošināšanai zemesgrāmatā nostiprinātā hipotēka kā ķīlas tiesība uz nekustamu īpašumu pieder pie lietu tiesībām. Saistībai un ķīlas tiesībai ir gan atšķirīgi to nodibināšanas materiāli tiesiskie pamati, gan tiesiskās sekas. Tieši sekām ir izšķiroša nozīme, jo ķīlas tiesība ir tiesība, bet saistība ir pienākums. Tāpēc no SBPI viedokļa izpildei pakļaujams parādnieka pienākums, lai kreditors varētu izlietot tiesību. Nostiprinot hipotēku zemesgrāmatā, ķīlas tiesība ir jau nodibināta. Līdz ar to no tiesību viedokļa hipotēkas līguma pakļaušana bezstrīdus piespiedu izpildīšanai ir nelietderīga. Tādējādi Civilprocesa likuma 400. panta pirmās daļas 1. punkta kontekstā tiesību piemērotājs saskaras ar saistību kā nodibinātas saistību tiesības tiesiskajām sekām, kas norāda uz parādnieka pienākumu kopumu un ķīlas tiesību kā lietu tiesību. Parādnieka pienākumu kopums ietver pamatparādu, procentus par sveša kapitāla lietošanu un līgumsodu. Ķīlas tiesības civilprocesuālā nozīme Civilprocesa likuma 400. panta pirmās daļas 1. punkta piemērošanas kontekstā izpaužas tikai publiskas ticamības formas piešķiršanā civiltiesiskam darījumam. Apkopojot iepriekšminēto, secināms, ka, *izskatot pieteikumu par saistību bezstrīdus piespiedu izpildīšanu, tiesnesim jāspriež par saistības kā civiltiesiska pienākuma izpildes pakļaušanu piespiedu izpildei. Lai pakļautu izpildei saistību, tiesnesim jākonstatē tās publiski ticamā forma – izpildes nodrošināšana ar ķīlu.*⁴⁵⁴ Būtībā šāda atziņa pilnībā atbilst jau konstatētajam par Vācijas *Urkunden – und Wechselprozess* – pastāvēt vienam un tam pašam prasības priekšmetam vienīgais kritērijs procesuālās kārtības izvēlē starp paātrināto procesu un prasības tiesvedību ir tikai tā pierādīšanas iespējamība. Turklāt līdzīga likumsakarība tikusi konstatēta kādā ASV Kolumbijas Universitātes pētījumā par Francijas civilprocesuālo kārtību. **Piedzīņas vēršanai uz ieķīlāto nekustamo īpašumu ķīlas ņēmējam jāievēro tāds pats process kā citiem kreditoriem.** Tomēr ieķīlātāja privilēģijas izpaužas priekšrocībā saņemt atgūtos naudas līdzekļus atbilstoši reģistrētās hipotēkas kārtas numuram, kā arī tiesībās vērt piedziņu uz ķīlu, ja tā tikusi atsavināta trešajai personai.⁴⁵⁵

Juridiskā doma, sekojot „ķīlas saistībai”, CPL 400. panta pirmās daļas 1. punktu atzinusi par pieteikumu, lai ieķīlātāju atzītu arī par atbildīgo par saistību. Uzstādījums par procesuālo tiesību ietekmi subjektīvo tiesību dalībnieku savstarpējā tiesiskajā statusā pats par sevi ir interesants, var sniegt papildus pārliecību par pētījuma problēmu, tāpēc izdarāma

⁴⁵⁴ Augstākās tiesas Civillietu departamenta 2015. gada 31. marta spriedums lietā Nr. C31230009.

⁴⁵⁵ Herzog P. Civil Procedure In France. Columbia University School Of Law Project On International Procedure. – The Hague: Springer Science + Business Media Dordrecht, 1967. – Pp. 568.

neliela atkāpe. Viedokli par ieķīlātāju kā parādnieku pamatojis senators V. Jonikāns, viņš norāda, ka saistības izpildīšana ar ķīlas starpniecību pēc CPL 400. panta pirmās daļas 1. punkta ir nevis Senāta uzspiests, bet likumdevēja gudri paredzēts tiesisks instruments. Apgalvojums tiek pamatots ar piemēru no tiesu prakses, kad SBPI tikusi nodota ar ķīlas tiesībām uz trešās personas lietu nodrošināta parādnieka saistība. Lēmums nav bijis izpildāms. Piedziņa uz ķīlu nav bijusi iespējama, jo tās īpašnieka atbildība nav bijusi norādīta lēmumā.⁴⁵⁶ Uz vienu tiesību normas piemērošanas piemēru balstīta atziņa iespējams varētu likties pārdroša, tomēr tā plaši nostiprinājās tiesu praksē un tiesību doktrīnā CPL komentāru veidā – Izvērtējot ar ķīlu nodrošinātu saistību bezstrīdus piespiedu izpildīšanas prasījumus, svarīgi pievērst uzmanību tam, ka ne visos gadījumos persona, kura nodevusi publiskā hipotēkā sev piederošu nekustamu mantu vai attiecībā uz kustamu mantu noformējusi komercķīlu, ir kredītņēmējs. Līdz ar to tiesnesim jāpārlicinās gan par izpildei nododamo saistību, gan par personu, pret kuru attiecīgajā gadījumā pieļaujama piespiedu izpildīšana, t.i., ķīlas devēju. Arī Senāts ir skaidri norādījis, ka parādnieks Civilprocesa likuma 400.panta pirmās daļas 1.punkta gadījumā ir ķīlas devējs.⁴⁵⁷ Senāta priekšsēdētājs Z. Gencs, minēto pārliecību saistot ar praksi, savā protestā par rajona tiesas lēmumu norāda – par atbildīgo par saistību ir atzīstams ķīlas devējs.⁴⁵⁸ Attiecībā uz SBPI tiesu prakse iepriekš kopumā, problēmas personu atbildības dalījumā starp atbildīgo par saistību un ieķīlātāju nav saskatījusi. Pirmās instances tiesas lēmumos, SBPI nododot parādnieka saistības, vienlaicīgi atzina arī kreditora tiesības vērst piedziņu uz ieķīlāto lietu, vai vispārējā veidā norādīja uz piedzinēja tiesībām izvēlieties piespiedu izpildes līdzekļa piemērošanu, atbilstoši CPL nosacījumiem, lēmumu rezolutīvo daļu formulējot šādi: piemērot saistību bezstrīdus piespiedu izpildīšanas kārtību, un piedzīt no R. R. parādu, piedziņu vēršot uz D. R. piederošo un ieķīlāto nekustamo īpašumu, R. R. naudas līdzekļiem un citu mantu;⁴⁵⁹ atbilstoši CPL 405. pantam tiesneša lēmums par saistību bezstrīdus piespiedu izpildīšanu ir izpildāms saskaņā ar sprieduma izpildīšanas noteikumiem, piespiedu izpildes līdzekli norāda pats piedzinējs, iesniedzot izpildu dokumentu izpildei zvērinātam tiesu izpildītājam;^{460, 461, 462, 463, 464, 465} piespiedu izpildes līdzekļa izvēle izdarāma nolēmuma piespiedu izpildes stadijā, saistību izpildi nodrošina hipotēka uz E. Ž. nekustamo īpašumu (pamatojoties uz minēto lēmumu,

⁴⁵⁶ Jonikāns V. Dažas piezīmes par saistību bezstrīdus piespiedu izpildīšanas problēmām // Jurista Vārds, 15.02.2011., Nr. 7, – 8. lpp.

⁴⁵⁷ Torgāns K. Civilprocesa likuma komentāri. II Daļa. – Rīga: Tiesu namu aģentūra, 2012. – 648. lpp.

⁴⁵⁸ Latvijas Republika Aaugstākās tiesas Senāta Civillietu departamenta priekšsēdētāja Z.Genca protests.

⁴⁵⁹ Cēsu rajona tiesas 2004. gada 28. jūlija lēmums lietā Nr. 3-9/51-144-04.

⁴⁶⁰ Cēsu rajona tiesas 2008. gada 11. augusta lēmums lietā Nr. 3-12/0676-08.

⁴⁶¹ Jelgavas tiesas 2007. gada 7. decembra lēmums lietā Nr. 3-12/911.

⁴⁶² Cēsu rajona tiesas 2006. gada 22. maija lēmums lietā Nr. 3-12/42-06.

⁴⁶³ Aizkraukles rajona tiesas 2008. gada 16. janvāra lēmums lietā Nr. 3-12/0018.

⁴⁶⁴ Aizkraukles rajona tiesas 2008. gada 27. maija lēmums lietā Nr. 3-12/0244.

⁴⁶⁵ Gulbenes rajona tiesas tiesneses M. Bogdanes 2008. gada 16. decembra lēmums.

piedziņa arī tikusi vērsta uz E. Ž. piederošo nekustamo īpašumu).⁴⁶⁶ Pēdējā minētā nolēmuma pamatotību pārbaudījusi Rīgas apgabaltiesa – tā kā nekustamais īpašums iekļāts par labu AS SEB banka, kā nodrošinājums A. Ž. saistību izpildei, kuras izriet no kredīta līguma, kā arī, ņemot vērā rajona tiesas lēmumā norādīto, ka jautājumu par piespiedu izpildes līdzekļa pielietošanu izlemj tiesu izpildītājs nolēmuma izpildes stadijā, Civillietu tiesu kolēģija atzīst, ka nav pamata atzīt tiesu izpildītājas darbības par prettiesiskām, piedziņu vēršot uz E. Ž. piederošo nekustamo īpašumu.⁴⁶⁷ Ņemot vērā SBPI tiesību institūta priekšrakstu nemainību, kā arī kopumā tiesību normu nemainīgumu, uz kurām lēmumi pamatoti, laika periodā no to pieņemšanas līdz šodienai, minētie prakses piemēri ir attiecināmi arī uz piedziņas jautājumiem pašlaik.

Tajā pašā laikā konstatējama idejas, par kuras devēju kā atbildīgo par saistību, sistēmiska neatbilstība procesuālajai kārtībai un tās radītajām izmaiņām materiālajās tiesībās, patstāvīgas hipotēkas un komercķīlas pamata veidā. Procesuālo tiesību normu būtiska īpašība ir to izteikta sistēma. To noteikta savstarpēja pakārtotība un civilprocesuālo tiesisko attiecību secīgums. „Visām tiesību normām, kas veido procesuālo tiesību normu sistēmu, piemīt satura stabilitāte, struktūras vienotība un noteiktas savienotības nozīme. Tāpēc tām visām, neskatoties uz satura īpatnībām, atšķirīgu detalizācijas pakāpi un procesuālo institūtu izstrādi, piemīt līdzīgas sistēmiskas īpašības, kuras apvieno funkciju specifika un uzdevumi.”⁴⁶⁸ Civilprocesuālās tiesiskās sekas kā CPL 400. panta pirmās daļas 1. punkta piemērošanas rezultātā taisīts lēmums par SBPI neaprobežojas tikai ar izpildu dokumentā konstatētā pienākuma piespiedu izpildes iespēju. Tiesiskās sekas civilprocesuālo tiesību normu sistēmā izpaužas plašāk un šajā sakarā jāatzīmē, piedzinēja tiesības, kuras noteiktas likuma 602. panta pirmajā daļā. Atbilstoši minētajai tiesību normai, piedzinējam neatkarīgi no piedziņas vēršanas uz nekustamo īpašumu ir tiesības prasīt, lai viņam nostiprina zemesgrāmatā hipotēku piedzenamās summas apmērā.⁴⁶⁹ Turklāt šādas piedzinēja tiesības sniedzās ārpus CPL tiesību normām. Hipotēkas nostiprināšanu pamatojoties uz lēmumu par SBPI paredz gan Zemesgrāmatu likums (92.p.),⁴⁷⁰ gan Komerķīlas likums (9.p.3.d.).⁴⁷¹ Hipotēkas nostiprināšanai, pamatojoties uz lēmumu par SBPI, ir arī praktiski piemēri. Rožupes pagasta zemesgrāmatas nodalījuma Nr. 4488 IV daļas 1., 2. iedaļā ar ierakstu Nr. 1.1. par labu AS SEB banka nostiprināta hipotēka (ieraksts izdarīts 2013. gada 16. oktobrī), pamats aizdevuma līgums kā SBPI nodotais akts un lēmums par parādnieka SBPI.

⁴⁶⁶ Rīgas rajona tiesas 2006. gada 16. maija lēmums lietā Nr.3-12/0223.

⁴⁶⁷ Rīgas apgabaltiesas Civillietu tiesu kolēģijas 2007. gada 8. oktobra lēmums lietā Nr. C32181006.

⁴⁶⁸ Лукьянова Е. Г. Теория процессуального права. – Москва: НОРМА, 2003. – стр. 84.–85.

⁴⁶⁹ Civilprocesa likums: LR likums. Latvijas Vēstnesis, 03.11.1998., Nr. 326/330.

⁴⁷⁰ Zemesgrāmatu likums: LR likums. Likumu un noteikumu krātuve, 30.12.1937., Nr. 38, Ziņotājs, 29.04.1993., Nr. 16.

⁴⁷¹ Komerķīlas likums: LR likums. Latvijas Vēstnesis, 11.11.1998., Nr. 337/338.

Atziņa par ieķīlātāja tiesisko statusu, no tā izslēdzot parādnieka personiska rakstura atbildības pazīmes, neizriet vienīgi no civilprocesuālo tiesību normu sistēmas sakarībām, bet jau ilgstoši nostiprināta tiesību doktrīnā. Kā norāda J. Rozenfelds – **par saistību atbild nevis ķīlas devējs, bet ieķīlātā lieta.**⁴⁷² Būtībā šāds secinājums tiešā veidā izriet arī no CL1278. panta. Pati likumā dotā definīcija izslēdz ieķīlātāja personisku atbildību. Minētais pieņēmums ķīlas tiesību nodalīšanā no parādnieka personiskas atbildības, pamatojas arī G. Višņakovas izdarītajos secinājumos. „Pēc ierakstīšanas zemesgrāmatā kreditoram rodas lietu tiesība, kas jārespektē jebkurai personai. Tāpēc neatkarīgi no tā, ka ieķīlātājs ir nekustamo īpašumu atsavinājis citai personai, parāda nesamaksas gadījumā ķīlas ņēmējs var realizēt savu ķīlas tiesību.”⁴⁷³ Jautājums par ieķīlātāja tiesisko statusu un kreditora tiesībām vērst piedziņu uz ķīlu, kad ķīlas devējs nav pats parādnieks AT Senāta tiesu praksē risināts arī ārpus SBPI jautājuma. Ņemot vērā, ka ķīlas tiesība dod iespēju atņemt īpašuma tiesību pret īpašnieka gribu, pret personu, kura ir ieķīlājusi nekustamo īpašumu, ir ceļama prasība. Ja nekustamais īpašums ir ieķīlāts par svešu saistību, kā tas ir izskatāmajā lietā, tad kreditoram ir iespējams celt saistībtiesisku jeb personisku prasību pret galveno parādnieku par parāda piedziņu, kā arī lietisku prasību pret ķīlas devēju par ķīlas tiesības realizēšanu.⁴⁷⁴ Minētie secinājumi ir saskanīgi arī ar tiesību doktrīnas atziņām, kurās, skaidrojot Civillikuma 1278. panta saturu, norādīts, ka ikkatrai piedziņai pēc hipotēku grāmatām ievestām ķīlas tiesībām ir lietisks raksturs un tā ir prasība par lietu tiesībām.⁴⁷⁵ Tomēr tiesību doktrīnā ticis izteikts arī V. Bukovska atšķirīgs viedoklis: „Ķīlas nodibināšanai par labu citas personas uzņemtajai saistībai ir *liettiesiska galvojuma raksturs*, t.i. tāds galvojums, kas aprobežojas tikai ar ieķīlātās mantas apjomu un nav savienots ar ķīlas devēja personisko atbildību par citas personas parādu.”⁴⁷⁶ Šai atziņai būtībā atbilst arī O. Joksta teiktais – ķīla ir mantiski tiesisks saistību nodrošināšanas veids.⁴⁷⁷ Autors pievienojas idejai par liettiesisku galvojumu. Hipotēka rada kreditora tiesības ieķīlātāja īpašumā un šīs tiesības izlietošanas sekas arī izpaužas kā īpašuma tiesību atņemšana pret parādnieka gribu, tomēr šādu tiesību atņemšanas pamats ir parādnieka neizpildīta saistība, tāpēc arī prasības priekšmets attiecībā pret ieķīlātāju nav saistīts ar strīdu par lietu tiesībām, bet par piedziņas vēršanu uz īpašumu – par kreditora izpildījuma prasību, kas aprobežota ar ķīlas vērtību un tieši ir atkarīga no parādnieka radītā kreditora tiesību aizskāruma. Taču šajā gadījuma būtiskākais ir minētajā spriedumā

⁴⁷² Rozenfelds J. Ķīlas tiesības. – Rīga: Zvaigzne ABC, 1998. – 44. lpp.

⁴⁷³ Višņakova G., Balodis K. Latvijas Republikas Civillikuma komentāri. Lietas, valdījums, tiesības uz svešu lietu. – Rīga: Mans Īpašums, 1998. – 231. lpp.

⁴⁷⁴ Augstākās tiesas Senāta Civillietu departamenta 2013. gada 10. marta spriedums lietā Nr. C20392609.

⁴⁷⁵ Sk.: Civillikumi ar paskaidrojumiem. Otrā grāmata. Lietu tiesības. Sastādījuši: senators F. Konradi un Rīgas apgabaltiesas loceklis A. Walter. izd. „Grāmatrūpnieks”, 1935, 308. lpp.; Senāta 2012. gada 18. aprīļa spriedumu lietā Nr. SKC-167.

⁴⁷⁶ Буковский В. Сводъ гражданских узаконений губерний Прибалтиских съ продолжением 1912-1914. гг. и с разъяснениями в 2 томах. Том I. – Рига, 1914. – стр. 563.

⁴⁷⁷ Joksts O. Saistību tiesības saimnieciskos darījumos. – Rīga: Turība, 2003. – 49. lpp.

saglabātais parādnieka un ķīlas devēja atšķirīgais tiesiskais statuss un atziņa par apelācijas instances secinājuma (sprieduma rezolutīvajā daļā nav jānorāda uz ko ir vēršama piedziņa) neatbilstību likuma prasībām kā šķērsli nolēmuma piespiedu izpildei. Šo atziņu iespējams izmantot arī, pamatojot SBPI nolēmuma piespiedu izpildīšanas netraucētu iespējamību, kad piespiedu izpildīšanai nodota parādnieka saistība, kuras izpildi nodrošina trešās personas ķīla. Tādā veidā arguments par ieķīlātāju kā atbildīgo par saistību, „ķīlas saistības” jēdziena aktualitātes pamatošanai, atzīstams par nederīgu.

SBPI paralēli procesuālajām neatkarīgi turpina pastāvēt ķīlas tiesības materiāli tiesiskās sekas, un tādas tās arī saglabājās līdz šo tiesību izlietošanai. CPL ķīlas materiāli tiesiskās sekas izpaužas ar ķīlu apgrūtinātas kustamas mantas un nekustama īpašuma pārdošanā saņemtās naudas sadalīšanās starp piedzinējiem, kas noteikta šā likuma attiecīgi 627. un 628. pantā.⁴⁷⁸ Pamatošanās uz ķīlas materiāli tiesiskajām sekām, kā argumentu SBPI piemērošanai neatbilst CPL paredzētajam gadījumam, kad vienlaicīgi turpina pastāvēt saistība un ķīlas tiesības materiāli tiesiskās sekas arī pēc hipotēkas vai komercķīlas atzīmju dzēšanas zemesgrāmatā. Šis gadījums paredzēts CPL 628. panta (2¹) daļā: ja hipotekārais kreditors nav pievienojies piedziņai, nauda zemesgrāmatā norādītās hipotēkas summas apmērā vai hipotekārā kreditora paziņojumā norādītajā apmērā, ja tāds saņemts, ņemot vērā attiecīgā hipotekārā prasījuma pirmtiesību, ieskaitāma tā tiesu izpildītāja depozīta kontā, kurš rīkoja izsoli, un uzglabājama līdz izpildu dokumentu saņemšanai. Turpina īstenoties ķīlas tiesības sekas kā kreditora tiesības saņemt ķīlas vērtību, tomēr SBPI nav pieļaujama, jo ir zudusi civilprocesuāla juridiska fakta nepieciešama pazīme – saistības publiska ticamība likumā noteiktajā veidā.

Ideja par SBPI kā ķīlas pārdošanas procesu sevī ietver jau konstatētās sistēmiskās nepilnības, tomēr raugoties uz ķīlas tiesības institūtu plašāk, šī lietu tiesība var tikt saistīta ar ķīlas ņēmējam piešķirtu tiesību ķīlu pārdot. Likums arī paredz iespēju ķīlas pārdošanai, pamatojoties tikai uz hipotēkas vai komercķīlas nodibināšanas faktu, ja papildus ķīlas tiesībai ķīlas ņēmējam tikušas nodotas patstāvīgas tiesības ķīlu pārdot kā īpašuma tiesību daļējas atvasināšanas rezultāts. Šādu iespēju paredz CL1321. pants, ja ķīlas ņēmējam vai nu ieķīlājot vai vēlāk tikusi piešķirta tiesība ķīlu pārdot par brīvu cenu⁴⁷⁹ un Komerķīlas likuma 38. pants, ja komercķīlas ņēmējam piešķirta tiesība pārdot mantu bez izsoles.⁴⁸⁰ Ieķīlātais nekustamais īpašums pārdodams, atbilstoši CPL 49. nodaļas nosacījumiem par nekustamā īpašuma labprātīgu pārdošanu izsolē tiesas ceļā. Komerķīla pārdodama bez tiesas starpniecības, atbilstoši Komerķīlas likuma 42. un 43. pantam. Turklāt ārpus Latvijas

⁴⁷⁸ Civilprocesa likums: LR likums. Latvijas Vēstnesis, 03.11.1998., Nr. 326/330.

⁴⁷⁹ Civillikums. Trešā daļa. Lietu tiesības: LR likums. Valdības Vēstnesis, 24.02.1937., Nr. 44.

⁴⁸⁰ Komerķīlas likums: LR likums. Latvijas Vēstnesis, 11.11.1998., Nr. 337/338.

Republikas ir sastopama arī tiesiskā kārtība, kas paredz brīvāku kreditora rīcību savu ar ķīlu nodrošināto prasījumu apmierināšanai gan pārdodot ieķīlāto īpašumu izsolē, tiesas nolēmumā par pārdošanas atļauju, nekonstatējot faktu par kreditora tiesību aizskārumu parādnieka neizpildītu saistību veidā, gan atsavinot ķīlu bez tiesas starpniecības.

Ķīlas piespiedu atsavināšana galvenokārt *common law* valstīs, bet pēdējā laikā plašāk arī kontinentālajā Eiropā tiek saistīta ar jēdzienu *foreclosure*. Jēdziens ticis skaidrots kā tāda īpašuma pārņemšana valdījumā, kas ticis iegādāts par aizdotiem naudas līdzekļiem, kuri nav tikuši atmaksāti līgumā noteiktajā kārtībā.⁴⁸¹ Ķīlas pārņemšana valdījumā vienlaicīgi saistīta ar hipotēkas izpirkšanas tiesību atņemšanu.⁴⁸² ASV galvenokārt zināmi trīs veidi, kā ieķīlātais ķīlu var pārdot piespiedu kārtā, izmantojot ķīlas ņēmēja tiesisko statusu: Visos štatos tiek pieļauta, dažos tā ir obligāta, tiesas apstiprināta izsole (*Judicial Foreclosure*). Aizdevējs ar tiesu sistēmas starpniecību nosūta aizņēmējam vēstuli par prasību 30 dienu laikā samaksāt parādu. Ja noteiktajā termiņā maksājums netiek veikts ieķīlātais nekustamais īpašums tiek pārdots vairāksolītājam vietējas nozīmes tiesas organizētā izsolē; Daudzos štatos pieļauta izsole ārpus tiesas nolēmuma, pamatojoties uz hipotēkas papildināšanu ar atrunu par ķīlas ņēmēja tiesībām pārdot (*Power of Sale*). Šādas izsoles ir pat izplatītākas, tomēr pastāv iespēja pārdošanas likumību pārbaudīt tiesā; Dažos no štatiem pieļauj tiešu ķīlas pārņemšanu (*Strict Foreclosure*). Ķīlas ņēmējs tiesā iesniedz atbilstošu prasību, ja ieķīlātais tiesas noteiktajā termiņā nesamaksā parādu, īpašuma tiesības uz ieķīlāto lietu tiešā veidā tiek nodotas hipotekārajam kreditoram.⁴⁸³ Arī Vācijā zināma ķīlas piespiedu pārdošana ārpus tiesas nolēmumā konstatētā parādnieka pienākuma izpildīt saistību. Šajā valstī nekustamu īpašumu piespiedu pārdošana notiek atbilstoši *Gesetz über die Zwangsversteigerung und die Zwangsverwaltung, ZVG* (Piespiedu izsoļu likums). Aizdevējam piekritīgajā tiesā jāiesniedz pieteikums par izsoles rīkošanu, kuram tiek pievienoti dokumenti, kas apliecina: aizdevēja ķīlas ņēmēja statusu kā labuma guvēju no ķīlas pārdošanas; aizņēmēja vai ieķīlātāja īpašuma tiesības. Šādi nepieciešami dokumenti ir pārdodamā īpašuma ķīlas līgums, zemesgrāmatu apliecība un pierādījums par atbilstošu dokumentu izsniegšanu ieķīlātājam ar tiesu amatpersonas starpniecību. Nekustamā īpašuma novērtēšanu izsoles izsludināšanu u.c. procedūras veic tiesa.⁴⁸⁴ Atbilstoši minētā likuma 36. pantam, izsole tiek izsludināta ne agrāk kā mēnesi un ne vēlāk kā sešus mēnešus pēc piedziņas atzīmes reģistrēšanas zemesgrāmatā,

⁴⁸¹ Cambridge international dictionary of english. – Cambridge : Cambridge university press, 1995. – Pp. 549.

⁴⁸² The New Oxford Dictionary of English. – Oxford : Oxford university press, 1998. – Pp. 717.

⁴⁸³ Foreclosure process. Iegūts no: http://portal.hud.gov/hudportal/HUD?src=/topics/avoiding_foreclosure/foreclosureprocess (sk. 14.03.2016)

⁴⁸⁴ Enforcement of Security over Real Estate in Germany. Iegūts no: <https://www.mayerbrown.com/files/Publication/1e6ff4b8-26df-4e1d-a6de-9867ef751462/Presentation/PublicationAttachment/6a99f2c5-5f32-4f1a-a1d4-eae1f2d636a1/10440.PDF> (sk. 14.03.2016)

tomēr termiņš var tikt pagarināts ne ilgāk kā par diviem mēnešiem.⁴⁸⁵ Ieķīlātāja tiesības pārdot ķīlu, pamatojoties lietu tiesībās, paredzētas arī Krievijas Federācijas Civilt kodeksā, turklāt kodeksa 349. panta 6. punkts paredz iespēju pārdot ķīlu bez tiesas starpniecības, ja ķīlas līgums satur atrunu par piedziņas iespēju ārpus tiesas kārtībā un tas apliecināts notariāli.⁴⁸⁶ Turklāt šāda regulējuma nepieciešamība teorijā saistāma ar krietni senāku vēsturi – jau XIX. gadsimta beigās krievu civilists L. V. Gantovers atzīmēja, galvenais nosacījums nekustama īpašuma kredīta attīstībai Krievijā ir ne tikai hipotēkas sistēmas izveidošana, bet arī tiesisku līdzekļu radīšana, kas kreditoram viegli un ātri ļautu saņemt apmierinājumu no ieķīlātā nekustamā īpašuma vērtības.⁴⁸⁷ Arī, piemēram, Igaunijā zināma līdzīga kārtība. Ieķīlātā nekustamā īpašuma pārdošana iespējama bez tiesas sprieduma. Ķīlas ņēmējam nav nepieciešams vērsties ar prasību tiesā, ja pastāv notariāli apstiprināts līgums, kas apliecina ieķīlātāja piekrišanu ķīlas nepastarpinātai atsavināšanai, lai tādā veidā tiktu izpildītas nodrošinātās parāda saistības. Atzīmei par šādu piekrišanu jābūt izdarītai arī zemesgrāmatā.⁴⁸⁸ Tieši uz šādu (materiālajās) lietu tiesībās balstītu ieķīlātāja statusu idejiski varētu tikt attiecināta AT atziņa par *ieķīlājuma akta piespiedu izpildīšanu*.⁴⁸⁹ Būtiskākais šajā sakarā bija norādīt uz atšķirībām starp lēmumu par SBPI un ķīlas tiesības izlietošanu ārpus parādnieka saistību konstatēšanas nolēmumā. Ķīlas pārdošana balstīta tikai uz lietu tiesībām ieķīlātāja īpašumā vainu bez tiesas lēmuma vai tiesas apstiprināta, norisinās ārpus individuālajā tiesību piemērošanas aktā konstatētas kreditora piedziņas tiesības sakarā ar viņa tiesību aizskārumu, parādniekam atbilstoši neizpildot saistību. Arī šāda ķīlas pārdošana prasa pamatojumu atbilstošā tiesību aizskārumā, tomēr nepastāv nepieciešamība šādu juridisku faktu konstatēt nolēmumā. CPL uz nekustamu īpašumu vērstu piedziņu, konstatēta parāda gadījumā, nepieciešami saista ar piedziņas atzīmes nostiprināšanu zemesgrāmatā (CPL 600.p. 2.d.). Turpretim labprātīga izsole tiesas ceļā šādu atzīmi neparedz, jo ķīlas pārdošana norisinās kā tiesību, pārdot ķīlu par brīvu cenu, izlietošana atbilstoši tiesas apstiprinātiem pārdošanas nosacījumiem ārpus konstatēta parāda. Tikai šādā labprātīgas izsoles kontekstā vienlaicīgi arī atklājas tiesas nolēmuma nepieciešamība, lai varētu tikt piedzīta atlikusī parāda daļa pēc ķīlas pārdošanas.

⁴⁸⁵ Gesetz über die Zwangsversteigerung und die Zwangsverwaltung, as last amended by Article 6 of the Act of 7 December 2011 (Federal Law Gazette I p. 2582). Iegūts no: https://www.gesetze-im-internet.de/englisch_zvg/englisch_zvg.html#p0009 (sk. 14.03.2016)

⁴⁸⁶ Гражданский кодекс Российской Федерации. Принятие 21.10.1994., Государственная Дума, Вступление в силу N 51-ФЗ от 30.11.1994. Iegūts no: https://www.consultant.ru/document/cons_doc_LAW_5142/ (sk.15.03.2016.)

⁴⁸⁷ Sk.: Гантовер Л.В. Залоговое право. Объяснения к положениям главы IV раздела I проекта Вотчинного устава. – СПб., 1890. – стр. 4.–5.

⁴⁸⁸ The World Bank. Global Judges Forum. Commercial Enforcement And Insolvency Systems. Iegūts no: <http://siteresources.worldbank.org/GILD/ConferenceMaterial/20156104/Estonia%20-CR2.pdf> (sk.15.03.2016)

⁴⁸⁹ Latvijas Republikas Augstākās tiesas 2010. gada apkopojums par tiesu praksi saistību bezstrīdus piespiedu izpildīšanā. – 25. lpp.

4. TIESĪBU SISTĒMAI NEATBILSTOŠAS BEZSTRĪDUS PIESPIEDU IZPILDĪŠANAS PIEMĒROŠANAS SEKAS AR PUBLISKU ĶĪLU NODROŠINĀTĀS SAISTĪBĀS

4.1. Lēmuma nozīme un tā tiesiskās sekas

Tiesneša nolēmumā koncentrēta SBPI tiesību institūtā ietvertā dispozitivitāte un procesuālās ekonomijas funkcijas īstenošanās. Apmierinot pieteikumu tiesnesis lēmumā nosaka, kāda saistība un kādā apmērā ir izpildāma piespiedu kārtībā, lēmums: stājas spēkā nekavējoties; tam ir izpildu dokumenta spēks; tas izpildāms saskaņā ar sprieduma izpildīšanas noteikumiem (CPL 405.p. 2. un 3.d.). Pēc būtības ir ticis izlemts jautājums par pieteikumā norādīto prasības priekšmetu, nolēmumā tiek konstatēta kreditora piedziņas tiesība, kas izlietojama piemērojot CPL paredzētos piespiedu izpildes līdzekļus. Šajā vietā par nolēmuma nozīmi varētu pielikt punktu, ja vien par sevi neatgādinātu 2008. gadā notikušās CPL 400. panta pirmās daļas 1. punkta piemērošanas izmaiņas un tiesu praksē radītais un nacionālajā tiesību zinātnē nostiprinātais „ķīlas saistības” jēdziens.

Līdz izmaiņām tiesu nolēmumu rezolutīvā daļa visā valsts teritorijā sistemātiski vienveidīgi tika veidota atbilstoši CPL 405. panta prasībām: piedzīt saistību bezstrīdus piespiedu izpildīšanas kārtībā pamatparādu, procentus, līgumsodu un tiesāšanās izdevumus, lēmuma izpildē piedziņu vērst uz parādnieka kustamo, nekustamo mantu un naudas līdzekļiem; ⁴⁹⁰ piedzīt no aizņēmēja aizdevuma summu, līgumsodu, kā arī valsts nodevu, lēmums stājas spēkā nekavējoties un izpildāms saskaņā ar sprieduma izpildīšanas noteikumiem. ⁴⁹¹ Līdzīgi lēmušas arī, piemēram: Cēsu rajona tiesa; ^{492, 493, 494} Jēkabpils rajona tiesa; ^{495, 496} Ventspils tiesa ⁴⁹⁷ un Daugavpils tiesa. ⁴⁹⁸ Lēmumi par saistību bezstrīdus piespiedu izpildīšanu, kas pieņemti CPL 400. panta pirmā punkta 1. daļas gadījumā, līdz 2008. gada 9. janvārim tika uzskatīti par pilnvērtīgu izpildu dokumentu un kā to paredz CPL 405. panta trešā daļa, tika izpildīti saskaņā ar sprieduma izpildīšanas noteikumiem. Secinājumu apliecina ieskats šādu lēmumu piespiedu izpildes praksē. Zvērināti tiesu izpildītāji izpildu lietvedībā neaprobežojās tikai ar piedziņas vēršanu uz publisku hipotēku vai komercķīlu, bet piespiedu izpildes līdzekļus pielietoja arī attiecībā uz parādnieka: naudas līdzekļiem kredītiestādēs; Ceļu satiksmes Drošības direkcijā reģistrētu mantu, kā arī Latvijas

⁴⁹⁰ Kuldīgas rajona tiesas 2008. gada 27. oktobra lēmums lietā Nr. 3-12/0571/3.

⁴⁹¹ Madonas rajona tiesas tiesneša D. P. Kļaviņa 2008. gada 10. novembra lēmums.

⁴⁹² Cēsu rajona tiesas 2004. gada 28. jūlija lēmums lietā Nr. 3-9/51-144-04.

⁴⁹³ Cēsu rajona tiesas 2008. gada 5. jūnija lēmums lietā Nr. 3-12/0400-08.

⁴⁹⁴ Cēsu rajona tiesas 2003. gada 14. augusta lēmums lietā Nr. 3-9/51-111-03.

⁴⁹⁵ Jēkabpils rajona tiesas 2007. gada 14. marta lēmumā lietā Nr. 3-12/0105.

⁴⁹⁶ Jēkabpils rajona tiesas 2008. gada 20. marta lēmums lietā Nr. 3-12/287.

⁴⁹⁷ Ventspils tiesas 2005. gada 6. aprīļa lēmums lietā Nr. 3-12/0059.

⁴⁹⁸ Daugavpils tiesas 2005. gada 9. decembra lēmumā lietā Nr. 3-12/0737.

Republikas Uzņēmumu reģistrā reģistrētām parādniecekam piederošām kapitāldaļām. Dobeles rajona tiesa 2006. gada 11. septembrī lietā Nr. 3-12/102 bezstrīdus piespiedu izpildīšanai nodeva ar komercķīlu nodrošinātu parādnieka saistību, kas izriet no kredīta līguma.⁴⁹⁹ Minētā nolēmuma piespiedu izpildei ieviesta izpildu lieta Nr. 207/64-2006, kurā tajā skaitā dots rīkojums par parādniecekam piederošo naudas līdzekļu, kas atrodas A/S Hansabanka kontos, apķīlāšanu.⁵⁰⁰ Analoģiska situācija konstatējama Rīgas pilsētas Ziemeļu rajona tiesas 2006. gada 20. marta lēmuma lietā Nr. 3-12/0068/3 piespiedu izpildē, ar kuru piespiedu izpildīšanai nodotas ar komercķīlu nodrošinātās parādnieka saistības, kas izriet no kredīta līguma.⁵⁰¹ Nolēmuma piespiedu izpildei ieviesta izpildu lieta Nr. 97/64-2006, kurā tajā skaitā dots rīkojums par parādniecekam piederošo naudas līdzekļu, kas atrodas A/S Aizkraukles banka kontos, apķīlāšanu.⁵⁰² Rīgas apgabaltiesas Civillietu tiesu kolēģija 2004. gada 27. aprīļa lēmumā lietā Nr. C04244804, apstiprinot nekustamā īpašuma izsoles aktu, arī konstatējusi: „2003. gada 14. novembrī tika ieviesta izpildu lieta Nr. 605/64-2003, pamatojoties uz Rīgas rajona tiesas 2003. gada 7. novembra lēmumu ar kuru pakļauts bezstrīdus piespiedu izpildīšanai kredīta līgums un ķīlas (hipotēkas) līgums”.⁵⁰³ Minētajā izpildu lietā vienlaicīgi dots rīkojums par parādniecekam piederošo naudas līdzekļu, kas atrodas A/S Rietumu banka kontos, apķīlāšanu⁵⁰⁴ un nosūtīts pieprasījums Latvijas Republikas Uzņēmumu reģistram par parādniecekam piederošo kapitāldaļu apķīlāšanu.⁵⁰⁵ Valstī kopumā izpildu lietvedībā lēmumi par SBPI bez ierobežojumiem un izņēmumiem no vispārējās kārtības tikuši izpildīti pilnā atbilstībā sprieduma izpildīšanas noteikumiem.

Aktuālā tiesu prakse ir atkāpusies no CPL 405. panta formālisma un SBPI tiesiskās sekas ierobežojusi ar piedziņas vēršanu uz ķīlu, nolēmumu rezolutīvo daļu konstrukcijas veidojot atbilstoši „ķīlas saistības” jēdziena uzstādījumiem: pakļaut bezstrīdus piespiedu izpildei *parādnieka saistības, kas izriet no ķīlas līguma*;⁵⁰⁶ nodot bezstrīdus piespiedu izpildīšanai *šādas ķīlas saistības, kas nodrošina parādnieka saistību pret kreditoru pēc hipotekārā kredīta līguma* par kredīta pamatsummas, procentu un līgumsoda samaksu;⁵⁰⁷ nodot bezstrīdus piespiedu izpildīšanai *parādnieka saistību pret kreditoru pēc hipotēkas līguma*, kas nodrošina saistību pēc pamatlīguma par preču pārdošanu par Ls 126504,72 samaksu, piedziņu, nepārsniedzot nostiprinātās hipotēkas apmēru, vērst uz nekustamo īpašumu;⁵⁰⁸ nodot bezstrīdus piespiedu izpildei *saistību pēc hipotēkas līguma, kas*

⁴⁹⁹ Dobeles rajona tiesas 2006. gada 11. septembra lēmums lietā Nr. 3-12/102.

⁵⁰⁰ Rīgas apgabaltiesas iecirkņa Nr. __, zvērināta tiesu izpildītāja rīkojums izpildu lietā Nr. 207/64-2006.

⁵⁰¹ Rīgas pilsētas Ziemeļu rajona tiesas 2006. gada 20. marta lēmums lietā Nr. 3-12/0068/3.

⁵⁰² Rīgas apgabaltiesas iecirkņa Nr. __, zvērināta tiesu izpildītāja rīkojums izpildu lietā Nr. 97/64-2006.

⁵⁰³ Rīgas apgabaltiesas Civillietu tiesas kolēģijas 2004. gada 27. aprīļa lēmumā lietā Nr. C04244804.

⁵⁰⁴ Rīgas apgabaltiesas iecirkņa Nr. __, zvērināta tiesu izpildītāja rīkojums izpildu lietā Nr. 605/64-2003.

⁵⁰⁵ Rīgas apgabaltiesas iecirkņa Nr. __, zvērināta tiesu izpildītāja pieprasījums izpildu lietā Nr. 605/64-2003.

⁵⁰⁶ Valmieras rajona tiesas 2009. gada 17. jūlija lēmums lietā Nr. 3-12/1702-09.

⁵⁰⁷ Jelgavas tiesas zemesgrāmatu nodaļas tiesneses 2012. gada 22. marta lēmums lietā Nr. 3-12/0524.

⁵⁰⁸ Gulbenes rajona tiesas zemesgrāmatu nodaļas tiesneses 2012. gada 2. aprīļa lēmums lietā Nr. 3-12/0076.

*izriet no aizdevuma līguma, vēršot piedziņu uz nekustamo īpašumu;*⁵⁰⁹ nodot bezstrīdus piespiedu izpildei *saistību starp pieteicēju un parādnieku - hipotēku*, kas reģistrēta pamatojoties uz hipotēkas līgumu par pamatparāda, procentu un līgumsoda samaksu pēc aizdevuma līguma, parāda piedziņu vēršot uz nostiprināto hipotēku nekustamajam īpašumam.⁵¹⁰

Atbilstoši CPL komentāros paustajam viedoklim, tiesneša kompetence šajā tiesvedībā ir izvērtēt dokumentu ticamību un izlemt par to izpildāmību, ņemot vērā CPL formālās prasības, bet neizvērtējot pašas saistības materiāli tiesiskos pamatus.⁵¹¹ Šādam secinājumam atbilst arī AT prakses apkopojumā paustā atziņa – materiālās tiesību normas paredz nodrošināt dažādas saistības, piemēram, aizdevuma saistību ar hipotēku vai komercķīlu, kas kreditoram ļauj saņemt saistības izpildi, vēršot piedziņu uz ieķīlāto parādnieka mantu.⁵¹² Minēto viedokļu kopēja ideja par SBPI tikai kā publiskas ķīlas tiesības konstatēšanas procesu īstenojusies tiesu nolēmumos, atbilstoši ierobežojot CPL 405. panta darbību. Norādīto secinājumu atspēkošanai izmantojami jau 2. daļā pamatotie argumenti par juridisku faktu, prasības priekšmetu un pierādījumu nozīmi SBPI. Tieši prasījuma materiāli tiesiskais pamats un tā konstatēšana nolēmumā ir tiesību sistēmas nepieciešamība, kas lēmumu par SBPI tā procesuālajās piespiedu izpildes iespējās pielīdzina spriedumam par naudas summas piedziņu. Un tikai šāds nolēmuma tiesiskais status ir spējīgs īstenot tiesību institūta mērķi ietverto procesuālās ekonomijas īstenošanu CPL nosacījumos radītajos dispozitivitātes apstākļos.

Tieši nolēmumā kā tiesību normu piemērošanas rezultātā konstatēto tiesisko seku atbilstība faktiem un lietas dalībnieku gan materiālo, gan procesuālo tiesību tiesiskajam statusam vienlaicīgi atspoguļo dispozitivitātes principa ievērošanas pakāpi. Dispozitivitāti visaptveroši varētu uzskatīt par tiesību piemērotāja darbības ierosinātāju, aizsargājot aizskartās vai apstrīdētās tiesības. Šis princips piemīt visām tiesību piemērošanas formām.⁵¹³ Būtībā tiesnesim SBPI, konstatējot kreditora tiesību aizskārumu un šādas konstatēšanas pieļaujamības atbilstību CPL 400. panta pirmās daļas 1. punktam, vienlaicīgi jāaskaras arī ar dispozitivitātes principa piemērošanu, kas pats par sevi ir patstāvīgs priekšnosacījums otra minētā tiesību institūta īstenojoša tiesību principa – procesuālās ekonomijas, īstenošanās nosacījums. Savukārt atbilstoša tiesību normu piemērošana ir saistīta ar juridisku faktu nozīmes un to funkciju pienācīgu izpratni, kas sevī nepieciešami ietver arī šādu faktu civilprocesālās nozīmes izvērtēšanu. Procesuālu juridisku faktu funkcijas atspoguļo to galvenos tiesiskās iedarbības virzienus un lomu civilprocesuālās regulēšanas metodē,

⁵⁰⁹ Jēkabpils rajona tiesas Zemesgrāmatu nodaļas tiesneses 2012. gada 2. marta lēmums lietā Nr. 3-12/0137.

⁵¹⁰ Daugavpils tiesas tiesneses zemesgrāmatu nodaļā 2013. gada 24. aprīļa lēmums lietā Nr. 3-12/0408.

⁵¹¹ Torgāns K. Civilprocesa likuma komentāri. II Daļa. – Rīga: Tiesu namu aģentūra, 2012. – 664. lpp.

⁵¹² Latvijas Republikas Augstākās tiesas 2010. gada apkopojums par tiesu praksi saistību bezstrīdus piespiedu izpildīšanā. – 7. lpp.

⁵¹³ Плешанов А. Г. Диспозитивное начало в сфере гражданской юрисдикции: проблемы теории и практики. – Москва: НОРМА, 2002. – стр. 109.–110.

procesuālo darbību īstenošanās procesā realizējoties civilprocesuālo tiesību normām, tādā veidā vienlaicīgi atklājot civilprocesuālo tiesību normatīvās iedarbības līdzekļu specifiku un kvalitatīvās īpatnības attiecībā uz tiesību subjektu rīcību un viņu motivāciju.⁵¹⁴ Tieši motivācijai ir izšķiroša nozīme, kas atbilstošu tiesisko seku konstatēšanas gadījumā, rada priekšnosacījumus kreditora neitrālas izvēles iespējai starp prasības tiesvedību un tai alternatīvo SBPI.

Alternatīva prasības tiesvedībai nav iemesls, lai SBPI kā paātrinātam un vienkāršotam procesam atvēlētu otršķirīgas un nepilnvērtīgas procesuālās kārtības nozīmi. Pati par sevi izvēles alternatīva nosaka līdzīgu procesuālo rezultātu, SBPI tiesību aizkārums novēršanā, kļūstot par pilnvērtīgu subjektīvo tiesību aizsardzības mehānisma sastāvdaļu. Šāds mehānisms sevī ietver secīgu, kompleksi organizētu tiesisko līdzekļu sistēmu kā nepieciešamu pamatu tiesību izlietošanai un pienākumu izpildei. Turklāt tiesību aizsardzības mehānisma darbība neaprobežojas ar vispārēja rakstura tiesiska rezultāta sasniegšanu, bet tiek koncentrēta uz tiesīgajai personai faktiski pieejamu tiesisko iespēju realizāciju. Par minētā tiesību aizsardzības mehānisma vienu no elementiem kā tiesību realizācijas līdzeklis un forma uzskatāmas juridiskās procedūras, kuru rezultāts ir tiesību aizsargājošs tiesību piemērošanas akts.⁵¹⁵ Turklāt SBPI, īstenojot procesuālās ekonomijas mērķi, kā procesuālā kārtība ar augstu tiesību normu piemērojošās darbības efektivitāti ir spējīga kopumā veicināt subjektīvo tiesisko attiecību realizēšanos *pacta sunt servanda* ietvaros. Šādā kontekstā izpaužas arī zināma SBPI preventīva, tiesību aizskārumus ierobežojoša loma. Ja prevenciju kopumā uzskatām par institūciju vispārēju mērķtiecīgu darbību, lai novērstu, samazinātu un neitralizētu tiesību pārkāpumu un citu tiesību anomāliju veicinošus faktorus,⁵¹⁶ tad arī efektīvu civilprocesuālo kārtību iespējams uzskatīt par līdzekli tiesību aizskārums mazināšanā vai novēršanā. Tieši SBPI atbilstoša izmantošana var pozitīvi ietekmēt tiesiskās regulācijas mehānisma darbību gan optimizējot procesu, gan veicinot tiesību aizskārums mazināšanos, un tādā veidā palīdzēt tuvināties Eiropas Cilvēktiesību Konvencijas mērķim par taisnīgu tiesu, kuras nozīmīgs kritērijs ir procesuālās kārtības saprātīgs termiņš. Tieši neizskatīto lietu atlikums šajā sakarā ir uzskatāms par būtisku draudu.⁵¹⁷ Procesuālā ekonomija ir arī Vācijas *Urkunden – und Wechselprozess* centrālā tēma. Šī procesa ideja ir nodrošināt samērā ātru un lētu līdzekli naudas summu piedziņai.⁵¹⁸ Tomēr, lai izmantotu norādīto SBPI potenciālu, ir jāapzinās procesa dalībnieku dispozitivitātes ievērošanas nepieciešamība, lai personas netraucēti varētu īstenot viņiem piedāvātās pašregulācijas iespējas.

⁵¹⁴ Ярков В. В. Юридические факты в механизме реализации норм гражданского процессуального права. Автореферат диссертации на соискание ученой степени доктора юридических наук; Екатеринбург, 1992. – стр. 14.

⁵¹⁵ Вавилин Е. В. Осуществление и защита гражданских прав. – Москва: Wolters Kluwer, 2009. – стр. 297.–298.

⁵¹⁶ Нохрин Д. Г. Государственное принуждение в гражданском судопроизводстве. – Москва: Wolters Kluwer, 2009. – стр. 57.

⁵¹⁷ European Commission. Reinforcement of The RULE of Law. – The Netherlands: Wolf Legal Productions, 2002. – Pp. 32.

⁵¹⁸ Braucher R. German Civil Justice. – Durham, North Carolina: Carolina Academic Press, 2004. – Pp. 425.

Meklējot procesuālās kārtības vienkāršošanas un tiesas spriešanas paātrināšanas līdzekļus, būtu nepieciešams novērtēt tā saukto civilprocesuālās formas veidojošo „tiesvedības formalitāšu” nozīmi. *Būtisks ir optimālu juridisko faktu kopums civilprocesuālo mērķu sasniegšanā, darbojoties noteiktu faktisko sastāvu robežās.* Pie šādām juridiski – faktiskajām konstrukcijām, kas nodrošina lielu tiesvedības dinamiku, sašaurinātu faktisko sastāvu ietvaros, var tik uzskatīta tiesas pavēle (*приказное производство*). Tā par procesuālās kārtības vienkāršotu struktūru nozīmi norādījis tiesību zinātnieks V. V. Jarkovs.⁵¹⁹ Teiktajā būtībā arī tikusi atklāta visa procesuālās ekonomijas būtība, CPL ar SBPI palīdzību ierobežo nepieciešamu faktisko sastāvu un tā pārbaudes vienkāršotās procesuālās iespējas rada to pietiekamo priekšnosacījumu minimumu, kas nepieciešams procesuālo tiesisko līdzekļu pielietošanai, kuru gala rezultāts ir nolēmumā konstatētais tiesību aizskārums un tam atbilstoša kreditora piedziņas tiesība. Lai SBPI tiesību institūts pilnvērtīgi spētu sniegt norādītās funkcijas, efektīvākai tiesību piemērošanas procesuālajai darbībai, nepieciešama vienāda SBPI lēmuma (CPL 400.p. 1.d. 1.p., 405.p. 3.d.) un sprieduma par naudas summas piedziņu (CPL 195.p) tiesisko seku atzīšana, tiesām piemērojot likuma normas. Šāda SBPI nolēmuma visaptveroša nozīme piespiedu izpildes līdzekļu izmantošanas ziņā rada pamatu neitrālai kreditora izvēlei starp prasības tiesvedību un tās alternatīvu, paātrināta un vienkāršota procesa veidā. Turklāt šādas izvēles izdarīšana un iespējamā parādnieka tiesību aizsardzība (CPL 406.p.) vienādā mērā vērtējama kā patstāvīga dispozitivitātes izpausme, pretējā gadījumā neatņemami tiek zaudēts minētā procesuālā principa līdzsvars un traucēta procesuālā ekonomija.

4.2. Tiesību tālākveidošanas metodikas prasību ievērošanas nozīme

Tiesību sistēmas izpratne kopumā vienlaicīgi ir izpratne par to veidojošo elementu sakarībām. Savukārt tiesību zinātnes un plašāk jebkuras tiesību doktrīnu ietekmējošas intelektuālas darbības mērķis ir veicināt norādīto elementu sistēmisku sakarību apzināšanos un aktualizēt tieši šādu sakarību nozīmi. Tiesību sistēmas sakarības būtībā ir tiesību zinātnes un tiesību piemērojošās darbības galvenais izpētes objekts.

Tiesību normas pastāv nevis viena otrai līdzās, bet gan viena otrai pakārtoti daudzpusīgā kopsakarā. Rietumvalstu tiesībzinātnieki uzskata, ka jēdzienisko kopsakarību atklāšana, kurā atsevišķas normas funkcionē sasaistē ar tiesiskās iekārtas vadošajiem principiem sistēmas formā ir viens no vispārīgākajiem zinātniskās jurisprudences

⁵¹⁹ Яркoв В. В. Юридические факты в механизме реализации норм гражданского процессуального права. Автореферат диссертации на соискание ученой степени доктора юридических наук; Екатеринбург, 1992. – стр. 18.

uzdevumiem.⁵²⁰ Arī I.Kants tiesībzinātnes objektu saistījis ar zināšanu sistemātiskumu. Teorētiskās zināšanas par tiesībām un likumiem atšķirībā no pozitīvajiem likumiem pieder tīrajai tiesībzinātnei. Šī zinātne nozīmē filozofiskas un sistemātiskas zināšanas par tiesības kā tādas principiem. Tieši no šīs zinātnes ir jāizaug neapstrīdamajiem visiem pozitīvās likumdošanas principiem.⁵²¹ Šādā kontekstā tiesību elementu izpratne veidojas sakarā ar izpratni par šādu elementu sistēmiskām attiecībām, par to funkcionēšanas principiem un to likumsakarībām.

Ar izmaiņām CPL un CL tiesību normu piemērošanā nacionālajā tiesību sistēmā nākas saskarties kā ar patstāvīgu fenomenu. Tomēr, vai izmaiņas tiesību normu piemērošanā ir pamatotas un ievēro tiesību sistēmas sakarības? Pētījumā norādītā CPL 400. panta pirmās daļas 1. punkta piemērošanas prakse laika posmā no 1999. gada 1. marta līdz 2008. gada 9. janvārim pati par sevi ir vērtējama kā fakts, kas prasa aktuālās tiesu prakses nepieciešamības pamatojumu, kurā tiktu atspoguļota AT Senāta saskatīta tāda tiesību normas un tiesību principu sistēmiska sakarība, kas tuvinātu SBPI mērķu sasniegšanu un kopumā varētu tikt raksturota kā taisnīgāka, vienlīdzīgāka, ātrāka, lētāka – kopumā efektīvāka normas piemērošana. Tieši šāda pamatojuma nepieciešama esamība rada priekšnosacījumus aktuālās tiesu prakses atzīšanai un tās attaisnojumam. Ja tāda nav, tad vēsturiskā CPL 400. panta pirmās daļas 1. punkta piemērošana ārpus „ķīlas saistības” jēdziena atzīstama par pareizu kā tāda pati par sevi un tāpat arī pašlaik turpina konkurēt ar aktuālo izpratni. Turklāt arī tiesu prakses pamatu veido tieši izpratne par tiesībām un šajā sakarā uz to attiecināmas minētās prasības par sistēmas saskatīšanu pašās zināšanās par tiesībām – tās elementu sakarībām, kurām tālāk nepieciešami vajadzētu izplatīties kā pozitīvās regulēšanas sistēmiskam efektam.

Tiesību zinātnes prasības, pamatojumam par atkāpšanos no iedibinātās tiesu prakses, izvirza konkrētas prasības, kas saistītas ar viedokļa pamatošanu par jaunās kārtības nepieciešamību un tās priekšrocībām. Turklāt arī ilgstoša pirmās instances tiesas vienota nostāja tiesību normu piemērošanā var tikt uzskatīta par judikatūru, un prakses izmaiņas pieprasa motivāciju arī no augstāku instanču tiesām. Nevar piekrist atziņai, ka pirmās instances tiesu, kuras atrodas tiesu sistēmas zemākajā līmenī, nolēmumi neveido judikatūru un tie nav vērā ņemami augstāku tiesu instanču tiesu nolēmumu argumentācijas daļā. Pirmkārt, pirmās instances tiesas nereti ir pirmās, kuras ievada judikatūras maiņu. Otrkārt, apelācijas un kasācijas instances tiesām ir pienākums pamatot savu nolēmumu, jo īpaši gadījumos, kad tas ievieš pirmās instances tiesas sniegtas atziņas labojumus vai no tās atkāpjas pilnībā. Šajā sakarā jāatzīmē arī pirmās instances judikatūras nozīme vienveidīgai

⁵²⁰ Melkīsis E. Tiesību normu abstraktums un tā sekas // Juristu žurnāls, 1998; (Nr. 8): 13. lpp.

⁵²¹ Broks J. Tiesību filosofija. – Rīga: Turība, 2008. – 118. lpp.

tiesas spriešanai kopumā. Viena līmeņa tiesu instanču judikatūras atziņu vērā ņemšanas galvenā funkcija ir radīt atbalstu turpmākai argumentācijai tiesu nolēmumos un kalpot par ilustrējošu materiālu argumentācijas procesā.⁵²² Tādā veidā iepriekšējās tiesību normu piemērošanas prakses vienveidības nozīmi nemazina tiesību piemērotāja hierarhijas faktors. SBPI gadījumā tieši pirmās instances tiesu līmenī ilgstoši tikusi nostiprināta vienveidīga tiesību normas (CPL 400.p. 1.d. 1.p.) izpratne.

Tiesu nolēmumu vienveidības pamats nostiprināts CPL 189. panta trešajā daļā – spriedumam jābūt likumīgam un pamatotam. Šo kritēriju saturs sīkāk izklāstīts CPL 190. pantā. Taisot spriedumu tiesa vadās pēc materiālo un procesuālo tiesību normām. Tiesa spriedumu pamato uz apstākļiem, kas nodibināti ar pierādījumiem lietā.⁵²³ Šādi nosacījumi par nodibināto apstākļu konstatēšanu, ievērojot paātrinātās kārtības specifiku, būtu attiecināmi arī uz SBPI nolēmumu. Spēkā stājies, neapstrīdēts, likumīgs un pamatots tiesu nolēmums satur pietiekamu argumentāciju tiesību normu piemērošanai un kopumā atbilst tiesību sistēmas prasībām. Tāpēc arī turpmākajos nolēmumos, lemjot par līdzīgiem faktiskiem apstākļiem, būtu jā saglabā jau iepriekš argumentētā izpratne tiesisko seku konstatēšanā.

Tiesu prakses stabilitāti ar CPL 189. panta trešo daļu nepieciešami saistījis arī E. Kalniņš. Viņš norāda, ņemot vērā likumības un pamatotības prasību, tiesa taisot spriedumu, vienlaicīgi arī „uzstāj”, ka šis spriedums atbilst spēkā esošajām tiesībām (respektīvi, ka tiesas veiktais likuma iztulkojums ir „atbilstošs”, bet tiesību tālākveidošana – nepieciešama un pieļaujama). Līdz ar to būtu loģiski, ka arī turpmāk visi līdzīgie dzīves gadījumi tiktu izšķirti atbilstoši šai jau vienreiz formulētajai tiesiskajai izpratnei. Citiem vārdiem, ciktāl tiesas spriedumā izteiktā tiesiskā izpratne uzskatāma par „pareizu”, tas var būt par paraugu arī turpmākiem spriedumiem attiecībā uz tādiem dzīves gadījumiem, kuros „jāatbild” uz to pašu tiesību jautājumu. Pēc šādiem piemērveida – prejudiciāliem spriedumiem tiesas arī mēdz vadīties, lai nodrošinātu tiesas spriešanas vienveidību kontinuitāti, kā arī tiesisko stabilitāti. Šādiem spriedumiem nav normatīvi saistoša spēka. Saistošs ir nevis prejudiciālais spriedums kā tāds, bet gan šajā spriedumā ietvertais likuma iztulkojums vai tiesību tālākveidošanas rezultātā radīts tiesību noteikums, turklāt arī tikai tad, ja un ciktāl tas uzskatāms par iekšēji pareizu, jeb metodoloģiski pareizu no tajā ietverto juridisko argumentu viedokļa. Citiem vārdiem prejudiciāla sprieduma spēks izpaužas tā pārliecināšanas spējā.⁵²⁴ No tiesu prakses atkāpties var vienīgi tad, ja atkāpšanās labā runā pārliecinoši un pat obligāti iemesli. Biežākie gadījumi, kad tiesnesis var atkāpties no nostiprinātās atziņas, būs, ja: tās pielietošanas mērķis

⁵²² Neimanis J. Tiesību tālākveidošana. – Rīga: Latvijas Vēstnesis, 2006. – 86. lpp.

⁵²³ Civilprocesa likums: LR likums. Latvijas Vēstnesis, 03.11.1998., Nr. 326/330.

⁵²⁴ Melkšis E. Juridiskās metodes pamati. 11 soļi tiesību normu piemērošanā. – Rīga: BO SIA Ratio iuris, 2003. –173.,175.–176. lpp.

jau kļuvis par izņēmumu vai par tādu kļūsi; tā vairs nepieder tiesību sistēmai.⁵²⁵ Tiesību tālākveidošana tiesu prakses ietvaros vienmēr atrodas konflikta situācijā starp nepieciešamību saglabāt vienveidību un prasībām izdarīt izmaiņas, ņemot vērā kāda konkrēta gadījuma īpatnības to atkāpē no likumā noteiktās kārtības. Tomēr vispārējs princips taisnīguma saglabāšanā, paredz līdzīgus gadījumus izskatīt līdzīgi. Tiesiskā stabilitāte prasa, lai līdzīgi gadījumi, pamatojoties uz taisnīguma principu, tiktu izšķirti līdzīgi, turklāt svarīga ir nevis tiesiskā novērtējuma rezultāta, bet gan juridiskā pamatojuma (motīvu) līdzība.⁵²⁶ Šādi piemēri par pastāvīguma un izmaiņu konfliktu ir aktuāls tiesību zinātnes jautājums, kas pieprasa tiesību normu piemērotāja motivāciju gan atkāpjoties, gan pieturoties pie aktuālās tiesību normas izpratnes.

Padziļinātu izpratni par problēmas būtību varētu sniegt piemērs Vācijas tiesību sistēmā, kad Vācijas Tiesu iekārtas likuma 132. pantā paredzētā tiesu prakses grozīšana tiek pretstatīta Vācija Pamatlikuma 3. panta pirmajā daļā iekļautajam diskriminācijas aizlieguma principam un 20. pantā paredzētajam tiesiskās paredzamības principam. Tiesu prakses grozīšanas iespēja ir stipri ierobežota, ja tās rezultātā tiek pārkāpts Vācijas Pamatlikuma 3. panta pirmajā daļā nostiprinātais diskriminācijas aizlieguma princips. Agrākās tiesu prakses neievērošanu var kvalificēt kā minētā principa pārkāpumu. Pienākumu ievērot precedentu var atvasināt no diskriminācijas aizlieguma principa. Tiesu vara nedrīkst tiesību normu vispirms iztulkot vienā veidā, tad citā un pēc tam atkal citā veidā. Vienādā iztulkošanas situācijā norma jāiztulko vienādi. Vienādas iztulkošanas prasības Vācijas Pamatlikuma 20. pants saista ar uzticības aizsardzības principu tiesu spriedumos. Pašiem tiesu spriedumiem nav saistoša spēka. Taču tie nav tikai informatīvs tiesisku atziņu avots. Precedenti ir konstitūcijai atbilstoša tiesu varas darbība ar ārēju iedarbību uz personām. Saskaņā ar minētā panta trešo daļu aizsargājamo uzticību pelna galvenokārt nostiprinājusies tiesu prakse. Tā ir precedentu saistošā spēka būtība. Jo stingrāka ir saistība ievērot precedentu, jo vairāk persona var paļauties uz to, ka norma tiks piemērota prognozējami un aprēķināmi. Vienlaicīgi tiek argumentēta nepieciešamība pēc izmaiņām. Pienākums ievērot precedentu nav pieļaujams, ja tiesai, pretēji tās pārlicībai, konkrēts lēmums jāpieņem tikai tādēļ, ka pastāv augstākas instances tiesas precedents. Tiesībām neievērot precedentu jābūt vienmēr, kad to uzskata par nepareizu. Taču tas nenozīmē, ka par precedentu neievērošanu tiesnesis var lemt pilnīgi brīvi. Precedentam ir divējāda argumentatīvā nozīme, tiesnesis, kas precedentu pārņem, sava sprieduma pamatojumu var vienkāršot, izdarot attiecīgu atsauci, tiesnesim, kas no precedentu vēlas atkāpties jāpierāda tā nepareizība. Tiesnesim ir jāpierāda, ka precedentu ir nepareizi. Tas

⁵²⁵ Neimanis J. Tiesību tālākveidošana. – Rīga: Latvijas Vēstnesis, 2006. – 89. lpp.

⁵²⁶ Sk.: Esser J. Vorverständnis und Methodenwahl in der Rechtsfindung. – Frankfurt am Main: Athenäum Verlag GmbH, 1970. – S. 185.

nozīmē, ka cits risinājums ne tikai būs labāk pamatots, bet arī vairāk atbildīs tiesiskajai kārtībai.⁵²⁷ Norādītais vistiešākajā veidā idejiski ir attiecināms arī uz nepieciešamību argumentēt CPL 400. panta pirmās daļas 1. punkta piemērošanas izmaiņas kā atkāpšanos no ilgstoši nostiprinātas vienveidīgas likuma piemērošanas. Līdzīgs viedoklis par vienveidības ievērošanu un atšķirīgā konstatēšanu izteikts arī tiesību zinātnieces G. Sniedzītes zinātniskajā pētījumā par tiesnešu tiesībām. Tiesiskās paļāvības uz tiesas spriedumu kontinuitātes pamatā ir vienlīdzības princips, kas noteic, ka līdzīgas lietas ir jāizspriež līdzīgi. Tajā pašā laikā vienlīdzības principa izpausme ir arī noteikums, ka atšķirīgas lietas ir jāizspriež atšķirīgi, kritērijus un to apjomu līdzības noteikšanai ietverot tiesību normā vai atstājot tiesību piemērotāja ziņā. Attiecīgi tiesiskās sistēmas stabilitātes, kontinuitātes, tiesiskuma un vienlīdzības prasību dēļ tiesai ir pienākums sekot agrākām tiesnešu tiesībām, tomēr – taisnīguma principa un vienlīdzības principa negatīvās izpausmes dēļ tiesai ir pienākums noteiktos gadījumos no agrākām tiesnešu tiesībām atkāpties. Tādējādi saprātīgs pamatojums, izšķiroties par tiesnešu tiesību normas piemērošanu vai atkāpšanos no tās, rodams katrā konkrētā gadījumā, atrisinot minēto vispārējo tiesību principu kolīziju.⁵²⁸ Ne velti teorija tiesnešu tiesībām, atkāpjoties no precedentā, pieprasa pamatojumam izvēlēties tikai juridiskas dabas iemeslus, jo tiesneša personiskie vērtību lēmumi nav pieļaujami.⁵²⁹ Ja atkāpšanās no iepriekšējās tiesu prakses nav atbilstoši motivēta, jaunajam noteikumam zūd saikne ar tiesību sistēmu. Turklāt nav zināmas likumsakarības pēc kādām tas piemērots. Tātad nav iespējas šādu tiesneša veidotu noteikumu objektīvi pārbaudīt, lai pārliecinātos par tā pamatotību. Nepamatotai atkāpei no stabili izveidotas tiesību normu piemērošanas kārtības, jauna precedentā tiesnešu radīta noteikuma veidā, ir īpaši negatīvas sekas, ņemot vērā ciešo saikni starp tiesu praksi un tiesību zinātni. Tiesību zinātnē tiek pētītas un analizētas spēkā esošās tiesības, izstrādātas un sistematizētas teorētiskās zināšanas, kā arī analizēta un vispārināta pastāvošā tiesu prakse. Turklāt tiesību zinātnei ir svarīga loma to metožu izstrādāšanā un attīstīšanā, ar kuru palīdzību tiek iztulkots un piemērots likums.⁵³⁰ Ja tiesību zinātne nepārbaudot pārņem nepamatotas tiesu prakses atziņas, tā kļūst par papildus pamatojumu šādu atziņu izplatībai arī turpmākajos tiesu nolēmumos. Tātad atkāpšanās no iepriekšējās tiesu prakses pieprasa argumentāciju šādai nepieciešamībai. Attiecībā uz CPL 404. panta pirmās daļas 1. punkta piemērošanas problēmu Senātam, kaut arī kā augstākās instances tiesai, bija pienākums motivēt izmaiņas minētās tiesību normas piemērošanā. Šajā gadījumā netiek izvirzīta formāla prasība attaisnoties par savu darbību, bet pamatot CPL un CL tiesību normu un to īstenojošu tiesību principu sistēmisku sakarību pilnveidotu izpratni un tiesiskās

⁵²⁷ Langenbuhere K. Tiesnešu tiesību attīstība un iztulkošana. – Rīga: Tiesu namu aģentūra, 2005. – 156., 164., 167., 170. lpp.

⁵²⁸ Sniedzīte G. Tiesnešu tiesības. – Rīga: Latvijas Vēstnesis, 2013. – 292. lpp.

⁵²⁹ Langenbuhere K. Tiesnešu tiesību attīstība un iztulkošana. – Rīga: Tiesu namu aģentūra, 2005. – 170. lpp.

⁵³⁰ Melķis E. Juridiskās metodes pamati. 11 soļi tiesību normu piemērošanā. – Rīga: BO SIA Ratio iuris, 2003. – 190. lpp.

regulācijas mehānisma funkciju uzlabošanu, kas vienlaicīgi arī norādītu uz iepriekšējās prakses trūkumiem – neatbilstību likuma mērķim, tā idejai; uz veidu, kā šādi trūkumi tiek novērsti jaunajā tiesību normu piemērošanas kārtībā. Ņemot vērā to, ka minētajā Senāta 2008.gada 9.janvāra lēmumā un turpmākajos, kas aizskar SBPI tiesību institūtu, šādas norādes nav atrodamas, vēl joprojām ir pamats uzskatīt, ka iepriekšējā, gandrīz desmit gadu ilgā pieredze vienveidīgā CPL 400. panta pirmās daļas 1.punkta piemērošanā, ir bijusi pamatota un līdz ar to par aktuālu uzskatāma arī pašlaik. Turklāt jāatzīmē, ka vienveidīgi nav bijuši tikai rajonu (pilsētas) tiesu nolēmumi. Tos par pareiziem uzskatīja arī Senāts un šādi piemēri pētījumā jau tika minēti. Tomēr izmaiņu atspēkošana tiesību normu piemērošanā nav pamatjautājums, galvenā problemātika saistās ar šādas darbības pieļaujamību un iespējami iztrūkstošo tās legalitāti un leģitimitāti.

Atkarībā no piesaistes pakāpes likumam izšķir tiesību piemērošanu *secundum legem* (tiesību normu iztulkošana), *preater legem* (likuma robu aizpildīšana) un *contra legem* (tiesību normas vai likuma labošana). Ar tiesību piemērošanu *secundum legem* apzīmē tiesneša nolēmumu par faktisko gadījumu, kurš ir pamatots ar likuma iespējamo vārdisko jēgu, kas vienlaicīgi arī ierobežo minētā tiesību tālākveidošanas līdzekļa iespējas. Tiesību piemērotājs vadās no esošo tiesību normu skanējuma, noskaidro normas saturu, vēsturisko, piemērošanas laika un objektīvo jēgu iztulkošanas ceļā un piemēro normu faktiskajam gadījumam.⁵³¹ *Secundum legem* iespējas CPL 400. panta pirmās daļas 1. punktā ietverto jēdzienu *publiska hipotēka, komercķīla un saistība* satura noskaidrošanā tika jau pārbaudītas pētījuma 3.punktā. Kā tika noskaidrots, norādītie ir CL definēti viennozīmīgi jēdzieni.

No tiesību piemērošanas *secundum legem* ir nošķirama tiesību piemērošana *preater legem*, kuru pieskaita pie tiesību tālākveidošanas tās šaurākajā nozīmē.⁵³² Izteiciens *preater legem* nozīmē blakus likumam bez saskaņas, bet arī bez pretrunas ar likumu. Šāda tiesību piemērošana ir pieļaujama tikai tad, ja likuma klusēšana kādā noteiktā jautājumā neskar apzinātu likumdevēja lēmumu. Iespējams, ka likumdevējs tieši ar savu klusēšanu ir vēlējies izteikt, ka uz problēmsituāciju nav attiecināmas noteiktas tiesiskās sekas. Šādā gadījumā tiesneša veikta tiesību tālākveidošana būtu nepieļaujama tiesneša sacelšanās pret likumdevēju, bet tiesneša nolēmums nostātos pret likumu. Šādu tiesību piemērošanu apzīmē kā *contra legem*.⁵³³ Tiesību tālākveidošana *praeterem legem* priekšnoteikums ir ne tikai tāds tiesiski nozīmīgs dzīves gadījums, attiecībā uz kuru pastāv likuma robs, bet arī slēdziens par to, ka minēto likuma robu nav iespējams aizpildīt analogijas vai teleoloģiskās redukcijas ceļā. Šādai tiesību tālākveidošanai jābūt pietiekami attaisnotai ar specifisku tiesisku kritēriju (it īpaši ar

⁵³¹ Neimanis J. Tiesību tālākveidošana. – Rīga: Latvijas Vēstnesis, 2006. – 13., 14. lpp.

⁵³² Sk.: Bydlindky F. Juristische Methodenlehre und Rechtsbegriff. 2., erg. Aufl. Wien: Springer, 1991. – S. 472.

⁵³³ Neimanis J. Tiesību tālākveidošana. – Rīga: Latvijas Vēstnesis, 2006. – 15. lpp.

vispārējo tiesību principu) palīdzību. Turklāt tiesnesim, izspriežot lietu, cita starpā ir pienākums pārbaudīt un ar pārliecinošiem juridiskiem (nevis tiesībpolitiskiem) argumentiem pamatot gan viņa veiktās tiesību tālākveidošanas nepieciešamību attiecīgā dzīves gadījuma izšķiršanai, gan arī tās pieļaujamību pastāvošās tiesību sistēmas ietvaros.⁵³⁴ Jēdziens „robs” norāda uz nepilnību kādā kopumā, kurā īstenībā tiek sagaidīta pilnība.⁵³⁵ Doktrīnā atrodami arī viedokļi, ka „robs” ir „neapmierinoša nepilnība” vai „neapmierinoša nepilnība tiesību kopuma ietvaros”.⁵³⁶ Blakus nepilnības konstatācijai ir tiesību piemērotāja secinājums, ka īstenībā regulējumam vajadzētu saturēt arī regulējumu vēl neregulētam gadījumam t.i. būt pilnīgam. Robs pastāv arī tad, ja gadījuma risinājumam nekādu mērauklu vairs nedod ne pārpozitīvie apsvērumi, ne arī tiesību normas, t.i., kad tiesību piemērotājam ir jālemj pēc paša ieskata. Likuma nepilnības jēdziens kalpo arī tiesību tālākveidošanas *preater legem* jomas aprakstīšanai un šī tiesību piemērošana vispirms tiek apskatīta tad, kad attiecīgais gadījums nav risināms tiesību piemērošanas *secundum legem* – tātad likuma iztulkošanas jomā un nepilnība ir tad, kad likuma vārdiskais skanējums nesatur nekādu piemērojumu noteiktam gadījumam.⁵³⁷ Tātad gramatiskās iztulkošanas rezultātā atklāts tiesību normas saturs ierobežo vai pat nepieļaut tālāku atkāpi no likuma teksta. Jo precīzāk konkretizēts tiesību normas teksts, izslēdzot abstrakcijas pazīmes, jo attiecīgi ierobežotāki kļūst tiesību normas interpretēšanas līdzekļi un to nepieciešamība aprobežojas ar tiesību normas vārdiskās jēgas izpratni. Pamatojums tiesību piemērotāja darbībām ārpus *secundum legem* CPL 400. panta pirmās daļas 1. punkta gadījumā nav konstatējams. Tas arī ir likumsakarīgi, jo *secundum legem* iespējas aprobežojas gramatiskās metodes un vārda skanējuma ietvaros. Likuma robu pastāvēšanu, līdz ar to arī *preater legem*, izslēdz minētajā tiesību normā lietotie viennozīmīgie jēdzieni, kas vienlaikus norāda uz precīzi izteiktu un tiesību tālākveidošanai ierobežotu vai pat nepakļaujamu likumdevēja gribu augsta formālisma un zemas tiesību normas abstrakcijas veidā. Ķīlas saistība būtībā ir tiesību normu piemērotāja centieni radīt tiesību institūtu, kurā ķīlas tiesības piešķiršana kreditoram pati par sevi atvieglo ķīlas pārdošanu, lai tādā veidā tiktu pamatota ķīlas līguma (ieķīlājuma akta) nodošana SBPI.

Tiesību piemērotājs ir padots likumam un tiesībām, tādēļ nav tiesīgs pieņemt nolēmumu *contra legem*⁵³⁸, kas tieši CPL 400. panta pirmās daļas 1. punkta gadījumā arī ir noticis. „Ķīlas saistības” jēdziena radīšana iespējams veidojusies, kā to norādījis vācu tiesību zinātnieks R. Cipeliuss, atbilstoši brīvo tiesību mācībai, kad tiesnesis, saskaņā ar iemācīto tiesisko izjūtu pieņemot iepriekšēju lēmumu, jau no sākuma paturējis acīs rezultātu, pēc kura

⁵³⁴ Sk.: Larenz K. Canaris C.W. Methodenlehre der Rechtswissenschaft. 3. Aufl. – Berlin, Heidelberg: Springer-Verlag, 1995. – S. 245.–247.

⁵³⁵ Sk.: Canaris C.W. Die Feststellung von Lücken im Gesetz. Berlin: Ducker & Humblot, 1964. – S. 16.

⁵³⁶ Sk.: Engesch K. Einführung in das juristische Denken. 9. Aufl. Stuttgart: Kohlhammer, 1997. – S. 176.

⁵³⁷ Neimanis J. Tiesību tālākveidošana. – Rīga: Latvijas Vēstnesis, 2006. – 58. lpp.

⁵³⁸ Sk.: Larenz K. Methodenlehre der Rechtswissenschaft. 6., neu bearb. Aufl., Berlin: Springer, 1991. – S. 428.

būtu vērts censties, un, iztulkojot likumus, vadīties vispirms no šīs izjūtas. Vienlaicīgi autors vērs uzmanību uz Gēti (*Goethe*) teikto: „Iztulkošanas procesā esiet svaigi un moži! Ja jūs kaut ko neiztulkojat, tad jūs kaut ko slēpjat.” Tas norāda uz nepieciešamību arī minētās izjūtas gadījumā nodrošināt racionāli strukturētu šāda rezultāta attaisnošanu. Šajā procesā tiesnesis izmanto loģiskus un sistēmiskus, teleoloģiskus un vēsturiskus iztulkošanas argumentus. Šis rezultātu argumentējošais pamatojums liek tiesnesim pamatīgi pārdomāt to, vai viņa „iepriekšējais spriedums” **iztur racionālu pārbaudi**, kas ir saprotama arī citiem. Ja tas tā nav, tiesnesim spriedums jālabo.⁵³⁹ Šāds tiesību zinātnieka ieteikums ir tieši vietā, jo sākotnēji šķietami elementārā intelektuālā darbība ar tiesību sistēmas pamatjēdzieniem patiesībā ir secīgs, sistēmisks un daudzpakāpju process gan materiālo, gan procesuālo tiesību normu piemērošanā, pastāvot gan atšķirīgiem tiesību institūtiem, gan dažādiem to īstenojošiem mērķiem.

Jautājums par tiesnešu tiesībām, procesuālo tiesību normu interpretācijas sakarā, Latvijā izrādās ir aktuāls ne tikai saistībā ar SBPI: „Atbilstoši tiesību teorijai likuma robus aizpilda attiecīgi ar analogiju un teleoloģisko redukciju. Kā novērots praksē, Latvijas tiesību sistēmā pastāv vēl trešais likuma robu veids, par ko tiesību teorija klusē, un tie ir – neīstie likuma robi. Šie neīstie likuma robi atklājas, tiesām procesuālo tiesību normu piemērošanas laikā piemērojot nevajadzīgu analogiju vai bezjēdzīgu redukciju. Aizpildot šos neīstos likuma robus, tiek radītas nelikumīgas, aplamas un nevajadzīgas tiesību normas, jo likumā faktiski ir bijis ietverts pozitīvs tiesiskais regulējums attiecīgajai situācijai vai arī pozitīvs tiesiskais regulējums likumā nav ietverts apzināti, jo tas no tiesību sistēmas viedokļa nav arī nepieciešams”.⁵⁴⁰ Tiesu prakses nepilnības tiek saistītas arī ar tiešu atsaukšanos uz attiecīgā likuma komentāru tekstu, tiesību normu piemērošanas attaisnošanai. Tā ir visai bieži sastopama parādība Latvijas Republikas tiesu praksē, kas uzskatāma par būtisku tiesu prakses veidošanas metodikas pārkāpumu. Zinātniskā literatūrā atspoguļots piemērs, kad Rīgas apgabaltiesa prasības noraidīšanā tiešā veidā balstās uz Civillikuma komentāriem. Tiesa citē likumā norādīto līgumsoda definīciju un turpina ar Civillikuma komentāru tekstu: „Taču Civillikuma komentāri attiecībā uz šī panta piemērošanu un tiesu praksi (lieta Nr. SKC-48) satur norādi, ka līgumsods nevar kļūt par nepamatotas iedzīvošanās iespēju sakarā ar cita subjekta kļūdām, neizdarību vai pat apzinātu pārkāpumu”. Tāpēc tiesa uzskata, ka prasības summas palielinājums uz līgumsoda pieauguma rēķina nav apmierināms. Kā redzams, tiesa ne tikai balsta prasības nodrošināšanu tiešā veidā uz Civillikuma komentāriem un tiesu praksi, par kādu gan varētu arī nebūt uzskatāms viens spriedums, uz ko dota atsauce, bet tiesa arī

⁵³⁹ Cipeliuss R. Par tiesisko apsvērumu racionālu strukturēšanu // Likums un tiesības, 04.2000., Nr. 4 (8), – 114. lpp.

⁵⁴⁰ Snipe A. Šlikte N. Neīstie likuma robi un tiesu snauda // Jurista Vārds, 10.09.2013., Nr. 37, – 15. lpp.

neatklāj līdzšinējās tiesu prakses atziņas saturu, tās piemērošanas priekšnoteikumus un izskatāmās lietas faktisko apstākļu būtisko līdzību ar judikatūras atziņas tiesiskā sastāva pazīmēm. Šāda tiesas spriešana degradē jebkādu tiesu darbu tiesību tālākveidošanā un judikatūras atziņu izstrādē, pat gadījumos, ja pašas atziņas kā tādas ir pamatotas un tiesiskas.⁵⁴¹ Šādā kontekstā būtu apskatāma argumentācija, ar kādu ir aprobežojies Senāts, grozot CPL 400. panta pirmās daļas 1. punkta piemērošanas praksi, kuras pamats arī atrodams CL komentāru tekstā.

Būtībā vienīgais aktuālās tiesu prakses pamatojums tiek saistīts ar materiālo tiesību normu it kā radītu nepieciešamību, kas prasījuma rašanos padara atkarīgu no ķīlas tiesības izlietošanas (CL 1329.p., 1330.p.) Pakļaujot piespiedu izpildīšanai līgumu par saistību, kas nodrošināta ar hipotēku, iestājas Civillikuma 1329. un 1330. pantā paredzētās sekas. Tas nozīmē, ka ķīlas pārdošanā ieņemtās summas pārpalikums, kas pārsniedz ķīlas ņēmēja prasījumu, atdodams pārdotās ķīlas īpašniekam, bet ja pārdošanas rezultātā netiek iegūta summa, kura ir nepieciešama ķīlas ņēmēja apmierinājumam, tad viņam paliek tiesības parāda atlikumu prasīt no parādnieka prasības tiesvedības kārtībā.⁵⁴² Norādītā argumentācija būtībā arī ir tieši pamatota ar atziņu CL komentāru tekstā. Komentāros par CL 1330. pantu norādīts – prasījuma apmierinājumam iztrūkstošā summa un lietas pārdošanai nepieciešamie izdevumi, ja pārdošanā ieņemtās summas nepietiek, pieprasāmi ar personisko prasību.⁵⁴³ Tiesas nolēmuma argumentācija saistāma ar komentāru tekstu, jo citur tiesību sistēmā šāda atziņa nav tikusi izteikta. Pats komentējamais pants nesatur nekādu norādi uz procesuālo kārtību, kādā piedzenams parāds. *Turklāt arī komentāru teksts ir atzīstams par atbilstošu, ja pārdošana tajā nav tikusi norādīta kā piedziņas vēršanas rezultāts.* Lai atspēkotu Senāta argumentu būs nepieciešama tikai viena norāde. Ķīlas tiesība neierobežo kreditora tiesības vērst piedziņu uz visu parādnieka mantu. Kā norādījis E.Kalniņš – Kreditora ķīlas tiesība uz parādniekam piederošu lietu neaprobežo parādnieka atbildību vienīgi ar šīs lietas vērtību. Kreditors (ķīlas ņēmējs), kura prasījumu parādnieks nav noteiktā laikā apmierinājis, var meklēt sev apmierinājumu no ieķīlātās lietas (CL 1319.p.), taču tas neizslēdz viņa iespēju vērst piedziņu uz visu parādnieka mantu.⁵⁴⁴ Pārliecības papildus pamatošanai, tiesību normas aplūkojamas vēsturiskā skatījumā, jo piemērošanas pareizības kontekstā var izrādīties nozīmīgas to izcelsmes vēsturiskās sakarības.

CL 1330. pantā ietvertais nosacījums pēc būtības ir analogs Civillikuma (vietējo likumu kopojuma) III daļas 1456. pantam – ja no iemaksātās summas nepietiek ķīlas ņēmēja

⁵⁴¹ Sniedzīte G. Tiesnešu tiesības. – Rīga: Latvijas Vēstnesis, 2013. – 137. lpp.

⁵⁴² Latvijas Republikas Augstākās tiesas Senāta 2008. gada 9. janvāra lēmums lietā Nr. SPC-2.

⁵⁴³ Višņakova G., Balodis K. Latvijas Republikas Civillikuma komentāri. Lietas, valdījums, tiesības uz svešu lietu. – Rīga: Mans Īpašums, 1998. – 158. lpp.

⁵⁴⁴ Kalniņš E. Saistību tiesība // Likums un tiesības, 02.2000., Nr. 2 (6), – 49. lpp.

pilnīgam apmierinājumam, tad viņam paliek tiesība prasīt no parādnieka kā parāda atlikumu, tā arī pārdošanai taisīto nepieciešamo izdevumu samaksu.⁵⁴⁵ CL tajā skaitā 1330. panta izcelsme ir krietni senāka par CPL 400. panta pirmās daļas 1. punkta procesuālo normu. Sākot ar XIX gs. vidu, kad baltiešiem faktiski pilnībā nācās pārņemt Krievijas publiskās tiesības – krimināltiesības 1846. gadā, tiesu iekārtu un procesuālās tiesības 1889. gadā, kā arī nodokļu – nodevu sistēmu XIX gs. laikā. Tikai attiecībā uz privāttiesībām tika saglabāts pēctecības princips. Baltijas civiltiesību izstrādē tāpēc ievērojama nozīme bija Vācu vēsturiskās tiesību skolas atziņām. Balstoties uz pandektu tiesībām, ievērojot vietējās baltvācu tiesību tradīcijas, prof. Fridrihs Georgs fon Bunge izstrādāja Baltijas vietējo likumu kopojuma III daļu jeb Baltijas Civillikumu.⁵⁴⁶ Savukārt vēl salīdzinoši nesen hipotēka visā Latvijas teritorijā netika uzskatīta par paātrinātas procesuālās kārtības izmantošanas iespēju, publiskas ticamības piešķiršanā saistībai.⁵⁴⁷ Raugoties no šāda skatu punkta, materiālās tiesību normas izveides mērķis nevarēja būt CPL 400. panta pirmās daļas 1. punkta ierobežota piemērošana, bet vērsts uz kreditora tiesiskā statusa precizēšanu pēc ķīlas pārdošanas, izsakoties precīzāk, ja ķīla tikusi pārdota pirms kreditora piedziņas tiesību konstatēšanas.

Šāda SBPI tiesību institūta piemērošanas izmaiņu pamatojoša nolēmuma argumentācijas pārliecināšanas spējas varētu pretstatīt N. Horna norādītajām juridisku argumentu prasībām. Argumentēt – tas nozīmē rast un novērtēt argumentus „par” un „pret” vairāku aspektu savstarpējās sakarībās, lai nonāktu pie viena lēmuma. Svarīgākais aspekts ir ar vērtībām saistītie argumenti. Juridiskam pamatojumam ir jāatspoguļo tiesiskie principi, uz kuriem balstoties tiek veidots rezultāts, vērtējamā tiesiskā sastāva attiecīgie fakti un visas svarīgākās domāšanas procesa stadijas, kuras noteikušas rezultātu. Turklāt ir jānosauca arī svarīgākie argumenti, kuri izskaidro novērtējumu. Rezultāts tikai tad ir pietiekami pamatots, ja tas ļauj saskatīt cēloņus, no kuriem tas izriet, tas ir, tā pamatā esošos principus, un, pamatojoties uz tiem, veiktās domāšanas darbības, kas novedušas pie šā rezultāta.⁵⁴⁸ Tiesību normas piemērošanas izmaiņas aizsākušajā nolēmumā šādas prasības nav atrodamas. Nav sniegts novērtējums šādu izmaiņu ietekmei uz SBPI procesuālā institūta darbību procesuālo tiesību principu līmenī. AT tiesu prakses apkopojumā izdarītais secinājums: „CPL 400. panta pirmās daļas 1. punkts pieļauj ķīlas saistības izpildi, vēršot piedziņu tikai uz iekļāto mantu, t.i., nodibināto publisko hipotēku vai komercķīlu. Kreditors kā piedzinējs šajā gadījumā nevar izvēlēties piedziņas līdzekļus atbilstoši CPL 70. nodaļas prasībām un vērst piedziņu uz

⁵⁴⁵ Būmanis A. Civillikumi. Vietējo likumu kopojuma III daļa. – Rīga: Valtera un Rapas akc. sab., 1935. – 202. lpp.

⁵⁴⁶ Osipova S. Tiesību evolūcija Latvijas teritorijā Krievijas impērijas sastāvā. 29.07.2010. Iegūts no: <http://www.lu.lv/par/projekti/petnieciba/2006/osipova/> (Sk. 12.03.2016.)

⁵⁴⁷ Bukovskis V. Civilprocesa mācības grāmata. – Rīga: Autora izdevums, 1933. – 532. lpp.

⁵⁴⁸ Horns N. Ievads tiesību zinātnē // Likums un tiesības, 09.2000., Nr.9(13), – 258.–260. lpp.

parādniekam piederošo citu mantu vai naudas līdzekļiem”,⁵⁴⁹ ir pielīdzināms tiesību tālākveidošanai *contra legem*, kas nerod pamatojumu CPL un tiesību sistēmā noteiktajā kārtībā kopumā.

Vērā ņemams tiesnešu nolēmumu argumentācijas aspekts plaši analizēts angloamerikāņu tiesību sistēmā, argumentus klasificējot *principles* un *policies*. Saskaņā ar Hārta un Saksa teoriju, abi argumentu tipi principā apraksta vienu un to pašu sasniedzamo mērķi, tomēr tie atšķiras pēc to atvasināšanas. *Principles* ir raksturīgs, ka to var atvasināt no tiesību sistēmas, it īpaši no tiesu precedentiem, un arī to pamatojums balstās uz jau esošajām normām. Tā, piemēram, pie *principles* ir pieskaitāms *pacta sunt servanda* pamatprincips un netaisnas iedzīvošanās aizliegums. *Policies* turpretim ir mērķa priekšstati, kuri balstās uz politiskām priekšrocībām un kas nav jāpamato ar esošajām tiesību normām. Kā šādi mērķa priekšstati minēti pilnīgas nodarbinātības sasniegšana vai nacionālās drošības saglabāšana. Saskaņā ar Dvorkina teoriju, tiesas sprieduma pamatā, no vienas puses, varbūt individuālo tiesību aizsardzība un veicināšana, un, no otras puses, spriedumu var taisīt arī tikai tāpēc, lai tiktu saglabāts vai sasniegts kāds visas sabiedrības kolektīvs mērķis. *Policy* argumenti attaisno nolēmumu, demonstrējot, ka ar šo nolēmumu tiek ievērotas vai nodrošinātas kādas individuālās vai kolektīvās tiesības. *Principle* argumenti pamato tiesu nolēmumus ar to, ka prasītājam ir atzīstamas subjektīvas tiesības.⁵⁵⁰ Ņemot vērā minēto teoriju uzstādījumus, *policies* rakstura argumenti, kas attaisnotu kādu būtiska sabiedriska mērķa sasniegšanu arī varētu tikt izmantoti CPL 400. panta pirmās daļas 1. punkta interpretācijas izskaidrojumam un tās pamatošanai. Tomēr nekādi mērķi attiecībā uz kreditoru kopumu, patērētāju vai valsts interešu kopēju aizsardzību AT argumentācijā un vēlāk tiesību zinātnē izvirzīti netiek.

CPL 400. panta pirmās daļas 1. punkta piemērošanas izmaiņu problemātikas sakarā detalizētāk uzmanība pievēršama kādam salīdzinoši nesen pieņemtam lēmumam par SBPI, lai noskaidrotu, kādus lēmuma pieņemšanai būtiskus apstākļus konstatē tiesa arī „ķīlas saistības” jēdziena darbības ietvaros. Rīgas pilsētas Vidzemes priekšpilsētas zemesgrāmatu nodaļas tiesnese lēmuma motīvu daļā konstatē, ka atbilstoši kredīta līgumam un diviem ķīlas (hipotēkas) līgumiem, par labu kreditoram nostiprinātas attiecīgi divas hipotēkas uz iekļātajiem nekustamajiem īpašumiem katra LVL 95581,34 apmērā. No pieteikumam pievienotajiem materiāliem redzams, ka kredīta līgumā noteiktās saistības netiek pildītas no 2013. gada 15.maija, ir iestāties aizdevuma atmaksas beigu termiņš, aizdevums nav atmaksāts. Tiesnese konstatē, ka uz lēmuma pieņemšanas brīdi kredīta pamatsummas kavējums pārsniedz 60 dienas. Saskaņā ar CPL 405. panta ceturto daļu, vērtējot to, vai

⁵⁴⁹ Latvijas Republikas Augstākās tiesas 2010. gada apkopojums par tiesu praksi saistību bezstrīdus piespiedu izpildīšanā. – 37. lpp.

⁵⁵⁰ Langenbuhere K. Tiesnešu tiesību attīstība un iztulkšana. – Rīga: Tiesu namu aģentūra, 2005. –20.–24. lpp.

izpildāmais akts satur patērētāju tiesību aizskarošus netaisnīgus noteikumus, *tiesnese nesaskata minētajā pantā noteiktos šķēršļus saistības nodošanai bezstrīdus piespiedu izpildīšanai*. Atbilstoši CPL 404. panta otrajai daļai *pieteicējs ir norādījis piedzenamo galveno parādu EUR 106900,66 un līgumsodu EUR 698,49, kopā EUR 107599,15*. Tiesnese atzīst, ka ir ievērots līgumsoda samērīgums ar galveno parādu. Saskaņā ar Augstākās tiesas 2010. gada tiesu prakses apkopojumā „Tiesu prakse SBPI” sniegtajām atziņām, saistību, kas nodrošināta ar hipotēku, var pakļaut bezstrīdus piespiedu izpildīšanai tikai nodrošinājuma un tā vērtības apmērā.⁵⁵¹

Kā par to iespējams pārliecināties, tiesa izskatot pieteikumu, nepieciešami vadās no CPL tiesību normu sistēmiskām prasībām, konstatē juridiska fakta pastāvēšanu – kreditora tiesību aizskārumu, parādniekam termiņā neizpildot savu pienākumu maksājuma saistības veidā, atbilstoši aizdevuma līguma nosacījumiem, nevis aprobežojas ar publiskas hipotēkas norādīšanu lēmumā. Turklāt tiesa ne tikai konstatē juridisku faktu par saistību nepienācīgu izpildi EUR 107599,15 apmērā, bet konstatē īpašas juridiska fakta kvalificējošas pazīmes, par to, ka patērētājs pieļāvis saistību kavējumu ilgāk par 60 dienām, par to, ka līgumsods ir samērīgs attiecībā pret parāda pamatsummu. Parāda konstatēšana nav tikai nepieciešama SBPI tiesību institūta prasība, bet CPL tiesību normu sistēmisks nosacījums iespējai tiesas nolēmumu izpildīt piespiedu kārtā. Pamatojoties uz minētajā lēmumā konstatēto aizņēmēja parādu, tiesnese 2014. gada 14. oktobrī ir pieņēmusi lēmumu par piedziņas atzīmes EUR 107599,15 un tiesas izdevumu apmērā nostiprināšanu Rīgas pilsētas zemesgrāmatas nodalījumā Nr. 5016 (atzīme – vērsta EUR 108097,16 piedziņa, piedzinējs AS SEB banka; pamats zvērināta tiesu izpildītāja nostiprinājuma lūgums, Rīgas pilsētas Vidzemes priekšpilsētas zemesgrāmatu nodaļas tiesneses 2014. gada 3. oktobra lēmums lietā Nr.3-12/5973). Kā vienīgo tiesību avotu, pamatojumam par publisku ķīlu kā nolēmuma tiesisko seku ierobežojošu faktoru, tiesa min tiesnešu *contra legem* radīto tiesību tālākveidošanas rezultātu – „ķīlas saistību”. Būtībā līdzīga argumentācija, ierobežojot lēmuma tiesiskās sekas piespiedu izpildes līdzekļa izvēles ziņā, aprobežojoties ar atļauju vērst piedziņu uz ķīlu, kas pamatota tikai diskutablajās un pretrunīgajās tiesnešu tiesībās, sastopama pārsvarā visos pētījumā pārbaudītajos 150 lēmumos par SBPI, aktuālajos CPL 400. panta pirmās daļas 1.punkta interpretācijas apstākļos, visā Latvijas teritorijā.

Šajā sakarā aktuāla izrādījusies R. Cipeliussa vispārēja norāde par likuma tekstu tulkošanu un izprašanu – „Loģiskie” un „sistēmiskie” iztulkošanas argumenti prasa, lai iztulkošanas rezultāts loģiski un teleoloģiski bez iekšējām pretrunām iekļautos vismaz tāda paša vai augstāka līmeņa normu kontekstā. Šie argumenti atrod attaisnojumu „tiesību

⁵⁵¹ Rīgas pilsētas Vidzemes priekšpilsētas zemesgrāmatu nodaļas tiesneses 2014. gada 3. oktobra lēmums lietā Nr. 3-12/5973.

vienotības” principā: tiesībām ir jādod izturēšanās priekšraksts, kurā nav iekšēju pretrunu un pēc kura var droši orientēties. Pretrunas starp viena līmeņa normām noved pie tā, ka vismaz viena no šīm normām vairs nav piemērojama. Tādēļ, kur vien tas iespējams, būtu jāizvairās no tādas iztulkošanas, kuras rezultātā kāda norma nonāktu loģiskā pretrunā ar tā paša vai augstāka līmeņa normu.⁵⁵² „Ķīlas saistības” radītā, R. Cipeliussa nosauktā iekšējā pretruna izpaužas ierobežojošā piedziņas iespējā apstākļos, kad, pamatojoties uz juridisku faktu par parādnieka tiesību aizskārumu termiņā neizpildītas parādnieka maksājuma saistības veidā, pilnībā konstatēta kreditora piedziņas tiesība, kas atbilst radītā tiesību aizskāruma apmēram un nav ierobežota ar ķīlas tiesības materiāli tiesiskajām sekām. Radītās lietu un saistību tiesību kategoriju pretrunas viena līmeņa tiesību normu ietvaros liedz pilnībā īstenoties un SBPI procesuālajā kārtībā tikt piemērotai CL tiesību normai, kas nosaka parādnieka atbildību, piemēram, CL 1943. pantam par aizņēmēja pienākumu atdot tādu pašu summu vai daudzumu, kādu viņš saņēmis.⁵⁵³ Kopumā ļoti piesardzīgi par tiesnešu tiesībām izteicies N. Horns – Ja rodas nepieciešamība kaut ko regulēt, tad likumdevējam tas ir jādara. Tiesnešu tiesību nozīme skaidrota ar to, ka likumdevējs nevar vai nespēj ātri un precīzi sniegt šādu palīdzību. Tiesnešu tiesību lielā nozīme mūsdienās ir izraisījusi nopietnas pārdomas par tiesisko drošību. No vienas puses, tiesnešu tiesības ir neatņemams elements tiesību tālākveidošanas procesa elastīgai attīstībai un kalpo tam, lai tiesības atbilstu jaunajām regulēšanas prasībām. Tomēr justīcijai tās vajadzētu izmantot ar zināmu atturību.⁵⁵⁴ Vispāratzīts ir fakts, ka tiesas pastāvīgi dod savu ieguldījumu tiesību tālākveidošanā un tiesnešu tiesību izveidošanā. Taču tiesneši nejūtas kā rezerves likumdevēji. Spriedumu pamatojumos viņi cenšas atvasināt savus nolēmumus no spēkā esošajām tiesībām, nevis patvarīgi radīt jaunas tiesības. Šāda savas darbības izpratne arī metodiski ir absolūti nepieciešama.⁵⁵⁵ Kā norādījis K. Larenc, īpaša nozīme likuma ietvarus pārkāpjošā tiesību tālākveidošanā ir no konstitūcijas izrietošajiem tiesību principiem.⁵⁵⁶ Izteiktā piesardzība nav bijusi veltīga un tā attiecināma arī uz pētījuma problēmu. „Ķīlas saistība” nonāk pretrunā CPL noteiktajai personu tiesību aizsardzībai nolēmumu piespiedu izpildes stadijā, un attiecībā uz fizisku personu arī Satversmes tiesību normām.

Radītās tiesnešu tiesības ierobežo kreditora piedziņas tiesības piespiedu izpildes līdzekļa izvēles ziņā ārpus piedziņas vēršanas uz ķīlu. Vienlaicīgi CPL piedziņas vēršanai uz nekustamo īpašumu ir piešķīris galējas nepieciešamības nozīmi. Tas arī ir attaisnojams, ņemot vērā Latvijas Republikas Satversmes 96. pantā paredzētās tiesības uz mājokļa

⁵⁵² Cipeliuss R. Par tiesisko apsvērumu racionālu strukturēšanu // Likums un tiesības, 04.2000., Nr. 4 (8), – 115. lpp.

⁵⁵³ Civillikums. Ceturtā daļa. Saistību tiesības: LR likums. Valdības Vēstnesis, 26.02.1937., Nr. 46.

⁵⁵⁴ Horns N. Ievads tiesību zinātnē un tiesību filosofijā // Likums un tiesības, 08.2000., Nr. 8 (12), 231., 232. lpp.

⁵⁵⁵ Horns N. Ievads tiesību zinātnē un tiesību filosofijā // Likums un tiesības, 11.1999., Nr.3, 73. lpp.

⁵⁵⁶ Sk.: Larenz K. Methodenlehre der Rechtswissenschaft. 6., neu bearb. Aufl., Berlin: Springer, 1991. – S. 423.

neaižskaramību.⁵⁵⁷ Atbilstoši CPL 570. panta trešajai daļai, piedziņas vēršana uz parādnieka nekustamo īpašumu pieļaujama, ja, piemērojot citus piespiedu izpildes līdzekļus, piedzinēja prasījumu saprātīgā termiņā nav iespējams apmierināt. Saskaņā ar CPL 572. pantu, piedziņu pēc izpildu dokumentiem tiesu izpildītājs vispirms vērš uz juridiskās personas naudas līdzekļiem, kuri atrodas kredītiestādēs. Ja, vēršot piedziņu uz juridiskās personas naudas līdzekļiem kredītiestādēs, piedzinēja prasījums netiek apmierināts, piedziņu vērš uz juridiskās personas mantu.⁵⁵⁸ Šādā kontekstā nav saskatāma argumentu loģiskā un sistēmiskā virzība, atļaujot piedziņu uz parādnieka īpašumu, kas aizskar konstitūcijā un CPL viņa aizsargātākas intereses, savukārt vienlaicīgi piedziņa īpašumā ar mazāku aizsardzības prioritāti tiek liegta. Rodas atbilstošs jautājums, kāpēc konstatēta parāda gadījumā tiesību aizskārums nevarētu tikt nolīdzināts, piemēram, ar parādnieka naudas līdzekļiem, kuri nav saņemti ķīlas pārdošanas rezultātā?

Sakarā ar AT Senāta neattaisnoti veikto tiesību tālākveidošanu *contra legem*, papildus tās radītajai iekšējai pretrunai tiesību normu piemērošanā, jāatzīmē arī neatbilstošas terminoloģijas lietošanas kaitīgās sekas. Uz šo gadījumu varētu attiecināt J.Neimaņa teikto par nepieciešamību novērst tiesību doktrīnā ieviesušos kļūdu – kļūdas terminoloģijā atstāj negatīvas sekas uz turpmāko juridiskās zinātnes attīstību.⁵⁵⁹ Šajā sakarā autors piedāvā pieturēties pie CL sniegtās, nacionālajā tiesību sistēmā un arī kontinentālās Eiropas tiesībās kopumā nostiprinātās pārliecības par *ķīlas tiesības* un *saistības* jēdzienu definīcijām.

4.3. Tiesiskās regulācijas mehānisma efektivitātes mazināšana

Konstatētā iekšējā pretruna CPL 400. panta pirmās daļas 1. punkta interpretācijā, radot nepilnības gan CPL, gan CL tiesību normu pilnvērtīgā piemērošanā, vienlaicīgi iespaidojusi tiesiskās kārtības neatbilstību tiesību principu līmenī, kas tiešā veidā ietekmējis tiesību normu realizācijas iespēju un tiesību efektivitāti kopumā. Šādas radītās sekas savukārt jau pārsniedz SBPI tiesību procesuālā institūta robežas un vērtējamās kā visaptveroša tiesību sistēmas problēma.

Kā jau tika norādījis I. Kants – politiskā vara izriet no nepieciešamības ikviena cilvēka tiesības padarīt efektīvākas.⁵⁶⁰ K. Larenc, definējot likuma ietvarus pārkāpjošas tiesību tālākveidošanas robežu, tieši norādījis uz tiesību efektivitātes faktora nozīmi – tā atrodas tur, kur spēkā esošo tiesību sistēmas robežās, kopā ņemot ar specifiski tiesiskajiem apsvērumiem,

⁵⁵⁷ Latvijas Republikas Satversme. Satversmes Sapulce, 15.02.1922., Latvijas Vēstnesis, 01.07.1993., Nr. 43.

⁵⁵⁸ Civilprocesa likums: LR likums. Latvijas Vēstnesis, 03.11.1998., Nr. 326/330.

⁵⁵⁹ Neimanis J. Tiesību tālākveidošana. – Rīga: Latvijas Vēstnesis, 2006. – 18. lpp.

⁵⁶⁰ Broks J. Tiesību filosofija. – Rīga: Turība, 2008. – 120. lpp.

vienu atbildi nevar atrast, jo īpaši tur, kur galvenokārt ir runa par lietderību.⁵⁶¹ Likuma ietvarus pārkāpjotai tiesību tālākveidošanai ir jāiekļaujas visas tiesību sistēmas galveno principu, sevišķi konstitūcijas, robežās.⁵⁶² Arī E. Melķisis, atsaucoties uz Eiropas tiesību zinātnieku apsvērumiem, uzsvēris funkcionalitātes nozīmi tiesībās. Viņš norādījis, ka Rietumu tiesību loka pieeju tiesību izpratnei var nosaukt par funkcionālu. Prioritāra nozīme ir normu sociāli nozīmīgai funkcionēšanai. Norma savu funkciju sasniedz tikai ar faktu, ka tā tiek ievērota. Tiesību normās paredzētā valstiskās kopības struktūra īstenojas tikai tad, kad normas patiešām kalpo par rīcības vadlīniju un tām piemīt pastāvīga to realizācijas iespēja. Funkcionālo pieeju tiesību izpratnei atspoguļo juridiskajā literatūrā ieviestais jēdziens *law in action*. Vācu tiesību zinātnieks R.Cipeliuss savā darbā „Juridiskā metodes mācība” minētā jēdziena sakarā izklāstījis uzskatus par tiesībām kā par „realizētu regulējumu”. Funkcionāla pieeja prezumē tiesību normu un kopumā arī visas sistēmas lielāku elastīgumu, iespēju efektīvāk un ātrāk pielāgoties reālās īstenības izmaiņām. Franču tiesību zinātnieki R.Davids un vācu zinātnieks G. Grasmans nonākuši pie atziņas – vispārējie tiesību principi, kuri attiecas uz romāņu – ģermāņu tiesību saimi, liecina, ka tiesības nav tikai likumu normu sistēma.⁵⁶³ N. Horns tiesību normu efektivitāti saistījis ar tiesību kārtības nodrošināšanas funkcijas īstenošanas nepieciešamību. Valstij ir jārada tāda tiesiskā iekārta, kas spēj arī regulēt pilsoņu savstarpējās attiecības un viņu attiecības ar valsti. Tiesiskajai iekārtai ir jāspēj absorbēt sabiedrībā pastāvīgi rodošos konfliktus ar tiesisku procesu (tiesvedības procesa) palīdzību. Kārtības nodrošināšanas funkcija ir saistīta ar nosacījumu, ka pastāv tiesību normas, kas ir lietderīgas, pietiekami sīki definētas un orientētas uz ētiskām sabiedrības vērtībām. Papildus tam ir vajadzīgs, lai tiesības tiktu arī ievērotas un, ja nepieciešams, būtu iespējams to panākt piespiedu kārtā, un lai tiesību pārkāpēji baidītos no sankcijām. Šajā sakarā aktualizējas jautājums par tiesību spēku.⁵⁶⁴ Tātad, lai tiesības padarītu funkcionālas, nepieciešami jāievēro tiesību normu un vēl jo vairāk tiesību principu sistēmiskums. Savukārt atkāpe no tiesību sistēmas prasībām „ķīlas saistības” tiesiskās konstrukcijas veidošanā, rada efektivitātei pretēju efektu kā šādas neatbilstības sekas.

CPL 400. panta pirmās daļas 1. punkta neatbilstošā interpretācija un dispozitivitātes principa ierobežota izpausme, atbilstoši traucē procesuālās ekonomijas principa īstenošanu. Maksimāli netiek izmantotas likuma iespējas tiesiskās kārtības nodrošināšanā, kas kopumā norāda uz pazeminātu tiesību darbības efektivitāti ne tikai SBPI tiesību institūtā, bet kopumā tiesību sistēmā, risinot jautājumus par civiltiesiskās apgrozības nodrošināšanu ar tiesu nolēmumu palīdzību gadījumos, kad tas nepieciešams. Turpinājumā uz empīriskā materiāla

⁵⁶¹ Sk.: Larenz K. Methodenlehre der Rechtswissenschaft. 6., neu bearb. Aufl., Berlin: Springer, 1991. – S. 427.

⁵⁶² Neimanis J. Tiesību tālākveidošana. – Rīga: Latvijas Vēstnesis, 2006. – 17. lpp.

⁵⁶³ Melķisis E. Latvijas tiesiskās sistēmas ceļš uz demokrātisku tiesisku valsti. – Rīga: Tiesu namu aģentūra, 2015. – 118.–119. lpp.

⁵⁶⁴ Horns N. Ievads tiesību zinātnē un tiesību filosofijā // Likums un tiesības, 11.1999., Nr. 3, 74. lpp.

piemēra tiks pārbaudīts, kā tiesību efektivitāti tiešā veidā ir ietekmējis „ķīlas saistības” jēdziens. Sākumā uzmanība tiks pievērsta piemēriem par CPL 406. panta tiesisko seku izpaušmi, kad parādnieki viņiem piešķirtās dispozitivitātes ietvaros tiesā vērsušies ar apvērsuma prasību. Minētais jēdziens būtībā nav ietekmējis parādnieka nolēmuma apstrīdēšanas tiesību izmantošanu, kas papildus norāda uz tā atrautību no tiesību normu sistēmiskās sakarības. Šajā sakarā iespējams pārliecināties, ka gan iepriekšējā CPL 400. panta pirmās daļas 1. punkta piemērošanas kārtībā, gan „ķīlas saistības” ietvaros tiek apstrīdēts kreditora prasījums, kas pretēji atbilst SBPI nodotajai parādnieka saistībai, nevis apstrīdēta tiek kreditora tiesība saņemt iekārtotās lietas vērtību.

AT Senāts izskatījis kasācijas sūdzību par AT Civillietu tiesu palātas spriedumu par bezstrīdus kārtībā izpildāmās saistības apstrīdēšanu. CPL 406. panta kārtībā apstrīdēts bezstrīdus piespiedu kārtībā izpildāmais prasījums. Jelgavas tiesa 2003. gada 29. oktobrī apmierinājusi I. C. pieteikumu, SBPI nodotas parādnieku saistības, kas izriet no aizdevuma līguma. Apvērsuma prasības atreferējumā norādīts uz piespiedu izpildei pakļautā no aizdevuma līguma izrietošā parāda prasījuma cesiju un to, ka šādu strīdu varēja izskatīt tikai prasības tiesvedības kārtībā, jo aizdevuma līguma termiņš nebija iztecējis, apstrīdēts neatmaksātā parāda apmērs, lūdzot noraidīt I. C. prasījumu par parāda piedziņu. Senāts citējis apelācijas instances tiesas konstatēto: „Tiesa norāda, ka nepamatoti ir arī apelatoru iebildumi attiecībā pret pašu parāda apmēru, atzīstot, ka I. C. iesniegtais pamatsummas, procentu un līgumsoda parāda aprēķins atbilst aizdevuma līguma nosacījumiem un līdz ar to I. C. nav ieguvusi vairāk un lielākas tiesības uz šīs summas piedziņu, nekā bijušas bankai, bet precīzi tādā apjomā, kādā tās paredzētas līgumā”. Senāts, argumentējot savu nolēmumu par kasācijas sūdzību, norādījis „Civillikuma 1805.panta, uz kuru atsaukusies tiesa un saskaņā ar kuru cesionārs no cesijas brīža var darboties ar visām kreditora tiesībām, nedod pamatu tādām atzinumam. Minētais likuma pants, tāpat kā aizdevuma līguma pielikuma Nr.1 II sadaļas 2. punkts, uz kuru atsaukusies tiesa, var būt pamats secinājumam, ka uz cesionāru ir pārgājusi cedenta tiesība vienpusēji izbeigt līgumu, taču tādus apstākļus, ka līgums būtu izbeigts pēc cesijas līguma noslēgšanas, kad piedzinējai saskaņā ar šī panta noteikumiem radās tiesības rīkoties kā kreditoram, tiesa nav konstatējusi. Līdz ar to nepareizs ir tiesas secinājums, ka cesionāre pamatoti realizē tiesību par līguma izbeigšanu, kura radusies no līgumiskās attiecības. Faktiski tiesas spriedums pamatots uz kļūdainu atzinumu, ka I. C. bija tiesības uzskatīt par izbeigtu līgumu, kurš, kā atzinusi pati tiesa, nav izbeigts. Tā kā prasījuma apmērs, kas nodots izpildei bezstrīdus piespiedu kārtībā, noteikts, vadoties no apsvēruma, ka aizdevuma līgums uzskatāms par izbeigtu, par nepamatotu Senāts atzīst tiesas secinājumu, ka I. C. iesniegtais pamatsummas, procentu un līgumsoda aprēķins atbilst aizdevuma līguma

nosacījumiem. Tiesa, noraidot apelatoru iebildumus, pamatoti atzinusi, ka prasītāju saistības izriet no līguma, kurā noteikti konkrēti maksājumi un to termiņi, par kuriem parādniekiem nebija pamata šaubīties.”⁵⁶⁵ CPL 400. panta pirmās daļas 1.punkts attiecināts uz parādnieka pienākumu izpildīt saistību, kā norādīts Senāta spriedumā samaksāt parādu. Jelgavas tiesa piespiedu izpildīšanai nodevusi parādnieku saistības, kas izriet no aizdevuma līguma. Parādnieki CPL 406. panta kārtībā iesnieguši apvērsuma prasību, apstrīdējuši piedzīto parāda apmēru, jo tajā skaitā uzskata, ka nav bijis iestājies aizdevuma atmaksas galējais termiņš. Izskatot kasācijas sūdzību, Senāts konstatējis, ka aizdevuma līgums nav bijis izbeigts, līdz ar to norādītais prasījuma apmērs neatbilst aizdevuma līguma nosacījumiem. Tiesa, gan CPL 50. nodaļas kārtībā pieņemot nolemumu, gan izskatot apvērsuma prasību visās instancēs prasības tiesvedības kārtībā, attiecīgi nodod piespiedu izpildīšanai aizdevuma līguma saistību kā aizņēmēju pienākumu atdot saņemto – piedzen parādu, pēc tam apvērsuma prasības ietvaros tiesas visās instancēs vērtē vai šāds kreditora prasījums prasīt parāda samaksu ir pamatots pēc būtības, vai tas atbilst piespiedu izpildīšanai pakļautajai parādnieka aizdevuma līgumā noteiktajai saistībai. Konkrētajā gadījumā Senāts būtībā ir konstatējis, ka, pretēji kreditora norādītajam, nepastāvēja atbilstošs juridiskais fakts par parādnieka saistību neizpildi pieteikumā norādītajā apmērā.

Rīgas rajona tiesa konstatē – atbilstoši Cēsu rajona tiesas 2009. gada 17. februāra lēmumam pakļauta bezstrīdus piespiedu izpildīšanai K. D. saistība pret AS SEB banka pēc ķīlas (hipotēkas) līgumiem, kas izriet no kredīta līguma. Spriedumā atreferēta prasība, kurā cita starpā norādīts – AS SEB banka kā kreditora tiesību izlietošana, vienpusēji atkāpjoties no līguma un atprasot neatmaksātā aizdevuma summas samaksu pilnā apmērā, faktiski radīja K. D. kā kredīta saņēmējam smagas sekas, kas nebūtu pieļaujams saskaņā ar labas ticības principu. Atsaucoties uz Civillikuma 2369. panta noteikumiem, prasītājs norāda uz savām tiesībām prasīt atbrīvot viņu no pienākuma samaksāt AS SEB banka pieprasīto naudas summu, jo iepriekš minētie kredīta līguma punkti uzskatāmi par spēkā neesošiem. Tāpat prasītāja ieskatā banka nepareizi un nepamatoti aprēķinājusi no K. D. piedzenamā līgumsoda apmēru. Sprieduma motīvu daļā tiesa norāda – lietā nav strīda par to, ka AS SEB banka un K. D. noslēgts kredīta līgums, saskaņā ar kuru atbildētājs apņēmas izsniegt, bet prasītājs pieņemt un atmaksāt naudas kredītu. Prasītājs lūdz atbrīvot viņu no pienākuma samaksāt bankai aizdevumu taču, tas apstāklis, ka prasītāja saistību pret atbildētāju izpilde ir kļuvusi apgrūtināta, nevar kalpot par pamatu tam, lai atbrīvotu prasītāju no saistību izpildes. Tiesa arī vērtējusi līgumsoda prasījuma pamatotību – vadoties no taisnīguma un samērīguma principa, tiesa uzskata, ka līgumsods, ņemot vērā kopējo aizdevuma summas apmēru, kā arī ar kredīta

⁵⁶⁵ Augstākās tiesas Senāta 2005. gada 6. aprīļa spriedums lietā Nr. SKC-242.

līgumā pielīgto ik mēneša atmaksājamās summas apmēru, ir gan taisnīgs, gan samērīgs. Turklāt, izspriežot lietu tiesa ņēmusi vērā Augstākās tiesas Senāta atziņas līdzīgās lietās – K. D. Civilprocesa likuma 406. panta noteiktajā kārtībā, ceļot apvērsuma prasību pret kreditoru, varēja apstrīdēt tikai kreditora prasījumu. Izskatot apvērsuma prasību, tiesa var atzīt, ka saistība nav pamatota, vai ir pamatota daļēji, un attiecīgi atbrīvot prasītāju no pienākuma veikt saistības izpildi pēc tiesneša lēmuma par saistības piespiedu izpildi bezstrīdus kārtībā pilnībā vai daļēji. Gadījumā, kad prasība nav pierādīta, apvērsuma prasība par saistības apstrīdēšanu, pēc tiesneša lēmuma par SBPI, ir noraidāma. Šādas atziņas Senāts ir izteicis citās pēc faktiskiem un tiesiskiem apstākļiem līdzīgās lietās: 2009. gada 11. februāra spriedumā lietā SKC-47, 2009. gada 16. decembra spriedumā lietā Nr. SKC-351, 2010. gada 10. februāra spriedumā lietā SKC-15.”⁵⁶⁶ Rīgas apgabaltiesa, izskatot prasītāja apelācijas sūdzību, ir pievienojusies pirmās instances tiesas sprieduma motivācijai, kā arī papildus konstatējusi: „Prasītājs šīs lietas ietvaros, atsaucoties uz Civilprocesa likuma 406. panta noteikumiem, ir lūdzis atbrīvot viņu no pienākuma samaksāt AS SEB banka aizdevuma pamatsummu, procentus un līgumsodu. Lietā nepastāv strīds par to, ka prasītājs kopš 2007. gada decembra mēneša ir sācis kavēt kredīta līgumu noteikto maksājumu veikšanu. Pirmās instances tiesa ir devusi novērtējumu visiem prasībā izvirzītajiem argumentiem, analizējusi ekonomiskās krīzes ietekmi uz prasītāja iespējām pildīt līgumsaistības, ko viņš ir uzņēmies labprātīgi, norādot, ka līguma izpildīšanas grūtības nevar kalpot par pamatu prasītāja atbrīvošanai no saistību izpildes.”⁵⁶⁷ Atbildētājs CPL 406. panta kārtībā apstrīdējis prasījumu, bankas tiesības piedzīt parādu, ņemot vērā ekonomiskās krīzes radītās sekas. Pirmās instances tiesa un apelācijas tiesa vērtē bankas tiesības prasīt kredīta līguma ietvaros izsniegtā aizdevuma atmaksu, kā arī tiesības prasīt procentus un līgumsodu, apstākļos kādus minējis prasītājs. Abās tiesu instancēs tiek konstatēta parādnieka pieteikumā norādīto saistību atbilstība bankas tiesībām saņemt aizdoto. Tiesa arī aktuālajā tiesību normu piemērošanas kārtībā vērtē aizņēmēja pienākumu atdot aizdoto (šajā gadījumā pildīt uzņemtās kredīta līguma saistības) nevis ieķīlātāja pienākumu pārdot ķīlu, vai bankas tiesības uz ķīlas vērtību. Pirmās instances tiesa un apelācijas tiesa, izskatot konkrēto apvērsuma prasību konstatēja, ka pieteikumā norādītā saistība atbilst juridiskajiem faktiem par parādnieka aizdevuma līguma saistību neizpildi.

Tiesa nosprieda atzīt AS SEB banka atkāpšanos no aizdevuma līguma (ar hipotēku) par nepamatotu un spēkā neesošu un atbrīvot D. S. un A. A. no saistību LVL 162712,23 apmērā bezstrīdus piespiedu izpildīšanas, kas noteikta ar Rīgas pilsētas Kurzemes rajona

⁵⁶⁶ Rīgas rajona tiesas 2010. gada 21. oktobra spriedums lietā Nr. C33327109.

⁵⁶⁷ Rīgas apgabaltiesas Civillietu tiesu kolēģijas 2012. gada 7. marta spriedums lietā Nr. C33327109.

tiesas tiesneses lēmumu, pārējā daļā apvērsuma prasību noraidīt”.⁵⁶⁸ Tieši saistības pamatotības izvērtēšanu apliecina arī šis Rīgas apgabaltiesas Civillietu tiesu kolēģijas spriedums, ar kuru apvērsuma prasība apmierināta daļēji, attiecīgi daļā atbrīvojot parādnieku no bezstrīdus piespiedu izpildīšanai nodotās saistības pildīšanas.

Līdzīgi, atsakoties pieņemt parādnieka kasācijas sūdzību par tiesas nolēmumu viņa apvērsuma prasības lietā, uz parādnieka kredīta līguma saistību nepildīšanas nozīmi SBPI lietās norādījusi AT 2015. gada 20. marta rīcības sēdes lēmumā lietā Nr. SKC-852/2015., kā pamatu atzīstot iepriekšējās instancēs konstatēto, – prasītāji nav apstrīdējuši faktu, ka A. V. pārtraucis pildīt saistības un nav veicis pielīgptos maksājumus kopš 2009. gada janvāra. Banka rakstveidā paziņojusi par vienpusēju atkāpšanos no līguma. Ņemot vērā kopējo aizdevuma summu un ikmēneša maksājumu apmēru, līgumsods ir taisnīgs un samērīgs.⁵⁶⁹ Arī šajā piemērā tieši pušu subjektīvās tiesiskās attiecības savstarpēju tiesību un pienākumu veidā (parādnieka rīcības trūkumi un atbilstošs kreditora tiesību aizskārums), saistību tiesību kategorijas ietvaros, norādītas kā nepieciešami fakti kreditora prasījuma pamatotībai un parādnieka apvērsuma prasības noraidīšanai.

Tiesu prakses sakarā jāpiemin arī CPL 406. panta trešajā daļā paredzētā parādnieka iespēja lūgt apturēt bezstrīdus piespiedu izpildīšanu. Galvenā uzmanība šeit pievēršama sakarībai par SBPI apturēšanas atkarību tieši no paša kreditora prasījuma apstrīdēšanas pēc būtības. Uz to norādījusi AT Civillietu tiesu palāta jau 2002. gada 31. jūlijā, izskatot blakus sūdzību par Rīgas apgabaltiesas lēmumu, ar kuru apturēta SBPI. Lietas faktiskie apstākļi. Ar rajona tiesas lēmumu apmierināts AKB Baltijas Tranzītu banka pieteikums par SIA Varu Lat SBPI, piedzīts parāds 501308,24 latī. Rīgas apgabaltiesa apmierinājusi parādnieka lūgumu apturēt SBPI līdz prasības pret AKB Baltijas Tranzītu banka izskatīšanai pēc būtības. AT palāta lēmuma motīvu daļā konstatēja, ka atbilstoši CPL 406. panta pirmajai daļai, parādnieks var apstrīdēt kreditora prasījumu pēc būtības un šādā sakarā lūgt piespiedu izpildīšanas apturēšanu. SIA Varu Lat prasības pieteikums neatbilst minētajam pantam, no prasības pieteikuma redzams, ka prasījums pēc būtības netiek apstrīdēts. Pie šādiem apstākļiem lēmums par SBPI apturēšanu tika atcelts. Ja nav konkrēta CPL 406. panta pirmajā daļā paredzētā sastāva – apstrīdēts konkrēts prasījums, nav piemērojama tiesību norma par SBPI apturēšanu.⁵⁷⁰ Kā norādīts arī CPL komentāros SBPI nav paredzēta tiesneša pieņemtā lēmuma pārsūdzēšana, taču netiek izslēgta iespēja ar parādnieka apvērsuma prasību uzsākt prasības tiesvedību ar visām no tā izrietošajām sekām. Tiesa jau ir devusi vērtējumu par saistības esamību un izpildāmību, bet, ja parādnieks uzskata, ka kreditora prasījums nav

⁵⁶⁸ Rīgas apgabaltiesas Civillietu tiesu kolēģijas 2014. gada 26. novembra spriedums lietā Nr. C0423812.

⁵⁶⁹ Latvijas Republikas Augstākās tiesas Civillietu departamenta 2015. gad 20. marta rīcības sēdes lēmums lietā Nr. SKC-852/2015.

⁵⁷⁰ Tihonovs V. Tiesu prakse civillietās. – Rīga: Tiesu namu aģentūra, 2004. – 67., 72.–74. lpp.

pamatots pēc būtības, tad viņam ir iespēja savu viedokli pierādīt. Parādniekam ir tiesības prasījumu apstrīdēt, norādot dažādus pamatus, piemēram, lūdzot to atzīt par spēkā neesošu; lūdzot atzīt, ka šāds darījums vispār nav noticis; apstrīdot izpildei nodotās saistības apmēra pamatotību un lūdzot pilnīgi vai daļēji atbrīvot no saistības izpildes pēc attiecīgā tiesneša lēmuma. Ja lēmums jau ir izpildīts, prasījums var ietvert lūgumu piedzīt no kreditora tās summas, ko tas ir saņēmis tiesneša lēmuma izpildes procesā.⁵⁷¹ Komentāros konstatētās parādnieka tiesības apstrīdēt SBPI nodoto saistību būtībā apgāž līdz šim izvirzītos argumentus par „ķīlas saistību”, kā atsevišķi izpildāmu ķīlas devēja saistību atbildēt ķīla apmērā.

Netraucētas dispozitivitātes gadījumā vainu SBPI konstatētā kreditora piedziņas tiesība (CPL 405.p. 2.,3.d.) realizētos šāda nolēmuma labprātīgā vai piespiedu izpildē, vainu strīds par tiesībām tā paša prasības priekšmeta ietvaros tiktu izskatīts prasības tiesvedībā, parādniekam vēršoties tiesā ar apvērsuma prasību (CPL 406.p.). Tomēr „ķīlas saistība”, pēc piedziņas vēršanas uz ķīlu, konstatēto parāda atlikumu pieprasa piedzīt atsevišķā prasības tiesvedībā, ja parādnieks par kreditora prasījuma pamatojumu nav iebildis, *turklāt arī gadījumos, kad tikusi noraidīta apvērsuma prasība.*

Procesuālo tiesību zinātnē nepastāv šaubas par to, ka prasības pieteikums ir procesuāls līdzeklis tiesību aizsardzībai. Prasības jēdziens viennozīmīgi tiek saistīts ar tiesību aizsardzību tiesā.⁵⁷² Tiesībās vēršoties tiesā ar prasības pieteikumu vienlaicīgi arī īstenojās konstitucionālās tiesības uz tiesas aizsardzību. Ar šāda veida tiesībām vēršoties tiesā nav identificējamās pašas prasītāja aizskartās subjektīvās tiesības, bet iespēja saņemt tiesību aizsardzību noteiktā procesuālā kārtībā.⁵⁷³ Šāds zinātnes atzinums ir visnotaļ pamatots un atspoguļo prasības pieteikuma nozīmi CPL 1.pantā norādīto tiesību un interešu aizsardzībai taisnīgā tiesā. Tomēr civiltiesiskajās attiecībās ir iespējams tāds tiesību aizskārums, kas pastāv ārpus strīda par tiesībām tiesiskā darījumā. Parādnieks nepilda savu pienākumu un to nenoliedz. Arī šādos apstākļos, neskatoties uz parāda atzīšanu, lai panāktu pienākuma izpildi piespiedu kārtā, ir nepieciešams izpildu dokuments. Ja darījuma forma to pieļauj, tad šāda veida tiesisko seku konstatēšanas iespējā arī atklājas tie gadījumi, kad SBPI tiesību normas varētu īstenot savas procesuālās ekonomijas iespējas. *Gadījumos, kad sakarā ar pušu strīdu jākonstatē tikai domstarpību atrisināšanas rezultāts, civilā tiesvedība varētu patiesībā izrādīties lieka.*⁵⁷⁴ Tomēr izmaiņas CPL 400. panta pirmās daļas 1. punkta piemērošanā radīja ievērojamu daudzumu civillietu pieplūdumu par tādu parādu piedziņu, kurus parādnieki tika atzinuši, neapstrīdot kreditora piespiedu izpildei pakļauto prasījumu likuma 406. pantā

⁵⁷¹ Torgāns K. Civilprocesa likuma komentāri. II Daļa. – Rīga: Tiesu namu aģentūra, 2012. – 668. lpp.

⁵⁷² Абова Т. Е. Избранные труды. Гражданский и арбитражный процесс. Гражданское и хозяйственное право. – Москва: Статут, 2007. – 192. lpp.

⁵⁷³ Треушников М. К. Гражданский процесс. Москва: Городец, 2007. – стр. 242.

⁵⁷⁴ Jolowicz J.A. On Civil Procedure. – Cambridge: Cambridge University Press, 2000. – Pp. 3.

noteiktajā kārtībā. Tika radīta īpaša prasības tiesvedības lietu kategorija par parāda piedziņu, kas izveidojies kā SBPI nodotās saistības un piedziņas rezultātā no ieķīlātās lietas pārdošanas saņemtajiem naudas līdzekļiem atgūtās parāda daļas starpība, apstākļos, kad kreditora prasījums netiek apstrīdēts.

Tiesas aizsardzība nav atdalāma no tiesvedības, jo pēdējā ir šādas aizsardzības forma. Tiesvedība kā tiesas īstenotā tiesības aizsargājošā darbība sevī ietver divus nesaraujami saistītus aspektus. Pirmkārt tā ir tiesas darbība, īpašā procesuālā kārtībā piemērojot procesuālās un materiālās tiesību normas, attiecībā uz strīdīgo materiāli tiesisko attiecību. Otrkārt, tiesību aizsardzība tiesā tā ir arī pašu ieinteresēto personu procesuāla darbība, realizējot savas dispozitīvās un sacīkstes tiesības.⁵⁷⁵ Tiesības izpildīt procesuālās darbības, atzīstamas par procesuālo juridisko faktu pamatveidu, tām piemīt neatņemams raksturs un tās, procesa dalībnieku izmantotas vai kompleksā ar tiesas nolēmumiem, rada tiesiskās sekas.⁵⁷⁶ Procesuālās kārtības stratēģiju nosaka aizsargājamās tiesiskās attiecības mērķi. Savukārt paša procesa tiešo mērķi veido aizsargājamās tiesiskās attiecības noskaidrošana un tās īstenošana. Tāpēc juridiskā procesa nozīmi tiesību sistēmā, tā apjomu un uzdevumus nosaka aizsargājamās tiesiskās attiecības saturs, kas pats par sevi kompetentajai valsts varas struktūrai rada priekšnosacījumus un raksturo tās iejaukšanos materiālajā tiesisko attiecību realizācijas regulējošajā mehānismā, lai uzturētu tā funkcionalitāti.⁵⁷⁷ SBPI gadījumā izšķirošs ir jautājums tieši par tiesībām izpildīt procesuālās darbības un šāda veida darbību neizpildes tiesiskajām sekām. Kā arī par to vai neapstrīdēts lēmums par SBPI jau pilnībā nenodrošina materiālo tiesību funkcionēšanas apstākļus un vai nepieciešama papildus iejaukšanās atkārtotu civilprocesuālo attiecību veidā.

Kā jau tika noskaidrots darba 1.punktā, sešu mēnešu termiņš apvērsuma prasības celšanai ir uzskatāms par likumā noteiktu procesuālu termiņu kreditora prasījuma apstrīdēšanai (CPL 406.p).⁵⁷⁸ Galvenā problemātika šajā sakarā ir sekojoša un pilnībā dispozitivitātes vadīta. Ja SBPI alternatīvais raksturs kreditoram dispozitivitātes ietvaros ļauj izvēlēties starp SBPI un prasības tiesvedību, tad atbilstoša dispozitivitātes izpausme saglabājama parādniekam – piekrist tiesas konstatētajam tiesību aizskārumam, kreditora piedziņas tiesībai pieteikumā norādīto neizpildīto saistību apmērā, aprobežojoties ar SBPI procesu, vai šādu konstatējumu apstrīdēt, jautājumu nododot izskatīšanai prasības tiesvedības kārtībā. Ja CPL 406. panta tiesības parādnieks nav izmantojis, ne parādniekam, ne kreditoram nepastāv atbilstošas tiesības izpildīt procesuālās darbības – tiesības vērsties tiesā pēc tiesību

⁵⁷⁵ Сахнова Т. В. Курс гражданского процесса: теоретические начала и основные институты. – Москва: Wolters Kluwer, 2008. – стр. 18.

⁵⁷⁶ Ярков В. В. Юридические факты в механизме реализации норм гражданского процессуального права. Автореферат диссертации на соискание ученой степени доктора юридических наук; Екатеринбург, 1992. – стр. 14.

⁵⁷⁷ Бутнев В. В., Тарусина Н. Н. Очерки по теории гражданского процесса. – Москва: Проспект, 2015. – стр. 12.

⁵⁷⁸ Augstākās tiesas Senāta Civillietu departamenta 2012. gada 1. marta lēmumā lietā Nr. SKC – 1133/2012.

aizsardzības ar prasības pieteikumu par to pašu priekšmetu un uz tā paša pamata. Lēmums par SBPI aptver visu kreditora piedziņas tiesību, parādnieks tam piekritis nerealizējot savas tiesības izpildīt atbilstošās procesuālās darbības (CPL 406.p.), kas pats par sevi jau kā patstāvīgs procesuāls juridisks fakts ir radījis procesuālas tiesiskas sekas.

Pārbaudei tiks pakļauts empīriskais materiāls – „ķīlas saistības” iespaidotas tiesu prakses veidā, kad tikusi radīta nepieciešamība atkārtoti vērsties tiesā par to pašu prasības priekšmetu un uz tā paša pamata kā piespiedu izpildes līdzekļu izvēles ierobežošanas rezultāts. Latgales apgabaltiesas Civillietu tiesu kolēģija sprieduma motīvu daļā konstatē – no Rīgas rajona tiesas lēmuma redzams, ka bezstrīdus piespiedu izpildīšanai pakļauta A.F. saistība par labu Danske Bank A/S, par aizdevuma 207092, 29 EUR samaksu. No nekustamā īpašuma pārdošanas atgūtie līdzekļi 51762,61 EUR izlietoti tiesas izdevumu 145, 13 EUR, līgumsoda 388,87 EUR, procentu 2678, 43 EUR un pamatparāda 48550, 18 EUR dzēšanai. Prasītāja ir samazinājusi sākotnēji aprēķināto līgumsodu no 25413, 86 EUR līdz 388, 87 EUR un lielāko daļu no atgūtajiem līdzekļiem ieskaitījusi pamatparāda dzēšanai. Prasības summu veido atlikušais pamatparāds 130449, 83 EUR.”⁵⁷⁹

Līdzīgi atlikušā parāda apmēru konstatējusi Rīgas apgabaltiesas Civillietu tiesu kolēģija: prasības pieteikumam pievienots Daugavpils tiesas tiesneša lēmums par SBPI, saskaņā ar kuru bezstrīdus piespiedu izpildei pakļauta atbildētāju saistība par parāda LVL 201401, 68 solidāru atmaksu AS SEB banka. No zvērinātas tiesu izpildītājas aprēķina izriet, ka lēmuma izpildes izdevumi sastāda LVL 1062, 68. Piedzīts arī nekustamā īpašuma nodokļa parāds LVL 504, 66 un ar tā piedziņu saistītie izdevumi LVL 2, 00. Attiecīgi no L. R. piederošā nekustamā īpašuma pārdošanas atgūtā parāda summa tika novirzīta aizdevuma procentu dzēšanai LVL 630, 66 apmērā. Tiesai nav pamata apšaubīt prasītāja iesniegtos rakstveida pierādījumus par parāda apmēru, tā kā atbildētāji tos nav apstrīdējuši un pretējus pierādījumus tiesai nav iesnieguši, līdz ar to tiesa atzīst, ka no atbildētājiem par labu prasītājam solidāri ir piedzenams parāds LVL 200971, 02;⁵⁸⁰ ar Rīgas rajona tiesas lēmumu SBPI nodotas parādnieka saistības. Saskaņā ar tiesas lēmumu atbildētājas parādu veido galvenā parāda summa LVL 17604, 15, procenti par aizdevuma lietošanu LVL 734, 42, līgumsods līdz aizdevuma līguma izbeigšanai LVL 1073, 52. Nekustamā īpašuma izsolē iegūti LVL 4880, 71, kuri novirzīti valsts nodevas samaksai LVL 200, zvērināta tiesu izpildītāja izdevumu samaksai LVL 2, 00 parāda pamatsummas samaksai LVL 2870, 77, procentu samaksai LVL 734, 42 un līgumsoda LVL 1073, 52 samaksai. Saņemtā naudas summa nav pietiekama visu atbildētāja saistību dzēšanai. Rezolutīvajā daļā tiesa piedzen konstatēto

⁵⁷⁹ Latgales apgabaltiesas Civillietu tiesu kolēģijas 2014. gada 17. aprīļa spriedums lietā Nr. C33494411.

⁵⁸⁰ Rīgas apgabaltiesas Civillietu tiesu kolēģijas 2013. gada 20. septembra spriedums lietā Nr. C04406612.

starpību, neatgūto parāda pamatsummas daļu LVL 14733, 38 arī likumiskos procentus un tiesas izdevumus;⁵⁸¹ ar Rīgas rajona tiesas tiesneses lēmumu bezstrīdus piespiedu izpildīšanai nodota saistība parāda LVL 279934, 89 samaksai. Lēmuma piespiedu izpildē otrajā izsolē ieķīlātais nekustamais īpašums pārdots par LVL 111600. Saskaņā ar zvērināta tiesu izpildītāja aprēķinu no nekustamā īpašuma pārdošanas prasītājas labā piedzīti LVL 103927, 38. Civilprocesa likuma 96. panta piektajā daļā noteikts, ka pusei nav jāpierāda fakti, kurus šajā likumā noteiktajā kārtībā nav apstrīdējusi otra puse;⁵⁸² pilnībā pievienojoties pirmās instances tiesas motivācijai Rīgas apgabaltiesas Civillietu tiesu kolēģija norāda, ka pirmās instances tiesa šajā lietā konstatējusi ar Rīgas rajona tiesas tiesneses lēmumu bezstrīdus piespiedu izpildīšanai nodoto parādnieces L. S. saistību apmēru un to, ka minētais lēmums CPL 406. panta kārtībā, nav apstrīdēts. Saistības esamību Rīgas rajona tiesas lēmumā norādītajā apmērā atbildētāja neesot apstrīdējusi, tādēļ ar lietā esošo Rīgas rajona tiesas tiesneses lēmumu tiek nodibināta L. S. saistību neizpilde pēc aizdevuma līguma;⁵⁸³ ar Rīgas pilsētas Vidzemes priekšpilsētas tiesas tiesneses lēmumu M. M. saistība pamatsummas LVL 114205, 65, procentu LVL 11059, 39, līgumsoda LVL 9959, 51 samaksai nodotas bezstrīdus piespiedu izpildei. Rīgas apgabaltiesa atzīst, ka, pārdodot atbildētājas maksājuma saistības nodrošināšanai ieķīlāto nekustamo īpašumu, prasītājas prasījums dzēsts daļēji, t.i., LVL 27300 apmērā. Un norāda, pusei nav jāpierāda fakti, kurus šajā likumā noteiktajā kārtībā nav apstrīdējusi otra puse (CPL 96.p);⁵⁸⁴ konstatējot ar Rīgas pilsētas Ziemeļu rajona tiesas tiesneses lēmumu bezstrīdus piespiedu izpildīšanai nodoto saistību apmēra un atgūto naudas līdzekļu summas starpību, pēc piedziņas vēršanas uz ieķīlāto nekustamo īpašumu, apelācijas instances tiesa sprieduma motivācijā piemēro tajā skaitā CPL 96. panta piekto daļu un norāda – līdz ar to Civillietu tiesu kolēģija par pamatotu atzīst prasītājas prasījumu piedzīt no atbildētāja parāda atlikumu pavisam kopā LVL 13278, 76;⁵⁸⁵ Rīgas apgabaltiesa piemēro CPL 96. pantu un norāda, lietā nav strīda par to, ka pēc atbildētājam V. R. piederošo ieķīlāto nekustamo īpašumu pārdošanas izsolē, uz prasības celšanas brīdi palikušas nedzēstas saistības LVL 69240, 75 apmērā.⁵⁸⁶

Līdzīgi lēmusi Zemgales apgabaltiesa. Spriedumā tiesa norāda, ka: no lēmuma par saistību bezstrīdus piespiedu izpildīšanu redzams aizdevuma atmaksas termiņš un neatmaksātā parāda kopsumma; atbildētājs netika izmantojis Civilprocesa likuma 406. pantā noteiktās tiesības kreditora prasījuma apstrīdēšanai, kā rezultātā lēmums, kurā noteikts procentu un līgumsoda apmērs, ir spēkā esošs un vairs nav apstrīdams; no ķīlas pārdošanas

⁵⁸¹ Rīgas apgabaltiesas Civillietu tiesu kolēģijas 2014. gada 9. aprīļa spriedums lietā Nr. C33467310.

⁵⁸² Rīgas apgabaltiesas Civillietu tiesu kolēģijas 2013. gada 7. oktobra spriedums lietā Nr. C04176613.

⁵⁸³ Rīgas apgabaltiesas 2012.gada 17.decembra spriedums lietā Nr. 33365311.

⁵⁸⁴ Rīgas apgabaltiesas Civillietu tiesu kolēģijas 2013. gada 11. marta spriedums lietā Nr. C04130413.

⁵⁸⁵ Rīgas apgabaltiesas 2012.gada 19.septembra spriedums civillietā Nr.C30495011.

⁵⁸⁶ Rīgas apgabaltiesas Civillietu tiesu kolēģijas 2014. gada 6. februāra spriedums lietā Nr. C30565110.

saņemtie naudas līdzekļi nav bijuši pietiekoši neizpildītās saistības dzēšanai, tādēļ kreditors cēlis prasību par parāda atlikumu prasības kārtībā, norādot, ka līgumsods un procentu maksājumi ir segti, kā arī daļēji segta pamatparāda – izsniegtā naudas aizdevuma summa. Apelācijas instances tiesa piekritusi prasītāja viedoklim, ka procentu un līgumsoda pamatotību un aprēķinu tiesa ir izvērtējusi lēmumā par saistību bezstrīdus piespiedu izpildīšanu un šī prasība ir celta par atlikušās parāda summas, kā arī nesegto tiesāšanās izdevumu piedziņu, kā rezultātā atlikušā parāda summa ir kļuvusi neapstrīdama.⁵⁸⁷

Arī rajonu (pilsētu) tiesu prakse atspoguļo šāda veida atbrīvošanu no pierādīšanas un bezstrīdus kārtībā konstatētā atlikuma neapstrīdamības atzīšanu. Bauskas rajona tiesa norāda: „Sakarā ar Rīgas pilsētas Ziemeļu rajona tiesas tiesneses lēmumu nav celta prasība par kreditora prasījuma apstrīdēšanu atbilstoši CPL 406. pantam, saistība ir izpildīta daļēji, tiesa uzskata, ka saistība, kura nav izpildīta, ir kļuvusi par parādu”.⁵⁸⁸ Atbrīvošanu no pierādīšanas pienākuma, atbilstoši CPL 96. panta piektajai daļai, minot līdzīgu motivāciju, konstatējušas arī citas rajonu (pilsētu) tiesas, piemēram: Rīgas pilsētas Latgales priekšpilsētas tiesa 2015. gada 3. marta spriedumā lietā Nr. C29702013;⁵⁸⁹ Rīgas pilsētas Kurzemes priekšpilsētas tiesa 2015. gada 2. marta spriedumā lietā Nr. C28251214;⁵⁹⁰ Rīgas pilsētas Zemgales priekšpilsētas tiesa 2015. gada 9. februāra spriedumā lietā Nr. C31560212;⁵⁹¹ Rīgas rajona tiesa 2015. gada 4. marta spriedumā lietā Nr. C33525713;⁵⁹² Jelgavas tiesa 2015. gada 8. janvāra spriedumā lietā Nr. C15161914⁵⁹³; Liepājas tiesa 2014. gada 8. decembra spriedumā lietā Nr. C20249114⁵⁹⁴; Cēsu rajona tiesa 2014. gada 23. septembra spriedumā lietā Nr. C11039914⁵⁹⁵, u.c.

Turklāt atlikusī parāda daļa pēc ķīlas pārdošanas kā nepieciešamas „ķīlas saistības” sekas tiek piedzīta arī gadījumos, kad tikusi noraidīta parādnieka apvērsuma prasība un SBPI konstatētais kreditora tiesību aizskārums ir ticis atzīts par pamatotu. Šādā situācijā parāda atlikumu 2015. gada 1. jūnijā piedzinusi Cēsu rajona tiesa.⁵⁹⁶ Kā redzams šāda prakse ir visaptveroša, izplatīta Latvijas Republikas tiesu apgabalos kopumā. Pavisam pētījumā tikuši analizēti 86 pirmās instances un apelācijas instances tiesu nolēmumi par parāda atlikuma piedziņu pēc ķīlas pārdošanas. Visos lēmumos tiesneši, konstatējot parāda atlikumu pēc nodrošinājuma pārdošanas izolē, kā neapstrīdamas ir ņēmuši vērā lēmumos par saistību bezstrīdus piespiedu izpildīšanu norādītās parāda summas vienalga vai piespiedu izpildīšanai

⁵⁸⁷ Zemgales apgabaltiesas 2014. gada 10. decembra spriedums lietā Nr. C33406612.

⁵⁸⁸ Bauskas rajona tiesas 2014. gada 11. decembra spriedums lietā Nr. C31324514.

⁵⁸⁹ Rīgas pilsētas Latgales priekšpilsētas tiesa 2015. gada 3. marta spriedums lietā Nr. C29702013.

⁵⁹⁰ Rīgas pilsētas Kurzemes priekšpilsētas tiesas 2015. gada 2. marta spriedums lietā Nr. C28251214.

⁵⁹¹ Rīgas pilsētas Zemgales priekšpilsētas tiesas 2015. gada 9. februāra spriedums lietā Nr. C31560212.

⁵⁹² Rīgas rajona tiesas 2015. gada 4. marta spriedums lietā Nr. C33525713.

⁵⁹³ Jelgavas tiesas 2015. gada 8. janvāra spriedums lietā Nr. C15161914.

⁵⁹⁴ Liepājas tiesas 2014. gada 8. decembra spriedums lietā Nr. C20249114.

⁵⁹⁵ Cēsu rajona tiesas 2014. gada 23. septembra spriedums lietā Nr. C11039914.

⁵⁹⁶ Cēsu rajona tiesas 2015. gada 1. jūnija spriedums lietā Nr. C11065715.

nodota saistība, vai „ķīlas saistība”. Vienīgās summu korekcijas veiktas ārpus SBPI sekām sakarā ar tiesību sistēmā valdošajām izmaiņām līgumsoda aprēķināšanā.

Būtībā rajonu un apgabala tiesas ievēro AT Senāta nostiprināto atziņu, senāta spriedumā pamatoto tēzi – tiesai, izskatot strīdu prasības kārtībā, nav tiesiska pamata atcelt iepriekš tiesneša pieņemto lēmumu, ar kuru apmierināts pieteikums par saistību bezstrīdus piespiedu izpildīšanu, jo lēmums stājas spēkā ar tā sastādīšanas un parakstīšanas brīdi, parādnieks var celt apvērsuma prasību pret kreditoru, apstrīdot tikai kreditora prasījumu. Spriedumā konstatēts, ka civillietu tiesu palātai nebija likumīga pamata atcelt Madonas rajona tiesas tiesneses lēmumu, ar kuru apmierināts I. S. pieteikums par saistības bezstrīdus piespiedu izpildīšanu pret J. S., jo šāds lēmums stājas spēkā ar tā pieņemšanu. Tas nav pārsūdzams ne ar blakus sūdzību, ne arī ar apelācijas sūdzību. Parādnieks Civilprocesa likuma 406. pantā noteiktajā kārtībā, ceļot apvērsuma prasību pret kreditoru, var apstrīdēt tikai kreditora prasījumu.⁵⁹⁷ Tiesu darbības lietderības problemātika parāda atlikuma piedziņas lietās izpaužas CPL 96. panta 5. daļā noteiktajā pamatā atbrīvošanai no pierādīšanas kā neizmantotu šā likuma 406. panta tiesību sekas. Kā norādīts CPL komentāros, faktu apstrīdēšanā nozīmīga ir termiņu ievērošana, kas noteikta šo faktu apstrīdēšanai. Izbeidzoties procesuālam termiņam fakts kļūst neapstrīdams un puse, kas uz šādu faktu pamato savus prasījumus atbrīvojas no šī fakta pierādīšanas. Fakta neapstrīdēšana jāatšķir no faktu atzīšanas. Neapstrīdēšana atbrīvo pusi no fakta pierādīšanas, bet nepadara šo faktu par nodibinātu.⁵⁹⁸ Atbrīvošana no pierādīšanas līdzīgā sakarā pazīstama arī *common law* tiesību sistēmā, piemēram, zinātniskajā literatūrā attiecībā uz Angliju norādīts, ka daži fakti nav jāpierāda, ja tos formāli atzinusi puse, kurai bija tiesības pieprasīt pierādījumus par šādu faktu pastāvēšanu. Faktiskie apstākļi var tikt uzskatīti par pierādītiem neskatoties uz to, ka nav iesniegti nekādi pierādījumi, ja pastāv tiesas iepriekš veikts faktu novērtējums.⁵⁹⁹ Tiesa izskatot prasības pieteikumu par parāda atlikuma piedziņu saskaras ar tādiem faktiem, kuru apstrīdēšana bija iespējama tikai CPL 406. pantā noteiktajā kārtībā un termiņā, bet nav notikusi. Savukārt pats faktu novērtējums kā neapstrīdams jau ticis nostiprināts lēmumā par SBPI.

Apkopojot empīriskā materiāla sniegto informāciju, apstiprinās pieņēmums par piespiedu izpildīšanai pakļautās saistības neapstrīdamību, ja parādnieks nav izmantojis CPL 406. pantā paredzētās tiesības apstrīdēt kreditora prasījumu pēc būtības. Tiesas spriedumos konstatē: aizdevuma izsniegšanas faktu, bezstrīdus piespiedu izpildīšanai nodotās saistības, izsolē atgūtos naudas līdzekļus. Rezolutīvo daļu veido bezstrīdus piespiedu izpildei pakļauto

⁵⁹⁷ Latvijas Republikas Augstākās tiesas Senāta civillietu departamenta 2009. gada 11. februāra spriedums lietā Nr. SKC-47.

⁵⁹⁸ Torgāns K. Civilprocesa likuma komentāri. – Rīga: Tiesu namu aģentūra, 2006. – 182. lpp.

⁵⁹⁹ Emson R. Evidence. – London: Macmillan Press LTD, 1999. – Pp. 19., 379.

saistību un izolē atgūtās parāda daļas starpība. Spriedumi pamatojās uz diviem faktiem, jau konstatēto piespiedu izpildīšanai pakļauto saistību no kuras atņem izsoles rezultātā atgūtos naudas līdzekļus. Vienīgais šādas tiesvedības pienesums ir aritmētiskas darbības veikšana (saistība – ķīlas vērtība = parāds), jo abi fakti gan piespiedu izpildīšanai pakļautā saistība, gan ar tiesas lēmumu apstiprinātais izsoles akts kā neapstrīdēti jau ir nodibināti citos tiesas nolēmumos, ko atlikušās parāda daļas piedziņā ar procesuāliem līdzekļiem vairs nav iespējams ietekmēt. Tiesvedībā par atlikušās parāda daļas piedziņu nav iespējama pilnvērtīga prasības tiesvedība sacīkstes principa ietvaros. Tādā veidā šāds process nav attiecināms uz tiesību aizsardzību vai šāda aizsardzība nav minēto jautājumu izskatīšanas procesuālās kārtības nepieciešamības attaisnojums.

Arī šajā sakarā izšķiroša nozīme izrādās SBPI nepieciešamajiem juridiskajiem faktiem par parādnieka tiesību aizskārumu un visu šādu aizskārumu aptverošas piedziņas tiesības konstatēšanā lēmumā par SBPI (CPL 405.p.). Kā kontrastējošu piemēru SBPI nolēmuma tiesiskajām sekām var minēt tādu tiesisko situāciju, kad kreditors pārdod ķīlu, pamatojoties uz tiesību, ko viņam piešķīris īpašnieks un tiesas nolēmumā nav konstatēts parāds. Tādā veidā jautājums par parādnieka atbildību nedzestā parāda daļā ir ticis atstāts atklāts. Tieši šādās situācijās svarīgas izrādās kreditora saglabātas prasījuma tiesības pēc ķīlas pārdošanas (CL 1330.p.). Līdzīgu jautājumu risināšanā *common law* tiesību sistēmā ir radīts patstāvīgs tiesību institūts *Deficiency Judgement*. Ne vienmēr ķīlas pārdošanas (*Foreclosure*) rezultātā parādnieka saistības tiek pilnībā izpildītas. Šajā gadījumā kreditoram ir tiesības no parādnieka piedzīt saistību izpildes trūkstošo daļu. Viens no šādas piedziņas pamatošanas galvenajiem nosacījumiem ir pārdotās ķīlas novērtējums. Trūkumi novērtējumā ierobežo kreditora turpmākās piedziņas iespējas (*by this artificial invalidation of the appraisal, the court bolstered its decision because the legislation explicitly provides that a failure to appraise the property precludes recovery of a deficiency judgment*). Ja nav bijis novērtējums, parāds tiek uzskatīts par izpildītu un kreditoram netiek atzītas tiesības prasīt parāda atlikuma piedziņu.⁶⁰⁰ SBPI gadījumā ir nepieciešama gan nekustamā īpašuma novērtēšana (CPL 604.p.) gan izsoles akta apstiprināšana (CPL 613.p.). Jautājumus par trūkumiem prasījumā izsmeļoši aptver CPL 406. panta paredzēto tiesību izlietošanas sekas, kuras var būt pamats ķīlas pārdošanas novēršanai vispār. Šāds piemērs uzskatāmi parāda, ka SBPI nav nekustamā īpašuma labprātīgas pārdošanas izolē tiesas ceļā (CPL 49. nodaļa) nepilnvērtīgs surogāts (*surrogate*) – šīs kārtības aizstājējs,⁶⁰¹ kad ķīlas ņēmējam nav tikusi piešķirta tiesība pārdot ķīlu par brīvu cenu. Apskatītā problēmjautājuma kontekstā izšķiroši svarīgi ir nodalīt parādnieka interešu

⁶⁰⁰ Samuel A. B. Civil Procedure – Deficiency Judgement After Invalid Executory Process. Iegūts no: <http://digitalcommons.law.lsu.edu/cgi/viewcontent.cgi?article=3597&context=lalrev> (sk.25.03.2016)

⁶⁰¹The New Oxford Dictionary of English. – Oxford : Oxford university press, 1998. – Pp. 1868.

aizsardzības iespējas SBPI gadījumā (CPL 406. pants) no situācijām, kad tiek izlietotas tiesības pārdot ķīlu par brīvu cenu un kreditors atbildības ziņā pielīdzināms pilnvarniekam (CL 1328. pants).

Ierobežotās iespējas brīvi izvērtēt faktus atkārtotā tiesvedībā nav nejaušas, jo ir pakļautas vienam no civilprocesuālās kārtības nosacījumiem par aizliegumu tiesā atkārtoti izskatīt strīdu starp tām pašām pusēm, par to pašu priekšmetu un uz tā paša pamata. Kā norādījis V. V. Jarkovs, iepriekš izmantotā tiesību aizsardzība tiesā identiskā lietā, ir pašpietiekams pamats tiesnesim atteikt pieteikuma pieņemšanu.⁶⁰² M. K. Treušņikovs minējis, ka civilprocesa tiesību teorijā tiesības iesniegt prasību, tiesības uz lietas ierosināšanu tiesā ir saistītas ar šādu tiesību priekšnosacījumu nepieciešamu pastāvēšanu. Šādu tiesību neizmantošana identiskā lietā klasificēta kā minēto tiesību negatīvs priekšnosacījums.⁶⁰³ Būtībā parāda atlikuma piedziņa, spēkā esoša nolēmuma par parādnieka SBPI gadījumā, pati par sevi ir minētā nosacījuma tiešs pārkāpums. Norādīto priekšnosacījumu konstatēšana ir CPL vairakkārt norādīts civilprocesuālo tiesisko attiecību izslēdzošs apstāklis: pamats prasības pieteikuma nepieņemšanai (CPL 132. panta pirmās daļas 4. un 5.punkts); izslēdz tiesības citā procesā apstrīdēt tiesas nodibinātos faktus, kā arī no jauna celt tiesā prasību (CPL 203. panta trešā daļa); nosaka tiesas pienākumu atstāt prasību bez izskatīšanas (CPL 219. panta pirmās daļas 4. punkts); pamats tiesvedības izbeigšanai (CPL 223. panta 3. punkts).⁶⁰⁴ Situācijas aktualitāte slēpjas nevis pašā procesuālo tiesību izlietošanas ziņā nepilnvērtīgajā parāda atlikuma piedziņas procesā, kas aprobežots ar neapstrīdēta SBPI lēmuma tiesiskajām sekām, bet „ķīlas saistības” radītā šādu procesu nepieciešamībā, kā rezultātā SBPI tiesību institūts, CPL 400. panta pirmās daļas 1. punkta tiesiskās regulēšanas sfērai atbilstošu materiālo tiesību funkciju nodrošināšanā un to efektivitātes uzlabošanā, padarīts par *nedzīvām tiesībām*, pretēji tiesību efektivitātei nepieciešamajai virzībai uz iepriekš pieminēto funkcionalitāti *law in action*. *Katrs pieteikums par SBPI vienlaicīgi rada nepieciešamību pēc sekojošas prasības tiesvedības. Tādā veidā tiek izslēgta procesuālās ekonomijas īstenošanās iespēja.*

Par šādas kā nevēlamas parādības novēršanas nepieciešamību, attiecībā uz tiesas izdevumu piedziņu par pieteikumu izskatīšanu paātrinātajā procesuālajā kārtībā, norādīts arī Senāta judikatūrā – Jautājums par tiesas izdevumu piedziņu ir saistīts ar pamatprasījuma izlemšanu. To apmierinot, tiesnesim pozitīvi jāizlemj arī jautājums par tiesas izdevumu atlīdzināšanu. *Pretējā gadījumā, paredzot pieteicējam iespēju par tiesas izdevumu piedziņu vērsties tiesā ar jaunu prasību, tiek degradēts Civilprocesa likuma 50. nodaļas mērķis par*

⁶⁰² Яков В. В. Юридические факты в механизме реализации норм гражданского процессуального права. Автореферат диссертации на соискание ученой степени доктора юридических наук; Екатеринбург, 1992. – стр. 17.

⁶⁰³ Треушников М. К. Гражданский процесс. Москва: Городец, 2007. – стр. 243., 245.

⁶⁰⁴ Civilprocesa likums: LR likums. Latvijas Vēstnesis, 03.11.1998., Nr. 326/330.

*saistību piespiedu izpildīšanu vienkāršotā un paātrinātā procesā.*⁶⁰⁵ Problemātika šajā sakarā izpaužas ne tikai traucētā dispozitivitātē, kas mazina SBPI piemērošanas iespēju kā kreditora alternatīvās procesa izvēles rezultātu, bet galvenokārt patstāvīgas civilprocesuālās formulas radīšanā, kurā katrs SBPI process potenciāli pieprasa vēl jaunas civilprocesuālās tiesiskās attiecības prasības tiesvedības veidā, ko jau varētu uzskatīt par patstāvīgu procesuālo tiesību anomāliju.

No procesuālu juridisku faktu iestāšanās atkarīgas tiesisko seku rašanās ne vienmēr norisinās automātiski, bet, atbilstoši dispozitivitātes principam, izpaužas tiesvedības procesa dalībnieku darbībās. Civilprocesuālo tiesību normu realizācijas juridiskais mehānisms ir atkarīgs no tiesību subjektam normā dotās procesuālās darbības veida izvēles iespējas.⁶⁰⁶ Norādīto tiesvedību par parāda atlikuma piedziņu var uzskatīt par atkārtotu tā paša prasības priekšmeta pārbaudi, pusēm un pamatojumam saglabājoties nemainīgam. Ne velti pētījuma sākumā tika uzsvērtā dispozitivitātes nozīme gan kreditoram izdarot izvēli starp SBPI un prasības tiesvedību, gan parādniekam izvēloties starp tiesisko seku konstatēšanas pieņemšanu un faktu pārbaudi prasības tiesvedības kārtībā. Šāda dispozitivitātes izpausme kā apstrīdēšanas tiesību procesuālās darbības realizēšana vai atteikšanās no tām rada patstāvīgus faktus, kuriem ir nozīme civilprocesuālo tiesību normu piemērošanā.

Par vienu no dispozitīvā pirmsākuma postulātiem atzīstama arī tiesas neierobežota atbildētāja iniciatīva izvēlēties aizsardzības līdzekļus pret izvirzīto prasību. Pušu tiesības brīvi izrīkoties ar savām materiālajām tiesībām un to procesuālās aizsardzības līdzekļiem, vērtējamas kā materiālo tiesību dispozitīvā rakstura tiesas sekas, kas vienlaicīgi ir nozīmīgs dispozitivitātes principa elements. Prasības atzīšanās kā tādā nav pamata nesaskatīt atbildētāja gribas izpausmes aktu par atteikšanos no tiesas aizsardzības pret izvirzīto prasību. Tiesai, izlemjot jautājumu par atbildētāja atteikšanos no tiesas aizsardzības, nepieciešams vadīties pēc dispozitivitātes principa satura, atbilstoši kuram, savu tiesību aizsardzības īstenošanā, puse tiesā var brīvi izrīkoties ar šādu aizsardzības iespēju.⁶⁰⁷ Teorētiskās atziņas tikušas saistītas ar prasības tiesvedību, tomēr, ņemot vērā prasības tiesvedības un SBPI procesuālo elementu sakarību, CPL 406. pantā paredzēto parādnieka tiesību neizmantošana pati par sevi ir atzīstama par kreditora prasījuma atzīšanu, parādniekam atsakoties no atbilstoša tiesas aizsardzību nodrošinoša procesa, un kā patstāvīgs procesuālais juridiskais fakts ir radījusi ierobežojošu ietekmi civilprocesuālu tiesisko attiecību turpināšanai vai sākumam identiskos tiesiskajos un faktiskajos apstākļos. Attiecībā uz dispozitivitātes nozīmi SBPI varētu

⁶⁰⁵ Latvijas Republikas Augstākās tiesas Senāta 2008. gada 16. aprīļa lēmums lietā Nr. SPC-30.

⁶⁰⁶ Ярков В. В. Юридические факты в механизме реализации норм гражданского процессуального права. Автореферат диссертации на соискание ученой степени доктора юридических наук; Екатеринбург; 1992. – стр.12.,15.

⁶⁰⁷ Плешанов А.Г. Диспозитивное начало в сфере гражданской юрисдикции: проблемы теории и практики. – Москва: НОРМА, 2002. – стр. 171., 187., 206.

attiecināt R. Cipeliusa pausto viedokli par vispārējo tiesību principu nozīmi kopumā – šādos principos vairāk vai mazāk tiek izceltas pamatidejas, kas ir svarīgas tiesiska rakstura problēmu risināšanai noteiktas tiesiskās kultūras ietvaros. Tātad tām normatīvajā domāšanā piemīt izpratni veidojoša funkcija. Var runāt arī par „orientējošo” funkciju, ko pilda šādi principi, kuri kā vispārēja „tiesiskas pasaules perspektīva” regulē pārdomas par kāda lēmuma atbilstību.⁶⁰⁸ Ņemot vērā norādīto, AT prakses apkopojumā un tiesu prakses izmaiņas aizsākušajā Senāta 2008. gada 9. janvāra lēmumā minētais, par parāda atlikuma pēc ķīlas pārdošanas piedziņu prasības tiesvedības kārtībā,⁶⁰⁹ rada nevajadzīgu objektīvās izmeklēšanas un dispozitivitātes principu konfliktu. Likuma Par tiesu varu 17. pantā nostiprinātais tiesas pienākums noskaidrot objektīvo patiesību, izskatot jebkuru lietu,⁶¹⁰ ir neatņemami nepieciešams tiesu darbības attaisnojums, tomēr jāatceras par sistēmiskumu un tā ievērošanu, kuru tiesību sistēmā veido ne tikai tiesību normas, bet arī tiesību principi. Šajā sakarā tiesību principus īstenojošo tiesību normu piemērošanā vienlaikus nepieciešami jāīsteno principu sistematizācija, tāda principu sakārtošana, kas rada to iekšēji saskaņotu vienotību – sistēmu.⁶¹¹ Pretējā gadījumā, kā tas pašlaik arī jākonstatē attiecībā uz aktuālo CPL 400. panta pirmās daļas 1. punkta piemērošanu „ķīlas saistības” ietvaros, tiek pārkāpts viens no būtiskākajiem dispozitīvajiem aizliegumiem – aizliegums ierosināt civillietu pamatojoties uz tiesas iniciatīvu.⁶¹² Neskatoties uz to, ka prasības pieteikumu par parāda atlikuma piedziņu iesniedz pats kreditors, tomēr šādas tiesvedības ierosināšana ir tiesību normu piemērotāja pieprasīta. Šāds nepamatoti pieprasīts process nav savienojams ar tiesiskās regulācijas mehānisma efektivitātes uzlabošanu, kā arī neveicina aktuālajā judikatūrā par SBPI piemērošanu norādīto par patiesības detalizētāku noskaidrošanas iespējamību.

Norādītās tiesību piemērotāja darbības kopumā vērtējamas kā nesavienojamas ar tiesiskas un demokrātiskas valsts ideju un pat tiešā veidā pauž pretrunu J. Neimaņa piedāvātajiem tiesiskas valsts principa satura elementiem: tiesas aizsardzībai – visaptverošas un efektīvas tiesību aizsardzības nodrošināšana neatkarīgās tiesās likumā regulētā procesā; nesamērīguma aizliegumam – valsts iejaukšanās piemērotība, lietderība un atbilstība.⁶¹³ Aplūkotajā kontekstā iespējams patiesības noskaidrošana parāda atlikuma piedziņas lietās ir tikusi pārprasta un tiesas regulēts process ir tikai pašmērķis. SBPI gadījumā patiesības konstatēšana aprobežojas ar parādnieka rīcības brīvību savu tiesību izlietošanā dispozitivitātes principa ietvaros. Šāda konstatēšana notiek ārpus tiesas nolēmuma un vērtējama kā tiesiskās

⁶⁰⁸ Cipeliuss R. Par tiesisko apsvērumu racionālu strukturēšanu // Likums un tiesības, 04.2000., Nr. 4(8), – 112. lpp.

⁶⁰⁹ Latvijas Republikas Augstākās tiesas 2010. gada apkopojums par tiesu praksi saistību bezstrīdus piespiedu izpildīšanā. – 10. lpp.

⁶¹⁰ Par tiesu varu: LR likums. Ziņotājs, 14.01.1993., Nr. 1/2.

⁶¹¹ Сахнова Т. В. Курс гражданского процесса: теоретические начала и основные институты. – Москва: Wolters Kluwer, 2008. – 86. стр.

⁶¹² Плешанов А. Г. Диспозитивное начало в сфере гражданской юрисдикции: проблемы теории и практики. – Москва: НОРМА, 2002. – стр. 172.

⁶¹³ Neimanis J. Tiesību tālākveidošana. – Rīga: Latvijas Vēstnesis, 2006. – 70. lpp.

regulācijas mehānisma pašregulācijas elements, kas visnotaļ raksturīgs Eiropas kontinentālajam tiesību lokam.

Iespējams, pārpratuma cēloņi ir vēsturisku procesu iespaidoti un atspoguļo dažādu tiesību sistēmu pieredzi. Kā to pēc valsts varas formas maiņas konstatējis E. Meļķis, tiesību izpratnē tika novērota Rietumu un sociālistisko tiesību realitāšu saskare. Materiālo tiesību jomā bija saskatāma enerģiska virzība uz Rietumu tiesību loku un romāņu ģermāņu tiesību saimi. Taču tiesību piemērošanas joma ar visiem tās teorētiskajiem un praktiskajiem aspektiem lielā mērā tika palikusi sociālistisko tiesību normatīvajā un metodoloģiskajā ietekmē. Tas, kas konkrētajā tiesību lokā un sistēmā tiek uzskatīts par tiesību funkcijām, ietekmē tiesību piemērošanas ievirzi un reizē ar to arī metodisko pieeju.⁶¹⁴ Lai īstenotu SBPI nozīmi kārtības nodrošināšanas funkcijas īstenošanas uzlabošanā, procesuālās ekonomijas realizēšanās rezultātā, sekmējot tiesību normu piemērošanas efektivitāti, ir jāizprot un jāizvēlas atbilstoša metodiska pieeja tiesību normas tulkošanas un piemērošanas procesā, kas sakārto tiesību normu un tiesību principu sistēmu, nevis rada pretrunas un bremzē to darbību. Kā norādījis R.Cipeliuss – meklējumus attiecībā uz to, kādā mērā un kādā veidā jāīsteno konkurējoši tiesību principi, ir iespējams **racionāli strukturēt**.⁶¹⁵ SBPI gadījumā tiesību normu piemērotājs ir izvēlējis pilnībā ignorēt parādnieka dispozitivitāti parāda atzīšanā. Tomēr šādu rīcību nevar atzīt par racionālu, jo pati parāda atzīšana dispozitivitātes ietvaros ir vērtējama, kā patstāvīga privātās autonomijas izpausme, kas norāda uz patiesību, kā parādnieka apzināta fakta konstatēšanu.

Valsts eksistences nodrošināšana nozīmē iekšējās kārtības realizēšanu, tai jānovērš patvaļīga spēka pielietošana pilsoņu starpā. Tiesību uzdevums ir regulēt cilvēku kopdzīvi, to spēks vienmēr attiecas uz kādu noteiktu cilvēku kopienu, tās locekļi dzīvo ar apziņu, ka konkrētās tiesības ir spēkā un ir īstenojamas. Pilsoņi cer, ka valsts aizsargās un garantēs viņu brīvību, īpašumu un citas viņu tiesības un radīs tiesisko drošību viņu attiecībās ar valsti un pilsoņu savstarpējās attiecībās (tiesiska valsts). Tiesiskā drošība nozīmē, ka pastāv vispārēji likumi, ka valsts spēj tos īstenot un netiek pieļauta pretlikumīga darbība.⁶¹⁶ SBPI tās radītajā iespējā, izmantot procesuālo ekonomiju, satur potenciālu minēto valsts funkciju un tiesību uzdevumu īstenošanas uzlabošanā, lai kopumā varētu tik palielināta tiesību efektivitāte. Tomēr šāda alternatīvā procesuālā tiesību institūta potenciāla pilnvērtīgā izmantošana meklējama saskaņotā procesuālo principu darbībā, un šajā sakarā izšķiroša nozīme ir atbilstošai dispozitivitātes izpratnei.

⁶¹⁴ Meļķis E. Latvijas tiesiskās sistēmas ceļš uz demokrātisku tiesisku valsti. – Rīga: Tiesu namu aģentūra, 2015. – 117., 180. lpp.

⁶¹⁵ Cipeliuss R. Par tiesisko apsvērumu racionālu strukturēšanu // Likums un tiesības, 04. 2000., Nr. 4(8), – 112. lpp.

⁶¹⁶ Horns N. Ievads tiesību zinātnē un tiesību filosofijā // Likums un tiesības, 11.1999., Nr. 3, 69.–70.lpp.

4.4. Parādnieka tiesību aizskāruma vienlīdzības un taisnīguma kontekstā

Minētā Rietumu zinātnieku tiesību sistēmiskuma izzināšanas nozīmes akcentēšana ir izrādījusies pamatota. Tiesību normas ir tiesību sistēmas pamatlīdzekļi tās principu saturošo mērķu sasniegšanai. Ja neatbilstoši izprasta tiesību norma tiek nepareizi piemērota, problēmas sākotnēji skar tiesību institūtu un kā sistēmiska nepilnība izplatās arī tiesību principu līmenī. Šādas situācijas rezultāts ir kopēja tiesību funkciju pavājināta īstenošana. Par norādīto sakarību ievērošanas nozīmi vērtējums jau tika sniegts iepriekšējo nodaļu satura izklāstā. Sākotnēji pārprasta CPL 400. panta 1. daļas pirmā punkta nozīme, liedz pilnībā realizēties SBPI apstrīdēšanas un vienlaikus prasības atzīšanas procesuālajam elementam (CPL 406.p.). Šādā veidā traucēts dispozitivitātes princips kā normu neatbilstošas piemērošanas sekas liedz īstenoties procesuālajai ekonomijai. Vienlaikus traucētās dispozitivitātes iespaidā ticis pārkāpts civilprocesuālo tiesību aizliegums tiesā atkārtoti izskatīt strīdu starp tām pašām pusēm, par to pašu priekšmetu un uz tā paša pamata.

Pamatota arī izrādījusies tiesību teorētiķu piesardzība tiesību tālākveidošanas piemērošanā. Likumu ietvarus pārkāpjošas tiesību tālākveidošanas norobežošana no tiesību tālākveidošanas *contra legem* ir ārkārtēji sarežģīta, jo abos gadījumos būs diskusija, vai tiesību piemērotājs nevēršas pret likumu.⁶¹⁷ Analizētā CPL 400. panta pirmās daļas 1. punkta piemērošana „ķīlas saistības” ietvaros kā konstatēta tiesību tālākveidošana *contra legem*, nostājoties pret likuma prasībām, ir ne tikai mazinājusi tiesiskās regulācijas mehānisma efektivitāti, bet SBPI un tai sekojošajā parāda daļas piedziņā pēc ķīlas pārdošanas iesaistītajām personām nodarījusi kaitējumu, aizskarot tiesības tiešā veidā. Turklāt minēto neatbilstību radītās sekas ir nostājušās pretēji tiesību pamatidejai par taisnīgumu un vienlīdzību.

Sākot jau no tiesiskas valsts idejas pirmsākumiem Senās Grieķijas filozofi domu par tiesībām neatņemami ir saistījuši ar taisnīguma ideju, dažkārt šīm parādībām piešķirot līdzīgu nozīmi. Platons ideālās valsts modeļa īstenošanā par nepieciešamu saskatīja nosacījumu radīšanu, kas nodrošinātu taisnīgumu un vienotību. Taisnīgums ir ideālas valsts pirmais un galvenais princips, šīs valsts veidošanās līdzeklis un taisnīguma realizācija – tos sasniedzamais mērķis. Valsts mērogā taisnība parādās likumdošanā. Aristotelis taisnīguma kategoriju saistījis ar tikumību, lai raksturotu gan personas, gan valsts attīstības līmeni. Taisnīgums pēc Aristoteļa vārdiem, ir vispilnīgākā tikumība. Dvēseles cēlums it kā veido morālo tikuma smaili, raugoties no indivīda viedokļa, bet taisnīgums veido šā tikuma smaili, raugoties no polisas – pilsētvalsts viedokļa. Taisnīgumu, raugoties no polisas viedokļa,

⁶¹⁷ Sk.: Lorenz K. Methodenlehre der Rechtswissenschaft. 6., neu bearb. Aufl., Berlin: Springer, 1991. – S. 428.

raksturo tā sasaiste ar likumu. Taisnīgums šajā visplašākajā nozīmē ir tas, kas rada un aizsargā laimi polisai un politiskajai sabiedrībai, un šo taisnīgumu, pamatojoties uz mērķu sakritību, var identificēt ar likumu. Ideju par taisnīgumu turpinājis aktualizēt arī I. Kants. Viņš atzinis, ka valsts ir tiesību ideju triumfs. Tās mērķis ir taisnīgums. Taisnīgums valsts dzīvē jāstāda augstāk par atsevišķu pilsoņu labumu. Taisnīgums ir tur, kur valsts vara seko izdotajiem likumiem.⁶¹⁸ Taisnīguma ideja kā tiesību veidojošais pamats nav sveša arī mūsu nacionālajai zinātniskajai domai. Tā taisnīguma nozīmi tiesībās raksturojis J. Broks – Tiesības kā specifiska cilvēka esamības struktūra neapšaubāmi radusies, cilvēkam tiecoties pēc taisnības. Tiesiskā realitāte, protams, pastāv kā likumīga kārtība, taču ne jebkura ar likumu noteikta un uzturēta kārtība var pretendēt uz tiesisku statusu. Noteikumi, normas un institūti sabiedrības skatījumā ir tiesiski vienīgi tad, ja tajos izpaužas un kaut kādā mērā īstenojas pretenzija uz taisnību. Savukārt tie paši ir vienīgi taisnības nodrošināšanas līdzekļi.⁶¹⁹ Šādā kontekstā arī apskatāmi daži tiesu prakses piemēri, lai vēlāk to analīzes gaitā izdarītu secinājumus par to, vai tiesību piemērotājs ievēro taisnīguma prasības un seko likumam.

Piemēram, atbilstoši Rīgas apgabaltiesas Civillietu tiesu kolēģijas spriedumiem no atbildētājiem spēkā esoša lēmuma par SBPI gadījumā, kas nav ticis apstrīdēts un pilnībā aptver kreditora piedziņas tiesību, papildus tikuši piedzīti tiesas izdevumi: LVL 2041,91;⁶²⁰ LVL 1598,41;⁶²¹ LVL 3336,68.⁶²² Līdzīgi arī gadījumā, kad noraidīta apvērsuma prasība un tikusi turpināta atlikušā parāda daļas piedziņa. Cēsu rajona tiesa no apbildētāja papildus nosprieda piedzīt tiesas izdevumus EUR 1485,74.⁶²³ Šādu parāda palielināšanas nepieciešamību likums neparedz. Parādnieka atbildības apmēra pieaugums norādīto tiesas izdevumu veidā ir tikai „ķīlas saistības” seku izpausme. SBPI gadījumā tiek pārkāptas parādnieka tiesības uz CPL 34. panta pirmās daļas 9. punktā ietvertajām tiesībām uz samazinātiem tiesas izdevumiem valsts nodevas veidā. Atkārtotas tiesvedības gadījumā, jau par SBPI kārtībā izlemtu jautājumu, parādnieka saistības tiek palielinātas tajā skaitā par izdevumiem, kas radušies apmaksājot valsts nodevu par atlikušās parāda daļas piedziņu (CPL 34.p. 1.d. 1.p.) Parādnieka tiesību aizskārums veidojas gan tāpēc, ka uz viņu papildus tiek attiecināta valsts nodeva, kas maksājama par prasības tiesvedību, gan tāpēc, ka uz parādnieku par viena un tā paša parāda piedziņu tiesas izdevumi tiek attiecināti divreiz. Jāatzīmē, ka atbilstoši ietekmētas tiek kreditora intereses, jo tieši viņš valsts kasē iemaksā vēlāk no parādnieka piedzenamās naudas summas. Turklāt jānorāda, ka atkārtotā tiesvedībā paveras vēl

⁶¹⁸ Melkšis E. Latvijas tiesiskās sistēmas ceļš uz demokrātisku tiesisku valsti. – Rīga: Tiesu namu aģentūra, 2015. – 43., 49., 50., 65., 69., 71., 87. lpp.

⁶¹⁹ Broks J. Tiesību filosofija. – Rīga: Turība, 2008. – 19.–20. lpp.

⁶²⁰ Rīgas apgabaltiesas Civillietu tiesu kolēģijas 2013. gada 11. marta spriedums lietā Nr. C04130413.

⁶²¹ Rīgas apgabaltiesas Civillietu tiesu kolēģijas 2013. gada 20. septembra spriedums lietā Nr. C04406612.

⁶²² Rīgas apgabaltiesas 2013. gada 7. oktobra spriedums lietā Nr. C04176613.

⁶²³ Cēsu rajona tiesas 2015. gada 1. jūnija spriedums lietā Nr. C11065715.

viena iespēja tiesību aizskārumam ar lietas vešanu saistīto izdevumu sakarā, to rašanās iespējamība un atlīdzināšanas kārtība paredzēta CPL 44. pantā.

Nepamatota no parādnieka piedzenamās summas palielināšana neaprobežojas tikai ar neatbilstoši papildus piemērotiem tiesāšanās izdevumiem. Atkārtota tiesvedība ir radījusi kreditoram iespēju atkārtoti aprēķināt nokavējuma procentus no piedzītās parāda summas. Senāts 2008. gada 16. aprīļa lēmumā ir pamatojis tēzi – saskaņā ar Civilprocesa likuma 404. panta otro daļu prasījums par saistību bezstrīdus piespiedu izpildīšanu ietver arī kreditora tiesības saņemt līgumiskos vai likumiskos procentus. Pieteikuma par saistības bezstrīdus piespiedu izpildi noraidīšana daļā par tiesībām saņemt likumiskos procentus neatbilst Civillikuma 1765. panta prasībām. CPL 404. panta otrajā daļā noteikts, ka pieteikumā par bezstrīdus piespiedu izpildīšanu par naudas samaksu norāda piedzenamo galveno parādu, līgumsodu un procentus – kā nolīgtos, tā likumā noteiktos. CL 1765. pantā noteiktais likumisko procentu apmērs – seši procenti no simta gadā ir nemainīgs visiem gadījumiem, neatkarīgi no subjektiem un darījuma rakstura. Līdz ar to kreditora prasījums pakļaut SBPI tiesību saņemt likumiskos procentus izriet no likuma un attiecas arī uz tiesas lēmumu, kas taisīts lietā par SBPI, kas pieteicējam paredz tiesību saņemt procentus kopā ar pamatparādu. Noraidot pieteikumu šajā daļā, pieteicējam pēc būtības vispār ir liegta iespēja šādus procentus saņemt, jo tai nav tiesiska pamata iesniegt patstāvīgu prasību par procentu piedziņu, ja netiek piedzīta pamatsumma, no kuras procenti jāērķina. Līdz ar to Senāts atzīst, ka, noraidot pieteikumu daļā par tiesību saņemt likumiskos procentus, tiesnese pārkāpusi Civilprocesa likuma 404. panta otro daļu un Civillikuma 1765. pantu.⁶²⁴ Konkrētajā gadījumā tiesa ir piemērojusi analogiju, uz minētajiem faktiskajiem apstākļiem attiecinot CPL 195. pantā paredzēto tiesību normas sastāvu par spriedumu naudas summas piedziņai. Faktiskajam sastāvam A piemērota noteikuma pārņemšana uz likumā neregulētu, bet tam līdzīgu gadījumu B ir pieļaujama, ja abi faktiskie sastāvi ir novērtējami līdzīgi. Turklāt tiem jāaskan tieši tiesiskam vērtējumam svarīgos aspektos. Tāpēc vispirms ir jāatklāj regulējuma pamati, noskaidrojot regulējuma mērķi un pamatdomu. Tam piesaistāms pozitīvais secinājums, ka šie pamati arī atbilst izšķiramajam faktiskajam sastāvam, un negatīvais secinājums, ka atšķirības starp likumā regulēto un izšķiramo gadījumu nav ar tādu svaru, ka būtu izslēgta likuma vērtējuma pārņemšana.⁶²⁵ Atbilstoši CPL 195. pantam, taisot spriedumu par naudas summas piedziņu, tiesa tā rezolutīvajā daļā norāda prasījuma veidu un piedzenamo summu, atsevišķi uzrādot galveno parādu un procentus, laiku, par kādu procenti piespriesti, prasītāja tiesības par laiku līdz sprieduma izpildei (izsoles noslēguma dienai) saņemt procentus, minot arī to

⁶²⁴ Latvijas Republikas Augstākās tiesas Senāta 2008. gada 16. aprīļa lēmums lietā Nr. SPC-30.

⁶²⁵ Neimanis J. Tiesību tālākveidošana. – Rīga: Latvijas Vēstnesis, 2006. – 112. lpp.

apmēru, kā arī kredītiestādes nosaukumu un konta numuru, kurā veicama samaksa, ja tāds norādīts prasības pieteikumā.⁶²⁶ Senāts ar minēto lēmumu likumā neregulēto gadījumu tā tiesiski nozīmīgajās pazīmēs ir pielīdzinājis CPL 195. panta sastāvam un piemērojis atbilstošas tiesiskās sekas. CPL 195. pantam un lēmumam par SBPI (CPL 404.p. 2.d., 405.p. 2.,3.d.) konstatēta līdzīga pazīme – nolēmums par naudas summas piedziņu.

Analoģijas metode kā viena no juridiskajām tiesību piemērošanas metodēm pamatojas uz konstitucionāliem principiem. Pirmām kārtām tas ir taisnīguma princips, kas ir visas tiesību sistēmas pamatā. No taisnīguma principa ir atvasināts tiesiskās vienlīdzības princips. Tiesiskās vienlīdzības princips prasa, lai būtiski līdzīgas cilvēku darbības tiktu apspriestas līdzīgi. No šī principa izriet analoģijas pieļaujamības princips. Tātad tiesiskās vienlīdzības princips ir analoģijas konstitucionālais pamats.⁶²⁷ Taču ir jāatceras, ka SBPI tiesību institūts esošās tiesību izpratnes apstākļos sevī ietver ne tikai likuma normatīvās prasības, bet arī tiesību tālākveidošanas *contra legem* rezultātu – „ķīlas saistību”, kuras ietvaros norādītais vienlīdzības princips tiek izslēgts. SBPI nolēmuma gadījumā kreditoram ir ne tikai piešķirtas tiesības aprēķināt procentus līdz izsoles noslēguma dienai kā tas būtu analogi CPL 195. pantā paredzētajam, bet ir iespēja šādas tiesības izmantot atkārtoti, kad procentu aprēķināšana tiek paredzēta spriedumā par atlikušās parāda daļas piedziņu.

Par atkārtotu procentu piemērošanu liecina arī aktuāli tiesu prakses piemēri. Rīgas pilsētas Vidzemes priekšpilsētas tiesa spriedumā konstatē, ka ar Rīgas rajona tiesas lēmumu bezstrīdus piespiedu izpildīšanai nodotas A. S. saistības tajā skaitā piedzīta pamatsumma LVL 98392, 56 no kuras noteiktas tiesības saņemt 6% gadā līdz lēmuma izpildei. Sprieduma rezolutīvajā daļā piedzītajam pamatsummas atlikumam EUR 131309,75 (atlikums pēc ķīlas pārdošanas SBPI nolēmumā) 6% tiek piemēroti atkārtoti.⁶²⁸ Tā pati tiesa citā spriedumā konstatē, ka ar Rīgas pilsētas Latgales priekšpilsētas tiesas lēmumu bezstrīdus piespiedu izpildīšanai nodotas saistības tajā skaitā pamatsumma LVL 65480 no kuras noteiktas tiesības saņemt 6% gadā līdz lēmuma izpildei. Sprieduma rezolutīvajā daļā piedzītajam pamatsummas atlikumam pēc ķīlas pārdošanas EUR 70864,62 6% tiek piemēroti atkārtoti.⁶²⁹ Valmieras rajona tiesa spriedumā konstatē, ka ar Rīgas pilsētas Vidzemes priekšpilsētas tiesas zemesgrāmatu nodaļas lēmumu bezstrīdus piespiedu izpildīšanai nodotas saistības tajā skaitā pamatsumma LVL 22653, 43 no kuras noteiktas tiesības saņemt 6% gadā līdz lēmuma izpildei. Sprieduma rezolutīvajā daļā piedzītajam pamatsummas atlikumam pēc ķīlas pārdošanas EUR 19363, 33 6% tiek piemēroti atkārtoti.⁶³⁰ Pati Senāta piemērotā analoģija ir

⁶²⁶ Civilprocesa likums: LR likums. Latvijas Vēstnesis, 03.11.1998., Nr. 326/330.

⁶²⁷ Neimanis J. Tiesību tālākveidošana. – Rīga: Latvijas Vēstnesis, 2006. – 105.–106. lpp.

⁶²⁸ Rīgas pilsētas Vidzemes priekšpilsētas tiesas 2014. gada 9. septembra spriedums lietā Nr. C30569013.

⁶²⁹ Rīgas pilsētas Vidzemes priekšpilsētas tiesas 2014. gada 22. decembra spriedums lietā Nr. C30798012.

⁶³⁰ Rīgas pilsētas Vidzemes priekšpilsētas tiesas 2014. gada 9. septembra spriedums lietā Nr. C30569013.

pilnībā attaisnojama ar taisnīguma un vienlīdzības uzstādījumiem par nepieciešamību būtiski līdzīgas cilvēku darbības apspriest līdzīgi. Savā būtībā gadījumi, kad kreditora piedziņas tiesība tikusi konstatēta spriedumā par naudas summas piedziņu vai apmierinātā lēmumā par maksājuma saistības bezstrīdus piespiedu izpildīšanu, ir līdzīgi un arī prasa vienādu novērtējumu. Tomēr, lai piemērotā analogija veiksmīgi īstenotos, CPL 405. panta tiesisko seku vienīgajam ierobežojošam faktoram jābūt tikai parādnieka CPL 406. pantā paredzētās dispozitivitātes atbilstoši izpaušmei.

Ņemot vērā norādīto, „ķīlas saistība” ne tikai traucē tiesību sistēmas efektivitātei, bet arī pretēji likuma prasībām palielina no parādnieka piedzenamo summu: par tiesāšanās izdevumiem sakarā ar parāda daļas piedziņu pēc ķīlas pārdošanas; par procentiem, kas tiek aprēķināti līdz sprieduma par atlikušās parāda daļas izpildei. Iespējams varētu uzsākt diskusiju par to, cik šāds atbildības palielinājums ir nozīmīgs proporcionāli parāda summai, tomēr šāda polemika būtu nevietā, jo konstatētā nepilnība tiesību izpratnē nav savienojama ar tiesiskas valsts ideju un vienlaicīgi atkāpjas no taisnīgumu saturošām vērtībām.

Kas tad īsti ir taisnīgums – šis fundamentālais, tajā pašā laikā grūti tveramais tiesību pirmsākums. Kā norādījis N. Horns, visas pārdomas par tiesībām ir saistītas ar šādu pamatjautājumu: vai mēs varam orientēties uz taisnīguma prasībām, kuras pastāv jau pirms likuma un neatkarīgi no jebkādas likumdošanas (virspozitīvi) un kuras jāņem vērā kā likumdevējam, tā arī juristam, kas piemēro tiesības, jo ir noteikumi, kas „nepakļaujas nekam un nevienam”. Šajā gadījumā runa ir par tiesību filozofijas pamatjautājumu. Tiesiskā valstī pastāvošo attiecību ietvaros, šķiet, jautājums par taisnīgumu ir saistīts ar tiesisko domāšanu likumdošanas un tiesību piemērošanas procesā. Šķiet, ka jautājumu par taisnīgumu nav iespējams iekļaut tīri loģiskās kategorijās vai procesuālā traktējumā. Daudz lielākā mērā tiek izvirzītas prasības pēc saturiskām vērtībām. Jautājums par taisnīgumu attiecas uz cilvēka ētisko apziņu un līdz ar to ir cilvēka domāšanas procesa un rīcības konstante.⁶³¹ Līdzīgas domas paudis J. Broks – Empīriski, tas ir, pieredzē, ko sauc par ikdienas dzīvi, tiesības cilvēkam ir dotas grūti tveramās un ļoti daudzveidīgās izpaušmēs. Tiesība nav kaut kas telpā esošs un jutekliski uztverams, kā, piemēram, lietas. Pat dogmatiskās jurisprudences pārstāvji atzīst, ka tiesība satur arī kaut kādus pārempīriskus elementus. Visbiežāk tiek runāts par principiem un ideāliem. Kopumā principu lomu tiesībā nopietni neviens neapstrīd. Ja nebūtu nekādu principu, tad vispār tiesība pārstātu pastāvēt. Taču jautājums par principu apzināšanās nepieciešamību nav tik skaidrs. Neatbilstība un pretrunas principu izpratnē neveicina tiesības cilvēciskās misijas pildīšanu un būtu ja ne pavisam novēršamas, tad vismaz apzināmas un

⁶³¹ Horns N. Ievads tiesību zinātnē un tiesību filozofijā // Likums un tiesības, 10.2000., Nr.10(14), 302. lpp.

tādā veidā vērā ņemamas.⁶³² Tieši tiesību principiem un to nozīmei arī pievēršama uzmanība. Tiesību filosofijā un tiesību zinātnē taisnīgumu bieži saista ar pamatu idejai par vienlīdzību, pēdējo atvasinot kā taisnīguma nepieciešamu izpausmi. Šajā sakarā iespējams atsaukties uz Aristoteļa norādi – augstākais tikums ir politikas lielākais sasniegums. Šī sasnieguma nosaukums ir taisnība, tiesības. Un tiesību vistuvākā izpratne ir vienlīdzība.⁶³³ Arī I. Kants uzsvēris vienlīdzības neiztrūkstošo nozīmi – Valsts idejas sakarā tiek tālāk risināta doma par tiesiski aptvertu brīvību. Pastāv tiesību princips – izveidot tādu sabiedrisko iekārtu, kurā ikviena brīvība var tikt saskaņota ar jebkura cita brīvību. Šāda brīvības izpratne prezumē cilvēku līdztiesību un vienlīdzību likuma priekšā. I. Kants norādīja arī valsts pilsoņa jēdziena pazīmes: politiskā brīvība, pilsoniskā vienlīdzība, pilsoniska patstāvība.⁶³⁴ Taisnīguma un vienlīdzības sakarību tieši attiecināmā veidā uz pētījuma problemātiku atklājis J. Neimanis – Tiesiskās vienlīdzības princips nozīmē, ka vienādajos faktiskajos un tiesiskajos apstākļos jāizturas vienādi, savukārt atšķirīgos apstākļos – atšķirīgi. Šis princips ir saistošs visiem tiesību piemērotājiem. Savukārt Latvijas Republikas Satversmes 91. panta 1. teikumā noteiktā vienlīdzība „tiesas” priekšā aptver gadījumus, kuros tiesa nodarbojās ar tiesību jaunradi, t.i. rada „tiesnešu tiesības”.⁶³⁵ Tiesiskuma jautājums ir ne tikai tiesnešu tiesību jaunrades jautājums, bet arī jaunradīto tiesnešu tiesību piemērošanas jautājums. Demokrātiska sistēma prasa tādu lēmumu pieņemšanu, kas harmonizē likuma tekstu un tā izstrādes materiālus ar morālajām tiesībām un vērtībām, tajā skaitā ar brīvību un vienlīdzību.⁶³⁶ SBPI sakarā vienlīdzības ideja nav tikusi ievērota, traucējot taisnīguma izpausmi attiecīgajā tiesību normu izpausmes sfērā. Tam pamatā ir atšķirīgu tiesisko seku pieļaušana vienādos tiesību regulējumam pakļautos faktiskajos apstākļos. Minēto teorētisko uzstādījumu ievērošanas iespējamību iespējams pārbaudīt ar CPL 400. panta pirmās daļas 1. punkta piemērošanas izmaiņu radītajām sekām, pastāvot identiskiem faktiskajiem un tiesiskajiem apstākļiem, kad atšķiras tikai piemērotais civilprocesuālais risinājums parāda piedziņai.

Šādos identiskos gadījumos, kad pastāv kādas minētajam pantam atbilstošas saistības un pieļaujams paātrinātais process, parādnieka atbildības pienākums būs lielāks, tad, ja kreditors izvēlēsies prasības tiesvedībai alternatīvo SBPI. Pārkāpjot vienlīdzības un neizbēgami arī taisnīguma prasības, vienādajiem gadījumiem būs atšķirīgas sekas parādnieka atbildības ziņā. Šādas izmaiņas ietekmēs tikai procesuālās kārtības izvēle, turklāt, un tas pats par sevi pastiprina situācijas absurdumu (*extremely unreasonable*⁶³⁷), dārgāka, neizdevīgāka, un parādnieka atbildību palielinoša izrādās tieši SBPI. Tātad vienādajos faktiskajos un

⁶³² Broks J. Tiesību filosofija. – Rīga: Turība, 2008. – 22 -23.lpp.

⁶³³ Бибихин В.В. Введение в философию права. - Москва: Русский Фонд Содействия Образованию и Науке, 2013. – 497.стр.

⁶³⁴ Melkšis E. Latvijas tiesiskās sistēmas ceļš uz demokrātisku tiesisku valsti. – Rīga: Tiesu namu aģentūra, 2015. – 86.–87. lpp.

⁶³⁵ Neimanis J. Tiesību tālākveidošana. – Rīga: Latvijas Vēstnesis, 2006. – 85. lpp.

⁶³⁶ Sniedzīte G. Tiesnešu tiesības. – Rīga: Latvijas Vēstnesis, 2013. –229. lpp.

⁶³⁷ The Free Dictionary By Farlex. Iegūts no: <http://www.thefreedictionary.com/absurd> (sk.27.03.2016.)

tiesiskajos apstākļos tiesību normu piemērotājs ir uzstājis uz atšķirīgu rīcību. Šāda nevienlīdzības turpināšana, kas pati par sevi nav savienojama ar tiesiskas valsts ideju, nav pieļaujama. SBPI un CPL normu sistēma arī nerada priekšnosacījumus norādītajai objektīvās izmeklēšanas un dispozitivitātes principa sadursmei, ko papildus apstiprina pētījumā atspoguļotā aptuveni desmit gadus pastāvējusī vienveidīgā CPL 400. panta pirmās daļas 1. punkta piemērošanas prakse līdz 2008. gada janvārim, kuras pamatotība arī nav tikusi atspēkota. Līdzšinējā situācija ir tiesību normu piemērotāja mākslīgi radīts rezultāts.

SBPI ar neitrālu tiesību filosofijas skatījuma palīdzību atklājas kā kopējās gribas, kādu to ir definējis Aristotelis, rezultāts – „Kopējā griba”, *volonté générale*, kas nebūt nav vairākuma griba vai visu vēlēšanās summa. Kā Aristotelis tā arī Russo nošķir *visu velmes*, kā maz interesējošu personu gribas izpausmju summu un *kopējo gribu*, kura ir attīrīta no nesaprātīgām individuālo gribu galējībām.⁶³⁸ SBPI pastāv kā vidusceļš starp sarežģītāko prasības tiesvedību un tiesību jautājuma atrisināšanu ārpus tās, turklāt vidusceļš, kura izvēli iespaido gan kreditora, gan parādnieka dispozitivitātes principa nodrošināta privātautonomijas izpausme. Tiesību uzdevums, augstākā sūtība, pēc I. Kanta domām, ir tā pati, kas praktiskajam prātam – norādīt cilvēkam viņa brīvības orientierus un iespējas. Tiesiskā piespiešana patiesībā vienīgi ierobežo vai dod formālus ietvarus dažādām cilvēka darbībām. Īsta brīvība un autonomija sākas no tā, ko cilvēks pats dara šīs atļautās brīvības ietvaros.⁶³⁹ Šādam prātojumam atbilstoša izrādās SBPI veidā personām dotā alternatīvas procesuālās kārtības izvēles un tai sekojošas attiecīgas procesuālas rīcības iespēja. Varbūt šis paātrinātā procesa elements CPL sistēmā var tikt pilnveidots, precīzāk līdzsvarojot procesuālās ekonomijas nepieciešamību un parādnieka tiesību aizsardzības iespējas. Taču šādam risinājumam jābalstās racionālos apsvērumos par tiesību principu saskaņotu darbību, pilnveidojot tiesību sistēmu, nevis radot liekas pretrunas un neatbilstību.

Starp konkurējošo normu mērķiem – un līdz ar to arī starp īstenojamo normu principiem – ir jāmeklē optimāls un taisnīgs kompromiss.⁶⁴⁰ Šāds neitrāls risinājums varētu tikt atrasts Vācijas pieredzē, kur SBPI analogajā *Urkunden – und Wechselprozess* ir tikusi nostiprināta procesuālā iespēja parādnieka iebildumu izteikšanai un šādu iebildumu sekas⁶⁴¹ (ZPO 597.p.1.d., 599.p.) paša paātrinātā procesa ietvaros. Šādā gadījumā vienlaicīgi atklājas iespēja attiecīgi paplašināt dispozitivitātes principa funkcionēšanas robežas SBPI,

⁶³⁸ Библихин В.В. Введение в философию права. – Москва: Русский Фонд Содействия Образованию и Науке, 2013. – стр. 492.

⁶³⁹ Broks J. Tiesību filosofija. – Rīga: Turība, 2008. – 117.–120. lpp.

⁶⁴⁰ Cipeliuss R. Par tiesisko apsvērumu racionālu strukturēšanu // Likums un tiesības, 04.2000., Nr. 4(8), –112. lpp.

⁶⁴¹ Zivilprozessordnung. Ausfertigungsdatum: 12.09.1950. Zivilprozessordnung in der Fassung der Bekanntmachung vom 5. Dezember 2005 (BGBl. I S. 3202; 2006 I S. 431; 2007 I S. 1781). Iegūts no:https://www.gesetze-im-internet.de/englisch_zpo/englisch_zpo.html (sk.15.02.2016.).

procesuālajā kārtībā nostiprinot plašāku personu pašregulācijai pakļauto jautājumu loku.⁶⁴² Kompromisa meklēšanā likumdevējam un tiesību piemērotājam jāpatur prātā nepieciešamība aktualizēt procesuālo ekonomiju un lietderību kā vienus no tiesību efektivitātes palielināšanas līdzekļiem. Šajā sakarā izšķiroša ir dispozitivitātes principa nozīmes un iespēju novērtēšana, kas būtībā ir procesuālās ekonomijas veicināšanas galvenais līdzeklis, tiesību mehānisma pašregulācijas elementa aktualizēšanā.

Šīs pārdomas noslēgšu ar E.Meļķiša citētu R.Cipeliusa atziņu – Tiesību normu iztulkošanā iegūtās atziņas un secinājumi izvērtējami un pielietojami, vadoties no prasības, ka tiem jāsekmē to nepretrunīga un tiesiski drošu attiecību regulēšana, kas noved pie **taisnīga un lietderīga rezultāta**. Pie tam jāņem vērā uzdevums īstenot likumdevēja izvirzīto regulēšanas mērķi, likuma *ratio legis*. Iztulkošanai visnotaļ ir jānosargā tiesību vienotība, tātad jāmeklē risinājumi, kas nepretrunīgi iekļautos tiesību sistēmā.⁶⁴³ Zinātniskajā literatūrā, atsaucoties uz Vācijas piemēru, formulēti priekšnosacījumi, kas nepieciešami, lai atkāptos no augstākas tiesu instances radīta tiesību piemērošanas noteikuma. Atkāpšanās no precedenta ir tiesu prakses tālākas attīstīšanas un uzticības aizsardzības izvērtējuma rezultāts. Tai, no vienas puses, jāuzrāda nepareizie precedenti un, no otras puses, jānodrošina pamatotas uzticības aizsardzība. Tas rada divas sīkāk aplūkojamas problēmas. Pirmkārt, jānoskaidro, kādos gadījumos precedentu var uzskatīt par nepareizu, lai no tā varētu atkāpties. Otrkārt, jājautā, no kurienes izriet konkrētā gadījumā aizsargājama uzticība, ka esošā tiesu prakse netiks grozīta un kādā veidā ar to var rēķināties. Lai varētu atkāpties no tiesu prakses būtu, piemēram, jāapgalvo, ka tā ir pretiesiska vai pilnīgi nepamatota. Pamats prakses maiņai pieļaujams, ja tiesnesis var pamatot, ka viņa priekšlikums vairāk atbilst nekā precedents.⁶⁴⁴ Tiesnešu tiesību kā tiesību avota pamatu veido nolēmuma tiesiskais spēks. Tiesas spriedumam ir jārada tiesiskais miers un arī tiesiskā drošība. Tam jābūt ne tikai strīdus izbeidzošam, bet pēc iespējas saturiski tiesiskam, kas pamatojas uz labi apsvērtiem pamatiem.⁶⁴⁵ Aktuālā SBPI izpratnē šādu tiesisko mieru nesniedz un ņemot vērā pētījumā pamatotos autora argumentus, nevarētu tikt uzskatīta par labi apsvērtu. Konstatētā neatbilstība taisnīguma un vienlīdzības principam un traucētā tiesību realizācijas efektivitāte, piemērojot SBPI tiesību normas, būtībā arī veido pamatu šādam tiesneša priekšlikumam, lai atkāptos no CPL 400. panta pirmās daļas 1. punkta interpretācijas, kas piespiedu izpildīšanai paredz nodot *ķīlas saistību*.

⁶⁴² Плешанов А. Г. Диспозитивное начало в сфере гражданской юрисдикции: проблемы теории и практики. – Москва: НОРМА, 2002. – стр. 308.–309.

⁶⁴³ Meļķīsis E. Latvijas tiesiskās sistēmas ceļš uz demokrātisku tiesisku valsti. – Rīga: Tiesu namu aģentūra, 2015. – 246. lpp.

⁶⁴⁴ Langenbuhere K. Tiesnešu tiesību attīstība un iztulkošana. – Rīga: Tiesu namu aģentūra, 2005. –180. – 181.lpp.

⁶⁴⁵ Neimanis J. Tiesību tālākveidošana. – Rīga: Latvijas Vēstnesis, 2006. – 21. lpp.

SECINĀJUMI UN PRIEKŠLIKUMI

Secinājumi

1. SBPI leģitīma funkcionēšana norisinās dispozitivitātes principa darbības ietvaros, kad sacīkstes principa ierobežošana ir pušu brīvas izvēles tiesiskās sekas, neizmantojot savas tiesības vai atsakoties no tām un tādā veidā ietekmējot procesa gaitu.

1.1. SBPI pirmkārt saprotama kā procesuālā likuma piešķirta ieinteresēto personu dispozitivitātes izpausmes iespēja un ir viens no privāttiesiskās autonomijas realizācijas procesuālo tiesību veidiem.

1.2. Dispozitivitātes princips īstenojas gan kreditoram izvēloties alternatīvo procesu, gan parādniekam izdarot savu izvēli par lēmumā konstatēto faktu atzīšanu vai CPL 406.pantā paredzēto tiesību aizsardzības procesuālo līdzekļu izmantošanu. Tikai šāda abu – kreditora un parādnieka tiesas respektēta procesuālās kārtības dispozitīvā pirmsākuma izpausme nodrošina līdzsvaru tiesībās un rada nepieciešamos priekšnosacījumus SBPI mērķi veidojošās procesuālās ekonomijas īstenošanai, kas pati par sevi ir tikai un vienīgi netraucētas dispozitivitātes izpausmes rezultāts.

1.3. Civilprocesuālā iespēja parādnieka tiesību aizsardzībai, kuras rezultāts ir SBPI konstatēto faktu patiesuma pārbaude prasības tiesvedības kārtībā, paātrinātajai lietu izskatīšanai izslēdz iespēju tikt klasificētai par patstāvīgu civilprocesuālās tiesvedības veidu CPL procesuālo institūtu sistēmā, pārliecinoši norādot uz tās ciešām sistēmiskām saiknēm ar prasības tiesvedību, un tikai šāda sasaiste arī nodrošina SBPI attaisnotu funkcionēšanu vai leģitīmu procesuālo formu. Prasītājam pastāv izvēle starp prasības tiesvedību un SBPI viena un tā paša prasības priekšmeta ietvaros. Tāpat parādniekam ir piešķirtas tiesības to pašu prasības priekšmetu, SBPI nodoto saistību veidā vai nu atzīt, vai nu lūgt tiesu pārbaudīt prasības tiesvedības kārtībā.

2. SBPI procesuālās ekonomijas pamatā ir radītā iespēja izlemt tiesību jautājumu likumā ierobežotu juridisko sastāvu robežās. Ja nolēmums netiek apstrīdēts (CPL 406. pants), tiesību jautājums ir ticis izlemts ārpus prasības tiesvedības, tādā veidā taupot tiesu sistēmas resursus un kopumā nodrošinot efektīvāku tiesību normu piemērošanu.

2.1. Procesa ekonomijas un lietderības problemātika ir gandrīz visu tiesisku valstu procesuālās kārtības centrālais jautājums, kas īpaši saasinājies ekonomisko svārstību rezultātā, lai ierobežotu resursu un pieaugošu civiltiesisko strīdu apstākļos personām tiktu nodrošināta uz likuma nosacījumiem balstīta viņu tiesību aizsardzība tiesā.

2.2. Neatkarīgi no tā vai bezstrīdus izpildīšana ir tieši iekļauta prasības tiesvedības procesuālajā kārtībā, vai tā pastāv kā procesa stadija, kuras viens no rezultātiem ir juridisku faktu pārbaude prasības tiesvedībā, bezstrīdus nolēmuma pieņemšanas apstākļus pamatojošajās formulās tiek izmantoti līdzīgi elementi: prasības atzīšana, iebildumu neizvirzīšana, neapstrīdēšana u.c.

2.3. SBPI procesuālās ekonomijas mērķa sasniegšana ir ierobežota ar alternatīvās procesuālās iespējas izmantošanas dispozitīvo raksturu. Procesuālās ekonomijas rezultāts kā tiesiskās regulācijas mehānisma pašregulācijas sastāvdaļa, būs tiešā veidā atkarīgs no tiesiskās apziņas līmeņa un atbilstošas paātrinātā procesa normu piemērošanas, kad ievērots līdzsvars starp tiesneša vadītu procesu un tā dalībnieku brīvību, kas savukārt atbilst fundamentāliem uzstādījumiem efektīvākas procesuālās kārtības attīstībā, virzienā no nelokāmības uz elastību. Alternatīvais process nav pilnīgs tiesību piemērošanas efektivitātes uzlabošanas līdzeklis, tāpēc vienlaikus juridiskā doma attīstāma pašas prasības tiesvedības lietderības paaugstināšanā.

3. Maksājumu saistību bezstrīdus izpildīšana ir alternatīva parāda piedziņai prasības tiesvedības kārtībā, līdz ar to priekšnosacījumiem pozitīva nolēmuma pieņemšanā jābūt vienādiem. Jāpastāv juridiskajam faktam par kreditora tiesību aizskārumu atbilstoši neizpildītas parādnieka saistības veidā un procesuālajai kārtībai jāparedz iespēja šādus faktus konstatēt.

3.1. Juridiskā fakta jautājums hipotēzes pārbaudes zinātniskajā izziņas procesā pētījumā ieņem visnozīmīgāko pozīciju. Šāda veida problemātika aktualizējusies nevis izpratnes nepietiekamībā vai viedokļu dažādībā par to, kas ir juridiskais fakts SBPI, bet par neatbilstošu šādu juridiski nozīmīgu faktisko apstākļu attiecināšanu un sakarību veidošanu ar publisku ķīlas tiesību. Nacionālā tiesību zinātne un tiesību piemērošanas prakse atsevišķi nenodala procesuāla juridiska fakta jēdzienu, kas varētu tikt uzskatīta par izšķirošu metodoloģisku nepilnību.

3.2. Nepieciešamais juridiskais fakts materiālo tiesību normu piemērošanai, lai tiktu konstatēta kreditora piedziņas tiesība, ir atbilstošs kreditora tiesību aizskārumš termiņā neizpildītas parādnieka saistības veidā. Turklāt šādam juridiskajam faktam arī piemīt procesuāla nozīme. Publiska ķīla atrodas ārpus juridiska fakta par parādnieka pienākumu izpildīt saistību, un tiesneša nolēmums kā individuālais tiesību piemērošanas akts nerada izmaiņas ķīlas devēja un iekļātāja tiesiskajā statusā, kas vienlaicīgi norāda uz šādas lietu tiesības atrašanos ārpus SBPI procesuālās kārtības objekta, piešķirot tai tikai procesuāla juridiska fakta nozīmi. Pie šādiem apstākļiem formulu izmantošana, kas parādnieka pienākumu atmaksāt parādu saista un pamato ar kreditora ķīlas tiesībām kā tiesībām uz

iekļātā vērtību, ir nepamatota un no tiesību normu piemērošanas metodes, un tiesiskās regulācijas mehānisma uzstādījumiem nav attaisnojama.

3.3. Pastāvot vienam un tam pašam prasības priekšmetam, izšķiroši nepieciešamais kritērijs prasības tiesvedībai alternatīvās procesuālās kārtības pieļaujamībā ir tikai prasījuma pierādīšanas iespējamība SBPI procesuālajā kārtībā. Kreditora tiesību aizskārums neatdota parāda veidā kā juridiska fakta sastāva nepieciešama pazīme nosaka CPL 400.panta pirmās daļas pirmā punkta procesuālo būtību – šī tiesību norma, darbojoties SBPI tiesību institūta sistēmā norāda uz parāda piedziņas iespēju, nevis uz ķīlas pārdošanu. Norādītais vienlaicīgi var kalpot par apstiprinājumu tēzei – izvēlēta procesuālā kārtība neietekmē prasījuma materiāli tiesisko pamatojumu.

3.4. Materiālā un procesuālā tiesību norma to piemērošanas stadijā turpina īstenot katra savus uzdevumus un mērķus. Kreditora tiesību aizskārums un atbilstošu parādnieka saistību konstatēšana civilprocesuālajās tiesiskajās attiecībās izpaudīsies kā materiālo tiesību normu realizācijas sekas, tajā pašā laikā CPL 400.panta pirmās daļas 1.punkta piemērošana būs attiecināma tikai uz konkrēta prasījuma izskatīšanas SBPI procesuālajā kārtībā pieļaujamības konstatēšanu.

4. SBPI nozīme ir tikai publiskas ķīlas formai kā procesuāli nozīmīgam juridiskam faktam, kas atvieglo saistības pierādīšanu. Tāpat procesuāla juridiska fakta nozīme ir parādnieka brīdināšanai, kas sevī vienlaicīgi ietver tiesību nodrošinošo un veidojošo funkciju.

4.1. Publiska ķīlas tiesība pati par sevi kā tāda nav SBPI kā tiesību institūta kreditora un parādnieka tiesiskās attiecības konstatēšanas objekts, bet var tikt vērtēta tikai kā nepieciešams civilprocesuāls juridiskais fakts vai precīzāk – atbilstoša procesuāla juridiska fakta sastāva nepieciešams elements, kam ir pierādījuma nozīme. Publiskas ķīlas formas nozīme procesuāli svarīga juridiska fakta veidā izpaužas zināmas ticamības pakāpes piešķiršanai parādnieka saistību pamatojošajiem pierādījumiem un civilprocesā ir nepieciešama tikai, lai konstatētu SBPI pieļaujamību.

4.2. Tiesību normu piemērošanā praksē pārspīlēta publiskas ticamības nozīme. Publiskas ticamības princips ir ierobežots, tam nav visaptveroša nozīme, SBPI kontekstā tas rada tikai zināmu pamatojumu pieņemumam par saistībām kā pierādīšanas priekšmetu, nevis pārliecību par atbilstoša juridiskā fakta esamību. Hipotēka vai komercķīla ir tikai pamats saprātīgam pieņemumam par saistības pastāvēšanas iespējamību kreditora norādītajā apmērā. Publiska ticamība nevar aizvietot parādnieka CPL paredzēto dispozitivitātes izpausmi parāda atzīšanai, neizmantojot nolēmuma apstrīdēšanas iespēju. Būtībā tas arī ir noteicošais procesuālais līdzeklis SBPI nolēmuma pamatotības pārbaudei.

4.3. Tāpat SBPI pieļaujamību noteicošs nepieciešams procesuālais juridiskais fakts ir parādnieka brīdināšana. SBPI gadījumā brīdinājuma apzināta nesaņemšana (izvairīšanās) vai tādu iespēju nenodrošināšana brīdinājumu saņemt (neatrasnās deklarētajā dzīvesvietā, tādas neesamība), parādniekam rada izdevīgāku procesuālo stāvokli – izslēdz SBPI piemērošanu. Vienlaikus šādā veidā novilcinot likumīga un pamatota nolēmuma pieņemšanu, būtībā nepārkāpjot likumu, tiek neattaisnoti novilcināti subjektīvo tiesību aizskārums. Šajā sakarā nepieciešams līdzsvarot brīdināšanas tiesības veidojošo un tiesības nodrošinošo funkciju, lai tādā veidā pastiprinātu iedarbību uz personām, kuras tiesu aizsardzības mehānismu izmanto ļaunprātīgi.

5. Nacionālajā tiesību sistēmā ķīlas tiesība ir tikai tiesība uz iekļātās lietas vērtību un tās izpaušme reducējas iekļātāja priekšrocībā attiecībā pret citiem kreditoriem. Ķīlas tiesība sevī neietver tiesību prasīt izpildījumu. Piedziņa uz ķīlu vēršama vispārējā kārtībā, kāda paredzēta piedziņas vēršanai uz parādniekam piederošu nekustamu īpašumu. Tiesība no parādnieka prasīt izpildījumu jākonstatē procesuālā kārtībā. SBPI ir vienkāršots, paātrināts process kreditora piedziņas tiesības konstatēšanai.

5.1. Ķīlas tiesība, tās materiāli tiesiskās sekas atrodas ārpus juridiska fakta par kreditora tiesību aizskārums. Ķīlas tiesība ir tikai tiesība uz lietas vērtību, bet nevis arī tiesība uz parādnieka izpildījumu jeb parāda samaksu. Ķīlas tiesības konstatēšanas procesuālā nozīme, izpaužas tikai pieņemumā par ķīlas tiesībai kā blakus tiesībai nepieciešamusaistību, kuras izpide tā nodrošina, tādā veidā *publiska ķīlas forma rada iespēju konstatēt parādnieka saistību*. Tiesu praksē ar tiesību tālākveidošanas palīdzību ticis izdarīts mēģinājums apvienot CPL 400. panta pirmās daļas 1. punktā ietvertos jēdzienus *saistība* un *ķīlas tiesība*, pielāgojot tos izpratnei par *iekļātāja saistību*. Šajā sakarā ticis izmantots no Padomju tiesībām aizgūtais *ķīlas saistības* jēdziens. Jēdziens *ķīlas saistība* ir mākslīgi veidots un sistēmiski nav savienojams ar ķīlas tiesības jēdziena izpratni, kas vēsturiski nostiprinājusies kontinentālās Eiropas tiesību sistēmā.

5.2. Ar minēto jēdzienu ir mēģināts aizvietot CPL normas sastāvā nostiprinātās faktisko apstākļu abstrakcijas pazīmes (par parādnieka radītu kreditora tiesību aizskārums neizpildītu maksājuma saistību veidā) ar piedāvāto *ķīlas saistību* – ķīlas devēja saistību atbildēt ķīlas apmērā, aizdevuma saistības nepildīšanas gadījumā. Neatbilstība ir novērojama divos līmeņos. Pirmkārt *ķīlas saistības* jēdziena rezultāts ir CL 1278. panta sastāva par kreditora tiesību uz svešas lietas vērtību, papildināšana ar pazīmēm par ķīlas devēja pienākumu atbildēt par nodrošināto parādu. Otrkārt kļūda ir CPL 400. panta pirmās daļas 1. punkta piemērošanā, kad norma tiek izmantota, lai noteiktu materiāltiesisku pienākumu

subjektīvajās tiesiskajās attiecībās (ieķīlātāja pienākumu pārdot), ārpus tās funkcijas konstatēt tādus juridiskus faktus, kuriem ir civilprocesuāla nozīme – pārbaudīt faktiskā sastāva atbilstību tā izskatīšanai SBPI procesuālajā kārtībā, šādas kārtības pieļaujamību.

5.3. CL paredzētā ķīlas tiesības esamība ir atkarīga no abu pazīmju – saistības un ķīlas tiesības vienlaicīgas pastāvēšanas un par ķīlas tiesību kā tādu ir iespējams runāt tikai kā par abu norādīto elementu kopumu. AT prakses apkopojuma atziņa par piedziņas vēršanu uz ķīlu, pieļaujot „neticību” parādnieka saistībai ir iekšēji pretrunīga un nerod pamatojumu tiesībās.

5.4. SBPI paralēli procesuālajām neatkarīgi turpina pastāvēt ķīlas tiesības materiāli tiesiskās sekas, un tādas tās arī saglabājās līdz šo tiesību izlietošanai. CPL ķīlas materiāli tiesiskās sekas izpaužas ar ķīlu apgrūtinātas kustamas mantas un nekustama īpašuma pārdošanā saņemtās naudas sadalīšanā starp piedzinējiem, kas noteikta šā likuma attiecīgi 627. un 628. pantā.

5.5. AT apkopojumā ir saskatāma būtiska sistēmiska nepilnība. Atsevišķi netiek nodalīti divi patstāvīgi tiesību jēdzieni „ķīlas tiesības izlietošana” un „piedziņas vēršana uz nekustamu īpašumu”. Turklāt pirmajam piemīt materiāli tiesiska, bet otrajam izteikti procesuāla daba. Pārdevums izsolē pēc savām sekām ir tāds pats kā parasts pārdevums (CL 2086. pants). Tomēr izsoles tiesiskais pamats var būt dažāds: gan tiesas nolēmums par parāda piedziņu (konstatēts kreditora aizskārums un atbilstoša viņa piedziņas tiesība), un izsole ir daļa no CPL paredzētās piedziņas vēršanas uz parādniekam piederošo nekustamo īpašumu, gan ieķīlātāja piešķirtā kreditora tiesība ķīlu patstāvīgi atsavināt kā īpašuma tiesību daļējas atvasinājuma sekas (pārdošana ārpus tiesas nolēmumā konstatētas piedziņas tiesības). Otrajā gadījumā nolēmums arī var aprobežoties ar ķīlas tiesības un to izlietošanai īpašnieka piešķirto atsavināšanas tiesību konstatēšanu. Pirmajā gadījumā nepieciešami ir jākonstatē parāds un atbilstoša kreditora piedziņas tiesība.

5.6. Ņemot vērā SBPI nepieciešamā juridiska fakta pazīmes, šī procesuālā kārtība nevar tikt uztverta kā nekustamā īpašuma labprātīgas pārdošanas izsolē tiesas ceļā (CPL 49. nodaļa) nepilnvērtīgs surogāts – šīs kārtības aizstājējs, kad ķīlas ņēmējam nav tikusi piešķirta tiesība pārdot ķīlu par brīvu cenu.

6. AT judikatūrā un tiesību zinātnē nav atrodams pamatojums nepieciešamībai atteikties no aizdevuma līguma (līguma par saistībām) nodošanas piespiedu izpildīšanai, kā arī nav tikusi attaisnota nepieciešamība pēc likuma robežas pārkāpjošas tiesību tālākveidošanas rezultāta – *ķīlas saistības*.

6.1. Pētījumā konstatētā CPL 400. panta pirmās daļas 1. punkta piemērošanas prakse laika posmā no 1999. gada 1. marta līdz 2008. gada 9. janvārim, kad SBPI tika nodota parādnieka saistība, pati par sevi ir vērtējama kā fakts, kas prasa aktuālās tiesu prakses

nepieciešamības pamatojumu, kurā tiktu atspoguļota AT Senāta saskatīta tāda tiesību normas un tiesību principu sistēmiska sakarība, kas tuvinātu SBPI mērķu sasniegšanu un kopumā varētu tikt raksturota kā taisnīgāka, vienlīdzīgāka, ātrāka, lētāka – kopumā efektīvāka normas piemērošana. Tieši šāda pamatojuma nepieciešama esamība rada priekšnosacījumus aktuālās tiesu prakses atzīšanai un tās attaisnojumam. Ja tāda nav, tad vēsturiskā CPL 400. panta pirmās daļas 1. punkta piemērošana ārpus *ķīlas saistības* jēdziena atzīstama par pareizu kā tāda pati par sevi un tāpat arī pašlaik turpina konkurēt ar aktuālo izpratni.

6.2. *Ķīlas saistības* kā tiesību tālākveidošanas *contra legem* rezultāts nostājas pretrunā tiesību sistēmai. Šāda tiesnešu tiesību nepamatoti radīta elementa negatīvās sekas izpaužas nevajadzīgi pārspīlētā patiesības noskaidrošanā, kas pati par sevi neuzlabo objektīvās izmeklēšanas principa darbību, bet traucē SBPI iesaistīto personu dispozitivitātes izpausmi un tādā veidā izslēdz alternatīvās kārtības procesuālās ekonomijas mērķa sasniegšanu (tiesību izpratnes rezultāts kā tiesiskai valstij nepieņemams tiesību principu konflikts).

7. Negatīvo seku pamatā ir atkāpe no dispozitivitātes principa, kad netiek respektēta parādnieka izvēle atteikties no SBPI nolēmuma apstrīdēšanas tiesībām, kā leģitīms sacīkstes principa ierobežošanas rezultāts.

7.1. *Ķīlas saistības* rezultāts ir tiesību piemērotāja pieprasīta atkārtota parāda piedziņa starp tām pašām pusēm, par to pašu priekšmetu un uz tā paša pamata, kas ne tikai rada procesuālajai ekonomijai pretēju efektu, bet arī nepamatoti pretēji likumam palielina parādnieka atbildības apmēru tiesāšanās izdevumu un kavējuma procentu veidā.

7.2. Konstatētā neatbilstība taisnīguma un vienlīdzības principam un traucētā tiesību realizācijas efektivitāte, vienlaicīgi arī veido pamatu tiesību normu piemērotāja priekšlikumam, lai atkāptos no CPL 400. panta pirmās daļas 1. punkta interpretācijas, kas piespiedu izpildīšanai paredz nodot *ķīlas saistību*.

7.3. Atkārtotā tiesvedībā spriedumi pamatojās uz diviem faktiem, jau konstatēto piespiedu izpildīšanai pakļauto saistību no kuras tiek atņemta izsoles rezultātā atgūto naudas līdzekļu summa. Vienīgais šādas tiesvedības pienesums ir aritmētiskas darbības veikšana (saistība – *ķīlas vērtība* = parāds), jo abi fakti gan piespiedu izpildīšanai pakļautā saistība, gan ar tiesas lēmumu apstiprinātais izsoles akts kā neapstrīdēti jau ir nodibināti citos tiesas nolēmumos, kurus atlikušās parāda daļas piedziņā ar procesuāliem līdzekļiem vairs nav iespējams ietekmēt. Tiesvedībā par atlikušās parāda daļas piedziņu nav iespējama pilnvērtīga prasības tiesvedība sacīkstes principa ietvaros. Tādā veidā šāds process nav attiecināms uz tiesību aizsardzību vai šāda aizsardzība nav minēto jautājumu izskatīšanas procesuālās kārtības nepieciešamības attaisnojums.

7.4. SBPI tiesību institūta pilnveidošana viennozīmīgi nav savienojama ar atkārtotu civilprocesu par bezstrīdus kārtībā jau izlemtu jautājumu un saistāma ar tādām izmaiņām, kas neskar dispozitivitātes principa ierobežošanu un netraucē procesuālās ekonomijas principa īstenošanos. Starp konkurējošo normu mērķiem – un līdz ar to arī starp īstenojamo normu principiem (taisnīgumu un procesuālo ekonomiju) – ir jāmeklē optimāls un taisnīgs kompromiss.

Priekšlikumi

Pamatojoties uz pētījuma rezultātā izdarītiem secinājumiem autors CPL 400. panta pirmās daļas 1. punkta piemērošanā ierosina:

1. Procesuālās kārtības tiesību efektivitātes palielināšanas mehānisma ietvaros SBPI funkcionē kā prasības tiesvedības alternatīva, radot iespēju sasniegt līdzīgu procesuālo rezultātu, patērējot paredzami ierobežotus resursus. Šādā kontekstā tiesību piemērotāja uzdevums tiešā veidā ir saistīts nevis tikai ar pieteikuma formas atbilstības pārbaudi, bet ar kreditora aizskāruma un atbilstoša parādnieka pienākuma konstatēšanu pēc būtības, likumā formāli ierobežotu faktisko sastāvu veidā.

2. CPL 400. panta pirmās daļas 1. punkta piemērošanā, autors ierosina koncentrēties uz kreditora tiesību aizskāruma konstatēšanu, atbilstoši neizpildītu saistību veidā, un publiskas ķīlas formā iegūtās ziņas izmantot kā līdzekli norādītā uzdevuma izpildei. Tāpat ierosinājums attiecas uz minētās procesuālās normas piemērošanu atbilstoši tās mērķim – noteikt SBPI pieļaujamību.

3. Autors ierosina strikti nodalīt ķīlas tiesības materiāli tiesiskās sekas un šādas tiesības publiskās formas procesuālo nozīmi. Vienlaikus piemērojot CPL 400. panta pirmās daļas 1. punktu autoram nākas nepieciešami norādīt uz nepieļaujamu ķīlas tiesības veidojošo elementu kopumu duālismu, parādnieka saistības un tās izpildi nodrošinošās ķīlas nodalītu, atsevišķu vērtēšanu – piedziņas vēršana tajā skaitā uz nekustamo īpašumu vai kustamu mantu (ķīlu) nav tiesiski attaisnojama un pieļaujama, ja nav konstatēts parādnieka saistības izpildes pienākums – parāds un atbilstoša kreditora piedziņas tiesība.

4. Viens no SBPI procesuālajiem rezultātiem ir iespējams strīds par tiesībām starp kreditoru un parādnieku prasības tiesvedības kārtībā, kura prasības priekšmeta centrā atrodas kreditora prasījums un tai atbilstošais SBPI pakļautais parādnieka pienākums (saistība). Autors ierosina ņemt vērā šo sakarību, tiesu praksē pārvērtējot CPL 405. panta sekas, attiecībā uz SBPI kārtībā taisītu nolēmumu par CPL 400. panta pirmās daļas 1. punkta saistību. Izsolē nosolītā cena – ieķīlātās lietas vērtība pati par sevi neveido strīdu par tiesībām.

5. SBPI procesuālās ekonomijas nozīmes īstenošanā izšķiroša ir netraucēta dispozitivitātes principa izpausme kreditora un parādnieka darbībās. Šajā sakarā autors ierosina tiesību normu piemērošanā vienādā mērā respektēt gan kreditora izvēli juridiskus faktus konstatēt un izpildu dokumentu saņemt paātrinātā procesuālā kārtībā, gan parādnieka izvēli piekrist šādā kārtībā taisīta tiesas nolēmuma likumībai un pamatotībai, neizmantojot CPL paredzētās apstrīdēšanas tiesības.

6. Autors kopumā ierosina SBPI kārtībā taisītu nolēmumu par CPL 400. panta pirmās daļas 1. punkta saistību tā piespiedu izpildē neaprobežot ar ķīlas vērtību un piespiedu izpildes līdzekļa izvēli.

7. Tiesību normu piemērošanā autors ierosina tiesu nolēmumos lietot CL definētos jēdzienus *saistība* un *ķīlas tiesība*, atbilstoši to patiesajai jēgai un nozīmei. Vienlaikus tiek izteikts aicinājums atturēties no tiesību sistēmai neatbilstošu vārdisko un gramatisko konstrukciju, tādu kā: *ķīlas saistība* (iekļātāja pienākuma nozīmē); *ķīlas līgums, kas nodrošināts ar publisku hipotēku*; *saistības, kas izriet no ķīlas līguma*; *ķīlas saistības, kas nodrošina parādnieka saistību*; *nodot bezstrīdus piespiedu izpildīšanai parādnieka saistību pret kreditoru pēc hipotēkas līguma*; *saistība starp pieteicēju un parādnieku – hipotēka* u.tml., lietošanas.

Lai atvieglotu CPL 400. panta pirmās daļas 1. punkta interpretāciju, kreditora tiesību aizsardzībā pēc iespējas nodrošinātu parādnieka tiesību ievērošanu un kopumā precīzāk atklātu SBPI tiesību institūta saturu un sekmētu procesuālās ekonomijas principa īstenošanu, autors ierosina CPL veikt šādas izmaiņas:

1. Mainīt CPL 7. sadaļā izdarīto procesuālās kārtības veidu klasifikāciju, 49. nodaļā paredzēto Nekustamā īpašuma labprātīgu pārdošanu izolē tiesas ceļā pārceļot uz citu vai izdalot to patstāvīgā likuma sadaļā;

2. Grozīt CPL 44. panta sesto daļu, to papildinot ar teikumu šādā redakcijā: „Ja prasība celta pamatojoties uz aktu pēc kura pieļaujama SBPI un atbildētājs pirmās instances tiesā prasību pilnībā atzinis, šā likuma 163. panta otrajā daļā paredzētajā procesuālajā stadijā, izdevumi advokāta palīdzības samaksai prasītājam netiek atlīdzināti”;

3. Grozīt CPL 400. panta pirmās daļas 1. punktu to izsakot šādā redakcijā: „*Saistību bezstrīdus piespiedu izpildīšana pieļaujama pēc līgumiem par naudas maksājumu saistībām, kas pamatotas ar ierakstiem Zemesgrāmatā vai Komerčķīlu reģistrā*”;

4. Grozīt CPL 403. panta otro daļu, izsakot tās pirmo teikumu šāda redakcijā – *Pieteikumi par bezstrīdus piespiedu izpildīšanu pēc līgumiem naudas maksājumu saistībās, kas pamatotas ar ierakstiem Zemesgrāmatā un pēc saistībām atstāt vai atdot nomāto vai īrēto*

nekustamo īpašumu iesniedzami rajona (pilsētas) tiesas zemesgrāmatu nodaļai pēc nekustamā īpašuma atrašanās vietas;

5. Papildināt CPL 404. panta trešo daļu ar 1.³ punktu šādā redakcijā – Pieteikumam pievieno: *pēc līgumiem par naudas maksājumu saistībām, kas pamatotas ar ierakstiem Zemesgrāmatā – apliecinātu izdrukā no attiecīgā zemesgrāmatas nodaļuma ar spēkā esošu ierakstu par bezstrīdus piespiedu kārtībā izpildāmo saistību un ar šo ierakstu identificējamu aktu no kura izriet nodrošinātais prasījums;*

6. Papildināt CPL 404. panta trešo daļu ar 1.⁴ punktu šādā redakcijā – Pieteikumam pievieno: *pēc līgumiem par naudas maksājumu saistībām, kas pamatotas ar ierakstiem Komerčķīlu reģistrā – apliecinātu komerčķīlas izziņu un Komerčķīlu reģistra apliecinātu bezstrīdus piespiedu kārtībā izpildāmo aktu no kura izriet nodrošinātais prasījums;*

7. Lai atjaunotu līdzsvaru parādnieka brīdināšanā starp tās tiesības veidojošo un tiesības nodrošinošo funkciju, CPL 404. panta trešās daļas 3. punktā nepieciešams: papildināt pirmā teikuma tekstu aiz vārdiem „ja no likuma” ar vārdiem „vai no paša akta”; papildināt otro teikumu ar vārdiem „vai pierādījuma izsniegšanas ar zvērināta notāra starpniecību apliecinājoši dokumenti”.

IZMANTOTĀS LITERATŪRAS UN AVOTU SARAKSTS

Literatūra

1. Andrews N. Principles of civil procedure. – London: Sweet & Maxwell, 1994. – Pp. 21.
2. Alexander G. S. Penalver E. M. An Introduction to Property Theory. – Cambridge: Cambridge University press, 2012. – Pp. 130.–137.
3. Akkermans B. The Principles of Numerus Clausus in European Property Law. – Portland: Oxford, 2008. – Pp. 116., 142., 191., 229., 270., 293., 294.
4. Ansary T., Wallace D. Introduction to German Law. – Hague: Kluwer Law International, 2005. – Pp. 224.
5. Balodis K. Ievads civiltiesībās. – Rīga: Zvaigzne ABC, 2007. – 117. lpp.
6. Bayer. Vortrage über den gemeinen ordentlichen Civilprozess. S. 33.–34.
7. Braucher R. German Civil Justice. – Durham, North Carolina: Carolina Academic Press, 2004. – Pp. 425.
8. Broks J. Tiesību filosofija. – Rīga: Turība, 2008. – 118. lpp.
9. Bukovskis. V. Civilprocesa mācības grāmata. – Rīga: Autora izdevums, 1933.–531. lpp.
10. Būmanis A. Civillikumi. Vietējo likumu kopojuma III daļa. – Rīga: Valtera un Rapas akc. sab., 1935. – 187. lpp.
11. Bydlindky F. Juristische Methodenlehre und Rechtsbegriff. 2., erg. Aufl. Wien: Springer, 1991. – S. 472.
12. Cambridge international dictionary of english. – Cambridge: Cambridge university press, 1995. – Pp. 358.
13. Canaris C.W. Die Feststellung von Lücken im Gesetz. Berlin: Ducker & Humblot, 1964. – S. 16.
14. Canstein, Freiherr K. Die rationalen Grundlagen des Civilprozesses. Berlin 1877., S. 185.–186.
15. Civilprocesa aktuālie jautājumi. 2007. gada zinātniskās konferences materiālu krājums. – Rīga: Tiesu namu aģentūra, 2008. – 151. lpp.
16. Čakste K. Civiltiesības. – Rīga: Zvaigzne ABC, 2011. – 123. lpp.
17. Čakste K. Civiltiesības. – Rīga, 1937 – 20. lpp.
18. Emson R. Evidence. – London: Macmillan Press LTD, 1999. – Pp. 19., 379.
19. Engesch K. Einführung in das juristische Denken. 9. Aufl. Stuttgart: Kohlhammer, 1997.– S. 176.
20. Esser J. Vorverständnis und Methodenwahl in der Rechtsfindung. – Frankfurt am Main: Athenäum Verlag GmbH, 1970. – S. 185.
21. European Commission. Reinforcement of The Rule of Law. – The Netherlands: Wolf Legal Productions, 2002. – Pp. 32., 288.
22. Evas T. Judicial Application of European Union Law in post – Communist Countries. The Cases of Estonia and Latvia. – Bremen: University of Bremen, 2012. – Pp. 123.
23. Goodman C.F. Justice and Civil Procedure in Japan. – New York: Oceana Publications, 2004. – Pp. 483.–490.
24. Gönner. Handbuch der deutschen gemeinen Prozesses. 2. Aufl. VIII Abh. Bd. 1. S. 192.
25. Grūtups A. Tiesu prakse un komentāri. – Rīga: Mans Īpašums, 1994. – 283. lpp.
26. Grūtups A. Kalniņš E. Īpašuma reforma Latvijā. – Rīga: Mans Īpašums, 1995. – 12., 52., 123., 218. lpp.
27. Grūtups A. Tiesu prakse un komentāri. – Rīga: Mans Īpašums, 1997. – 201. lpp.
28. Grūtups A. Kalniņš E. Civillikuma komentāri. Trešā daļa. Lietu tiesības. Īpašums. – Rīga: Tiesu namu aģentūra, 2002. –14.–15. lpp.
29. Gusy C. Legitimität im demokratischen Pluralismus. Stuttgart: Franz Steiner Verlag, 1987. – S. 9.
30. Hausmaninger H. Gamauf R. Roman Property Law. – Oxford: Oxford University press, 2012. – Pp. 266., 286.
31. Heinze. Dispositionsprinzip und Officialprinzip: Verhandlungsform und Untersuchungsform Archiv für D. Und Pr. Strafrecht. Bd. 24. 1876.– S. 267.
32. Heintzmann W. Zivilprobrecht. – Munchen. – Heidelberg, 1985, – S. 112.

33. Helvichs E. Civilprocesa principi zemes grāmatu atjaunošanas lietās. – Rīga: A/s J.Pētersons un b-dri spiestuve, 1928. – 3.–5. lpp.
34. Herzog P. Civil Procedure In France. Columbia University School Of Law Project On International Proocedure. – The Hague: Springer Science + Business Media Dordrecht, 1967. – Pp. 568.
35. International Encyclopedia Of Comparative Law. Chapte 6, Ordinary Proceedings in First Instance. – Hhe Hague: Martinus Nijhoff Publishers, 1984. – Pp.101.
36. Jakubaņecs V. Tiesību normas. – Rīga: P&Ko, 2002. – 21. lpp.
37. Jakubaņecs V. Tiesību jēdziens , struktūra un formas. Piektais papildinātais izdevums. – Rīga: P&Ko, 2002. – 29. lpp.
38. Joksts O. Saistību tiesības saimnieciskos darījumos. – Rīga: Turība, 2003. – 75. lpp.
39. Joksts O., Girgensone B. Terminu skaidrojošā vārdnīca civiltiesībās (lietu tiesības, saistību tiesības). – Rīga: Drukātava, 2011. – 75. lpp.
40. Jolowicz J. A. On Civil Procedure. – Cambridge: Cambridge University Press, 2000. – Pp. 71.
41. Kavalieris A. Tiesu ekspertīze Latvijā. – Rīga: Latvijas Policijas akadēmija, 1996. – 10. lpp.
42. Kelsen H. Pure Theory Of Law. – University Of California Press, 1970. – Pp. 3.–4.
43. Kern C. Justice between Simplification and Formalism. – Gulde-Druck: Tübingen, 2007. – Pp. 2.
44. Konradi F. Valters A. Lietu tiesības. Baltijas Vietējo likumu kopojuma III daļas skaidrojumi. Rīga, 1935. – 381.–383. lpp.
45. Konradi F. Zveinieks T. Civilprocesa likums ar paskaidrojumiem. – Rīga: Valsts tipogrāfijas izdevums, 1939. – 79.–88. lpp.
46. Koziol H., Welser R. Grundriss des bürgerlichen Rechts. Band I. Allgemeiner Teil, Sachenrecht, Ffamilienrecht. Bearbeitet von Andreas Kletečka. 13. Aufl. Wien: Manzsche Verlags – und Universitätsbuchhandlung, 2006. – S. 71.
47. Krey V. Studien zum Gesetzesvorbehalt im Strafrecht. Berlin: Duncker & Humblot, 1976. – S. 43., 127., 154.
48. Krastiņš U. Mācība par nozieguma sastāvu. – Rīga: Zvaigzne ABC, – 7.–12. lpp.
49. Langenbuhre K. Tiesnešu tiešību attīstība un iztulkošana. – Rīga: Tiesu namu aģentūra, 2005. –156., 164., 167., 170. lpp.
50. Larenz K. Methodenlehre der Rechtswissenschaft. 6., neu bearb. Aufl., Berlin: Springer, 1991.– S. 322.
51. Larenz K. Canaris C.W. Methodenlehre der Rechtswissenschaft. 3. Aufl. – Berlin, Heidelberg: Springer – Verlag, 1995. – 245– S. 247.
52. Larenz K., Wolf M. Allgemeiner Teil des Bürgerlichen Rechts. 9. Aufl. München: Verlag C.H.Beck, 2004. – §14 Rn. 11.
53. Latvijas PSR civikodekss. – Rīga: Avots, 1988. – 51., 52., 58., 60. lpp.
54. Latvijas Civilprocesa Kodekss. – Rīga: Tiesu namu aģentūra, 1998.– 181. lpp.
55. Latviešu valodas gramatika. – Rīga: LU Latviešu valodas institūts, 2013. – 843.–844. lpp.
56. Latviešu valodas aģentūra. Par teksta skaidrojumu. Nr.4.5 – 360., 14.04.2015.
57. Lehrbucher der Geschichte und Theorie des oster. Civilprozesrechts. Berlin, 1880 – 1882. Bd. II. S. 20.–21.
58. Lejiņš P. Civilprocess. – Rīga: Rokraksta veidā, 1940. – 102.–103. lpp.
59. Lindell B. Civil Procedure in Sweden.–Uppsala: Kluwer Law International, 2004. – Pp. 13., 25.
60. Līcis A. Prasības tiesvedība un pierādījumi. – Rīga: Tiesu namu aģentūra, 2003. – 62. lpp.
61. Marcus R. L. Redish M. H. Sherman E. F. Civil Procedure. A Modern Approach. Second Edition. – St.Paul: West Publishing CO, 1995. – Pp. 414.
62. Maurer H. Allgemeines Verwaltungsrecht. – Munchen: C.H. Beck`sche Verlagsbuchhandlung, 1994. – S. 121.–130.
63. Medicus, Dieter. Allgemeiner Teil des BGB. 8. Auf. Heidelberg: C.F. Müller Verlag, 2002. – Rn. 70.
64. Melķis E. Juridiskās metodes pamati. 11 soļi tiesību normu piemērošanā. – Rīga: BO SIA Ratio iuris, 2003. – 22. lpp.
65. Melķis E. Latvijas tiesiskās sistēmas ceļš uz demokrātisku tiesisku valsti. – Rīga: Tiesu namu aģentūra, 2015. – 216. lpp.

66. Millar R.W. Civil Procedure Of The Trial Court In Historical Perspective. – New Jersey: The Law Center Of New York University, 2005. – Pp. 6.
67. Mūsdienu latviešu literārās valodas gramatika. II. – Rīga: LPSR Zinātņu akadēmijas izdevniecība, 1962. – 670.–671. lpp.
68. Neimanis J. Ievads tiesībās. – Rīga, 2004 –131. lpp.
69. Neimanis J. Tiesību tālākveidošana. – Rīga: Latvijas Vēstnesis, 2006. – 60., 61. lpp.
70. Niemi J. Civil Procedure in Finland. – The Netherlands: Kluwer Law, 2010. – Pp. 83.
71. Ose D. Pierādījumi un pierādīšana civilprocesā. Promocijas darbs. – Rīga: Latvijas Universitāte, 2013. – 12. lpp.
72. Osipova S. Viduslaiku tiesību spogulis. – Rīga: Tiesu namu aģentūra, 2004. – 408. lpp.
73. Plotnieks A. Tiesību teorija un juridiskā metode. – Rīga: SIA N.I.M.S., 2013 – 359. lpp.
74. Rivkin D.W. Platto C. Litigation in Central and Eastern Europe. – London: Kluwer Law International, 1996. – 77. Pp.
75. Rozenfelds J. Ķīlas tiesības. – Rīga: Zvaigzne ABC, 1998. – 7.–44. lpp.
76. Rozenfelds J. Lietu tiesības. – Rīga: Zvaigzne ABC, 2000. – 187. lpp.
77. Rozenfelds J. Lietu tiesības. – Rīga: Zvaigzne ABC, 2011. – 189. lpp.
78. Sinaiskis V. Latvijas civiltiesību apskats. Lietu tiesības. Saistību tiesības. – Rīga: Latvijas juristu biedrība, 1996. – 40., 87. lpp.
79. Sniedzīte G. Tiesnešu tiesības. – Rīga: Latvijas Vēstnesis, 2013. – 292. lpp.
80. Starkie T. Law Of Evidence. Vol.II. – Part II. – Philadelphia: T. & J. W. Johnson, Law Booksellers, 1842 – Pp. 851.
81. Teply L.L. Whitten R.U. Civil Procedure. – Westbury, New York: The Foundation Press, 1994. – Pp. 776.
82. The New Oxford Dictionary of English. – Oxford : Oxford university press, 1998. – Pp. 482.
83. Thomas H., Putzo H., Reichold K., Hüßtege R. Zivilprozeßordnung. C.H.Beck'sche Verlagsbuchhandlung. München, 1999., S. 956.–957.
84. Tihonovs V. Tiesu prakse civillietās. – Rīga: Tiesu namu aģentūra, 2004. – 67., 72.–74. lpp.
85. Trofimov K. Civil Procedure in Russia. The Netherlands: Wolters Kluwer, 2012. – Pp. 94.
86. Torgāns K. Civillikuma komentāri. Saistību tiesības. – Rīga: Mans īpašums, 2000. – 270. lpp.
87. Torgāns K. Dudelis M. Civilprocesa likuma komentāri.– Rīga: Tiesu namu aģentūra, 1999. – 635.–299. lpp.
88. Torgāns K. Civilprocesa likuma komentāri. – Rīga: Tiesu namu aģentūra, 2006. – 216. lpp.
89. Torgāns K. Civilprocesa likuma komentāri. II Daļa. – Rīga: Tiesu namu aģentūra, 2012. – 632., 633., 635. lpp.
90. Torgāns K. Saistību tiesības. – Rīga: Tiesu namu aģentūra, 2014. – 18. lpp.
91. Van Rhee. C.H. European Traditions in Civil Procedure, Antwerpen: Intersentia – Oxford, 2005. – Pp. 5.
92. Vedins I. Loģika. – Rīga: Avots, 2000. – 16., 327. lpp.
93. Vēbrs J. Torgāns K. Šulcs V. Padomju Civiltiesības. – Rīga: Zvaigzne, 1986. – 50. lpp.
94. Višņakova G., Balodis K. Latvijas Republikas Civillikuma komentāri. Lietas, valdījums, tiesības uz svešu lietu. – Rīga: Mans īpašums, 1998. – 158. lpp.
95. Vīnzarājs N. Civiltiesību problēmas. – Rīga: Kalniņa E., Tihonova V. Izdevums, 2000. – 47.lpp.
96. Werlauff E. Civil Procedure in Denmark. – The Hague: Kluwer Law International, 2001. – Pp. 74., 75.
97. Wetzel. System des ordentlichen Civilprozesses. 3. Auf. 1878. – S. 516.
98. Windscheid, Bernhard/Kipp, Theodor. Lehrbuch des Pandektenrechts. Erster Band. 8. Aufl. Frankfurt a. M.: Literarische Anstalt Rütten & Loening, 1900. – S. 262
99. Абова Т.Е. Избранные труды. Гражданский и арбитражный процесс. Гражданское и хозяйственное право. – Москва: Статут, 2007. – 192. lpp.
100. Аболонин В. О. Злоупотребление правом на иск в гражданском процессе германии. Москва: Wolters Kluwer, 2009. – стр. 76.
101. Аболонин Г.О. Гражданское процессуальное право США. – Москва: Wolters Kluwer, 2010. – С. 150.
102. Барон Ю. Система римского гражданского права. – Санкт-Петербург: Юридический центр Пресс, 2005. – С. 464.–466.
103. Бартошек М. Римское право. – Москва: Юридическая литература, 1989. – С. 129.

104. Биbihин В. В. Введение в философию права. – Москва: Русский Фонд Содействия Образованию и Науке, 2013. – С. 497.
105. Будилов В.М. Залоговое право России и ФРГ. – СПб., 1993. – С. 33.
106. Буковский В. Сводъ гражданских узаконений губерний Прибалтиских съ продолжением 1912–1914. гг. и с разъяснениями в 2 томах. Том I. – Рига, 1914. – С. 549.
107. Бутнев В. В., Тарусина Н. Н. Очерки по теории гражданского процесса. – Москва: Проспект, 2015. – С. 12.
108. Вавилин Е. В. Осуществление и защита гражданских прав. – Москва: Wolters Kluwer, 2009. – С. 297.–298.
109. Вишневский А. А. Залоговое право: учеб. и практич. пособие. – Москва., 1995. – С. 86.
110. Гантовер Л. В. Залоговое право. Объяснения к положениям главы IV раздела I проекта Вотчинного устава. – СПб., 1890. – С. 4.–5.
111. Гонгало Б. М. Учение об обеспечении обязательств. Вопросы теории и практики. – Москва., 2004. – С. 164.
112. Гражданское процессуальное уложение Германии. Вводный закон к Гражданскому процессуальному уложению. Книга 3. – Москва: Wolters Kluwer, 2006. – С. 188.
113. Грибанов Ю. Ю. Рассмотрение дел в порядке упрощенного производства в гражданском и арбитражном процессе: сравнительное исследование правовых систем России и Германии. Автореферат диссертации на соискание ученой степени кандидата юридических наук. Томск: ГОУ ВПО Кемеровский государственный университет, 2007. – С. 7.–8.
114. Денисенко В. В. Легитимность как характеристика сущности права. – Москва: Юрлитинформ, 2014. – С. 40.–46.
115. D.I.I. 1 – Дигесты Юстиниана / Пер. с латинского; Отв. ред. Л.Л.Кофанов. Т.1. Москва, 2002.– С. 82.
116. Законы о Судопроизводстве Гражданском т. XVI ч.2.изд. 1892.г. Разделъ VI глава I: О производстве дел безспорныхъ по обязательствамъ въ местностях, въ коихъ не введены мировыя судебныя установления.
117. Залесский В. В. Основные институты гражданского права зарубежных стран. – Москва, 2000, – С. 614.–615.
118. Исаков В. Б. Юридические факты в советском праве. Москва, 1984. – С. 56.
119. Кассо Л. А. Понятие о залоге в современном праве. – Москва: СТАТУТ, 1999. – С. 93.
120. Костюшин Е. К. Исполнительное производство. Процессуальная природа и цивилистические основы. – Москва: Статут, 2007. – С. 105.
121. Лукьянова Е. Г. Теория процессуального права. – Москва: НОРМА, 2003. – стр. 82.
122. Малиновский А. А. Злоупотребление субъективным правом. Москва: Юрлитинформ, 2007. – С. 68.
123. Мейер Д. И. Русское гражданское право. 8. изд. – Москва: Статут, 2003. – С. 545.
124. Мочалова В. А. Гражданско-правовые вопросы обращения взыскания на заложенное недвижимое имущество. – Москва: Юстицинформ, 2013. – С. 4., 9., 12., 23.–24.
125. Нохрин Д. Г. Государственное принуждение в гражданском судопроизводстве. – Москва: Wolters Kluwer, 2009. – С. 57.
126. Протасов В. Н. Теория права и государства. Проблемы теории права и государства: Вопросы и ответы. – Москва: Новый Юрист, 1999. – С. 44.
127. Плешанов А. Г. Диспозитивное начало в сфере гражданской юрисдикции: проблемы теории и практики. – Москва: НОРМА, 2002. – стр. 109., 171., 187., 206.
128. Рожкова М. А. Юридические факты гражданского и процессуального права: соглашения о защите прав и процессуальные соглашения. Москва: Статут, 2009. – С. 8., 12., 75.
129. Рожкова М. А. Теории юридических фактов гражданского и процессуального права: понятия, классификации, основы взаимодействия. Автореферат диссертации на соискание ученой степени доктора юридических наук; Москва; 2010. – С. 21.
130. Сахнова Т. В. Курс гражданского процесса: теоретические начала и основные институты. – Москва: Wolters Kluwer, 2008. – С. 136.–138.
131. Треушников М. К. Граждансктй процесс. Москва: Городец, 2007. – С. 91.
132. Чудиновская Н. А. Установление юридических фактов в гражданском и арбитражном процессе. – Москва: Wolters Kluwer, 2008. – С. 10.

133. Шершеневич Г. Ф. Учебник русского гражданского права. – Москва., 1995. – С. 248.
134. Ярков В. В. Юридические факты в механизме реализации норм гражданского процессуального права. Автореферат диссертации на соискание ученой степени доктора юридических наук; Екатеринбург; 1992. – С.15.–36.
135. Ярков В. В. Гражданский процесс: учебник для вузов. Москва: Wolters Kluwer, 2006. – С. 99.
136. Юдин А. В. Злоупотребление процессуальными правами в гражданском и уголовном судопроизводстве: межотраслевой анализ.– Санкт-Петербург.,2006. – С. 977.–979.

Periodika

137. Cipeliuss R. Par tiesisko apsvērumu racionālu strukturēšanu // Likums un tiesības, 04.2000., Nr.4(8). –114. lpp.
138. Gottwald P. Simplified Civil Procedure in West Germany // The American Journal of Comparative Law, 08.1983., Vol. 31, No. 4. – Pp. 687.
139. Gottwald. P. Civil Procedure Reform in Germany// American Journal of Comparative Law, Autumn 1997., Vol. 45, No. 4.– Pp. 753.
140. Grūtups A. Zemesgrāmata: māja uz nomātas zemes // Mans īpašums, 1997; (Nr. 2). – 17. lpp.
141. Horns N. Ievads tiesību zinātnē un tiesību filosofijā // Likums un tiesības, 09.1999., Nr. 1.–16. lpp.
142. Horns N.Ievads tiesību zinātnē un tiesību filosofijā // Likums un tiesības, 11.1999., Nr. 3.–73. lpp.
143. Horns N.Ievads tiesību zinātnē un tiesību filosofijā // Likums un tiesības, 12.1999., Nr. 4.–99. lpp.
144. Horns N.Ievads tiesību zinātnē un tiesību filosofijā // Likums un tiesības, 07.2000., Nr. 7 (11).– 199. lpp.
145. Horns N.Ievads tiesību zinātnē un tiesību filosofijā // Likums un tiesības, 08.2000., Nr. 8 (12).– 227., 229.–232. lpp.
146. Horns N.Ievads tiesību zinātnē un tiesību filosofijā // Likums un tiesības, 09.2000., Nr. 9 (13).– 258.– 260. lpp.
147. Horns N.Ievads tiesību zinātnē un tiesību filosofijā // Likums un tiesības, 10.2000., Nr. 10 (14).– 302. lpp.
148. Jonikāns V. Dažas piezīmes par saistību bezstrīdus piespiedu izpildīšanas problēmām // Jurista Vārds, 15.02.2011., Nr.7.– 9. lpp.
149. Kalniņš E.Publicas ticamības princips tiesu praksē // Likums un tiesības, 11.1999., Nr. 3, – 84. lpp.
150. Kalniņš E.Saistību tiesība (Vispārējs apskats) // Likums un tiesības, 02.2000., Nr. 2 (6), – 48.lpp.
151. Langbein J. H. The German Advantage in Civil Procedure // The University of Chicago Law Review, Autumn 1985., Vol. 52, No. 4.– Pp. 823.
152. Larivière D. S. Overview of the Problems of French Civil Procedure // American Journal of Comparative Law, Autumn 1997., Vol. 45, No. 4. – Pp. 737.
153. Marshall P. D. A Comparative Analysis of The Right to Appeal // Duke Journal of Comparative & International Law, Autumn 2011., Vol. 22, No. 1.– Pp. 23.
154. Meļķis E. Kontinentālās Eiropas tiesību loks rietumu tiesībzinātnieku skatījumā // Juristu žurnāls, 1998; (Nr. 6): 7. lpp.
155. Meļķis E. Tiesību normu abstraktums un tā sekas // Juristu žurnāls, 1998; (Nr. 8): 8. lpp.
156. Meļķis E.Tiesību normas iztulkošana // Likums un tiesības, 09. 2000., Nr. 9 (13), – 278. lpp.
157. Pešudovs A.,Vitovskis V. Saistību bezstrīdus piespiedu izpildīšanas problēmas // Jurista Vārds, 01.02.2011., Nr. 5, – 16. lpp.
158. Pešudovs A.,Vitovskis V. Saistību bezstrīdus piespiedu izpildīšanas problēmas II // Jurista Vārds, 26.07.2011., Nr. 30, – 9. lpp.
159. Saulīte R. Tiesu prakse pieteikumu izskatīšanā par saistību bezstrīdus piespiedu izpildi // Juristu žurnāls, 1998; (Nr. 8): 20. lpp.
160. Snipe A., Šlikte N. Neīstie likuma robi un tiesu snauda // Jurista Vārds, 10.09.2013., Nr. 37, – 15. lpp.
161. Varano V. Civil Procedure Reform in Italy// American Journal of Comparative Law, Autumn 1997., Vol. 45, No. 4.– Pp. 657.

162. Бардкий Ф. Э. Правила о понудительном исполнении по актам // Ж.М.Ю., 1914., № IV.;
163. Гольмстен А. Х. Состязательное начало гражданского процесса в теории и в русском законодательстве, преимущественно новейшем // Юридические исследования и статьи. СПб., 1894. Т. I. С. 408.
164. Завадский С.В. Новый закон о понудительном исполнении по актам // Ж.М.Ю., 1913., № X.

Normatīvie akti

165. Latvijas Republikas Satversme. Satversmes Sapulce, 15.02.1922., Latvijas Vēstnesis, 01.07.1993., Nr. 43.
166. Par tiesu varu: LR likums. Ziņotājs, 14.01.1993., Nr. 1/2.
167. Civilprocesa likums: LR likums. Latvijas Vēstnesis, 03.11.1998., Nr. 326/330.
168. Civillikums. Ievads: LR likums. Valdības Vēstnesis, 20.02.1937., Nr. 41.
169. Civillikums. Trešā daļa. Lietu tiesības: LR likums. Valdības Vēstnesis, 24.02.1937., Nr. 44.
170. Civillikums. Ceturtā daļa. Saistību tiesības: LR likums. Valdības Vēstnesis, 26.02.1937., Nr.46.
171. Komerķīļu likums: LR likums. Latvijas Vēstnesis, 11.11.1998., Nr. 337/338.
172. Krimināllikums: LR likums. Latvijas Vēstnesis, 08.07.1998., Nr. 199/200.
173. Kriminālprocesa likums: LR likums. Latvijas Vēstnesis, 11.05.2005., Nr. 74.
174. Zemesgrāmatu likums: LR likums. Likumu un noteikumu krātuve, 30.12.1937., Nr. 38, Ziņotājs, 29.04.1993., Nr. 16.
175. Komerķīļu likums: LR likums. Latvijas Vēstnesis, 11.11.1998.,Nr. 337/338.
176. Patērētāju tiesību aizsardzības likums: LR likums. Latvijas Vēstnesis, 01.04.1999., Nr. 104/105.
177. Tiesu izpildītāju likums: LR likums. Latvijas Vēstnesis, 13.11.2002., Nr. 165.
178. Ministru kabineta noteikumi Nr.444 Kārtība, kādā zvērināts tiesu izpildītājs pēc ieinteresēto personu lūguma piegādā tiesas pavēstes un citus dokumentus Latvijas Vēstnesis, 29.06.2012., Nr. 102.
179. Ministru kabineta 2006.gada 6.jūnija noteikumi Nr. 467 „Noteikumi par kuģu reģistrāciju Latvijas Kuģu reģistrā”. Latvijas Vēstnesis, 28.06.2006., Nr. 99.
180. Zivilprozessordnung. Ausfertigungsdatum: 12.09.1950. Zivilprozessordnung in der Fassung der Bekanntmachung vom 5. Dezember 2005 (BGBl. I S. 3202; 2006 I S. 431; 2007 I S. 1781). Iegūts no: https://www.gesetze-im-internet.de/englisch_zpo/englisch_zpo.html (sk.15.02.2016.).
181. Gesetz über die Zwangsversteigerung und die Zwangsverwaltung, as last amended by Article 6 of the Act of 7 December 2011 (Federal Law Gazette I p. 2582). Iegūts no: https://www.gesetze-im-internet.de/englisch_zvg/englisch_zvg.html#p0009 (sk. 14.03.2016.).
182. Schweizerische Zivilprozessordnung(Zivilprozessordnung, ZPO), Die Bundesversammlung der Schweizerischen Eidgenossenschaft, gestützt auf Artikel 122 Absatz 1 der Bundesverfassung, nach Einsicht in die Botschaft des Bundesrates vom 28. Juni 2006. Iegūts no: <https://www.admin.ch/opc/de/classified-compilation/20061121/201601010000/272.pdf> (sk.14.04.2016.).
183. Гражданский кодекс Российской Федерации. Принятие 21.10.1994., Государственная Дума, Вступление в силу N 51-ФЗ от 30.11.1994. Iegūts no: https://www.consultant.ru/document/cons_doc_LAW_5142/. (sk.15.03.2016.).
184. Гражданский процессуальный кодекс Российской Федерации. Принятие23.10.2002., Государственная Дума, Вступление в силу N 138-ФЗ от 14.11.2002 Iegūts no: http://www.consultant.ru/document/cons_doc_LAW_39570/ (sk.15.03.2016.).

Interneta resursi

185. Banku darbība Latvijā 2016. gada 2. ceturksnī. Iegūts no: <http://www.fktk.lv/lv/statistika/kreditiestades/ceturksna-parskati/5727-banku-darbiba-latvija-2016-gada-1-ceturksnis.html> (sk. 28.10.2016.).
186. Civil Procedure Reform in Germany. Iegūts no: http://papers.ssrn.com/sol3/papers.cfm?abstract_id=138482 (sk. 22.02.2015.).
187. Enforcement of Security over Real Estate in Germany. Iegūts no: <https://www.mayerbrown.com/files/Publication/1e6ff4b8-26df-4e1d-a6de->

- 9867ef751462/Presentation/PublicationAttachment/6a99f2c5-5f32-4f1a-a1d4-eae1f2d636a1/10440.PDF (sk. 14.03.2016.).
188. Foreclosure process. Iegūts no:
http://portal.hud.gov/hudportal/HUD?src=/topics/avoiding_foreclosure/foreclosureprocess (sk.14.03.2016.).
 189. Osipova S. Tiesību evolūcija Latvijas teritorijā Krievijas impērijas sastāvā. 29.07.2010. Iegūts no: <http://www.lu.lv/par/projekti/petnieciba/2006/osipova/> (sk. 17.05.2015).
 190. Pasaules ekonomikas foruma Globālās konkurētspējas ziņojums 2014./2015. gadam. Iegūts no: <http://reports.weforum.org/global-competitiveness-report-2014-2015/rankings/> (sk. 17.06.2015.).
 191. Popova V. Principles of Bulgarian Civil Procedure Law. Civil Procedure Review (ISSN 2191-1339), v. 2, n.2, 2011. – Pp. 36. Iegūts no:
http://www.civilprocedurereview.com/busca/baixa_arquivo.php?id=38&embedded=true (sk.01.12.2016.).
 192. Samuel A.B. Civil Procedure – Deficiency Judgement After Invalid Executory Process. Iegūts no: <http://digitalcommons.law.lsu.edu/cgi/viewcontent.cgi?article=3597&context=lalrev> (sk.25.03.2016.).
 193. Tiesu informācijas sistēma. Statistikas pārskats par civillietu izskatīšanu pirmajā instancē (50 visās pirmās instances tiesās un zemesgrāmatu nodaļās kopā pārskata periodā no 01.01.2016.-28.10.2016. Iegūts no: http://www.ta.gov.lv/UserFiles/1396591635_50.pdf (sk. 28.10.2016.).
 194. Some Comparative Reflections on First Instance Civil Procedure: Recent Reforms in German Civil Procedure and in the Federal Rules, Iegūts no:
<http://heinonline.org/HOL/LandingPage?handle=hein.journals/tndl63&div=36&id=&page> (sk.23.02.2015.).
 195. The Free Dictionary By Farlex. Iegūts no: <http://www.thefreedictionary.com/absurd> (sk.27.03.2016.).
 196. The World Bank. Global Judges Forum. Commercial Enforcement And Insolvency Systems. Iegūts no:
<http://siteresources.worldbank.org/GILD/ConferenceMaterial/20156104/Estonia%20-CR2.pdf> (sk.15.03.2016.).
 197. The Woolf Reforms and Civil Procedure Rules 1998. Iegūts no:
https://www.insolvencydirect.bis.gov.uk/technicalmanual/Ch13-24/Chapter19/part2/part_2.htm (sk.23.02.2015.).
 198. Woolf Reforms. Iegūts no: <http://www.lawteacher.net/free-law-essays/civil-law/woolf-reforms.php> (sk.23.02.2015.).
 199. Покровский И.А. История римского права. Iegūts no:
http://civil.consultant.ru/elib/books/25/page_11.html#ftn_179 (sk. 15.06.2015.).

Tiesu prakses materiāli

200. Latvijas Republikas Satversmes tiesas spriedums lietā Nr. 2009-93-01 „Par Civilprocesa likuma 400. panta pirmās daļas 1. punkta un 405. panta pirmās un trešās daļas atbilstību Latvijas Republikas Satversmes 92. pantam” 7. tēze. 2010. gada 17.maijs. Latvijas Vēstnesis, 2010. gada 20. maijs, Nr. 79.
201. Latvijas Republikas Satversmes tiesas spriedums lietā Nr.2008-04-01 „Par Civilprocesa likuma 441. panta otrās daļas (ciktāl tā attiecas uz lēmumu par naudas soda uzlikšanu procesuālās sankcijas veidā) atbilstību Latvijas Republikas Satversmes 92. pantam” 8.2.3.,10.3. tēze. 2008. gada 5. novembris. Latvijas Vēstnesis, 2008. gada 11. novembris, Nr.175.
202. Latvijas Republikas Satversmes tiesas spriedums lietā Nr. 2004-16-01 „Par administratīvā procesa likuma 124. panta pirmās daļas un otrās daļas par valsts nodevas samaksu administratīvo pārkāpumu lietās atbilstību Latvijas Republikas Satversmes 92. pantam” 17. tēze. 2005. gada 4. janvāris. Latvijas Vēstnesis, 2005. gada 6. janvāris, Nr. 3.
203. Latvijas Republikas Augstākās tiesas 2010. gada apkopojums par tiesu praksi saistību bezstrīdus piespiedu izpildīšanā. – 3.– 45. lpp.
204. Latvijas Republikas Augstākās tiesas Senāta 2005. gada 6. aprīļa spriedums lietā Nr. SKC-242.

205. Latvijas Republikas Augstākās tiesas Senāta Civillietu departamenta 2006. gada 25. janvāra lēmums lietā Nr. SPC-7.
206. Latvijas Republikas Augstākās tiesas Civillietu departamenta 2007. gada 3. janvāra lēmums lietā Nr. SPC-16
207. Latvijas Republikas Augstākās tiesas Senāta 2007. gada 7. novembra lēmums lietā Nr. SPC-59.
208. Latvijas Republikas Augstākās tiesas Senāta 2008. gada 9. janvāra lēmums lietā Nr. SPC-2.
209. Latvijas Republikas Augstākās tiesas Senāta 2008. gada 16. aprīļa lēmums lietā Nr. SPC-30.
210. Latvijas Republikas Augstākās tiesas Senāta Civillietu departamenta 2008. gada 27. augusta lēmums lietā Nr. SPC-49/2008.
211. Latvijas Republikas Augstākās tiesas Senāta Civillietu departamenta priekšsēdētāja Z. Genca protests.
212. Latvijas Republikas Augstākās tiesas Senāta Civillietu departamenta priekšsēdētāja pienākumu izpildītājas 2008. gada 13. augusta protests.
213. Latvijas Republikas Augstākās tiesas Senāta 2008. gada 26. novembra lēmums lietā Nr. SPC-95/2008.
214. Latvijas Republikas Augstākās tiesas Senāta 2008. gada 26. novembra lēmums lietā Nr.312/903/0810.
215. Latvijas Republikas Augstākās tiesas Senāta civillietu departamenta 2009. gada 11. februāra spriedums lietā Nr. SKC-47.
216. Latvijas Republikas Augstākās tiesas Senāta Civillietu departamenta 2012. gada 1. marta lēmumā lietā Nr. SKC – 1133/2012.
217. Latvijas Republikas Augstākās tiesas Civillietu departamenta 2013. gada 10. marta spriedums lietā Nr. C20392609.
218. Latvijas Republikas Augstākās tiesas Senāta 2014. gada 4. jūnija lēmums lietā Nr. SPC-14/2014.
219. Latvijas Republikas Augstākās tiesas Senāta 2014. gada 12. decembra spriedums lietā Nr.C32373809.
220. Latvijas Republikas Augstākās tiesas Senāta 2014. gada 12. decembra spriedums lietā Nr.C31230009.
221. Latvijas Republikas Augstākās tiesas Senāta 2015. gada 27. marta spriedums lietā Nr.C04332009.
222. Latvijas Republikas Augstākās tiesas Civillietu departamenta 2015. gada 31. marta spriedums lietā Nr. C31230009.
223. Latvijas Republikas Augstākās tiesas Senāta 2015. gada 19. oktobra spriedums lietā Nr.C29379909.
224. Latvijas Republikas Augstākās tiesas Civillietu departamenta 2015. gada 20. marta rīcības sēdes lēmums lietā Nr. SKC-852/2015.
225. Rīgas apgabaltiesas Civillietu tiesas kolēģijas 2004. gada 27. aprīļa lēmums lietā Nr.C04244804.
226. Rīgas apgabaltiesas Civillietu tiesu kolēģijas 2007. gada 8. oktobra lēmums lietā Nr.C32181006.
227. Rīgas apgabaltiesas Civillietu tiesu kolēģijas 2012. gada 7. marta spriedums lietā Nr.C33327109.
228. Rīgas apgabaltiesas 2012. gada 19. septembra spriedums civillietā Nr. C30495011.
229. Rīgas apgabaltiesas 2012. gada 17. decembra spriedums lietā Nr. 33365311.
230. Rīgas apgabaltiesas Civillietu tiesu kolēģijas 2013. gada 26. jūnija lēmums.
231. Rīgas apgabaltiesas Civillietu tiesu kolēģijas 2013. gada 11. marta spriedums lietā Nr.C04130413.
232. Rīgas apgabaltiesas Civillietu tiesu kolēģijas 2013. gada 11. marta spriedums lietā Nr.C04130413.
233. Rīgas apgabaltiesas Civillietu tiesu kolēģijas 2013. gada 20. septembra spriedums lietā Nr.C04406612.
234. Rīgas apgabaltiesas Civillietu tiesu kolēģijas 2013. gada 7. oktobra spriedums lietā Nr.C04176613.
235. Rīgas apgabaltiesas Civillietu tiesu kolēģijas 2014. gada 6. februāra spriedums lietā Nr.C30565110.

236. Rīgas apgabaltiesas Civillietu tiesu kolēģijas 2014. gada 9. aprīļa spriedums lietā Nr.C33467310.
237. Latgales apgabaltiesas Civillietu tiesu kolēģijas 2014. gada 17. aprīļa spriedums lietā Nr.C33494411.
238. Rīgas apgabaltiesas Civillietu tiesu kolēģijas 2014. gada 26. novembra spriedums lietā Nr.C0423812.
239. Zemgales apgabaltiesas 2014. gada 10. decembra spriedums lietā Nr. C33406612.
240. Rīgas apgabaltiesas Civillietu tiesu kolēģijas 2016. gada 25. janvāra spriedums lietā Nr.C33467813.
241. Alūksnes rajona tiesas 2009. gada 21. decembra lēmums lietā Nr. 3-12/0786¹.
242. Aizkraukles rajona tiesas 2008. gada 16. janvāra lēmums lietā Nr. 3-12/0018.
243. Aizkraukles rajona tiesas 2008. gada 27. maija lēmums lietā Nr. 3-12/0244.
244. Bauskas rajona tiesas 2010. gada 30. jūnija lēmums lietā Nr. 3-12/1146-2010.
245. Bauskas rajona tiesas 2005. gada 16. marta lēmums lietā Nr. 3-12/59-2005.
246. Bauskas rajona tiesas 2007. gada 3. septembra lēmums lietā Nr. 3-12/380/07.
247. Bauskas rajona tiesas 2008. gada 6.jūnija lēmums lietā Nr. 3-12/0359-2008.
248. Bauskas rajona tiesas 2014. gada 11. decembra spriedums lietā Nr.C31324514.
249. Cēsu rajona tiesas 2015. gada 1. jūnija spriedums lietā Nr. C11065715.
250. Cēsu rajona tiesas 2003. gada 18. jūnija lēmums lietā Nr. 3-9/51-82.
251. Cēsu rajona tiesas 2004. gada 30. aprīļa lēmums lietā Nr. 3-9/51-64-04.
252. Cēsu rajona tiesas 2004. gada 28. jūlija lēmums lietā Nr. 3-9/51-144-04.
253. Cēsu rajona tiesas 2008. gada 11. augusta lēmums lietā Nr. 3-12/0676-08.
254. Cēsu rajona tiesas 2006. gada 22. maija lēmums lietā Nr. 3-12/42-06.
255. Cēsu rajona tiesas 2008. gada 5. jūnija lēmums lietā Nr. 3-12/0400-08.
256. Cēsu rajona tiesas 2003. gada 14. augusta lēmums lietā Nr. 3-9/51-111-03.
257. Cēsu rajona tiesas 2014. gada 23. septembra spriedums lietā Nr. C11039914.
258. Cēsu rajona tiesas 2015. gada 1. jūnija spriedums lietā Nr. C11065715.
259. Daugavpils tiesas 2005. gada 9. decembra lēmums lietā Nr. 3-12/0737.
260. Daugavpils tiesas tiesneses zemesgrāmatu nodaļā 2013. gada 24. aprīļa lēmums lietā Nr. 3-12/0408.
261. Daugavpils tiesas 2011. gada 20. jūlija lēmums lietā Nr. 3-12/0900/2011.
262. Daugavpils tiesas tiesneses zemesgrāmatu nodaļā 2013. gada 24. aprīļa lēmums lietā Nr. 3-12/0408.
263. Dobeles rajona tiesas 2006. gada 11. septembra lēmums lietā Nr. 3-12/102.
264. Gulbenes rajona tiesas zemesgrāmatu nodaļas tiesneses 2012. gada 2. aprīļa lēmums lietā Nr.3-12/0076.
265. Gulbenes rajona tiesas tiesneses M. Bogdanes 2008. gadā 16. decembra lēmums.
266. Kuldīgas rajona tiesas 2007. gada 10. decembra lēmums lietā Nr. 3-12/0450-07/5.
267. Kuldīgas rajona tiesas 2008. gada 27. oktobra lēmums lietā Nr. 3-12/0571/3.
268. Liepājas tiesas 2014. gada 8. decembra spriedums lietā Nr. C20249114.
269. Ludzas rajona tiesas 2008. gada 30. jūnijs lēmums lietā Nr. 3-12.
270. Madonas rajona tiesas tiesneša D. P. Kļaviņa 2008. gada 10. novembra lēmums.
271. Jelgavas tiesas zemesgrāmatu nodaļas tiesneses 2012. gada 22. marta lēmums lietā Nr. 3-12/0524.
272. Jelgavas tiesas 2007. gada 7. decembra lēmums lietā Nr. 3-12/911.
273. Jelgavas tiesas 2015.gada 8. janvāra spriedums lietā Nr. C15161914.
274. Jēkabpils rajona tiesas Zemesgrāmatu nodaļas tiesneses 2012. gada 2. marta lēmums lietā Nr.3-12/0137.
275. Jēkabpils rajona tiesas 2007. gada 14. marta lēmumā lietā Nr. 3-12/0105.
276. Jēkabpils rajona tiesas 2008. gada 20. marta lēmums lietā Nr. 3-12/287.
277. Preiļu rajona tiesas 2008. gada 25. septembra lēmums lietā Nr. 3-12/0355.
278. Rēzeknes tiesas 2007. gada 27. novembra lēmums lietā Nr. 3-12/0481.
279. Rēzeknes tiesas 2010. gada 29. oktobra lēmums lietā Nr. 3-12/1388.
280. Rēzeknes tiesas zemesgrāmatu nodaļas tiesneses 2012. gada 10. aprīļa lēmums lietā Nr. 3-12/0256.
281. Rīgas pilsētas Centra rajona tiesas 2005. gada 7. aprīļa lēmums lietā Nr. 3.12-457/3.
282. Rīgas pilsētas Centra rajona tiesas 2006. gada 21. augusta lēmums lietā Nr. 3.12-1348/5.

283. Rīgas pilsētas Kurzemes priekšpilsētas tiesas 2015. gada 2. marta spriedums lietā Nr.C28251214.
284. Rīgas pilsētas Kurzemes rajona tiesas 2008. gada 9. aprīļa lēmums lietā Nr. 3-12/518/08-5.
285. Rīgas pilsētas Latgales priekšpilsētas tiesas 2004. gada 13. septembra lēmums lietā Nr. 3-9.7/38.
286. Rīgas pilsētas Latgales priekšpilsētas tiesa 2015. gada 3. marta spriedums lietā Nr. C29702013.
287. Rīgas rajona tiesas 2015. gada 4. marta spriedums lietā Nr. C33525713.
288. Rīgas rajona tiesas 2010. gada 21. oktobra spriedums lietā Nr. C33327109.
289. Rīgas rajona tiesas 2006. gada 16. maija lēmums lietā Nr. 3-12/0223.
290. Rīgas pilsētas Vidzemes priekšpilsētas tiesas zemesgrāmatu nodaļas tiesnese 2012. gada 9. janvāra lēmums lietā Nr. 3-12/0038.
291. Rīgas pilsētas Vidzemes priekšpilsētas tiesas 2010. gada 28. janvāra lēmums lietā Nr. 3-12/3044/4.
292. Rīgas pilsētas Vidzemes priekšpilsētas tiesas 2010. gada 28. janvāra lēmums lietā Nr. 3-12/3544/16.
293. Rīgas pilsētas Vidzemes priekšpilsētas tiesas zemesgrāmatu nodaļas tiesneses 2014. gada 13. marta lēmums lietā Nr. 3-12/1294.
294. Rīgas pilsētas Vidzemes priekšpilsētas tiesas zemesgrāmatu nodaļas tiesneses 2014. gada 13. marta lēmums lietā Nr. 3-12/1295.
295. Rīgas pilsētas Vidzemes priekšpilsētas tiesas Zemesgrāmatu nodaļas tiesneses 2014. gada 3. oktobra lēmums lietā Nr. 3-12/5973.
296. Rīgas pilsētas Vidzemes priekšpilsētas tiesas Zemesgrāmatu nodaļas tiesneses 2014. gada 3. oktobra lēmums lietā Nr. 3-12/5974.
297. Rīgas pilsētas Vidzemes priekšpilsētas tiesas zemesgrāmatu nodaļas tiesneses 2015. gada 24. aprīļa lēmums lietā Nr. 3-12/2043.
298. Rīgas pilsētas Vidzemes priekšpilsētas tiesas zemesgrāmatu nodaļas tiesneses 2015. gada 27. aprīļa lēmums lietā Nr. 3-12/2076.
299. Rīgas pilsētas Vidzemes priekšpilsētas tiesas 2014. gada 22. decembra spriedums lietā Nr. C30798012.
300. Rīgas pilsētas Vidzemes priekšpilsētas tiesas 2014. gada 9. septembra spriedums lietā Nr. C30569013.
301. Rīgas pilsētas Vidzemes priekšpilsētas tiesas 2012. gada 21. marta spriedums lietā Nr. C30618710.
302. Rīgas pilsētas Vidzemes priekšpilsētas tiesas 2015. gada 29. jūlija lēmums Nr. 3-10/0371/4,2015.
303. Rīgas pilsētas Zemgales priekšpilsētas tiesas 2015. gada 9. februāra spriedums lietā Nr.C31560212.
304. Rīgas pilsētas Ziemeļu rajona tiesas 2006. gada 20. marta lēmums lietā Nr. 3-12/0068/3.
305. Rīgas pilsētas Ziemeļu rajona tiesas 2012. gada 20. marta spriedums lietā Nr. C32287211.
306. Rīgas pilsētas Ziemeļu rajona tiesas 2004. gada 28. septembra lēmums lietā Nr. 3-12/303 04/7.
307. Talsu rajona tiesas 2007. gada 23. augusta lēmums lietā Nr.C36-3-12/0266.
308. Valkas rajona tiesas 2007. gada 5. aprīļa lēmums lietā Nr.12/0030.
309. Valkas rajona tiesas 2009. gada 19. augusta lēmums lietā Nr. 3-12/0758.
310. Valmieras rajona tiesas 2009. gada 17. jūlija lēmums lietā Nr. 3-12/1702-09.
311. Ventspils tiesas 2004. gada 5. oktobra lēmums lietā Nr. 3-12/0107.
312. Ventspils tiesas 2008. gada 18. decembra lēmums lietā Nr. 3-12/1229.
313. Ventspils tiesas 2005. gada 6. aprīļa lēmums lietā Nr. 3-12/0059.
314. Rīgas apgabaltiesas iecirkņa Nr. __. zvērināta tiesu izpildītāja rīkojums izpildu lietā Nr.207/64-2006.
315. Rīgas apgabaltiesas iecirkņa Nr. __. zvērināta tiesu izpildītāja rīkojums izpildu lietā Nr.97/64-2006.
316. Rīgas apgabaltiesas iecirkņa Nr. __. zvērināta tiesu izpildītāja rīkojums izpildu lietā Nr.605/64-2003.
317. Rīgas apgabaltiesas iecirkņa Nr. __. zvērināta tiesu izpildītāja pieprasījums izpildu lietā Nr.605/64-2003.